

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

Україно моя вишивана:

етнокультурний та освітньо-виховний
потенціал української вишиванки

Збірник тез
Міжнародної науково-практичної
онлайн-конференції, присвяченої
Всесвітньому дню вишиванки

16 травня 2024 р.

(електронне видання)

Київ
Педагогічна думка
2024

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

**«Україно моя вишивана:
етнокультурний та освітньо-виховний
потенціал української вишиванки»**

**Збірник тез
Міжнародної науково-практичної конференції,**

присвяченої Всесвітньому дню вишиванки

16 травня 2024 р.

(електронне видання)

За загальною редакцією Н. Богданець-Білоskalенко

Київ
Грамота
2024

УДК 37.017:39:008(477)(043.2)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 7 від 21 червня 2024 року)*

Редакційна колегія:

Богданець-Білоskalенко Наталія Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України; професор Ізмаїльського державного гуманітарного університету;

Атаманчук Вікторія Петрівна, доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник відділу інформаційно-дидактичного моделювання Національного центру «Мала академія наук України»; головний науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України.

Рецензенти:

Кічук Надія Василівна, доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Попова Людмила Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України.

Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки: зб. тез Міжнародної науково-практичної конференції, 16 травня 2024 р./ за заг. ред. д. пед. н. Н. І. Богданець-Білоskalенко (електронне видання). Київ : Грамота, 2024 - 222 с.

ISBN 978-966-349-984-0

До збірника увійшли тези учасників V Міжнародної науково-практичної конференції «Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки» (16 травня 2024 року), присвяченої Всесвітньому дню вишиванки.

У роботах розглянуто питання, пов'язані з різними аспектами етнокультурного та освітньо-виховного потенціалу української вишиванки: традиційні техніки вишивки різних регіонів; культура носіння й дослідження вишиванки українською інтелігенцією кінця XIX – початку XX століття; формування національно-культурної ідентичності сучасної молоді; формування культурної компетентності у здобувачів освіти; інтерпретація та використання символів вишиванки в шкільному освітньому процесі; потенціал української вишивки в системі інклюзивної освіти дітей із особливими потребами; вишиванка в культурі України та національних спільнот; досвід збереження українських традицій у діаспорі та багато інших питань.

Збірник адресовано науковцям, науково-педагогічним працівникам, педагогам, докторантам, аспірантам, студентам, практикам освітньої галузі та всім, хто цікавиться освітою, долею України, її традиціями та культурою.

УДК 37.017:39:008(477)(043.2)

За зміст публікацій, достовірність інформації, цитат, покликань на літературні джерела відповідальність несуть автори.

ISBN 978-966-349-984-0

© Інститут педагогіки НАПН України, 2024
© Грамота, 2024

ВСТУПНЕ СЛОВО

Ніби не так давно – 2020 року – започаткували конференцію до всесвітнього Дня вишиванки, а вже цього року провели п'яту.

У Міжнародна науково-практична конференція «УКРАЇНО МОЯ ВИШИВАНА: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ТА ОСВІТНЬО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВАНКИ» – мистецький захід-конференція за ініціативи Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України та у співпраці з Мелітопольським державним педагогічним університетом імені Богдана Хмельницького, відбувся у сучасному просторі столиці «Creative states Arsenal» за підтримки голови Запорізької обласної військової державної адміністрації *Івана Федорова* та *Ради Європи*.

Зі словами привітань виступили поважні гості:

- ✓ **Василь Кремень**, президент Національної академії педагогічних наук України, доктор філософських наук, професор
- ✓ **Іван Федоров**, голова Запорізької обласної військової адміністрації, український політик, громадський діяч
- ✓ **Земфіра Кондур**, менеджерка проєктів Ради Європи (Страсбург, Франція)
- ✓ **Руслан Горяченко**, керівник Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України, доктор філософії
- ✓ **Наталя Фалько**, ректор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
- ✓ **Едуард Лапковський**, проректор з науково-педагогічної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
- ✓ **Ірина Ключковська**, директорка Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою
- ✓ **Люба Любчик**, голова Світової координаційної освітньо-виховної ради Світового Конгресу Українців (Париж, Франція).

Мистецькі вітання від:

- ✓ *Віктора Тетері* – народного артиста України,
- ✓ *Наталії Шевченко* – лауреата міжнародних та всеукраїнських пісенних конкурсів, володарки Гран-Прі фестивалів «Галицький шлягер», «Нові імена України», володарки ордена «Золота Квітка»,
- ✓ *Оксани Науменко* – кандидата психологічних наук, доцента кафедри арт-менеджменту та івент-технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, лауреата Міжнародних та всеукраїнських пісенних конкурсів,
- ✓ *Тетяни Череп-Пероганич* – журналістки, письменниці, члена Національної спілки письменників України,
- ✓ народного ансамбля «*Перлина Петропавлівки*» – лауреата всеукраїнських конкурсів,
- ✓ *Олеси Кічук* – переможниці міжнародних та всеукраїнських пісенних конкурсів, лауреата фестивалю «Червона рута»,
- ✓ *Єгора Горяченка* та *Марії Бардакової* – солістів Академії музичних мистецтв RESONANCE.

Традиційною окрасою заходу стали:

◆ Виставка вишиванок від

Музею народного побуту (представила директор *Ульянич Галина*)

◆ Виставка «Ляльки у народному вбранні»

доцента Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Тамари Прошкуратової

Організатором та модератором конференції була Наталя Богданець-Білоskalенко, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України, експерт Ради Європи.

У пленарному засіданні взяли участь:

✓ *Колесніченко-Братунь Наталія Ростиславівна*, кандидат філологічних наук, доцент, керівник секретаріату комітету Верховної Ради з питань культури і духовності у 2007 – 2019 рр., дипломат, письменниця, член НСПУ з темою: «Утвердження української ідентичності та її символів – важливий складник культурної дипломатії»,

✓ *Журба Михайло Анатолійович*, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та археології Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені М. Драгоманова з темою: «Делегітимізація російських історичних наративів у публічному просторі незалежної України і Світу»,

✓ *Гудзь Віктор Васильович*, доктор історичних наук, професор, кафедри історії та археології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького з темою «Національно-патріотичне виховання молоді у воєнний та повоєнний періоди»,

✓ *Горошкіна Олена Миколаївна*, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України – «Формування компетентного мовця в умовах засвоєння базових концептів української культури»,

✓ *Богданець-Білоskalенко Наталія Іванівна*, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України – «Одяг українців крізь призму національних традицій»,

✓ «Рушник Перемоги – ціннісний орієнтир нації: просвітницька місія» представили *Ленів Зоряна Павлівна*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії та інноваційних технологій в інклюзії та *Червінська Інна Богданівна*, доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,

✓ *Лесіна Тетяна Миколаївна*, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної та початкової освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету – «Етнокультурна компетентність майбутніх педагогів як чинник розвитку професіоналізму»,

✓ *Балушок Василь Григорович*, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України,

✓ *Олійник Марина Володимирівна*, кандидатка історичних наук, наукова співробітниця Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені

М.Т. Рильського НАН України – «Вишита сорочка українців: спростування деяких фейків через екскурс у письмові згадки».

Дякуємо усім учасникам конференції.

*З повагою –
Наталія Богданець-Білоskalенко*

*Анікеєва Ольга Петрівна,
старший учитель,
учитель початкових класів
Боярського академічного ліцею ім. Євгена
Коновальця Київської області, Україна
e-mail: op.anikeeva@gmail.com*

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Важлива роль належить початковій освіті у вихованні в молодших школярів якостей громадянина-патріота, формуванні ключових компетентностей, серед яких чільне місце відводиться етнокультурній компетентності, має бути об'єктом особливої уваги вчителя початкових класів і партнерської взаємодії всієї шкільної спільноти [2].

Формування етнокультурної компетентності, у нерозривному зв'язку з громадянською й іншими ключовими компетентностями, в учнів молодшого шкільного віку здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності як провідної шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів освітніх галузей, відведення належного місця «спільно-взаємодіючій діяльності» як на уроках, так і в позаурочний час; гуманізації взаємин у системах «учитель-учень», «учень-учень»; використання вчителем демократичного стилю спілкування з учнями; створення умов для творчої самореалізації кожної особистості.

У молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї; родини, етносу, нації, як члена суспільства, дитячого угруповання; як учня, мешканця міста чи села; виховувати у неї любов до рідного дому, краю, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій. Тому у початкових класах етнокультурна, соціальна і громадянська компетентності є ключовими, міждисциплінарними, є дуже важливими, оскільки вони природно інтегруються через усі освітні галузі і спрямовуються на соціалізацію особистості молодшого школяра, набуття ним громадянських якостей, учать дотримуватися у своїх діях і поведінці соціальних норм і правил.

Через змістовні лінії освітніх галузей відбувається забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості в Україні відповідно до її інтересів та можливостей; виховання правової культури, поваги до Конституції України, законів України, державної символіки – Герба, Прапора, Гімну України; успадкування духовних та культурних надбань українського народу; формування мовної культури, оволодіння та вживання української мови як духовного коду нації; формування духовних цінностей українського патріота: національної свідомості, любові до українського народу, його історії, рідної землі, родини, гордості за минуле і сучасне на прикладах героїчної історії українського народу та культурної спадщини; вшанування національної пам'яті [1].

Відзначаємо особливу роль мовно-літературної галузі. Принципи навчання української мови створюють можливості для використання різноманітних текстів виховного і повчального змісту. Через тексти (аналіз їх змісту) доцільно виховувати в молодших школярів любов до рідного краю і своєї Батьківщини, повагу до національних традицій і символів українського народу, повагу до людей інших національностей, їхніх звичаїв і традицій, почуття гордості за відомих людей України, турботливе ставлення до цінностей і надбань нашої країни. З огляду на зазначене, на уроках української мови та літературного читання проводяться виховні бесіди про Україну, її людей і події, пов'язані з ними, складання усних і письмових текстів на патріотичні теми, підготовка і презентація проектів патріотичного змісту.

У 2-4 класах слід пояснювати значення української мови для становлення незалежної самостійної держави України, роль української мови як державної. Чільне місце на уроках української мови повинно займати використання малих фольклорних форм – загадок, лічилок, мирилок, приказок і прислів'їв, народних прикмет, уривків з казок, дитячих пісень, колискових, щедрівок, колядок, веснянок, закличок тощо [3].

Для ефективного формування етнокультурної компетентності, національно-патріотичного виховання учнів початкових класів є: сприйняття учнями знань про українську культуру; усвідомлення знань про національну українську культуру, орієнтація дитини на позитивні результати діяльності щодо засвоєння певних національних цінностей у родині та в школі, практикується проведення виховних годин у формі: зустрічей з волонтерами, учасниками бойових дій, а також упровадження виховних проектів, наприклад: «Я хочу більше знати про свою Батьківщину - Україну»,

«Я і моя родина», «Хліб наш - насущий». Проводити тематичні виховні години, бесіди за темами: «Славетні імена України», «Свято українського фольклору», «Пам'ятки архітектури» й інші. Проводяться конкурси малюнків, виставки книг видатних поетів України тощо [4].

Акцент у виховній роботі спрямований на засвоєння учнями народних традицій, сутності українських обрядів, народних свят, легенд, переказів, звичаїв та ін. Велику виховну роль відіграє український фольклор, зокрема дитячий, а також твори художньої літератури для дітей молодшого шкільного віку

Ефективність навчально-виховного процесу у формуванні етнокультурної компетентності залежить від вибору технологій і методів навчання, особливо інтерактивних, які передбачають партнерську взаємодію вчителя і учнів, роботу в парах, динамічних групах, партнерської участі інших учасників освітнього процесу. Учасники освітнього процесу аналізують, з'ясовують, що вони знають, що вміють, що необхідно для виконання даної роботи. Інтерактивне навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу ситуації. Воно сприяє ефективному формуванню вмінь і навичок, розвиває задатки і здібності, здатності, створює сприятливу атмосферу співробітництва, формує цінності, надає можливості кожному проявити свої лідерські якості, навчає бути членом команди тощо.

Оскільки у молодшому віці у дітей домінує образне мислення, то найбільш характерними є такі форми діяльності: ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, інсценування, гра-бесіда, уявна гра-мандрівка, екскурсія, ігрова вправа, бесіда, ранок, свято, групова справа, оформлення класного куточку, конкурси, ігри, розповідь, екскурсія, виставка малюнків, виставка-ярмарок, добродійна акція, хвилини з мистецтвом, година спостереження, спортивні змагання, козацькі забави, театральна вистава, ляльковий театр, веселі старти, естафети, догляд за рослинами та допомога тваринам [3].

Отже, навчаємо через інтерес, через діяльність і спілкування – такий наш головний девіз. Навчання організуємо так, щоб діти експериментували, спостерігали, спілкувалися, не боялися помилятися, самі приходили до необхідних висновків, відкривали правила, закони тощо. Адже розуміємо, що 90% інформації

формує різні виміри сприйняття інформації, яка міститься у комбінаціях різноманітних образів. Важливу роль в осмисленні філософських аспектів вишивки відіграють символи, які відображають і передають певні смисли, що віддзеркалюють важливі компоненти структури світогляду.

Дослідники приділяють належну увагу осмисленню сутності символів, їхньої ролі і функцій у вишивці. До прикладу, Ю. Нікішенко розглядає орнамент як визначену знакову систему, враховуючи роль символіки. Дослідниця стверджує: «Орнамент виступає як повноцінна знакова система, функції якої дещо відмінні від символічно-знакових систем давнини, але яка успадкувала багато можливостей та інформативності, додавши до них естетичні та етнічні особливості» [3, с. 58]. Цікавим є таке спостереження авторки: «Орнамент був фольклорним текстом, зафіксованим через комплекс зображень» [2, с. 12]. Можна зробити висновок про універсальність орнаменту як засобу передачі закодованої інформації, його кореляцій із іншими засобами трансляції тих знань, досвіду, які сформували основу світогляду.

Філософське підґрунтя українського орнаменту виявляється у відображенні важливої інформації, яка репрезентує вагомі онтологічні орієнтири, за допомогою певних візуальних структур, різноманітних форм їхніх співвідношень (циклічності, послідовності тощо) у контексті сприйняття окремих фрагментів і цілісної структури. Орнамент втілює певну сукупність ідей, які розгортаються як певне смислове ціле, сформоване як результат визначених комбінацій складових частин орнаменту.

Символи української вишивки як відтворення особливостей світосприймання розглядає А. Варивончик: «У своєму незорому різноманітті символіка зображень у традиційній українській вишивці асимптотично наближається до повноти формального відображення невичерпного розмаїття уявлень українців про предметний світ та його духовне значення у житті» [1, с. 11]. Вишивку можна розглядати як одну із знакових систем, яка, за допомогою матеріально втілених образів, символів вишивки, їхніх компонентів, їхніх специфічних поєднань, відтворює багатовимірну нематеріальну інформацію.

Смислова багатозаровість і відображення запрограмованих буттєвих координат у вишивці виразно розкривається за допомогою символу світового дерева, що створює можливості для багатоманітних інтерпретацій завдяки поєднанню різних

площин сприйняття та їхніх абстрактних проекцій. Традиційно світове дерево в українській вишивці символізує процес творення та його різноманітні аспекти макрокосмосу, мікрокосмосу та їхніх взаємодій. Важливого значення у формуванні цього символу набуває процес безперервності творення, його майбутніх проекцій та розмаїтих форм на рівні людини, родини, всесвіту. Символ світового дерева також постає втіленням ідеї гармонійного впорядкування всесвіту, що реалізується шляхом проходження певних етапів розвитку і досягнення визначених цілей.

Філософські аспекти української вишивки визначаються можливістю прочитувати та інтерпретувати інформацію про різні аспекти буття, втілену у знаках, символах, мотивах вишивки, що визначаються рівнем пізнання світу і ролі людини у ньому, цінностей, світогляду, уявлень тощо.

Література

1. Варивончик А. В. Традиційна народна вишивка як складова українського одягу (XX ст.). Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства. К., 2011. 19 с.
2. Нікішенко Ю. І. Орнамент як джерело дослідження етнічної культури України (на матеріалах XIX – початку XX ст.). Автореф. дис. ... канд. іст. н. К., 2004. 23 с.
3. Нікішенко Ю. І., Пустовалов С. Ж. Про походження орнаменту та ранні етапи його розвитку. *Наукові записки НаУКМА. Теорія та історія культури*. 2012. Том 127. С. 54–60.

Надія Бабій

*Кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри дизайну і теорії мистецтва ПНУ
Івано-Франківськ, nadiia.babii@pnu.edu.ua*

АДАПТАЦІЯ ТВОРІВ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ЛЮДЕЙ ІЗ ВАДАМИ ЗОРУ. ДОСВІД СТВОРЕННЯ ТИФЛОГРАФІЧНИХ МАКЕТІВ ДЛЯ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ

Дослідження є частиною авторських розробок для незрячих людей. Локалізація ініціативи належить до «Центру стратегічних досліджень універсального дизайну» при Кафедрі дизайну і теорії мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Висвітлюється новий магістерський проект Центру у співпраці з Івано-Франківським обласним краєзнавчим музеєм

Відповідно до Резолюції Генасамблеї ООН №61/106 про права інвалідів, ратифікованої Законом України №1767-VI 2009-го року [1], стратегія формування предметно-просторового середовища повинна бути орієнтована до користувача і

спрямовуватись на задоволення його потреб з урахуванням можливих змін і здібностей протягом життя. Серед основних об'єктів, вирішення яких має застосовувати принципи інклюзивного дизайну значаться заклади видовищно-розважального призначення, в т.ч. – музеї.

Відзначимо, що інклюзія розуміється нами як соціальна а не медична модель адаптації, тож цей принцип направлений найперше на подолання бар'єру упередженості щодо потреб (в т. ч. естетичних) груп людей чи індивідів, які мають ті чи інші форми інвалідності. Наше дослідження найперше стосується людей зі сліпотою чи слабозорих, що є/можуть/мають бути реципієнтами картинних галерей та музейних інституцій.

Серед важливих причин залучення людей з вадами зору до візуального мистецтва є низка досліджень про однакові можливості розвитку критичного мислення та розширення мовних й інших комунікативних навичок серед груп незрячих та зрячих споживачів через аналіз творів мистецтва. Відсутність зору не є перешкодою до ознайомлення, оскільки ідентифікація через дотик і відчуття є частиною повсякденного досвіду сліпих людей [2]. Тактильна методика може ефективно застосовуватись і людьми без цієї форми інвалідності для підсилення власних мультисенсорних здібностей. Також в умовах повномасштабної війни в Україні важливо пам'ятати, що число людей, які частково чи повністю втрачають зір через травми та поранення невпинно зростає. Окремі дослідження та наші особисті спостереження доводять, що той, хто захоплювався мистецтвом, не втрачає інтересу до нього через втрату зору. Задоволення їхніх потреб вимагає змін і у способі представлення музейних ресурсів.

Люди з вадами зору для пізнання візуальних творів використовують інші органи чуття: слух, нюх, смак і дотик. Чимало музейних інституцій в Україні в останні роки створюють адаптивні експонати для цієї спільноти, залучаючи до співпраці фахових дизайнерів та людей, які мають досвід роботи зі слабозрячими. Крім того суб'єктами передпроектного дослідження й учасниками переговорів в проектних завданнях завжди є користувачі. Як правило, у популярних експозиціях до мультисенсорного проекту залучається визначена частина творів – 1-2 з кожного залу. Проект включає

виготовлення, плоских чи тривимірних адаптацій, копій предметів з використанням аналогових матеріалів та технологій, аудіоописи тощо.

Аудіоопис надається під час спеціалізованих екскурсій підготовленим гідом або доступний у формі записів, розміщених на аудіо гідах, через кюар-коди і на веб-сайтах. Добре підготовлений звуковий опис музейного предмета поєднує змістовну інформацію з суб'єктивним описом, веде від загального до деталей, а мова опису відображає специфіку твору та стимулює уяву.

Крім аудіодескрипції, важливим для переживання твору мистецтва є безпосередній тактильний контакт. Таку можливість дає тифлографія, яка є переведенням плоского зображення в опуклий варіант і є «графічним відтворенням і поданням дійсності з використанням масштабу, пропорцій і узагальнення, доступним незрячим на дотик способом». Тифлографія може бути виконана з використанням різних матеріалів і технік, наприклад, пластмас, рельєфного трафаретного друку, друку на рельєфоутворюючому папері, що розбухає під дією світлових променів. Правильно підготовлені роботи можуть бути цілком доступними до пізнання незрячими. Найповніше розуміння змісту візуального об'єкта можливе при поєднанні двох представлених елементів: тактильного сприйняття твору у формі тактильної графіки та його опису у формі аудіодескрипції.

Уперше в Україні постійнодіюча виставка кераміки, частково адаптована для осіб з тяжкими порушеннями зору створена у Косівському музеї народного мистецтва та побуту Гуцульщини. Експозиція реконструйована завдяки грантовій програмі «Карпати – Україна» конкурсу ініціатив карпатських громад Асоціації органів місцевого самоврядування у 2020-му році [3]. Окрім інтерактивних вітрин вона виконана у спеціальній колористиці, що допомагає відвідувачам із різними групами інвалідності по зору орієнтуватись у просторі, доповнена анотаційними дошками шрифтом Брайля. Окремі вітрини доповнені спеціалізованими керамічними муляжами для тактильного дослідження.

Наш власний досвід співпраці з музейними фондами ІФОКМ розпочався зі спроби адаптації п'яти ікон Проекту «Врятуємо скарби разом» [4]. Новий проект полягає у створенні тактильного каталогу, що буде корисний як музейній інституції при безпосередній демонстрації, так і віддалено, для пізнання об'єктів та зацікавлення самою інституцією.

Для реалізації проекту була створена інклюзивна дизайнерська команда: керівник – Надія Бабій (канд. мист, доц.), що пройшла міжнародне стажування та навчання в рамках програми «Невидима спадщина: обмін та впровадження передового досвіду щодо доступності до культури для осіб з вадами зору», реалізованого за програмою транскордонного співробітництва «PL – ВУ – UA» 2014 – 2020; замовник – в особі директора ІФОКМ, п. Галини Беднарчик; виконавець – магістрантка кафедри Діани Михайлюк; консультант – голова правління Івано-Франківської обласної філії УТОС, п. Анатолій Кучміль.

Обрання проектного методу виходило з доступності матеріалів та технологій: термочутливий рельєфоутворюючий папір, що має властивість утворення рельєфних тактильно відчутних малюнків в місцях нанесення чорних зображень після обробки на тифлографі.

Література:

1. Закон України «Про ратифікацію конвенції про права осіб з інвалідністю і факультативного протоколу до неї». No 1767-VI від 16.12.2009. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>
2. Józwiak, W. POLIN – muzeum dostępne Muzeum jako miejsce, gdzie dokonuje się zmiana społeczna. *Kultura Współczesna*, 2021. 3(115). S. 30-38.
3. Проект «Інтерактивний музей». <https://www.facebook.com/interactivemuseumkosiv/>
4. Бабій Н. Тактильний іконопис – практичне застосування в популяризації музейних колекцій (2024). *Народознавчі зошити*. №2 (176). С. 390-397. DOI <https://doi.org/10.15407/https://sites.google.com/view/vyshyvanka2022/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%82%D0%B5%D0%B7-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97?authuser=0>

Василь Балушок,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу «Український етнологічний центр»
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України
e-mail: grigras@i.ua

Марина Олійник,
кандидатка історичних наук,
наукова співробітниця відділу «Український етнологічний центр»
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України
e-mail: marina.oliynik@gmail.com

ВИШИТА СОРОЧКА УКРАЇНЦІВ: СПРОСТУВАННЯ ДЕЯКИХ ФЕЙКІВ ЧЕРЕЗ ЕКСКУРС У ПИСЬМОВІ ЗГАДКИ

Так склалися обставини українського націєтворення, що вишитий одяг, особливо сорочка, перетворився на важливий національний символ, став важливим маркером

національної символіки. Звичайно, за Е. Гобсбаумом і Т. Рейнджером [1], сучасна модерна вишиванка є саме модерною, але виросла вона з традиційної української вишивки на одязі. Серед засобів гібридної війни, які застосовує Росія проти України, є й такі, що спрямовані проти подій чи символів, котрі відіграють важливу роль у формуванні історичної пам'яті української нації. Наприклад, російські пропагандисти оголошують, що вишиванка – це «типичный случай искусственно сконструированного “национального признака”, который себе пытаются незаслуженно присвоить» [https://www.instagram.com/newrubrand24/p/C4IG08liRjF/?img_index=1]. Але, окрім російської пропаганди, в Україні є і власні «корисні дурні», на твердженнях яких базують свої виступи новітні російські пропагандисти. Так, уже віддавна в українському навколонуковому дискурсі, особливо серед блогерів та в популяризаторів, з'явилися скептики, які з позицій постмодерної критики, з упередженістю, часто з ненаукових позицій, піддають сумніву усталену точку зору щодо давності вишивки на одязі українців, найперше – вишитої сорочки (напр., Оксана Косміна та ін. [див.: Косміна О. Украинская рубашка: от белья к этническому символу. *Мода и дизайн: исторический опыт – новые технологии. Материалы XIV-й Международной научной конференции. С.-Петербург, 27–30 июня 2011 г. С.-Петербург, 2011. С. 370–373.*]). Головними тезами новітніх критиків є такі:

- 1) основою для сучасної вишиванки послужила винятково селянська вишивка;
- 2) з'явилася вона на вбранні селян лише в кінці XVIII, а то й на початку XIX ст.;
- 3) сталося це в результаті сліпого наслідування вишивки козацької старшини;
- 4) старшина теж скопіювала її в інших народів;
- 5) до того часу «одяг декорували ткацтвом», адже, мовляв, селяни стали вишивати його «коли з'явилися доступні матеріали та інструменти для вишивки в сільському побуті». Проте ці твердження спростовуються вже простим цитуванням джерел.

Вишиванка на одязі в епоху Давньої Русі (почавши від Чорної Могили та Шестовиці біля Чернігова X ст.) надійно простежується на археологічних матеріалах. А от постдавньоруська доба справді дуже бідна на джерела: археологічно вона з політичних причин не досліджувалася, а писемні джерела в той час катастрофічно скоротилися. І все ж дещо маємо. Так, фламандський рицар і дипломат з Бургундії Жільбер де Лануа 1421 р. відвідав Західну Русь-Україну і описав вишиті шапки, рукавиці, сумки русинів-

українців. Із XVI ст., на яке в Україні припадає закінчення середньовіччя, з його переважною усністю, дійшло багато писемних відомостей, зокрема в судових справах. Так, у Луцькій замковій книзі за 1561 р. в реєстрі пограбованих речей у Павла, служебника (тобто слуги) князя Ярослава Федоровича Сангушковича, названо: «кошул коленских (сорочок з кельнського полотна – *В. Б., М. О.*) пять, три шолком вышиваных, а дві простих», а в документі 1563 р.: «Дванадцать кошуль коленскихъ, шолком вышиваныхъ». А під 1583 р. у Житомирській гродській книзі читаємо, як бідну шляхтянку Тетяну Воронину в дорозі пограбувала Оксиня Єрмолина, що забрала «кошулек коленских, шитых шолком, чотири». Скарга священика Михайла з села Пашеве Кременецького повіту на його власника Лаврентія Древинського, який 1593 року заарештував майно, називає «чепцовъ десять – чепец по чотири грошей; чепецъ шитый – за двадцять грошей». Із XVII ст. додалися спогади мемуаристів, які відвідали Україну. Це, зокрема, повідомлення Г.-Л. де Боплана: «Перед цим монастирем є ще один, в якому проживає більше ста черниць, які працюють голкою і роблять урочисті хустки з рясним чудовим рукоділлям, щоб продати тим, хто приходить їх побачити та відвідати». Мандрівник із Фрисландії (узбережжя Німеччини та прилеглий район Нідерландів) Ульріх фон Вердум в 1670–1672 рр. подорожуючи Галичиною та Поділлям, записав: «Улітку вони ходять лише в сорочці, яка в селянок з грубого лляного полотна, у містянок і знатних дівчат з вишитої китайки... Верхня частина таких сорочок біля ший і навколо пояса зібрана складками, наче каптан/куртка, і витончено облямована всілякою кольоровою бавовною». А про побутування вишивки в Україні у XVIII ст. маємо відомостей достатньо – і з музейних колекцій, і з писемних та іконографічних джерел. Так, М. Антоновський, автор вміщеного в «Описі всіх народів Російської держави» Й. Г. Георгі етнографічного опису України пише, що «всякая почти женщина Малороссійская» серед «обыкновенныхъ хозяйственныхъ упражненій» уміє «прясть, шить, вышивать». Факти про вишивку на одязі простолоду, включно з малюнками, знаходимо у творах О. Рігельмана, А. Шафонського, Є. (Ю.) Глоговського. Цінність цих акварелей і рисунків полягає в тому, що на них зображені з натури одяг та вишивка на ньому, які побутували у другій половині XVIII – на початку XIX ст. [2–4].

Стосовно закидів, що українська вишивка на одязі, мовляв, запозичена у інших народів, зазначимо, що, як підкреслюють культурантропологи Ф. Боас і А. Кребер,

найширші запозичення повсякчас характерні для всіх культур. Але запозичувані реалії обов'язково адаптуються до нового культурного ландшафту й органічно поєднуються з автохтонними елементами, роблячи культуру завжди унікальною [5]. Саме так було і є з вишивкою на одязі, яка, до речі, як вони довели, була з давніх-давен характерна для культур практично всіх народів, що мали одяг, на якому можна було вишивати, адже виконувала важливу знакову функцію. Так було і з українцями та їхніми предками. А стосовно критиканства в дусі модного постмодерну пригадуються слова українсько-італійської літературознавиці О. Пахльовської, що «постмодерністська свідомість, некритично прищеплена до українських реалій, породжує не “плюралізм дискурсів”, а пласко зводить можливі “дискурси” до впертої боротьби проти власної культурної та політичної історії» [6].

Література

1. Винайдення традиції / За ред. Е. Гобсбаума і Т. Рейнджера. Пер. з англ. М. Климчук. Київ: Ніка-Центр, 2005. 448 с.
2. Балушок В., Олійник М. Вишивка на одязі українців: деякі проблеми сучасного дискурсу *Народознавчі зошити*. 2021. № 4. С. 847–861.
3. Балушок В., Олійник М. Вишивка на одязі українців: проблеми витоків. *Народознавчі зошити*. 2021. № 5. С. 1150–1166.
4. Балушок В., Олійник М. Вишивка на одязі українців: від Давньої Русі до Модерну (відповідь сучасним скептикам). *Народознавчі зошити*. 2022. № 4. С. 798–813.
5. Boas F. *Primitive Art*. Oslo, 1927 (Harv. Univ. Press). 376 p.; Kroeber A. L. *The nature of Culture*. Chicago: University of Chicago Press, 1952. 437 p.
6. Пахльовська О. Український постмодернізм як клонування без правил. («Ситуація постмодернізму в Україні»: круглий стіл, Києво-Могилянська академія, Київ, 11.09.2001). *КіноТеатр*. 2001. № 6 (38). С. 6.

Людмила Березовська,
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методики
дошкільної освіти Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
e-mail: lydunya@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В умовах сьогодення все більшої актуальності набуває проблема формування етнокультурної компетентності у професійній підготовці вихователів закладів

дошкільної освіти. Необхідність посиленої уваги до етнокультурної компоненти у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти зумовлена Законами України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту (2014), «Про дошкільну освіту» (2001), що декларують формування високих духовно-моральних почуттів через збереження національної культури та традицій українського народу. У стратегічному плані діяльності МОН України до 2027 року [1], зазначається, що освіта в Україні має підготувати громадян до активної участі у глобалізованому світі на принципах толерантності та міжкультурної комунікації [1].

Вагомість етнокультурної компетентності прослідковується й у професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» [7]. У Документі наголошено на формуванні культурної компетентності, яка включає здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, поважати багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; виражати національно-культурну ідентичність [7].

Проблема формування етнокультурної компетентності досліджувалася ученими в різних напрямках: зв'язок професійної та етнопедagogічної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти (О. Будник, О. Вашак, Г. Лозко, Л. Плетеницька, Н. Сивачук, О. Ткаченко та ін.); підготовка майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей (Т. Кочубей, Ю. Саврій та ін.).

У контексті дослідження важливим є з'ясування сутності понять «етнос», «культура», «етнокультура».

Термінологічні джерела по-різному визначають поняття «етнос», зокрема, як «особливий вид спільноти людей, яка історично утворилася і є особливою, колективною формою їхнього існування [5, с. 340].

Ю. Саврій розглядає «етнос» як соціальну спільноту людей, об'єднану низкою характеристик, серед яких: мова, елементи матеріальної і духовної культури (звичаї, обряди, традиції, норми поведінки), релігія, етнічна самосвідомість [8, с. 266].

О. Бойко вважає, що етнос існує як стійка система, що протиставляє себе усім іншим колективам людей за принципом «ми – не ми», «свій – чужий», «ми такі, а решта – інші» [2, с. 337-339].

Отже, здійснений аналіз поняття «етнос» засвідчує, що це, по-перше, належність до певної етноспільноти; по-друге – наявність спільної культури, мови, звичаїв, побуту.

Поняття «культура» (від лат. *culture*, виховання, освіта, розвиток) – це сукупність практичних, матеріальних, духовних надбань суспільства й людини, які відображають історично досягнутий рівень розвитку; сфера духовного життя суспільства, що включає рівень освіченості, вихованості людей, оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності [4, с. 182]; сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії; рівень розвитку суспільства у певну історичну епоху [4, с. 564].

Етнічна культура, за визначенням Г. Лозко – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, вироблених певним етносом впродовж його історії [6]. Основу етнокультури складають звичаї, традиції, норми та цінності, притаманні саме цьому етносу.

На думку О. Березюк, етнокультура – це не тільки почуття кровної, але й духовної спорідненості народу, що включає такі напрями виховання особистості, як: формування національної свідомості (любов до рідної землі, свого народу); забезпечення духовної єдності поколінь (виховання поваги до батьків, жінки-матері, історії рідного народу); формування високої мовної культури (оволодіння літературною нормою мови); прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх етносів; утвердження принципів загальнолюдської моралі (добра, працелюбності, патріотизму); формування усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та громадянською відповідальністю [1, с. 285].

Формування етнокультурної компетентності майбутніх вихователів ЗДО зумовлює дотримання таких педагогічних завдань, як: знання історії та культури свого народу; уявлення про розмаїття культур в Україні та світі; виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей; розвиток умінь і навичок продуктивної взаємодії з носіями різних культур; створення умов для інтеграції здобувачів освіти у культури інших народів; формування позитивно-ціннісних орієнтацій до культурної спадщини України та інших народів; формування у здобувачів освіти особистісного культурного самовизначення.

Розглянемо як на практиці відбувається формування етнокультурної компетентності студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» Університету Ушинського.

Навчальним планом та освітньо-професійною програмою спеціальності 012 «Дошкільна освіта» на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти студенти вивчають

такі навчальні дисципліни, як: «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», «Історія України та української культури», «Методика навчання дітей української мови в етнонаціональних ЗДО» та ін. У таблиці 1 представлено змістове наповнення навчальних дисциплін, які забезпечують формування етнокультурної компетентності майбутніх вихователів ЗДО.

Таблиця 1.

Змістове наповнення навчальних дисциплін, які забезпечують формування етнокультурної компетентності майбутніх вихователів ЗДО

№ п/п	Назва навчальної дисципліни	Зміст дисципліни
1.	Українська мова за професійним спрямуванням	Основні одиниці спілкування. Мовна взаємодія. Нормативні, комунікативні, естетичні аспекти міжкультурного спілкування. Бар'єри спілкування. Культура мови в іншомовному спілкуванні
2.	Іноземна мова за професійним спрямуванням	Зв'язок мови і суспільства. Мовна діяльність. Особливості вербальної комунікації представників різних культур. Морфологія і синтаксис в міжкультурному контексті
3.	Історія України та української культури	Сутність і зміст поняття «культура». Функції культури. Структура культури, її форми; роль національної культури в житті суспільства. Українська культура в контексті світової культури. Основні культурні регіони світу. Культурно-національні рухи в Україні
4.	«Методика навчання дітей української мови в етнонаціональних ЗДО»	Теоретичні засади методики навчання дітей української мови у ЗДО етнонаціональних спільнот. Вплив двомовного оточення на культуру спілкування дітей. Педагогічні умови формування україномовної компетенції дітей в ЗДО етнонаціональних спільнот

Аналіз програмно-методичного забезпечення щодо формування етнокультурної компетентності майбутніх вихователів ЗДО засвідчив, що означеному питанню у ЗВО приділяється достатньо уваги. Крім того, між навчальними дисциплінами спостерігаються міжпредметні, інтегровані зв'язки, які сприяють систематизації знань, інтегративному способу мислення, оскільки засвоєння однієї дисципліни базується на знаннях попередньої.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що етнокультурна компетентність є важливим складником професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО і розглядається як педагогічний процес, спрямований на поглиблення у здобувачів

освіти знань з етнопедагогіки, необхідних для життя в сучасному полікультурному суспільстві, та реалізується в здатності ефективно вирішувати професійні завдання у процесі взаємодії з представниками різних культур. Сформована етнокультурна компетентність дозволить майбутнім вихователям ЗДО ефективно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу в ЗДО, усвідомлювати значимість трансляції культури майбутньому поколінню шляхом засвоєння ними достовірних наукових знань, формування позитивного ставлення як до своєї етнічної групи, так і до представників інших народів та їхніх культур.

Література

1. Березюк О. С. Проблема формування етнокультурної компетентності в науковій літературі. *Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах: матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції* / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 278–285.
2. Бойко О. П. Етноси як суб'єкти історії. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди»*: Науково-теоретичний збірник. Вип. 16 Переяслав-Хмельницький, 2008. Вип. 16. 366 с. С. 337-339
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 375 с.
5. Євтух Є. Б. Етносоціологія: довідник. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. 205 с. С.58
6. Лозко Г. Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект: навчальний посібник. Київ : Арт-ЕК, 2001. 304 с.
7. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». Наказ Мінекономіки від 19.10.2021 р. №755-21 URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
8. Саврій Ю. Ф. Педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку : дис. ... д-ра філософії : 011. Умань, 2020. 266 с.
9. Стратегічний план діяльності МОН до 2027 р. URL: <https://mon.gov.ua/strategichniy-plan-diyalnosti-mon-do-2027-roku>

Валентина Богута,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка,
e-mail: boguta.valentina@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДНОПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ

Безперервний процес утвердження українців як нації позначений збереженням і дослідженням фольклорної спадщини, зокрема пісенної, яку почали активно збирати й вивчати ще в ХІХ столітті. Засвоюючи та використовуючи попередній досвід, сучасне

покоління збагачує та вдосконалює його, роблячи свій внесок у процес формування нації. Через творчість кожен народ відтворює себе, свою культуру, характер і психологію. «Чим глибше закладається в дитячу душу художньо-естетичний фундамент, такою і буде соціально-культурна віддача у суспільному житті», – доречно наголошує Олександр Смоляк [1].

Особливого змісту нині, під час військової агресії РФ, набуває процес збереження української ідентичності. Один зі способів збереження фольклорного надбання – діяльність численних вокальних колективів, які продовжують регіональні традиції, удаючись до автентичного виконавства.

Вокально-хорова студія «Домінус» у 2015 році проєктувалася її очільницею та натхненним директором Людмилою Портною як дитячий багатоголосий хор для обдарованих дітей. Назва колективу пішла від першої ноти нотного стану, а згідно сучасної інтерпретації назви нот: ДО - це Домінус. Особливого символізму у нинішній військовий час набувають нотки у логотипі колективу, які є початком твору Миколи Лисенка «Боже великий єдиний нам Україну храни».

В активному репертуарі фольклорної групи вокально-хорової студії «Домінус» 33 твори. Його формуванням займається керівник колективу Аліна Зінченко відповідно до таких критеріїв: відповідність віковим особливостям вихованців колективу, відповідність вокальним можливостям дітей, обрядовість. Вихованці колективу «Домінус» співають твори як акапельно, так і задаючи ритм автентичними музичними інструментами, серед яких граблі, гребінь, тертушка, рубель, дерев'яні жабки, бубни, барабан, дзвіночки тощо.

Переважна більшість творів із репертуару фольклорної групи вокально-хорової студії «Домінус» належать до того жанрового розмаїття народної пісенної музичної творчості українців, який є найдавнішим видом народної творчості та розвивався в тісному зв'язку з виробничою діяльністю людського суспільства – обрядовий фольклор. Разом з тим, репертуар колективу постійно розширюється. Символічно, що за час російсько-української війни доробок колективу поповнився рекрутською піснею «Калина-малина ні сладка, ні горка», яка викликала у дітей емоційний відгук та була представлена на першому концерті колективу за час війни.

Отже, Полтавщина на українській фольклорній мапі посідає вагоме місце, адже зберігає потужні пісенні традиції. Серед аматорських колективів, у репертуарному доробку яких є українські народні пісні, окремішно стоїть фольклорна група дитячої вокально-хорової студії «Домінус», яка не тільки репродукує виконавські традиції лівобережної середньої Наддніпряни, а й закладає підґрунтя для зростання національно свідомого молодого покоління українців.

Література

1. Смоляк О.С. Український дитячий музичний фольклор : підруч. хрестоматія для викладачів та учнів. Вип. 1. Тернопіль : ЛПЛЕЯ, 1998. 78 с.

Наталя Богданець-Білокаленко,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України
nataliabogdanets@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ

Ключові слова: література, читання, читацька грамотність

Формування культурної компетентності здобувачів освіти є однією з вимог Державного стандарту базової середньої освіти (2020). На часі затвердження Державного стандарту профільної школи. Необхідно зберігати наступність у формуванні читацької грамотності в учнів профільної школи. У Державному стандарті базової середньої освіти (2020) наскрізною для всіх компетентостей є «*уміння читання з розумінням*», яке передбачає: «здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору» [2]. Українські науковці (Вакуленко Т, Ломакович С, Новосьолова В., Терещенко В.) розмежовують поняття «читання з розумінням» і «читацька грамотність», трактуючи «читацьку грамотність» насамперед як важливу компетентність здобувачів освіти [3; 4]. Зокрема О. Фідкевич наголошує, що цей практичний аспект неувиражений і у формулюванні мети мовно-

літературної освітньої галузі в Державному стандарті: «розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень» [5].

Закцентуємо увагу на творах літератури, в яких ідеться про складові культурного побуту українців. Такі елементи у творах художньої літератури розширяють світогляд старшокласників та їхній життєвий і читацький досвід, посилять активну життєву позицію, важливість національної культури, своєї національної ідентичності.

Погоджуємося з науковою позицією М. Греб, що «особливої уваги заслуговує художній текст, оскільки він формує і розвиває етичні потенції особи за рахунок поєднання конкретно-історичного, національно-особливого і загальнолюдського компонентів твору, показуючи нерозривний зв'язок дійсності — «своєї» країни, її культури з історичним розвитком і дійсністю культури світової. На думку психологів, люди більшою мірою схильні розбирати і оцінювати вчинки і відчуття літературних героїв, ніж свої власні. Саме в художньому тексті часто трапляються діалоги, де використовуються різні форми мовного узусу, формули ввічливості, фонові і безеквівалентна лексика. Це у свою чергу дозволяє краще зрозуміти специфіку і своєрідність культури іншої мови» [1, с. 184]. З творів художньої літератури учні дізнаються про моральні, етичні, духовні цінності минулих поколінь і своїх сучасників; про ставлення народу до країни, в якій вони мешкають; про взаємини народу і релігії; взаємини людини і суспільства; про сімейний і побутовий устрій; про національні звичаї, обряди тощо.

Отже, з огляду на значний соціокультурний, розвивально-виховний, естетичний потенціал художнього твору вважаємо його потужним інструментом соціокультурного розвитку особистості учня профільної школи.

Література

1. Греб М. Теоретико-методичні засади навчання лексикології та фразеології майбутніх учителів початкових класів: дис.. докт.пед.наук. К., 2018. 455 с.

2. Державний стандарт базової середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 898 від 30.09.2020 року) https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/

3. Новосолова В. І. Уроки PISA-2018: аналіз результатів та методичні поради вчителям української мови і літератури. Українська мова і література в школі. 2020. № 1 (148). С. 3–8. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718905/1/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%8C%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf>

4. PISA: читацька грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко. Київ: УЦОЯО, 2017. 123 с. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/PISA_Reading.pdf4.

5. Фідкевич О. Щодо питання змісту понять «читання з розумінням» та «читацька грамотність». *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи*: збірник тез IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Київ, 21 березня 2024 р. Київ. Видавничий дім «Освіта», 2024. с. 99-102. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740875>

Алла Бойчук,
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри іноземних мов Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
e-mail: alla.boichuk@pnu.edu.ua

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО

У сучасному глобалізованому світі вивчення іноземних мов є важливою складовою освітнього процесу. Викладання іноземних мов у закладах вищої освіти (ЗВО) має на меті не лише надати студентам необхідні мовні навички, але й сприяти їхньому культурному збагаченню та формуванню міжкультурної компетенції. Особливу роль у цьому процесі відіграють національно-культурні аспекти. У контексті України, де національна культура має глибоке історичне коріння та багату спадщину, врахування цих аспектів є особливо актуальним. Вивчення іноземної мови без урахування культурних аспектів може призвести до спрощеного та обмеженого розуміння мовних явищ. Знання культурних традицій, звичаїв, історичних фактів та соціальних норм допомагає студентам адекватно сприймати та використовувати мовні конструкції.

Одним із ключових підходів є інтеграція культурних елементів у мовний курс. Це може включати вивчення літератури, історії, мистецтва, музики та інших аспектів культури країни, мову якої вивчають студенти. Наприклад, читання автентичних текстів, перегляд фільмів та прослуховування музики допомагають створити контекст для вивчення мови та сприяють глибшому розумінню культурних особливостей.

Автентичні матеріали, такі як статті з газет, відео, подкасти, є важливим інструментом у викладанні іноземної мови. Вони дозволяють студентам зануритися в реальне мовне середовище та отримати уявлення про культурні реалії країни. Викладачі можуть використовувати такі матеріали для проведення дискусій, аналізу культурних явищ та розвитку критичного мислення. За словами Чуланової Г. В. та Ведмидери К. С., досвід використання автентичних матеріалів значно покращує рівень засвоєння мовного матеріалу студентами [2].

Організація культурних заходів, таких як фестивалі, виставки, лекції запрошених носіїв мови, також сприяє формуванню міжкультурної компетенції. Такі заходи дозволяють студентам безпосередньо стикатися з культурою, яку вони вивчають, та отримувати безцінний досвід міжкультурної взаємодії. Костенко Д. зазначає, що такі заходи є невід'ємною частиною ефективного навчального процесу [1].

Українська культура має багаті традиції, які відображаються у фольклорі, літературі, мистецтві та повсякденному житті. При викладанні іноземної мови в українських ЗВО важливо враховувати ці особливості, щоб створити ефективний навчальний процес. Наприклад, традиційні свята, такі як Різдво, Великдень, Івана Купала, можуть бути використані як теми для занять, що сприятиме глибшому розумінню культурних контекстів.

Використання українських культурних елементів при викладанні іноземних мов може включати вивчення творів українських письменників у перекладах, ознайомлення з українськими музичними та художніми традиціями, проведення тематичних занять, присвячених українській культурі. Це дозволяє створити місток між рідною та іноземною культурою, сприяючи розвитку міжкультурної компетенції.

Запрошення носіїв мови для проведення лекцій, майстер-класів та культурних заходів також є ефективним методом. Важливо, щоб такі заходи враховували національно-культурні особливості України, що допоможе студентам краще зрозуміти та порівняти різні культурні контексти.

При розробці навчальних програм також важливо враховувати культурні аспекти, а саме, включати в навчальні плани матеріали, що відображають культурні особливості мови країни, українські національно-культурні елементи.

Таким чином, викладачі мають створювати умови для активного використання іноземної мови у різних комунікативних ситуаціях, включаючи обговорення культурних тем, заохочення самостійного вивчення культури. Важливо мотивувати студентів до самостійного пошуку інформації шляхом проектних робіт, доповідей та рефератів.

Важливе значення надається використанню інтерактивних методів навчання. Ігри, рольові ігри, симуляції та інші інтерактивні методи сприяють активному залученню студентів до навчального процесу та розвитку їхньої міжкультурної компетенції, інтеграції українських культурних елементів, створенню зв'язків між рідною та іноземною культурами.

Викладання іноземної мови у закладах вищої освіти має враховувати національно-культурні аспекти як країни, мову якої вивчають, так і рідної країни студентів. Інтеграція культурних елементів, використання автентичних матеріалів та організація культурних заходів є ключовими підходами, які сприяють успішному вивченню іноземної мови та збагаченню культурного досвіду студентів. Український контекст з його багатою культурною спадщиною надає унікальні можливості для створення ефективного навчального процесу, який сприяє розвитку міжкультурної компетенції.

Література

1. Костенко Д. Формування міжкультурної компетентності у професійній підготовці сучасного фахівця. *Молодь і ринок*. 2019. № 1 (168). С. 23-28.
2. Чуланова Г. В., Ведмидера К. С. Ефективність застосування автентичних матеріалів у навчальному процесі. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2023. № 2 (27). С. 95-102.

Ірина Букрєєва

*кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології та філософії
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
e-mail: Irina.bukreeva@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗАСОБАМИ ТРАДИЦІЙНИХ ТА СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ СИМВОЛІВ

Ідентичність має властивість відтворення базових соціокультурних цінностей людей, світоглядних смислів, поглядів на світ, детермінованих традицією культурного та духовного розвитку, які сприймаються та артикулюються більшістю громадян країни. Значну частину ідентичності народу-нації складає історична і культурна пам'ять, свідомість, які закладають етноментальний ґрунт для наступних поколінь.

Історична пам'ять є успадкуванням минулого досвіду, що проявляється у вигляді історичної свідомості народу і є важливим чинником формування свідомості національної. Без її відтворення неможливо формування стійкої національної ідентичності та реалізації ідеї нації на основі цінностей українства.

Століття поневолення і бездержавності у складі російсько-советської імперії знищували мовно-культурну самобутність, як основу націєтворення. 300-річне колоніальне становище України дає про себе знати і на сучасному етапі. Намагаючись справдитися, відродити свою культуру, українці і досі ідентифікують себе за допомогою символів, які знаходяться у сивій давнині та пов'язані із традиційною культурою. Проте, щоб українцям відбутися як сучасна нація картина минулого, закладена в нашу ідентичність, повинна позбавитися білих плям історії. І це стосуються не тільки репресій, Голодомору, депортацій, але й повернення позитивних сторінок історії, де наша країна була на висоті, у славі. Необхідно згадати імена наших героїв, які прославляли народ, культурних, політичних діячів, гетьманів, полководців, науковців, поетів, митців, письменників, спортсменів тощо. На наш погляд, українську національну ідентичність треба не формувати, а реанімувати. Світоглядна картина повинна враховувати широку різноманітну палітру минулого – починаючи від побутової й закінчуючи високою культурою. Це буде одним із кроків на шляху подолання меншовартості. Бо без знання справжніх минулих здобутків і перемог не можливо відтворити повноцінну історичну пам'ять, а відтак українці не повернуть національне у націю, а ідентифікаційні символи не стануть візитівками для світу.

Проте, нація не може жити тільки минулим. Знати і прийняти минуле треба для побудови майбутнього. Щоб реалізуватися і зайняти чільне місце серед народів світу, українцям треба предмети гордості сучасності.

Але серед ключових символів українці не називають сучасних – ані наукових винаходів, ані матеріальних здобутків, культурних досягнень тощо. Хоча такі продукти для гордоців у українців є: наприклад, найбільший у світі літак «Мрія», транспортні гіганти «Руслан». Проте, вони не стверджуються як національно визначні, ані за допомогою засобів масової інформації, ані держави, яка не займалася пропагандою тих подій, речей і досягнень, які могли б стати основою для національної гордості. Державно-політичні діячі не пропонують ніяких кардинальних

змін, предметів, продуктів для гордоців із технологічної, наукової, інформаційної чи економічної сфер, які були б прогресивними і характеризували країну як постмодернову і інноваційну.

Водночас, для реалізації національної ідеї, нація повинна мати реальну оцінку наявного стану та визначити вектори розвитку майбутнього. З початком повномасштабної війни українці показали світові свою зрілість як нації, патріотизм і єдність, а армія – мужність, героїзм і відданість. Згуртувавшись, суспільство підтримує власну армію морально та матеріально, а довіра до Збройних Сил України зросла до 96% [1].

За даними Соціологічної групи «Рейтинг» у рамках Сімнадцятого загальнонаціонального опитування (17-18 серпня 2022 р.) абсолютна більшість респондентів ідентифікує себе як громадяни України (94%). Українці почали пишатися і своєю державою, близько 97,6% (17,0% скоріше пишаються і 80,6% дуже пишаються), відчують гордість за свою країну, і це – історичний максимум. Думки з цього питання є узгодженими й, що найголовніше, – не спостерігаються відмінності між регіонами [2]. При тому що до війни таких людей була третина, а майже кожен п'ятий у минулі роки відчував за країну сором. Зараз таких просто немає. Можна стверджувати, що мешканці України є одностайними у своїй громадянській гордості. Слід також відзначити, що немає відмінностей за показником гордості між групами респондентів за віком, статтю, типом населеного пункту та оцінкою матеріального стану родини. Припинилися і розбрати стосовно мови – немає окремого російськомовного та україномовного населення, а є громадяни соборної держави України.

Вочевидь, що нинішня війна загострила в українців розуміння таких цінностей як свобода і незалежна держава, патріотизм і громадянство, усвідомлення того, що всі інші суперечності й протиріччя – регіональні, культурні, мовні, політичні і геополітичні є ніщо на тлі небезпеки втрати держави.

Література

1. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021-2022 роках. (2023). Отримано 13.01.2023 р. з <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1174&page=1>
2. Сімнадцяте загальнонаціональне опитування: ідентичність. патріотизм. Цінності. (2022) Соціологічна група «Рейтинг». Отримано 23.08.2022 з https://ratinggroup.ua/research/ukraine/s_mnadcyate_zagalnonac_onalne_opituvannya_denticn_s_t_patr_otizm_c_nnost_17-18_serpnya_2022.html

Марина Василик,
кандидат педагогічних наук доцент кафедри іноземних мов
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
e-mail: maryna.vasylyk@pnu.edu.ua

ВИШИВАННЯ ЯК ВИД ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Національно-патріотична спрямованість виховання набуває особливого значення в сучасних умовах. Основна мета цього принципу – виховання національної свідомості у молоді та відданість своїй батьківщині, а також формування поваги до культурної спадщини української нації.

Використання декоративно-прикладного мистецтва допомагає зростаючому поколінню ознайомитися з духовними, матеріальними та культурними цінностями українців минулих часів, що сприяє реалізації виховання національного патріотизму під час освітнього процесу [2; 3; 4].

Вивчення наукової літератури засвідчує, що предмет культури української нації висвітлено у наукових працях Д. Антновича, О. Воропай, М. Маркевича, І. Огієнка, В. Скуратівського. Їх дослідження свідчать, що серед складових, що об'єднують досвід суспільства, виокремлюють релігію, історію роду, народну творчість, культурні здобутки тощо. Але особливої уваги заслуговує народне декоративно-прикладне мистецтво, воно є незмірним джерелом культури народу, воно має унікальну можливість впливати на людину, формувати її національну свідомість, характер і духовність [2, с. 25]. Декоративно-ужиткове мистецтво класифікується за специфікою використання предмета, технікою виготовлення та матеріалами [1]. За виробничим процесом декоративно-ужиткове мистецтво можна розділити на наступні види: вишивка, розпис, в'язання, ткацтво, плетіння з лози, різьблення, чеканка тощо. Слід зазначити, що найдавніший український вид декоративно-прикладного мистецтва є дієвим методом впливу на свідомість молоді та студентства з метою прищеплення любові до української культури та формування поваги до її надбань [3, с. 73].

Основою народознавчого методу виховання є передача досвіду одного покоління іншому, що сприяє формуванню національної свідомості молодшого

покоління. Цей процес базується на всебічному та глибокому вивченні всього культурно-історичного розвитку та досвіду рідного та інших народів [4, с. 196].

У спеціалізованих навчальних закладах, у яких навчають учнів вишиванню, молодь залучається до вивчення справжніх традицій цього декоративно-прикладного мистецтва, історії його появи та майбутнього розвитку в умовах сучасного світу. Також здобувачі освіти можуть опанувати традиційну українську вишивку на заняттях з трудового навчання, під час позакласної діяльності та роботи у гуртках. Запровадження навчання за цим напрямом надає підростаючому поколінню реальні перспективи для знайомства з різноманітними видами декоративно-прикладного мистецтва, оволодіння різноманітними процесами виготовлення виробів.

Знайомство з вишивкою як традиційним видом декоративно-прикладного мистецтва має на меті допомогти молодому поколінню заглибитись в історію української традиційної вишивки та різновиди вишиваних виробів. Вивчення основ композиції вишивки базується на знаннях про український народний орнамент, що включає геометричні, рослинні та тваринні мотиви. Це також передбачає ознайомлення з характерними особливостями вишивок різних регіонів України, взаємозв'язок орнаменту чи сюжету з технікою вишивання, об'єм візерунків та перенесення малюнка на тканину.

Ознайомлення з процесом створення вишивки передбачає оволодіння знаннями про необхідні для вишивання матеріали – тканину і нитки. Потрібно також володіти інформацією про інструменти, що використовуються для виконання вишивки, це – набір голок, п'яльця, ножиці, лінійка, наперсток; про методи роботи з голкою, про способи фіксації ниток на полотні, а також про різні техніки вишивки: хрестик, гладь, низинка, мережки, вирізування та гаптування. В процесі вивчення української традиційної вишивки молодь освоює мистецтво створення візерунків для вишивання, визначення їх оптимального розташування на полотні, раціонального використання матеріалів, перенесення візерунка на тканину. Окрім цього здобувачі освіти навчаються ефективного користування різноманітними інструментами та приладами для вишивання.

Важливою складовою національно-патріотичного виховання є вивчення технологій виготовлення вишитих виробів для побуту та одягу. Це включає такі напрямки: вишиті рушники, адже це невід'ємна частина побуту, вони мають декоративне значення та символічний зміст, важливо дослідити традиційні орнаменти

та візерунки, що використовуються для вишивання рушників; одяг – чоловічі та жіночі сорочки, оскільки українська народна вишивка є частиною одягової культури, а вбрання – елементом матеріальної та духовної спадщини українців. Український народний костюм, його традиційний покрій та розташування вишивки на виробах є ресурсом для вивчення етнічних аспектів історії.

Отже, вишивання, як різновид декоративно-прикладного мистецтва, має значний виховний потенціал, сприяючи активному залученню молоді до національної культурної спадщини у галузі декоративно-ужиткового мистецтва, що формує передумови для національно-патріотичного виховання здобувачів освіти. На заняттях трудового навчання учні мають можливість ознайомлюватися з різноманітними видами декоративно-прикладного мистецтва, це дозволяє цілісно втілити принцип національно-патріотичного виховання.

Література

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.
2. Гевко О. Суть та особливості національно-патріотичного виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Рідна школа. 2003. № 5. С. 25-26.
3. Кудря О. Підготовка майбутніх учителів технологій до національно-патріотичного виховання школярів в умовах НУШ. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Вип. 4, 2022. С. 71-78.
4. Система виховання національної самосвідомості учнів загальноосвітньої школи: Методичний посібник для вчителів / За ред. Д.О. Тхоржевського. К., 1999. 296с.

Алла Владимірова,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

Херсонський державний університет м. Івано-Франківськ, Україна

e-mail: allavladi2019@gmail.com

Ірина Поліщук

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти педагогічного факультету

Херсонський державний університет м. Івано-Франківськ, Україна

e-mail: 024576@university.kherson.ua

ЕСТЕТИКО-ТЕРАПЕВТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Українська народна пісня є важливим елементом національної культурної спадщини, що має глибокі корені та багату історію. Її унікальний естетико-терапевтичний потенціал може бути ефективно використаний у закладах дошкільної освіти для розвитку емоційної, естетичної та мовленнєвої сфери дітей.

Сучасна дослідниця Федій О., визначає: «Естетотерапія – природна система інтегрованої терапії, яка передбачає лікування звуком, природою, рухом, драмою, малюнком, кольором, спілкуванням тощо й несе в собі приховані інструкції збереження цілісної людської особистості, її духовного ядра» [3, с. 8].

Українські народні пісні відзначаються багатством мелодій, ритмів та текстів, що відображають національні традиції, побут і світогляд. Естетичне виховання дітей засобами народної пісні сприяє розвитку музичного слуху, художнього смаку та творчих здібностей. Важливо, що естетичне сприйняття музики в дошкільному віці закладає основи культурної компетентності та емоційної чутливості.

Верховинець В., указує, що через народні ігри із піснями можна «виховувати в дитини всі властивості, котрі ми шануємо у людей і котрі нам хотілося б прищепити малечі різними оповіданнями, бесідами та навчанням» [1, с. 6].

Музика, зокрема народні пісні, має значний терапевтичний вплив на емоційний стан людини. Спів і прослуховування пісень можуть знижувати рівень тривожності, покращувати настрій, сприяти емоційному розслабленню та створювати позитивну атмосферу. У контексті дошкільної освіти, використання народної пісні може допомогти в подоланні емоційних труднощів, розвитку комунікативних навичок та покращенні загального психічного здоров'я дітей.

Владимирова А., акцентує: «...багатовіковий досвід народу підтверджують, що спілкування людини із музикою з народження (колискові, забавлянки, поспівки, музичні ігри та ін.) та протягом її життя, сприяють становленню і подальшому розвитку її пізнавальних процесів у будь-якій сфері, особливо в науці, мистецтві та виробництві» [2, с. 169]. Спів народних пісень сприяє формуванню дружніх відносин, колективної роботи та емоційного контакту між дітьми, вихователями та батьками. Використання аудіозаписів народних пісень у щоденній роботі із дітьми допомагає створити сприятливий емоційний фон та знайомить дітей із музичною культурою України.

Включення народних пісень у сценарії свят, театралізованих вистав, тематичних занять дозволяє урізноманітнити освітній процес та зробити його більш цікавим і захоплюючим для дітей.

Досвід закладів дошкільної освіти України доказує, що регулярне використання українських народних пісень в освітньому процесі сприяє розвитку музичних здібностей,

зокрема, поліпшенню музичного слуху, ритмічних навичок та вокальних здібностей, а також сприяє емоційній стабільності, зниження рівня стресу та тривожності, покращенню настрою дітей. Соціалізації, покращення комунікативних навичок, розвиток емпатії та колективної взаємодії та мовленнєвому розвитку, підвищення рівня мовленнєвих навичок, збагачення словникового запасу та розвиток фонетичного слуху.

Таким чином, українська народна пісня має вагомий естетико-терапевтичний потенціал, який може бути ефективно використаний у закладах дошкільної освіти. Вона сприяє всебічному розвитку дітей, збереженню національної культурної спадщини та створенню сприятливого емоційного середовища для навчання. Інтеграція народної пісні в освітній процес є перспективним напрямом роботи, який потребує подальшого дослідження та впровадження.

Література

1. Верховинець В. Весняночка. К.: Муз. Україна, 1989. 343 с.
2. Владимірова А. Дитячий музичний досвід та його своєрідність в процесі дистанційного навчання. *Нові педагогічні виміри професійного розвитку майбутніх учителів: сучасні реалії та виклики*: матер. Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (15 листопада 2023 р., Бердянський державний педагогічний університет) / за ред. проф. Л. Коваль, доц. Л. Чемоніна. Бердянськ, 2023. С. 168 – 170.
3. Федій О. А. Естетотерапія. Навчальний посібник. К.: «Центр учбової літератури», 2007. 256 с.

Олександр Воробець,
аспірант, педагогічного факультету
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Україна
oleksandrivorobec36@gmail.com

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВИШИВАНКИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 5-6 КЛАСАХ

Вишиванка – це не просто елемент одягу, це символ національної ідентичності, носій глибоких історичних та культурних традицій українського народу. На уроках української мови у 5-6 класах вишиванка може стати потужним інструментом для формування національної свідомості, патріотизму та любові до рідної мови і культури. Інтеграція вишиванки у навчальний процес сприяє не лише естетичному вихованню, а й глибокому розумінню мовних особливостей, традицій та історії України.

Використання вишиванки у навчальному процесі з української мови дозволяє не лише ознайомити учнів з багатством української традиційної культури, а й формувати стійкий інтерес до вивчення рідної мови. Вишиванка, з її символікою та орнаментами,

може стати потужним інструментом для інтеграції різних аспектів навчання: лексики, граматики, літератури, народознавства. Таким чином, дослідження виховного потенціалу вишиванки на уроках української мови у 5-6 класах є надзвичайно актуальним та важливим для формування національно свідомих, культурно освічених та всебічно розвинених громадян України.

Вишиванка для українця – це не просто одяг, це вища естетика побуту і символ ідентичності, що несе в собі багатозарову культурну спадщину. Вона супроводжує людину протягом усього життя, від народження до старості, займаючи важливе місце у всіх ключових моментах. Вишиванка, як національна ознака, вражає своєю багатовимірністю: тисячі різноманітних узорів, численні техніки, шви, нитки, базові тканини та прикраси – все це складає унікальну культурну мозаїку [2, с. 8]. Вона не тільки представляє естетичну цінність, але й служить засобом виховання та пізнання історії, мистецтва та духовних цінностей.

Вишиванка, як культурний символ, має величезний виховний потенціал. Її інтеграція у навчальний процес може сприяти не тільки розвитку мовних навичок, але й формуванню національної свідомості, естетичного смаку та моральних цінностей у дітей [4]. Розглянемо виховний потенціал вишиванки на уроках української мови у 5-6 класах детальніше:

1. Формування національної ідентичності

– Розповіді про історію та символіку вишиванки допомагають дітям усвідомити своє національне коріння та культурну спадщину. Учні дізнаються про різні техніки вишивання, значення орнаментів та кольорів, що використовувалися в різних регіонах України.

– Через вивчення вишиванки діти розвивають почуття гордості за свою країну та народ. Це сприяє формуванню патріотизму та бажання зберігати і продовжувати національні традиції.

2. Естетичне виховання

– Вишиванка, з її багатством кольорів та орнаментів, допомагає розвивати у дітей почуття краси та гармонії. Діти вчаться цінувати мистецтво та естетичні цінності, що є важливими складовими гармонійного розвитку особистості.

– Знайомство з різними видами вишивки може спонукати учнів до творчої діяльності. Вони можуть спробувати власноруч створити орнаменти або навіть спробувати вишивати, що розвиває дрібну моторику, уяву та креативність.

3. Моральне виховання

– Обговорення символіки вишиванки допомагає дітям зрозуміти глибокі моральні цінності, закладені у народних традиціях. Це може бути пов'язано з такими поняттями, як родинні цінності, працьовитість, чесність, взаємодопомога тощо.

– Вивчення процесу створення вишиванки, який включає копітку працю та майстерність, допомагає формувати у дітей повагу до ручної праці та розуміння важливості терпіння та наполегливості.

4. Інтеграція з іншими навчальними предметами

– Через вивчення вишиванки учні можуть дізнаватися про історичні події та географічні особливості різних регіонів України.

– Вивчення творів українських письменників, де згадується вишиванка, допомагає поглибити знання учнів про національну культуру.

5. Соціально-культурна інтеграція

– Проведення спільних заходів, таких як «День вишиванки», виставки або конкурси, де учні демонструють свої знання та творчі здібності, сприяє соціалізації та зміцненню класного колективу.

– Знання про вишиванку може бути використано для діалогу з представниками інших культур, що сприяє розвитку толерантності та взаємоповаги.

Дитяча література, також насичена образами вишиванки та іншими елементами народної культури, що сприяє формуванню естетичних і моральних цінностей у юного покоління. У цих творах вишиванка разом з іншими символами – червоними чобітками, сорочечками, віночками – формують у дитини базові уявлення про рідну культуру. Згодом у читацьке коло дитини входять авторські твори, які також відтворюють привабливо-зворушливий образ вишиванки та описують самотній процес вишивання [1, с. 20].

Вишитими шедеврами прикрашені кабінети народознавства та української мови і літератури у школах, ліцейх, гімназіях. Орнаментики з чорного і червоного кольорів, з калиною, виноградом, жолудями, яблуками, вишнями, сотнями квіткових зразків,

дивовижні гуцульські узорі, вишиті шовком, усі ці елементи традиції і новини сотнями майстринь нині втілені у вишиванки, а також – рушники єдності, які майже щороку передаються з міста до міста, від села до райцентру всіх областей нашої держави [3, с. 7].

Отже, використання вишиванки на уроках української мови у 5-6 класах не тільки збагачує навчальний процес, але й сприяє всебічному розвитку особистості учнів, формує їх національну свідомість та духовно-культурну ідентичність.

Література

1. Богданець-Білоskalенко Н. Образ вишиванки у творах для дітей. *Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки* : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції. за наук. ред. д. пед. наук Н. І. Богданець-Білоskalенко (електронне видання). Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 20-22.
2. Івасюк О. Інтерпретація та використання символів вишиванки у шкільному освітньому процесі. *Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки*: зб. тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції. за наук. ред. д. пед. наук Н. І. Богданець-Білоskalенко (електронне видання). Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 8-9.
3. Колесніченко-Братунь Н. Символи національної ідентичності і культурна дипломатія. *Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки*: зб. тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції. за наук. ред. д. пед. наук Н. І. Богданець-Білоskalенко (електронне видання). Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 7-8.
4. Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки: зб. тез IV Міжнародної онлайн-конференції, 18 травня 2023 р. / за заг. ред. Н. Богданець-Білоskalенко (електронне видання). Київ: Педагогічна думка, 2023. 233 с.

Оксана Галайчук,
кандидат філологічних наук, науковий співробітник
Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою
НУ «Львівська політехніка»,
e-mail: ok_halaychuk@ukr.net

ОБРАЗ ВИШИТОЇ СОРОЧКИ В УКРАЇНСЬКИХ КОЛЯДКАХ ТА ЩЕДРІВКАХ

Вишита сорочка – національний символ нашого народу, який глибоко ввійшов не лише у матеріальну сферу життя українців, а й знайшов свій вияв у різних жанрах народної творчості – ліричних піснях, казках, прислів'ях та приказках, легендах, переказах тощо. Мета нашого дослідження – з'ясувати, чи зберігаються згадки про вишиту сорочку в українських колядках та щедрівках.

Українські колядки та щедрівки належать до величальної поезії. Її призначення – ідеалізація кожного члена сім'ї, возвеличення його, вихваляння його чеснот, характеру, краси. Саме тому фольклористи виокремлюють колядки за типами адресатів: для господаря, господині, парубка, дівчини, дитини, вдови, сироти, священника тощо.

На перший погляд, серед того величного ідеалізованого світу, в який занурюють членів родини колядники, і в якому селянська хата вмить перетворюється на білостінну кам'яницю, столи застеляються шовковими килимами, на яких стоять дорогоцінні кубки, наповнені вином, в кошарах і хлівах повно худоби, воли там золоторогі, а коні богатирські – із золотими гривами і срібними копитами і т. д. нема місця для звичного селянського, нехай навіть святкового інтер'єру. Та й господар у колядках вже не просто спрацьований хлібороб – він «пан господар», статечний, поважний, із високим соціальним статусом, який «у Львові золото віє» або вправно полює на чарівного звіра, він сидить в кінці стола, на ньому «шапочка, як мак, дрібненька», соболева шуба, калитка, набита грошима, а сорочка «як біль біленька, як лист тоненька» [4, с. 42]. Така ж сорочка у його сина: «На нім кошулька барзо тоненька, барзо тоненька, як сніг біленька. Де вона сі прала? В тихім Дунаю. Де сі крутила? Коню в копиті... Де вона сі брала? В світлі світлоньці, в світлі світлоньці, в нові язбоньці» [2, с. 109]. Тобто поруч із багатими злототканими шатами уява звичайного селянина малювала білосніжну сорочку із найтоншої тканини, що в умовах традиційного виготовлення домотканого полотна із льону чи коноплі, було виявом найвищої майстерності і часто недосяжності.

Зовсім інші згадки про вишиванку натрапляємо у колядках для господині чи дівчини. У цих піснях часто замість слів вишиття, вишивати натрапляємо на слова та словосполучення *шиття*, *шиттячко*, *шитечко шити*: «Шириночку (хустку, хустину – О. Г.) шить, щоб не помилить» [3, с. 286], «...гречна газдиня шиттячко шиє... шиттячко шиє, злотом фарбує» [3, с. 124], господиня «...десь у короля. Шиє кожуха самому крулю. А на рукавці сиві голубці, а на пазусі – різні цвітки, а на комірці – райські пташки» [3, с. 124]. Етимологію слова *шити*, *шиття* у значенні *вишивати*, *вишиття* подає й «Етимологічний словник української мови» [1, с. 420].

У колядках дівчина не проста вишивальниця – вона створює золотими чи шовковими нитками чарівний фантазійний світ. Прославляючи майстерність дівчини, колядники співають:

*А у пана Івана хороша дочка,
Хороша дочка – премудра швачка.
Шиє, малює, злотом гаптує:*

*Що й у подоли ясні соколи,
На рукавцях райські пташечки,
А на ковнірцях сизие голубці* [3, с. 350].

В іншій колядці «...красна панна шила брату, вишивала кошульку. На ковнірці зоря і місяць, на пазушках райськїї пташки, на рукавцях сивці-голубці, а на придолі тури й олені» [3, с. 448].

Натрапляємо також на згадки про вишиті рукави, як про найбагатше орнаментовану частину традиційної сорочки. У деяких текстах дівчина відганяє птахів вишитим рукавом: «Гречна панна на ім'я Анна... стережучи шиттячко шила, шиттячко шила, барзо заснула... А вна на той час пробудилася, шитим рукавцем замахнулася» [3, с. 432].

Вишиває талановита майстриня не тільки сорочки, а шуби: «Шубочку шиє. Чорною ниттю – то тобі, батеньку, білою ниттю – то тобі, матінко, жовтою ниттю – то тобі, сестричко, червоною ниттю – то тобі, братеньку, єдвабною ниттю – то тобі – миленький» [3, с. 450], хустки: «Гречна панна ширинку шиє. Ой шила, шила, позолотила. Та другу шила та ільчатую. Й а третю шила усяким шовком» [3, с. 450], сукні (одяг із сукна – О. Г.): «Сукню шила – сріблом вишивала, другу шила – золотом вишивала, третю шила – діамантом біла. Сріблом вишивала – то батеньку дала, золотом вишивала – то матінці дала, діамантом біла – миленькому дала» [3, с. 451].

Отже, як бачимо, образ вишитої сорочки, її елементів чи вишитого одягу загалом, яскраво відображений у зимовій обрядовій поезії, зокрема в колядках та щедрівках. Найтипівішими текстами, в яких возвеличується вишивальний талант майстрині, є колядки та щедрівки господині та дівчині. У колядках дівчина вишиває чорними, білими, жовтими, червоними, зеленими, нитками. Ці нитки найчастіше єдвабні (шовкові. – О. Г.), срібні, золоті, діамантові. Щодо технік вишивання, то у текстах колядок, окрім власне вишивання (очевидно йдеться про традиційні виконання хрестиком, гладдю, низинкою тощо), згадується гаптування, золочення, китичення та ін.

Література

1. Етимологічний словник української мови : у 7 томах. Т. 6. У – Я. Київ : Наукова думка, 2012. 568 с.
2. Колядки і щедрівки / Упор., вст. ст., примітки М. С. Глушка. Київ : Музична Україна, 1991. 239 с.
3. Колядки та щедрівки : зимова обрядова поезія трудового року. Київ : Наукова думка, 1965. 803 с.
4. Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка. Київ : Музична Україна, 1971. 323 с.

Олександра Гандзюк,
*кандидат філологічних наук, доцент,
старший викладач кафедри дисциплін
загальної підготовки КЗВО «Волинський
медичний інститут» Волинської обласної ради*
sandra.olek.uk@gmail.com

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Формування етнокультурної компетентності здобувачів освіти є важливим аспектом сучасної освітньої системи. Основні складові, які визначають етнокультурну компетентність, включають, за Баовень Лу [1].

- **Адаптивність до міжкультурної взаємодії:** Здатність особистості адаптуватися та ефективно спілкуватися в різних культурних контекстах. Адаптивність до міжкультурної взаємодії - це здатність особистості ефективно спілкуватися та взаємодіяти з людьми з різних культурних середовищ. Ця компетентність включає в себе кілька ключових аспектів:

- **Самосвідомість:** Розуміння власних культурних цінностей, переконань та передубеждень, які можуть впливати на взаємодію з іншими.

- **Знання інших культур:** Обізнаність про культурні норми, цінності та практики, які відрізняються від власних.

- **Емпатію:** Здатність розуміти та відчувати емоції інших людей, незалежно від їх культурного походження.

- **Комунікативні навички:** Ефективне використання мови, невербальних сигналів та слухання для забезпечення зрозумілої та взаємоповажної комунікації.

- **Гнучкість та адаптацію:** Здатність швидко адаптуватися до нових культурних ситуацій та змінювати поведінку відповідно до різних культурних контекстів.

- **Відкритість та готовність до навчання:** Бажання вчитися від інших, бути відкритим до нових ідей та практик.

- **Толерантність:** Відкритість та повага до культурних відмінностей, готовність приймати та поважати інші культурні практики. Толерантність у контексті міжкультурної взаємодії є однією з ключових компетенцій, яка дозволяє людям ефективно спілкуватися та взаємодіяти в різноманітному світі. Ось деякі розширені

аспекти толерантності: повага до різноманіття: толерантність передбачає визнання та повагу до культурного різноманіття, традицій і цінностей інших народів; відмова від домінування: Толерантність означає відмову від спроб домінування чи насильства у полікультурному просторі; сприйняття та розуміння: Вона включає здатність сприймати та розуміти інші культурні позиції, навіть якщо вони суттєво відрізняються від власних; стійкість до стресу: Толерантність також пов'язана зі стійкістю до стресу, невизначеності та конфліктів, що можуть виникати під час міжкультурної взаємодії; емпатія та гумор: толерантній особистості притаманні емпатія та почуття гумору, які допомагають знаходити спільну мову з представниками інших культур.

Толерантність не означає безумовну терпимість до всього. Вона базується на принципах рівності та взаємної поваги, але також включає відповідальність та критичне мислення щодо соціальної нерівності та інших крайніх виявів.

- **Обізнаність в особливостях етнокультурних відносин:** розуміння та знання про різноманітність етнічних груп та їх культурних особливостей. Обізнаність в особливостях етнокультурних відносин - це знання та розуміння особливостей взаємодії між різними етнічними групами, які можуть включати різні культурні, мовні, релігійні та історичні аспекти. Ось деякі ключові елементи цієї обізнаності: історичний контекст: розуміння історичного розвитку та взаємовідносин між етнічними групами; культурні традиції: Знання про традиції, звичаї, свята та інші культурні особливості різних етнічних спільнот; мовні особливості: розуміння мовних відмінностей та їх впливу на комунікацію та взаєморозуміння між етнічними групами; релігійні вірування: обізнаність про релігійні переконання та практики, які можуть впливати на поведінку та взаємодію між етнічними групами; соціально-економічні відносини: розуміння соціально-економічних факторів, які формують взаємодію між етнічними групами, включаючи міграцію, освіту та робочі місця; етнічна ідентичність: визнання та повага до етнічної ідентичності та її значення для особистості та групи.

- **Відкритість до нових культурних особливостей:** готовність вчитися та включати нові культурні елементи в своє життя.

Ці компоненти сприяють розвитку здатності особистості до міжкультурного конструктивного діалогу та партнерства, що є ключовим для ефективної взаємодії в глобалізованому світі.

Етнокультурна компетентність є ключовою для розвитку особистості та її інтеграції в сучасне багатокультурне суспільство. Важливо продовжувати дослідження в цій області, щоб краще зрозуміти, як різні освітні підходи та методи можуть сприяти розвитку цієї компетентності. Потрібно розглядати етнокультурну компетентність як динамічний процес, який вимагає постійного оновлення знань та навичок.

Перспективи подальших досліджень: інтердисциплінарні дослідження: залучення знань з різних галузей, таких як соціологія, психологія, та культурологія, для глибшого аналізу етнокультурної компетентності; порівняльні студії: дослідження етнокультурної компетентності в різних культурних та освітніх контекстах; довгострокові дослідження: вивчення того, як етнокультурна компетентність розвивається протягом життя особистості; практичне застосування: Розробка методик та програм, які б сприяли формуванню етнокультурної компетентності на різних рівнях освіти; технологічні інновації: використання цифрових технологій для підтримки навчання та розвитку етнокультурної компетентності. Ці перспективи можуть допомогти в розробці ефективних стратегій для виховання гармонійно розвинених особистостей, здатних до конструктивної взаємодії в багатокультурному світі.

Література:

1. Баовень Лу. Поняття етнокультурної компетентності здобувача освіти. Освітологічний дискурс. Наукове електронне фахове видання. Грудень 2022. Вип. 3–4 (38–39). С. 93–106.

Катерина Гораш,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри права, професійної
та соціально-гуманітарної освіти
ЗВО «Подільський державний університет»
e-mail: kateryna.vik@ukr.net*

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Світові виклики (економічна криза, військові конфлікти, наслідки пандемії Covid-19) і військове вторгнення росії в Україну значно ускладнюють функціонування її освітньої системи, зокрема закладів вищої освіти, та зумовлюють актуальність наукових

розвідок і досліджень проблем формування ключових компетентностей майбутнього фахівця.

Серед ключових компетентностей людини XXI століття науковці [4] визначають міжкультурну, що передбачає здатність різних етносів жити, спілкуватись, працювати разом в умовах світової глобалізації та інтернаціоналізації економік країн. Разом з тим, дослідники [1; 3] наголошують на необхідності збереження різноманітності культур та етносів і зазначають необхідність формування етнокультурної компетентності, яка проявляється у знаннях людини про рідну культуру, мову; її поведінці, зокрема в збереженні у міжкультурній взаємодії національних рис, мови, цінностей на засадах загальнолюдських цінностей і норм поведінки; розумінні необхідності вивчати інші культури, мови; усвідомлювати національну і релігійну різноманітність світу.

У процесі підготовки здобувачів вищої освіти до здійснення професійної діяльності заклади вищої освіти також мають готувати майбутніх фахівців до життя в умовах «зіткнення» та взаємодії різних культур і національностей [2]. Це передбачає навчити їх усвідомлювати власні національні інтереси у співвідношенні з інтересами представників інших народів, навчити «жити і працювати разом».

Методи формування етнокультурної компетентності передбачають поетапне введення здобувачів вищої освіти в єдину етнокультурну традицію; зміст навчальних дисциплін має включати інформацію про культурні національні цінності, національні здобутки (історичні та сучасні), національних героїв та відомих людей. Представлення фонду національних і культурних цінностей в освітньому процесі передбачає проведення тематичних заходів, семінарів, екскурсій тощо.

Важливим у формуванні етнокультурної компетентності є трансформації в освітньому середовищі та дослідна діяльність здобувачів вищої освіти, що ґрунтується на вирішенні проблем [4]. Освітнє середовище має забезпечити доступ до різних джерел інформації; комфортні і безпечні умови для навчання представників різних національностей, сприяти і мотивувати студентів до дослідження як рідної культури, мови, національних традицій, так і інших культур і мов.

Застосування методу проблем, наприклад, під час стажування, семінарів, тематичних досліджень, проектів і практичних завдань сприяє мобілізації знань здобувачів вищої освіти, які вони отримали під час навчання, та мотивує їх до пошуку

нестандартних рішень і створення нової інформації. Дослідження національної культури через призму культур різних народів дасть змогу здобувачам вищої освіти не тільки зрозуміти культурні цінності інших народів, адаптуватись до їх звичаїв, а й підготуватись до спільних професійних комунікацій тощо. Також це надасть можливість студентам різних національностей вивчати культуру і національні особливості регіону, в якому розміщено заклад вищої освіти.

Застосування в освітньому процесі закладів вищої освіти методу діалогу культур (на заняттях і під час проведення виховних заходів) дасть змогу розвивати у здобувачів вищої освіти загальнолюдські цінності та міжкультурну толерантність, взаєморозуміння і співпрацю [3]. У формуванні етнокультурної компетентності студентів важливу роль відіграє власний приклад особистості кожного викладача та рівень його етнокультурної компетентності. Це відображається в освітніх і робочих програмах (структура компетенцій), конспектах лекцій та методичних матеріалах, в яких не завжди представлена етнокультурна компетентність.

Цікавим і дієвим є метод інтегрованого навчання; інтегровані курси об'єднують кілька галузей знань, що забезпечують міжкультурну підготовку здобувачів вищої освіти. Це можуть бути, наприклад, знання, пов'язані з історією соціальної нерівності; з «механізмами включення-виключення», такими як расизм і дискримінація; міжнародні конфлікти тощо.

Проблема формування етнокультурної компетентності в закладах освіти є актуальною для українського суспільства і держави в сучасних реаліях, оскільки населення України представляють як корінні народи, так і нацменшини. Сьогодні у спільній боротьбі за звільнення Української держави від окупантів громадяни України демонструють національну єдність і високий рівень міжкультурної і етнокультурної компетентності, але не менш важливо, щоб і після перемоги народи України й надалі злагоджено відбудовували економіку країни.

Методи формування етнокультурної компетентності у здобувачів вищої освіти, які розглянуто в нашому дослідженні, дають змогу майбутнім фахівцям зрозуміти походження своєї культури, її вплив на способи професійної взаємодії та наслідки; вивчати закордонний досвід (опановуючи професію); зрозуміти бар'єри в

комунікаціях в етнокультурному контексті; розробити стратегії професійної взаємодії в міжкультурному середовищі.

Література

1. Баовень, Л. Поняття етнокультурної компетентності здобувача освіти. *Освітологічний дискурс*, 2022. Вип. 3-4(38-39), С. 93–106. URL: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.346> (дата звернення: 30.04.2024).
2. Березюк О.С. Формування етнокультурної компетентності особистості в системі професійного навчання: наук-метод. зб. Проблеми освіти. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85. С. 37-41.
3. Nahachewsky Andriy. Key Conceptual Threads in Ukrainian Canadian Ethnography. *East/West Journal of Ukrainian Studies* 5 (1):91 March 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/323973834_Key_Conceptual_Threads_in_Ukrainian_Canadian_Ethnography (дата звернення: 28.04.2024).
4. Potvin, M., Borry-Anadon, C., Larochelle-Aude, J., Armand, F., Beck, I.A., Cividini, M., Chastene, M.-H. Report on taking into account ethno-cultural, religious and linguistic diversity in professional orientations and skills in teacher training. Montreal: Interuniversity Task Force on Intercultural and Inclusive Skills in Education, Diversity and Equity Training Observatory, 2015. URL: <https://www.cairn.info/revue-journal-of-international-mobility-2016-1-page-91.htm> (дата звернення: 01.05.2024).

Віталій Городецький,
аспірант кафедри дизайну і теорії мистецтва
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)
vitaliy.gorodetskiy@pnu.edu.ua

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГУЦУЛЬСЬКИХ ТРАДИЦІЙНИХ ПРИКРАС ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ОДЯГУ

Гуцульські традиційні прикраси, відомі своїми вишуканими візерунками, протягом століть відігравали значну роль в українському національному одязі. Прикраси, виготовлені з кольорових металів, бісеру та інших матеріалів, не лише підкреслювали красу та статус своїх носіїв, але й несли в собі глибоке символічне значення.

Природні умови на передгірних і гірських територіях Карпатського регіону визначали відповідні сфери господарської діяльності, побуту, соціальних відносин. Зокрема, крім скотарства, гуцули розвивали і домашні промисли. Окремим видом якого було мосяжництво – (від пол. *mosiądz*, чес. *mosaz*, слов. *mosadz* – жовта мідь, латунь) лиття з кольорових металів.

В цілому ливарництво – це втілена краса, що власне відрізняє людську історію від всіх інших типів розвитку. Завдяки красі матеріалу, таланту і технічній майстерності

виконавця, литі вироби з кольорових металів набувають вишуканості, високої художньої цінності, особливої виразності.

Як і всюди в Україні, прикраси були невід'ємною частиною жіночого вбрання в Карпатах. Гуцулки носили металеві намиста, персні, браслети з мідних ланцюжків та сплетені з кольорової вовни, серед яких найпоширенішими шийними прикрасами були намиста зі срібних монет і металевих хрестиків так званих «згарди», які були поширені ще за часів Київської держави [2, с. 353].

Із часом гуцульські прикраси зазнали значних мистецьких та технологічних трансформацій, адаптуючись до нових модних тенденцій та культурних впливів.

Цей процес еволюції можна простежити за кількома окремими ключовими напрямками. Найперше слід відмітити зміну матеріалів та технологію виготовлення. Традиційно гуцульські прикраси виготовлялися з таких матеріалів, як мідь, латунь – «мосеж» (червона і біла), нейзильбер, сталь, томпак, латунні й нейзильберові бляхи, зрідка срібло [3, с. 48]. На сьогодні до цих матеріалів додалися нові, більш дорогоцінні – срібло, золото, кольорові гарячі емалі, коштовне каміння тощо. Водночас, з'явилися нові технології виготовлення, такі як 3D моделювання, вакуумне лиття за виплавлюваними моделями, гравірування, емалювання, що дозволило створювати більш складні та вишукані прикраси.

Віддавна, традиційні гуцульські прикраси прикрашалися геометричними візерунками, рослинними мотивами, зображеннями тварин та солярними символами, що несли в собі глибоке символічне значення. З часом ці візерунки еволюціонували, переймаючи елементи інших культурних традицій. Хоча вони застосовуються сучасними ювелірами, художниками, але їхній зміст в деяких випадках втрачений. Адже не кожен майстер свідомо застосовує ту давню орнаментику. Бувають випадки, що орнамент створений хаотично, без розуміння його суті.

Сучасні гуцульські майстри також активно використовують інтернет-маркетинг та соціальні мережі, щоб просувати свої роботи та знаходити нових покупців. Це дозволило їм вийти на міжнародний ринок та зробити гуцульські прикраси доступними для людей з усього світу.

Відтак, вплив інноваційних технологій на гуцульські прикраси є неоднозначним. З одного боку, вони дозволили майстрам створювати більш складні, витончені та

оригінальні твори, збагативши палітру гуцульського ювелірного мистецтва. З іншого боку, існує ризик втрати автентичності та унікальних особливостей гуцульських прикрас, якщо традиційні методи та техніки будуть повністю витіснені новими технологіями.

Гуцульські прикраси – це не просто красиві аксесуари, це твори мистецтва, які розповідають історію про багату культуру та традиції українського народу. Завдяки таланту та майстерності гуцульських майстрів, а також розумному використанню інноваційних технологій, це мистецтво продовжує жити та розвиватися, чаруючи людей з усього світу своєю красою та унікальністю.

Гуцульські прикраси продовжують впливати на сучасну моду, як в Україні, так і за кордоном. Їхні візерунки та орнаменти використовуються дизайнерами одягу, аксесуарів та інтер'єрів. В сучасних умовах війни – гуцульські прикраси та український національний одяг, стали символом єднання для українців у всьому світі. Вони використовуються під час національних свят, фестивалів та інших культурних заходів, щоб підкреслити свою ідентичність.

Традиційне мосяжництво Гуцульщини характеризується високим рівнем професіоналізму, оскільки носіями традицій карпатського регіону створені унікальні художні вироби з кольорових металів. Давнє мистецтво ливарництва пройшло тривалий шлях розвитку і, спираючись на традиції і знання народних майстрів, продовжує розвиватися в сучасних творах Прикарпатських художників: Всеволода Бажалука, Віталія Городецького, Василя Васкула, Віктора Богаченка та інших.

Важливо, щоб сучасні майстри знаходили баланс між використанням інноваційних технологій та збереженням традиційних методів. Це дозволить їм створювати нові шедеври, які не лише будуть красивими та вишуканими, але й збережуть автентичність та унікальні особливості гуцульського металірства.

Література

1. Боньковська С. Художній метал // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат : у 4х т. Т. 2. Етнологія та мистецтво. Львів, 2006. С. 727-751.
2. Стельмащук Г. Народне вбрання // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат : у 4х т. Т. 2. Етнологія та мистецтво. Львів, 2006. С. 317-365.
3. Суха Л. Художні металеві вироби українців Східних Карпат другої половини XIX – XX ст. Київ, 1959. 140 с.

4. Тищенко М. Металеві гуцульські прикраси та їх орнаментика. *Народний дім*. 1993. №2. С. 31-37.

5. Франк І. Нагрудні прикраси Гуцульщини в контексті збереження та розвитку народних традицій. *Народознавчі зошити*. № 5 (137), 2017. С. 1169 – 1172.

Олена Горошкіна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу навчання української мови
та літератури Інституту педагогіки НАПН України
olenagoroshkina@gmail.com

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Ключові слова: українська мова, соціокультурний аспект, профільна школа

В умовах глобалізованого інформаційного суспільства мета і завдання шкільного курсу української мови стають складнішими, розширюються функції предмета. Українська мова є не тільки засобом спілкування, а й потужним інструментом розвитку, пізнання, соціалізації, адаптації особистості. У цьому контексті перед учителями стоїть надзвичайно важливе завдання – сформувати компетентного мовця, який не просто знає мову і може нею вправно користуватися, а людину, яка усвідомлює цінність мови, її функції, дбає про її розвиток.

Навчання української мови в профільній школі розглядаємо як процес формування компетентного мовця, що має цілеспрямовану професійну спеціалізацію.

Специфіка профільного навчання зумовлює виокремлення таких аспектів: функційного, що впливає на відбір відомостей, спрямованих на формування в учнів умінь інформаційної взаємодії, урахування динамічності змісту навчання української мови в умовах полікультурного середовища та функціонування електронних засобів спілкування; діяльнісного, що передбачає систематичне залучення учнів до самостійної, частково-пошукової, дослідницької, текстотвірної та інших видів діяльності; соціокультурного, спрямованого на формування національної ідентичності учнів-патріотів своєї держави, які усвідомлюють цінність мови, її значення.

Без урахування соціокультурного аспекту неможлива реалізація мети навчання. Учні мають здобути системні знання про національний характер, суспільно-державний

устрій, історико-культурний досвід, здобутки в галузі освіти, культури, про особливості побуту, традиції, звичаї українського народу-носія мови.

Катерина Гоцуляк,
кандидат педагогічних наук,
викладач Івано-Франківського фахового коледжу
kateryna.hotsuliak@pnu.edu.ua

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Національно-патріотичне виховання в умовах воєнного стану набуває особливої значущості. Воно сприяє формуванню у молоді почуття патріотизму, громадянської відповідальності та готовності захищати свою Батьківщину. В умовах сучасних викликів перед освітніми закладами стоїть завдання не лише передавати знання, але й виховувати майбутніх захисників держави [1, 3].

До основних напрямів національно-патріотичного виховання можна віднести:

1. Формування національної самосвідомості:

- вивчення історії України, героїчних подвигів українських військових, національно-визвольних рухів;
- проведення тематичних уроків, лекцій та виховних годин, присвячених видатним діячам української історії;
- організація екскурсій до музеїв, меморіальних комплексів та місць пам'яті;

2. Розвиток громадянської активності та відповідальності:

- залучення здобувачів освіти до волонтерських рухів та благодійних акцій, спрямованих на підтримку військових та їх сімей;
- проведення зустрічей з ветеранами АТО/ООС, учасниками бойових дій, волонтерами.

3. Створення молодіжних організацій та клубів патріотичного спрямування:

- виховання готовності до захисту Батьківщини;
- військово-патріотичні заходи: спортивні змагання, військові вишколи, таборування.

4. Ознайомлення з основами військової справи, медичної підготовки та навичками виживання в екстремальних умовах:

- вивчення та застосування на практиці основ цивільного захисту;
- практичні аспекти реалізації.

5. Освітні програми та курси:

- впровадження курсів з національно-патріотичного виховання в навчальні плани;
- розробка методичних посібників та навчальних матеріалів з історії України, основ військової підготовки, громадянської освіти.

6. Співпраця з громадськими організаціями та державними інституціями:

- партнерство з організаціями, що займаються патріотичним вихованням, військово-патріотичними клубами;
- залучення до виховної роботи представників Збройних Сил України, Національної гвардії, Державної служби з надзвичайних ситуацій.

7. Психологічна підтримка:

- надання психологічної допомоги здобувачам освіти, що переживають стрес через воєнні дії;
- організація тренінгів та занять з розвитку стресостійкості, емоційної стабільності, взаємодії у команді [2, 5].

Національно-патріотичне виховання є ключовим елементом у формуванні громадянських цінностей та патріотичних почуттів у молоді. В умовах воєнного стану воно набуває особливої ваги, забезпечуючи підготовку здобувачів фахової передвищої освіти до захисту своєї країни [4].

Ефективна реалізація програм національно-патріотичного виховання вимагає комплексного підходу, що включає освітню, громадську та психологічну складові. Лише спільними зусиллями освітян, військових, громадських діячів та державних інституцій можна досягти високих результатів у вихованні свідомих, відповідальних і патріотично налаштованих громадян України.

Література

1. Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 № 673. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#n11>

2. План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-%D0%BF#Text>
3. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 №527. URL: <http://surl.li/tzldl>
4. Про заходи Національної академії педагогічних наук України щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року: Постанова НАПН України від 28.07.2022. URL: <http://surl.li/tzldh>
5. Про Стратегію національно-патріотичного виховання: Указ Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>

Валентина Грещук,
*кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри української мови
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
e-mail: valentya.greshchuk@pnu.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ

Негативні наслідки процесу глобалізації, міжнаціональні комунікації, виборювання Україною права на незалежність в умовах сьогодення та її вступ до європейської спільноти актуалізують формування етнокультурних компетентностей в освіті та у суспільстві загалом. Етнокультурні компетентності встановлюються на основі світогляду, рідної мови, історії, народних звичаїв, фольклору, національної символіки та є рушійною силою до згуртування нації. Процес формування етнокультурних компетентностей можна розглядати як набуття людиною знань про свою культуру, історію рідного краю, духовно-моральні цінності тощо. Велике значення у цьому аспекті мають заклади загальної середньої та вищої освіти.

У навчально-виховний процес значною мірою впроваджуються ідеї національно-патріотичного виховання, українознавства, етнокультурних компетентностей тощо. Для здійснення ефективного виховного впливу на сучасну молодь слід застосовувати новітні підходи, враховуючи вимоги сьогодення. Формування етнокультурних компетентностей є доречним під час вивчення всіх гуманітарних дисциплін: історії України, географії, біології, української мови та літератури, музичного та образотворчого мистецтва. Такі заняття треба проводити із залученням культурологів, істориків, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, а

виховну та позаурочну діяльність можна зреалізовувати у форматі різних конкурсів, виставок, де б здобувачі освіти могли виявляти усі свої знання, здібності та творчість.

На теренах України спостерігаємо широке розмаїття етнокультурних напрямків: настінні розписи, вишиванки, різьба по дереву, плетіння тощо. Таке етномистецтво відображає народні традиції та звичаї, глибокий символізм, історичну пам'ять, національну ідентичність. Однією зі складових частин етнокультури та духовною скарбницею українського народу є вишивка.

У День української вишиванки з особливою увагою та любов'ю зазначаємо, що вишиванка є частиною нашої історії та культури, яка втілена у найрізноманітніших орнаментах та візерунках. Як маркер української ідентичності, незламності, єдності та гордості вишивка часто є яскравим компонентом у поетичних текстах. За допомогою сили мовних засобів поезій здобувачі освіти можуть не лише зрозуміти символіку вишивки, ознайомитися з історією, технікою її виконання, а й усвідомити, що вона є частиною культури українського народу.

Засобами поетичних текстів моєї збірки «Ми зустрінемося там, де не буде війни...» та інших моїх поезій я у своїй роботі намагаюся формувати етнокультурні компетентності у здобувачів освіти. Наведу для прикладу такі поетичні рядочки: Вишиванки мої кольорові, / вишиванки мої дорогі, / одягаю у дні вас святкові, / і присвячую вірші свої. / Кольорові мої й чорно-білі, / в візерунках – життя майорить, / серцю любі, душі моїй милі, / з вами легше і менше болить. / Зігрівайте, загоюйте рани, / відганяйте від нас ворогів, / ви – наш код і наш спадок від тата і мами, / ви – історія наша з найдавніших часів... [4].

У моїх поезіях, де я змальовую вишивку, простежується ще й велика любов до традицій та української культури. У рядках: ви – наш код, ви – наш спадок від тата і мами, / ви – історія наша з найдавніших часів [4] помітний тісний зв'язок між поколіннями, давня історія вишивки, яка є своєрідним кодом української нації.

У наведених нижче поетичних рядках вишивка символізує велику любов і турботу матері, яка «золотими візерунками» вишиває кращу долю для своїх дітей. Тут акцентується увага на цінності одягу, вишитого власноруч, і передавання його від матері до дітей: Найцінніші дарунки / бережу я від мами: / золоті візерунки, / що цвітуть рушниками. / Там життєві дороги / вишивала нам мама / і прихильної долі /

своїм дітям бажала. / Вишивала нитками / кольоровими гарно, / щоб в житті був достаток, / щоб життя не намарно [4].

Символіка вишивки як важливого елемента української культури та традиційного весільного обряду зображена у таких поетичних рядках: Ніжний дотик двох рук обривався, / розлучала війна молодих, / ти мене, дорога, дочекайся, / вишивай нам весільний рушник. / Вишивай рушники і сорочки, / та веселих давай кольорів, / і плети нам весільні віночки, / переможемо ми ворогів [4].

Вишивка та весільний рушник символізують кохання, єднання, надію та світлі сподівання молодої пари, навіть у складний період війни. Весільний рушник – могутній оберіг, який, за давніми повір'ями, повинна вишивати наречена, вкладаючи в нього любов та віру в щасливе подружнє життя. У рядках: Вишивай рушники і сорочки, / та веселих давай кольорів [4] акцентується увага на тому, що візерунки й орнаменти на вишивці мають глибокий сенс та важливе значення.

У поезії «А ми найкращі в світі українці...» яскраво простежується почуття патріотизму, гордості за рідну землю, використовуються символи, які є важливими для українського народу, такі як синьо-жовтий стяг, вишиванка та українська мова: А ми найкращі в світі українці, / у нас у серці – синьо-жовтий стяг, / ми – патріоти, не якісь чужинці, / в нас мова українська на устах! / Я вишиванку одягаю гордо, / і українською співаю я пісень, / я на своїй землі, мені комфортно / тут зустрічати сонце кожен день! [1, с. 116].

Велика гордість бути українкою виражається через твердження «ми найкращі в світі українці» та «ми – патріоти, не якісь чужинці», а «у нас у серці – синьо-жовтий стяг» символізує любов та відданість Україні, є невід'ємною частиною національної ідентичності. Вишиванка демонструє культурне багатство і традиції України. Цей вірш є вдалим засобом для виховання патріотизму, національної самосвідомості та етнокультурних компетентностей у молодого покоління.

У поезії «Ти – моє небо» зосереджено основну увагу на найціннішому та найдорожчому для кожного в житті, що передається від матері, – це вишиття, яке метафорично порівнюється із самим життям. У рядках: Ти – моє найдорожче, / ти – мами вишиття, / ти – те, що ворог хоче... / вкрати, ти – життя [4] особливу увагу зацентровано на тому, що ворог намагається знищити українську спадщину, культуру

та ідентичність, проте віра, любов і надія на краще майбутнє пронизує наскрізь усі поетичні тексти.

Таким чином, формування етнокультурних компетентностей здобувачів освіти на основі поетичних текстів має надзвичайно важливе значення, оскільки плекає шанобливе ставлення до народних традицій і звичаїв, до мови, до рідного краю, до українського захисника.

Література

1. Грещук Валентина. Ми зустрінемося там, де не буде війни...: збірка поезій. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. 152 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі науки України. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 р. № 527.
URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJsxljlNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view>
3. Стилїстика української мови. Короткий словник термїнів /уклала Валентина Грещук. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 82 с.
4. Valya Greschuk. URL :
https://www.facebook.com/zavershok?comment_id=Y29tbWVudDoyMDQyODY2NzE5NDEwMjMyXzc0NDgyMjQyMDk5NTQyMQ%3D%3D

Марія Грицан

*директор Інституту управління природними ресурсами
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», відмінник освіти України;*

Віра Мандич

*викладач економічних дисциплїн
Інституту управління природними ресурсами
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»;*

Галина Микитюк

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Інституту управління природними ресурсами
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
відмінник освіти України (м. Коломия)*

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сьогодні здобувачі освіти мають здобувати не тільки теоретичні знання, але і формувати себе як творчу особистість, яка зможе займатися конкурентоспроможною діяльністю у будь-якій сфері суспільного життя.

Глобалізація інтеграційних процесів у сфері освіти потребує радикальних змін, щоб задовольнити потреби світової спільноти. У цьому процесі голову роль відіграють етнічні та культурні цінності людства.

Тому формування етнокультурної компетентності майбутніх здобувачів освіти повинно опиратись на передачу готових знань про етнічну культуру. Формування етнокультурної компетентності має відбуватися через розвиток креативного мислення, креативності та національних традицій здобувачів освіти.

Важливими є слова Г. Ващенка про те, що «вселюдська культура складається із надбань і досвіду різних народів» [9, с.25].

Найкраща мудрість народу – це передача етнічних і культурних цінностей від покоління до покоління за допомогою творчої розумової діяльності всієї нації та кожної людини.

Під етнічною культурою традиційно розуміють успадкований комплекс соціальної практики та системи вірувань, традицій і звичаїв, що певним чином визначають спосіб життя етносу [6, с. 123], початковим джерелом якої є колективна творчість певної етнічної спільноти.

У склад етнічної культури входить спосіб життя, світогляд, мова, народне мистецтво і є рушійною силою згуртування націй, толерантного виховання, етнічних комунікацій.

Однією зі складових частин етнокультури є мистецтво, як носій народної творчості України. Це вказує на необхідність формування етнокультурної компетентності здобувачів освіти, як провідників, які покликані передавати етнокультурні традиції від одного покоління до іншого.

Етнокультурна компетентність має складну структуру, а тому і непростий механізм формування, що робить цей процес складним і тривалим у часі. Цей процес розглядається як отримання індивідом об'єктивних знань та уявлень щодо своєї етнічної культури, історії рідного краю, духовно-моральних цінностей і особливостей своєї нації [1, с. 44].

Етнокультурна компетентність є елементом мистецької освіти, художньої направленості навчання, а також щоденної свідомості та повсякденної поведінки здобувачів освіти. Тому вона охоплює всі сфери життєдіяльності людини

На думку М.О. Шульги, саме етнокультурна компетентність особистості дає змогу її представникові орієнтуватись у світі, будувати свою поведінку відповідно до своєї культури й одночасно відчувати її межі, закінчення і початок світу іншої культури тощо.

Чинники, які формують етнокультурну компетентність здобувачів освіти можна виділити в дві групи:

1) перша група - це матеріальна сфера культури (народна архітектура, вбрання, види творчої діяльності)

Народна архітектура – творча діяльність майстрів багатьох поколінь, для якої характерні стійкі етнічно обумовлені місцеві традиції в планувально-просторовій побудові поселень та селянських дворів, у спорудженні житлових, громадських, господарських будівель, це галузь архітектурної творчості, народного будівництва де виявляються багатовіковий досвід, традиції, побут і культура народу; вона відзначається поєднанням індивідуальної творчості з досвідом багатьох поколінь майстрів, які враховували особливості клімату, ландшафту, народного побуту, естетичних смаків певної етнічної групи.

Українське народне вбрання – це національний одяг українців, створений на усіх відтинках історії України. Історія українського народного вбрання починається з князівств Русі. Свідчення цього можна знайти на фресках Софійського собору в Києві, в Іпатіївському літописі або в знаменитому «Слові о полку Ігоревім», де згадуються такі предмети вбрання, як кожух, сорочка, свита, корзно (старовинний плащ), ногавиці, клобук, вінець.

2) друга група – це сфера духовної діяльності народу (мова, усна народна творчість, народне мистецтво, тощо),

«Мова народу – це його дух, і дух народу – це його мова», - писав В. фон Гумбольдт. Найбільше й найдорожче добро кожного народу – це його мова. Мовою вчать особистість прозрівати, мислити, долучатися до духовних надбань свого народу. Засвоєння рідної історії дає змогу пізнати витoki духовності кожного народу як джерело пам'яті, історичного мислення, формування свідомості різних поколінь.

Особлива увага в народній творчості приділяється вишивці. На знак визнання її культурної значущості українську вишивку, включно з вишиванкою, у 2018 році було внесено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО. Це підкреслює важливість збереження та популяризації цієї давньої традиції у світі.

«Код нації» – так називають українську вишиванку. І це не просто красиві слова. У залежності від історичного регіону України деталі і тематика орнаменту вишиванок відрізняються. А на початку ХХ століття, коли українська нація почала боротьбу за свої політичні права, вишиванка стала використовуватися як патріотичний та культовий одяг, символ української ідентичності.

Етнічні особливості поведінки формуються як в онтогенезі, так і у філогенезі, причому це формування здійснюється під впливом головним чином соціальних, етнокультурних факторів. З одного боку, формуються об'єктивні, зовнішні, соціальні, етнокультурні змінні, а з іншого боку – суб'єктивні, внутрішні або власне психологічні змінні.

Найголовнішим показником рівня сформованості самої особистості є її етнокультурна вихованість, високий рівень етнокультурної компетентності.

Етнокультурна компетентність сучасного здобувача освіти виявляється в активній пізнавальній діяльності відповідного характеру, вмінні визначати толерантну поведінку людей, яка відрізняється за соціальною, расовою, етнічною, релігійною та іншими ознаками.

Етнокультурне виховання здобувачів освіти передбачає визначення рівня їхньої етнокультурної компетентності готовності до професійної діяльності в конкретному етнокультурному середовищі та аналіз чинників, що мають вплив на її формування.

Майбутній фахівець ще в роки навчання в вузі повинен бути спрямований на те, щоб в змістовий компонент навчально-виховного процесу ввести саме ті методи, засоби, форми навчання, які сприятимуть поглибленому вивченню культури, мови, історії, деонтології свого та інших етносів. Саме етнокультурне виховання забезпечує засвоєння зразків і цінностей національної культури, культурно-історичного, соціального досвіду своєї держави, формування відчуття приналежності та поваги до рідного краю.

Аналіз чинників, що мають істотний вплив на формування етнокультурної компетентності у закладах освіти України.

А, також, вводити в навчальний процес положення про культуру, етнографію, народознавство, історію рідного краю, основи формування державного укладу,

формування національної свідомості для підвищення рівня знань молоді про етнокультурність та вести мову про її етнокультурну компетентність.

Література

1. Бібік Н.М. Компетентісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М.Бібік // Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За заг.ред.О.В.Овчарук. - К.: «К.І.С.», 2004. - С. 47-49.
2. Ващенко Г. Виховання волі й характеру. Київ, Україна: Школяр, 1999.
3. Грушевицкая Т. Г., Попков В. Д., Садохин А. П. Основы межкультурной коммуникации: учебник для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. С. 112.
4. Крутенко О.В. Формування ключових компетентностей учнів загальноосвітнього навчального закладу відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів. Загальнокультурна компетентність: науково-методичний посібник / О.В. Крутенко. - Черкаси: ЧОПОПП, 2014. - 68 с.
5. Лисенко Н. В. Українська етнопедagogіка: Навчально-методичний посібник За ред. акад. В. Кононенка. – Івано-Франківськ, 2005. – 508 с.
6. Народознавча компетентність дітей та молоді: принципи та методи дослідження: Збірник наукових праць/За ред.. проф.Н.В.Лисенко.-Івано-Франківськ,2007.-280 с.
7. Нестеренко Т. Формування культури особистості як шлях досягнення загальнокультурної компетентності молодшого школяра. Наукові записки. Серія: педагогічні науки. Випуск 93. С. 119-123.
8. Пономарьов А. П. Українська етнографія. Курс лекцій.- К.: Либідь, 1994.-
9. Пірен М. Основи етнопсихології. – К., 1998. – С. 417
- 10 Щербань П. Формування національної самосвідомості студентів // Освіта.– 2008.– № 22–23 (28 травня – 4 червня). – С. 6–7.

Людмила Давидюк,

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри методики викладання іноземних мов і світової літератури

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

провідний спеціаліст відділу навчання мов

національних меншин та зарубіжної літератури,

Інституту педагогіки НАПН України

e-mail: l.v.davydyuk@udu.edu.ua

Анжела Мельник,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри методики викладання

іноземних мов і світової літератури

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

e-mail: a.o.melnyk@udu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЕТИКИ

Одним із головних завдань Нової української школи є формування освічених українців, усебічно розвинених, відповідальних громадян і патріотів, здатних до ризику та інновацій, які володіють десятьма ключовими компетентностями, чільне місце серед яких займає *обізнаність та самовираження у сфері культури*, що

«передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших» [4]. Ядром цієї компетентності виступає *етнокультурна компетентність*, під якою більших сучасних вітчизняних дослідників (слідом за М. Шульгою) розуміють особистісну якість, що формується в результаті цілеспрямованого і спонтанного, організованого і стихійного засвоєння людиною (у процесі соціалізації) культури свого народу в усіх її виявах на емоційному і раціональному рівнях. Етнокультурна компетентність особи охоплює знання елементів етнічної культури, починаючи з елементарних невербальних комунікацій до узагальнюючих моральних і правових норм [цит. за 1].

Шкільний курс «Етика», який став надбанням нової української школи, відкриває широкі можливості для засвоєння знань про культуру та мораль українського народу, загальнолюдські цінності, світ людських взаємин, унікальність і неповторність кожної людини тощо.

Розглянемо підручники з етики для 5, 6 класів (Л. Давидюк, А. Мельник) крізь призму формування етнокультурної компетентності [3; 4].

Авторки зазначають, що основними підходами у реалізації змісту предмета «Етика» стали *культурологічний, ціннісний, українознавчий*, що дозволяє здійснювати формування етнокультурної компетентності здобувачів освіти послідовно й системно [2, с. 261].

Виклад основного матеріалу структуровано за допомогою рубрик «Грамматика етики», «Скарбничка етики», «Цікава наука», «Народ скаже, як зав'яже», «Хвилинка самопізнання», «Перевернутий клас». Так, рубрики «Грамматика етики» і «Цікава наука» розкривають основні моральні норми українського суспільства, загальнолюдські цінності. У рубриці «Скарбничка етики» представлені позиції до обговорюваних питань видатних діячів як української, так і світової культури, що сприятиме усвідомленню місця вітчизняної культури у світовому культурному просторі. Матеріал рубрики «Народ скаже, як зав'яже» актуалізує знання учнів про народну мудрість, відображену в українських прислів'ях. Працюючи з рубрикою «Хвилинка самопізнання», здобувачі освіти ретранслюють отримані знання на власну

особистість. Рубрика «Перевернутий клас» готує учнів до сприйняття нових етичних понять та передбачає їх обговорення в родинному колі [3; 4].

Підручники з етики для учнів 5, 6 класів авторок Л. Давидюк та А. Мельник, реалізуючи культурологічний, ціннісний, українознавчий підходи, забезпечують глибоке розуміння власної національної ідентичності здобувачів освіти та формують відкрите ставлення та повагу до інших культур.

Література

1. Гончарук В. Теоретичні підходи до трактування сутності поняття «етнокультурна компетентність» майбутнього вчителя. URL: <http://surl.li/ujndi> (дата звернення: 10.06.2024).
2. Давидюк Л., Мельник А. Методологічні засади концепції підручника «Етика» для 5–6 класів Нової української школи. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу : збірник тез доповідей* / [ред. кол.; голов. ред. – О.М. Топузов]. [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 260-263. URL: <http://surl.li/rmfvq> (дата звернення: 10.06.2024).
3. Давидюк Л.В., Мельник А.О. Етика. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. К. : Видавничий дім «Освіта», 2023. 146 с.
4. Давидюк Л.В., Мельник А.О. Етика. Підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. К. : Видавничий дім «Освіта», 2023. 146 с.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.06.2024).

Наталія Дічек,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу історії та філософії освіти
Інститут педагогіки НАПН України
n.p.dichek@gmail.com

ГРИГОРІЙ ВАЩЕНКО І УКРАЇНСЬКА ІДЕЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Як проникливо написав в Інтернеті невідомий автор, «для українця вишиванка – не просто одяг. Це щось дуже особисте, рідне, святе» [б.н.], а я додам – це те, що зберігає кореневу пам'ять предків і про предків, душу українського народу, віддзеркалює нашу ідентичність. В історії українців є чимало палких патріотів, які закликали до збереження національної самобутності пристрасними творами, політичними маніфестами, власною громадською діяльністю. Нині, в обставинах інформаційної війни, яку впродовж років веде проти України сусідня держава-агресор, питання історичної пам'яті, національної атрибутики і культурного спадку

набувають виразної виховної значущості насамперед у контексті запитаного часом військово-патріотичного виховання дітей і молоді.

У цьому сенсі вважаємо доцільним звернення до віковичної мудрості національної педагогічної думки, репрезентованої у працях її видатних представників. Висловлені ними думки і напучення, як результат розмірковувань про складну історичну долю українців, про їхню боротьбу за національну окремішність є концентрованим знанням, яке слід у різний спосіб активно транслювати. Чому? Бо воно здатне мотивувати нинішнє й прийдешні покоління пам'ятати непростий історичний шлях нашого народу до незалежності, надихати на патріотичні вчинки і поведінку, любити і пишатися рідними традиціями і символами.

Одним із педагогів-патріотів, повернутих до пантеону видатних українців лише із здобуттям Україною суверенності, є Григорія Григоровича Ващенка (1878–1967). Його думки і поради сповнені високого національно-патріотичного напруження. Підкреслюючи у своїх творах історичний контекст прагнень українців до самостійного, незалежного буття, Г. Ващенко напрочуд прозріливо, ще в середині ХХ ст. визначив головною причиною усіх припущених в історії українського державотворення помилок «недостатню любов до Батьківщини або й відсутність такої любові у її керівників і частини населення» [3, с. 5], а найрадикальнішим засобом боротьби з таким явищем визнав можливість української школи [5, с. 15]. Власне саме у роки еміграції (1944–1967) Г. Ващенко зробив визначний теоретичний внесок у розвиток національної ідеї і педагогіки, відображений у близько 50 працях [8].

Наголошуючи на необхідності сув'язно з розбудовою національної держави підтримувати та розвивати національну за мовою і духом освіту як ключові чинники державотворення, він уточнював, що освіта в Україні не може розвиватися поза чіткими та послідовно впроваджуваними принципами ідеології українського державотворення. Розробленням ще у середині ХХ ст. концепції українського національно орієнтованого виховання він вочевидь може бути визнаним продовжувачем національної педагогічної традиції, базованої на народній педагогіці, ідеях українських педагогів-попередників та кращих зразках світової освітньої думки.

У своїх виховних міркуваннях Г. Ващенко виходив із тези: кожна нація живе самостійним державним і культурним життям, вільно розвиваючи й виявляючи свої

етнічні особливості, прагне до мирного співробітництва з іншими народами. На його переконання, для створення в майбутньому незалежної української держави та її розбудови і потрібно виховувати у громадян почуття патріотизму та обов'язку. А тому своє особисте тогочасне завдання убачав у визначенні основ національного виховання, які українці мали зберегти в еміграції, аби з поваленням комуністичного режиму в Україні розбудувати освіту, зважаючи на українські національні традиції і ментальність.

До чого ж тут вишиванка? Але ж Григорій Григорович убачав відображення і втілення національного виховного ідеалу у рідній українській мові, фольклорі, національних звичаях, традиціях, родинному побуті, святах, обрядах, настановах і правилах громадської поведінки, символах, народних чеснотах і нормах християнської моралі, різних видах мистецтва, у ремеслах і промислах нашого народу. Усе зазначене передається від старших поколінь до молодших, які доповнюють та удосконалюють національний набуток.

У педагогічній спадщині Г.Ващенка, що теж визнається національним набутком в освітній галузі, міститься багато непроминальних теоретичних положень і практичних порад щодо формування національної ідентичності маленьких і юних українців. Так, він стверджував, що саме від немовлячого віку, у колі родини має починатися формування любові до Батьківщини. На цьому етапі закладається, пише педагог, стихійний або неусвідомлений патріотизм [3]. Додамо, відбувається щеплення архетипічно властивих ознак, вкорінення рідної мови як інструменту засвоєння загальнолюдських цінностей у їх національній своєрідності: у формі пісень, обрядів та звичаїв. Рідна мова відіграє основну роль у самовираженні і саморефлексії дитини, у вибудові нею суспільної комунікації, а головне – завдяки мові зберігається спадщина минулих поколінь, передається міжпоколінний досвід і знання про світ, культурні традиції та моральні цінності.

Додайте до цього закарбовані у дитячій пам'яті спогади про м'якеньку вишиту сорочечку, яку теплими руками, щось примовляючи рідною мовою, надягала мама, чи її образ у вишиванці і відразу увиразнюється розуміння себе як українця/українки.

Сукупно культура та мова формують ідентичність маленької особи. Словами Г.Ващенка: «Мова відбиває в собі психологію, культурні здобутки народу і навіть

його зв'язки з іншими народами. Носієм цього всього є слово. Тому людина на перших ступенях культурного розвитку, коли творилася мова, вбачала в (слові) магічну силу: володіти словом для неї означало володіти річчю. І в цьому є глибокий сенс.» [4].

Підкріплення процесам самоідентифікації і національно-свідомісного зростання, зазначав Г. Ващенко, повинне здійснюватися у дошкільних закладах як цілеспрямовано організована у національно-патріотичному дусі виховна робота. Її продовження, але на вищому, складнішому рівні відбувається у шкільній та позашкільній діяльності дітей і молоді: у ході вивчення історії та географії України, української мови та літератури, основ народної творчості, а також засобом використання в оздобленні шкільних приміщень національної атрибутики, української національної символіки, що візуалізує і затверджує національну приналежність; створенні різноманітних юнацьких громадських об'єднань з національно спрямованим змістом роботи, постійному проведенні відповідних масових заходів. «Школа мусить використовувати кожний момент своєї роботи не тільки для того, щоб дати учням знання, а й для того, щоб виховати з них повновартісних, всебічно розвинених людей і добрих громадян своєї Батьківщини», – переконував педагог [2, с. 76]. Грунтуючи свої виховні ідеї на сучасних йому психологічних засадах вивчення особистості, учений обстоював важливість формування у майбутніх патріотів-державників волі й характеру, зокрема таких рис, як гідність, сміливість, наполегливість, витривалість, вміння керувати своїм тілом як знаряддям духу, у поєднанні з обов'язковим фізичним гартом. Саме в шкільні роки починає вироблятися свідоме почуття патріотизму.

Учений наполягав на наданні виключно вагомого значення трансляванню, вивченню, викладанню, популяризації та вкоріненню у свідомості молодих українців невикривленої історії України як засобу аргументації основ національного державотворення, як засобу, що сприяє виробленню свідомого патріотизму, бо здорова національна пам'ять «підносить нашу національну свідомість» [5, с. 14].

Як актуально звучать сьогодні настанови Г.Ващенка про те, що пам'ятати своє минуле – це означає шанувати своїх героїв, які відділи себе служінню Батьківщині, їхні вчинки мають ставати зразками до наслідування: «Українська молодь мусить пам'ятати науку минулого й, готуючись до боротьби за самостійну Соборну Україну,

разом з тим і готуватись до того, щоб навіки утримати її самостійність. Найважливішою умовою для цього є національна єдність і солідарність» [6].

Для нас героями сьогодення, зразками до наслідування є військові ЗСУ, які захищають нашу Україну, нашу свободу.

Усе написане може здатися тривіальним, коли не взяти до уваги, по-перше, що згадані положення з творів Г.Ващенка, були оприлюднені ще у середині ХХ ст. (!), по-друге, успішно реалізовані у виховній роботі з українською молоддю наших діаспор, за кордонами України, і принесли блискучі плоди. Про це пише, наприклад, дослідниця життя українських діаспор професор О. Джус: «Зусиллями освіченої української громадськості в державах Західної Європи й Америки в другій половині ХХ століття була створена одноцільна, єдина для всієї системи освітньо-виховних закладів концепція національного виховання, спрямована на збереження ідентичності українців, розпорошених по всьому світу. Її теоретичним підґрунтям виявилася педагогічна концепція Г. Ващенка, головні положення якої є важливою основою для виховання національно свідомого громадянина незалежної української держави» [7, с. 121]. Саме у роки еміграції Г. Ващенко зробив визначний теоретичний внесок у розвиток національної ідеї і педагогіки, відображений у близько 50 працях,

До того ж, ідеї Г. Ващенка дивовижним чином виявляються суголосними положенням сучасного Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022) [9], у чому вбачаємо виняткову педагогічну прозорливість видатного педагога, історичну значущість його ідей.

Ще одним посутньо важливим складником формування поколінь патріотів-державників Г. Ващенко вважав проголошення пріоритету «широкої і ґрунтовної освіти» (бажано вищої), ... «європейської культури і науки» [2, с.157], що озброїть її носіїв-патріотів знаннями, необхідними для ефективно розбудови Соборної України. Широко відоме гасло-педагогічний ідеал українського виховання, визначене ним у словах «Служба Богові і Батьківщині...», має таке продовження: «Служба Богові і Батьківщині вимагає в першу чергу високих інтелектуальних властивостей. Щоб служити Богові й Батьківщині, треба мати відповідний світогляд, добру фахову підготовку і розвинені формальні здібності інтелекту» [2, с. 183].

На думку відомого українського літератора А.Погрібного, великою заслугою Г. Ващенка є те, що він – творець державницьки зорієнтованої української національної педагогіки. Не вузько етнічно, а саме державницьки зорієнтованої – тієї, яка породжує і зміцнює волю національного самоутвердження, плекає народ гордий, мужній, формує сильну, свідому своєї історичної місії націю [10].

А повертаючись до вишиванки, в якій «Вкраїна і доля», в якій «боролися предки за волю. І відходили на небеса» (Т.Строкач), зауважимо, що, як свідчать архівні світлини, спогади сучасників, Григорій Ващенко й 1920-і роки, і в еміграції продовжив запроваджений свого часу Іваном Франком стиль поєднання/комбінування вишитої сорочки з піджаком, чим виявляв своє шанобливе ставлення і до вишиванки, і до символічно-образного світу свого народу, якому служив.

Література

1. [б.н.]<http://vpus.kl.com.ua/2020/05/19/%D0%B2%D0%B8%D1%88%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D1%86%D0%B5-%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%B2%D0%BE%D0%BB-%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F-%D1%82%D0%B0-%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%81/>
2. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків: Т. 1. Полтава: Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. 191 с.
3. Ващенко Г. Г. Виховання любові до Батьківщини. Лондон: ЦК СУМу у В.Британії, 1954. 40 с.
4. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. – Видання перше / Григорій Григорович Ващенко. – К. :Українська видавнича спілка, 1997. – 441 с
5. Ващенко Г. Г. Хвороби в галузі національної пам'яті. Київ: «Школяр», 2003. Т.5. 336 с.
6. Ващенко Г. Г. Виховання волі й характеру.: Підручник для педагогів. Київ: «Школяр», 1999. Т. 3. 385 с.
7. Джус О. Григорій Ващенко і формування української виховної системи в діаспорі. *Обрії*. 2018. №1 (46). С.118-121.
8. Дічек Н. П. Григорій Григорович Ващенко. У: Українська педагогіка у персоналіях: навчальний посіб. Київ: Либідь, 2005. Кн. 2. С.365-374.
9. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». Від 13.12.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (Зчитано 10.02.2024).
10. Погрібний А. До 125-річчя від дня народження Григорія Ващенка. <http://archive.ndiu.org.ua/fulltext.html?id=845>

Віолетта Дутчак,
*доктор мистецтвознавства,
професор, завідувачка кафедри музичної україністики
та народно-інструментального мистецтва,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
e-mail: violetta.dutchak@pnu.edu.ua*

СИМВОЛІКА У КОНЦЕРТНИХ ВИСТУПАХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ В УМОВАХ ЕМІГРАЦІЇ УПРОДОВЖ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Українська діаспора – потужний історико-політичний і соціокультурний феномен упродовж ХХ – початку ХХІ ст. Сформована у результаті еміграційних хвиль внаслідок економічних й ідеологічно-політичних причин, українська діаспора отримала як свої географічно-просторові показники (країни Західної Європи, Азії, Північної та Південної Америки, Австралії та Нової Зеландії), так і часові виміри, позначені періодами активного підйому, які зумовили заснування багатьох політичних організацій, українознавчих інституцій, формування навчально-освітніх, творчих структур, різножанрову творчість у царині мистецтва й літератури.

Аналіз здобутків української діаспори у розвиток національного державотворення, ідентифікації українства у світі неможливо розглядати поза *сферою символіки*, що виразно проявлялася у творчості митців різних напрямів – архітектури, образотворчого і декоративно-ужиткового мистецтва, музики, театру, хореографії, фольклору. Символіка визначає збереження і трансляцію традиції між поколіннями у часі, слугує об'єднавчим фактором національного гуртування. Основними групами символів виступають вербальні (словесні, мовні), цифрові, образні мистецькі (музичні, візуальні), емоційні (архетипні) [3, с. 303]. Символ є засобом ідентифікації нації іншими. Символи стають, відповідно, увиразненням ідентифікації та самоідентифікації митців, що хоча й різнилася за формами і змістом репрезентації їх творчості, зокрема й в різні історично-часові періоди ХХ – початку ХХІ століть, але залишалася важливими компонентами проявів національної ідентичності, зокрема культурної (за М. Гібернау) [1, с. 21]. Слід відзначити різні прояви ідентичності українських митців у середовищі зарубіжжя – особистісний (індивідуальний), соціальний, національний, культурний, професійний та ін. Національний, культурний та професійний щільно синтезуються саме у мистецькій творчості – як індивідуальній, так і колективній. Пошуки ідентичності митців відбуваються шляхом виявлення глибинних зв'язків із традицією – як на рівні тематики, так і жанрів, форм, стилів – особливих символах творчості.

Концертні виступи українських музикантів за кордоном, в умовах еміграції завжди ставали уособленням символіки різного рівня – національної, державної,

професійної, жанрово-стильової, тематичної та ін. Музиканти ставали амбасадорами не лише української культури, але й носіями її символів – на рівні змістової та духовної цінності, репрезентації фольклорних і академічних жанрів, творчості композиторів, поетів, виконавської стилістики українських регіональних мистецьких шкіл, доповненням автентичними чи стилізованими українськими костюмами тощо.

Серед митців початку ХХ ст. слід відзначити Соломію Крушельницьку, Олександра Мишугу, Михайла Голинського, які одними з перших представили не лише українську вокальну школу в академічних оперних постановках, але й фольклорні пісенні зразки, творчість українських композиторів у камерно-вокальних концертах. Слід відзначити спрямованість їх репертуару на обробки народних пісень, співпрацю з композиторами Галичини.

Внаслідок складних політичних подій в Україні у боротьбі за незалежність у 20-ті рр. ХХ ст. за кордоном опинилися відомі колективи і солісти – Республіканська капела під орудою Олександра Кошиця, бандурист-віртуоз Василь Ємець, блискучий хореограф Василь Авраменко, які яскраво донесли до слухачів у концертних виступах багатство української культури. В музиці це відбулося на рівні репрезентації специфіки українського співу, мелосу й ладогармонічної мови народних пісень, музичних інструментів, жанрів думи, кантів і псалмів, колядок і щедрівок, жартівливих зразків. Світову славу отримав «Щедрик» в обробці М. Леонтовича як українська ідентифікація символіки різдвяних свят у світі (хор О. Кошиця). Вперше була представлена бандура – як унікальний інструмент українського народу, з його сольними інструментальними та вокально-інструментальними (акомпануючими) можливостями (В. Ємець). Мистецтво українського гопака, аркана, козачків стало не лише показовим для жанрового розмаїття народного танцю, але й символами української національної хореографії у цілому світі (В. Авраменко).

Розвиток бандурного колективного виконавства як нової традиції ХХ ст. яскраво був розвинутий у діяльності товариства «Кобзар», яке діяло в Празі та Подєбрадах у міжвоєнній Чехословаччині. Показово, що перше нотне видання бандуристів (Прага, 1926 р.) мало промовисту назву «Наша пісня», що містило і шевченківську і національну символіку. Пізніше традиції ансамблевого виконавства втілювалися в діяльності провідних колективів діаспори – Капели бандуристів імені

Т. Шевченка, Канадської капели бандуристів, молодіжної Капели «Золоті струни» та ін., концертна діяльність яких завжди мала і має національний характер.

Індивідуальні виміри творчості співаків української діаспори другої половини ХХ ст. – Володимира Луціва, Ірини Маланюк позначені не лише ідентифікаційною символікою репертуарних пріоритетів їхніх концертних виступів, але й підкресленими факторами представлення саме українських імен співаків, а не русифікованих. Активна концертна діяльність українських співаків початку ХХІ ст. В. Лук'янець, А. Шкургана, І. Житинської, З. Кушплер та багатьох ін., спрямована на популяризацію не лише української музики, але й традицій української національної школи.

Важливими пісенними символами хорових колективів зарубіжжя завжди були твори історичного та героїко-патріотичного характеру, зокрема «Ще не вмерла України» авторства М. Вербицького на слова П. Чубинського, духовний гімн М. Лисенка на вірші О. Кониського «Боже великий, єдиний», твори визвольних змагань – історичні пісні, пісні січових стрільців, повстанські пісні, а також духовні жанри. Численні професійні та аматорські колективи активно беруть участь у громадському, політичному та релігійному житті українців зарубіжжя, виступаючи з різножанровими концертними програмами.

Особливого поширення в середовищі української діаспори отримали регіональні зразки музичного фольклору українців – гуцульські, лемківські, бойківські та ін. (вокальні, хорові, інструментальні), традиції троїстої музики.

У концертних виступах митців (академічного та естрадного напрямів) в період еміграції в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну спостерігається активне використання символіки на рівні репертуару – особливо фольклорного, творчості українських композиторів, акценті на вербальному (мовному) ідентифікаційному символі, залучення візуальної національної символіки – прапора, герба, елементів народного костюму – вишиванок, віночків, герданів, крайок тощо [2].

Таким чином, в умовах різних хвиль еміграції спостерігалися виразні прояви використання символіки як засобів ідентифікації митців (культурної, національної, професійної), відбувається відродження, переосмислення та трансформація фольклорних та авторських символів української музики. Пріоритетними залишається потреба митців у дистанціюванні не лише від творчості російських композиторів і поетів, але й широке

представлення ще недостатньо відомої у світі української музики – народної та професійної, як вияв унікальності та багатства національної культури.

Література

1. Гібернау М. Ідентичність націй / пер. з англ. П. Тарашука; ред. Л. Марченко. Київ: Темпора, 2012. 303 с.

2. [Дутчак В.](#) Від музики Майдану до музики війни: український феномен. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects*: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. С. 716–725. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-86>

3. [Дутчак В.](#) «Кобза» / «бандура» та «кобзар» / «бандурист» як символи української культури та духовності. *Збірник наукових статей «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ». XII Міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики.* Мюнхен, 2022. С. 302–317.

Інна Дутчак,

кандидат історичних наук, доцент

старший науковий співробітник

Чернівецької філії Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти»

[*innadutchak76@gmail.com*](mailto:innadutchak76@gmail.com)

МІРРА КОСТИШИНА – ДОСЛІДНИЦЯ

БУКОВИНСЬКОГО ТРАДИЦІЙНОГО КОСТЮМА

Серед усього розмаїття видів і форм матеріальної культури України чільне місце посідає народний костюм. У жодному іншому виді художньої діяльності так яскраво не віддзеркалюються різні аспекти людського життя.

Відзначаючись великою різноманітністю орнаментальних мотивів, їхніх композиційних вирішень і колористичним багатством, український народний костюм Північної Буковини є цінною культурною спадщиною українського народу. З покоління в покоління передавався та збагачувався художній досвід багатьох талановитих людей, втілюючи народне уявлення про красу, гармонію і доцільність. Не втратив свого практичного застосування він і в наш час: з появою сучасних оздоблювальних матеріалів складові компоненти народного одягу, їх крій зазнають суттєвих змін; спостерігається тенденція до освоєння нових технічних прийомів у оформленні, пошук нового змісту в орнаменталіці і колористиці; нова доба формує його нові якості, надає іншого звучання ансамблю одягу. На сучасному етапі український народний костюм Північної Буковини немовби переживає своє відродження [3, с.7-10].

Ці слова з монографії «Український народний костюм Північної Буковини (традиції і сучасність)», виданої у 1996 році, є актуальними і сьогодні.

Авторка книги – пані Мірра Костишина – художник-модельєр, викладач, фахівець з історії і теорії образотворчого мистецтва, кандидат мистецтвознавства.

Мірра Костишина здобула спеціальну освіту за двома напрямками, закінчивши у свій час художній факультет технікуму легкої промисловості у Санкт-Петербурзі (тоді Ленінград, 1955 р., художник-модельєр) та Інститут живопису, скульптури та архітектури ім. І. Рєпіна у Санкт-Петербурзі (1967 р., мистецтвознавець).

Життєва доля визначила місцем проживання пані Мірри Костишиної Буковинський край, який вона полюбила всім серцем і душею раз і назавжди.

Працювала у Чернівцях: художником-модельєром на рукавичній і трикотажній фабриках (1957–1967 рр.); завідувачем кабінету естетичного виховання інституту підвищення кваліфікації вчителів (1967–1968 рр.); викладачем теорії та історії образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва училища культури (1968–1997 рр.); науковим директором центру буковинознавства (1968–1970 рр.).

Упродовж усього цього часу Мірра Костишина досліджувала буковинський традиційний костюм і вивчала сучасний модельний одяг тієї доби, створюючи ескізи нових зразків одягу на основі їх поєднання.

Розпочала дослідження буковинського традиційного костюма та сучасного моделювання одягу Мірра Костишина ще в 60-х роках ХХ ст.

Перші публікації за цією тематикою були у виданнях: «Художник і час» (1964 р.), «Традиції і сучасність» (1965 р.), «Традиції і мода» (1965 р.), «Суцвіття народних талантів» (1970 р.).

У 1974 році схвалена тема кандидатської дисертації – «Художні особливості українського народного костюма Північної Буковини», яку Мірра Костишина захистила у 1981 році в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського АН України.

Результати дисертаційного дослідження відображені у монографії «Український народний костюм Північної Буковини (традиції і сучасність)» (Чернівці, 1996), а також у наукових статтях «Художнє оформлення буковинського народного костюма гірської

місцевості» («Народна творчість та етнографія», 1975, № 4), «Особливості традиційного жіночого одягу буковинського Поділля» («Народна творчість та етнографія», 1976, № 6).

Книга «Український народний костюм Північної Буковини (традиції і сучасність)», яка вийшла в 1996 році, узагальнила досвід українців Північної Буковини в галузі створення високохудожнього ансамблю одягу від найдавніших часів до 90-х років ХХ століття.

В основі видання – ретельно вивчені матеріали власних польових експедицій, що здійснювалися впродовж багатьох років, описових документів і експозиційних зразків опрацьованих фондів збірок усіх місцевих музеїв Чернівецької області та музеїв Львова, Києва, Івано-Франківська, Коломиї. Мірра Костишина також детально вивчала не відомі на той час загалу взірці народного одягу приватних колекцій і досвід роботи художників-модельєрів Чернівецької області по створенню сучасного одягу за буковинськими класичними зразками та з моделювання сценічних костюмів за місцевими традиціями. Це так само знайшло відображення в книзі.

У монографії досліджено розвиток українського костюма Північної Буковини на основі історичної і регіональної своєрідності з давніх часів до 90-х років ХХ ст., визначено паралелі українського костюма Північної Буковини з костюмами інших регіонів України та сусідніх народів.

Роль традиційного костюма в народній обрядовості Буковини порівняно малодосліджена тема на сьогодні. На жаль, лише у вузькому фаховому колі відоме ім'я дослідниці пані Мірри Костишиної.

Велике історичне та художнє значення українського народного костюма безумовне. Традиційне вбрання розкриває глибинне коріння історії українського народу. Відповідно належного пошанування заслуговують і ті, хто все життя присвятив його дослідженню, як пані Мірра Костишина.

Література

1. Костишина Мірра Василівна / Т. В. Сулятицький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-5380>
2. Костишина М. Особливості традиційного жіночого одягу буковинського Поділля / Костишина Мірра // Народна творчість та етнографія. 1976. № 6. С. 59-67.
3. Костишина М. Український народний костюм Північної Буковини [Текст] : традиції і сучасність / М. В. Костишина ; відп. ред. О. В. Лупул ; Науково-дослідний центр буковинознавства. Чернівці : Рута, 1996. 191 с.

4. Костишина М. Художнє оформлення буковинського народного костюма гірської місцевості / Костишина Мірра // Народна творчість та етнографія. 1975. № 4. С. 54-56.

Наталія Загоруйко,
*викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач української мови та літератури,
відповідальна за музейну кімнату
КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т.Г.Шевченка Черкаської обласної ради»
e-mail: 2108Natali@i.ua*

ОРНАМЕНТАЛЬНА СИМВОЛІКА УКРАЇНСЬКОГО ВИШИВАНОВОГО РУШНИКА

Український рушник... Його можна порівняти з піснею, витканою та вишитою на полотні. Ознакою охайності, працьовитості кожної господині є прибрана хата, вишиті рушники. А тому в Україні не було жодної оселі, де б не полум'яніли рушники.

Голкою і ниткою майстрині ніби малювали на тканині пишні та скромні узорі, вкладаючи в роботу душу, свої мрії. Часто вишивкам довіряли свої таємниці та бажання, втілювали у малюнок найкращі образи рідної землі, передавали знання, набуті предками за віковічну історію, безкінечний розвиток Всесвіту. В орнаментах вишивок ніколи не буває жодної зайвої лінії, кожна рисочка має своє значення.

Вишивальниці ніколи сліпо не копіювали узорі, які сподобалися. Кожна додавала до узору щось нове, власне, доповнюючи його своєю фантазією, новими мотивами. Але кожна у своїх творіннях використовувала давню символіку, рослинні та геометричні мотиви, які були своєрідними оберегами, що захищали від злого ока, давали життєдайну силу тим, хто користувався цими речами.

Орнаментальні мотиви українських вишивок сягають своїм корінням у місцеву флору та фауну, в історичну традицію. У давнину основні орнаментальні типи відображали елементи вишивки різних стародавніх культур. Протягом багатовікової історії мистецтва вишивання прямий безпосередній зміст символічних зображень поступово стирася. Однак, хоча орнаментальні форми дійшли до нас дещо трансформованими, можливо, більш абстрактними символами, їх первісне значення збереглося завдяки глибоким традиціям.

Український рушник, оздоблений квітами, птахами, калиною, вербою, мальвами і колоссям. Він пройшов крізь віки, він і нині символізує чистоту почуттів, глибину безмежної любові до своїх дітей, до всіх, хто не черствіє душею, він щедро простелений близьким і далеким друзям, гостям.

Із теплих материнських рук приймали рушники діти, які йшли в самостійне життя своїми дорогами.

У вишиванні рушників були дуже поширені деякі геометричні фігури, наприклад, квадрати та ромби. Вони символізували Матерію. Ці чотирикутники вважались символами достатку. Українці, як спадкоємці давньої землеробської культури, мають нескінченне розмаїття орнаментів із ромбами та квадратами. Трапляються рушники, на яких ці фігури поділені хрестом на чотири частини. За дослідженнями науковців, це космічний символ родючості.

Ромби, хрестики, кружальця - все те було прагненням людини славити добро, обійти лихо. Геометричний, рослинний орнамент, а також зооморфний (стилізоване зображення тварин і птахів) гармонійно сусідять один з одним.

Здебільшого в Україні переважали вишивки червоними і чорними нитками. За давніми переказами і легендами, чорна гама символізувала жіночу тугу за своїми вірними охоронцями, мала однотонність із різноманітними червоними відтінками.

Виноград – його символіка розкриває нам радість і красу створення сім'ї. Сад-виноград – це життєва нива, на якій чоловік є сіячем, а жінка має рости і плекати дерево їхнього роду. Виноградна лоза оберігає сім'ю, тому часто зустрічається на рушниках, дитячих, жіночих і чоловічих сорочках.

Ружею українці називали мальву, а іноді – кущ шипшини. Вона здавна високо піднімала свої квіти із-за тинів, ясніючи червоними, рожевими та жовтими квітами. А поряд цвіли „зайди”-**чорнобривці**, які також, як і у давніх ацтеків, порівнювалися із життєдайним Сонцем. А навколо хати п'янку духмяніли **шавлія та м'ята**, що несли невмируще здоров'я. Яке українське обійстя не обсажене ними? Милують вони наше око, лікують наше тіло, а тому просяться на біле поле рушника чи сорочки. І виникають у вишитих орнаментах мотиви ружі, що поєднувалися із Сонцем, що дає свою життєдайну енергію всьому живому і несе символ об'єднання усього живого. І якщо могли вони оберігати обійстя, то і з'являлися на оберегових та утиральних рушниках.

На рушниках чи у вишивках частим є зображення птахів, які також наділені певним символізмом. Пташки символізують міцність сімейного життя, продовження роду. Саме тому на весільних рушниках знайшли собі місце пави, соколи, голуби, півні, які захищали молоде подружжя, а ластівки ще й неодмінно повинні принести щастя молодій родині. Часто фантастичні птахи з'являлися на родинних рушниках. І оберігали вони міцність роду, давали впевненість у його незнищенності.

На багатьох українських вишиванках та керамічних виробках квітне, простягає догори дивні, химерно закручені гілки незвичайне дерево. Це – Світове Дерево, або Дерево Життя – бо втілює воно в собі все життя в нашому Всесвіті у всіх його проявах.

Дерево тягнеться догори, отже, це - світлий і добрий символ. А ще сильний, тому набував охоронних властивостей. І рушник, на якому було вишите Дерево Життя, вважався хорошим помічником у дорозі; також ним обрамляли ікони. Оберегові властивості такого рушника посилювалися ще й через те, що в гілках цього Дерева дбайливі майстрині часто “ховали” інші оберегові знаки – кружечки, гачки, символ безкінечності та інше, що мало сильний вплив на свідомість наших пращурів і допомагало їм долати всілякі перешкоди.

Сяло дерево життя яскравими барвами, розкривало гілля над ненькою-Україною, уособлюючи її незламну силу та міць духу.

Народна вишивка - це мистецтво, яке постійно розвивається. Це величезне багатство, створене протягом віків тисячами безіменних талановитих народних майстринь. Наше завдання - не розгубити його, передати це живе іскристе диво наступним поколінням.

Душа людини повертається на землю, доки її пам'ятають. Тому у вирі сучасних глобальних тенденцій дуже важливо не загубити свою національну приналежність, ознаки етнокультури, відчутти своє місце на землі, яка нас народила.

А ще не забуваймо, що культура має два крила - збереження і примноження. Примноження культури є мірилом цивілізаційного процесу.

Література

1. Виконання ескізу орнаменту для української сорочки. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/vikonannya-eskizu-ornamentu-dlya-ukra-nsko-sorochki-213104.html>
2. Виховна година „Українська народна вишивка”. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/01006cdk-2442.docx.html>

3. Сакральна символіка української вишиванки. Режим доступу: <https://vzhe-vzhe.com/blog/religious-symbols-ukrainian-embroidery/>.
4. Сценарій проведення виховної години на тему: «Рушник – наче доля...». Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100hb7j-21fa.doc.html>

Тетяна Зазуляк,
*викладач композиції Вижницького фахового коледжу
мистецтв та дизайну імені Василя Шкрябляка
e-mail: nyusha-kviten@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧО-АКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Швидкий розвиток прогресу, глобалізаційні процеси та зміни на геополітичній карті світу зумовили потребу суспільства у творчо-активних особистостях, діяльних громадянах, здатних до життєвого самовизначення.

Сучасний світ складний. Молодій людині, а особливо майбутньому митцю, сьогодні, важко «знайти себе» в царині мистецтва, заявити про себе та виокремитися в мистецькій спільноті. Останнім часом в освітянському середовищі, зокрема у фаховій передвищій освіті мистецького спрямування, із запровадженням компетентнісного навчання відбувається переорієнтація та широкомасштабний перегляд підходів до надання освіти. Здобувачу освіти недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити його користуватися ними. Маючи необхідний багаж знань, молода людина має вміти швидко та мобільно реагувати на зміни, вміти ефективно спілкуватись та орієнтуватись у інформаційному просторі, усвідомлювати потребу у постійному навчанні задля успішної реалізації свого творчого потенціалу на благо собі та суспільству.

Аналіз останніх досліджень підтверджує, що проблема використання компетентнісного підходу в освіті стала нагальною в сучасній педагогіці. Українські перспективи запровадження компетентнісного підходу в освітній процес досліджували вчені І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, Л. Гуцан, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, О. Савченко та інші.

У вітчизняній науковій літературі найбільшого поширення набуло визначення компетентності (запропоноване С. Гончаренком) як сукупності знань і вмінь, необхідних для ефективно професійної діяльності, а саме вміння аналізувати,

передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. На думку І. Бега «трактування поняття компетентність дуже широке...» [1, с. 5]. Компетентний в широкому розумінні – «це знаючий, обізнаний в певній галузі»; у вузькому розумінні – той, хто має право авторитетного судження як спеціаліст високого рівня в певному колі питань.

Розглядаючи освітній процес фахової передвищої освіти мистецького спрямування в контексті запровадження компетентнісного підходу, педагогічним колективам мистецьких фахових закладів освіти потрібно усвідомлювати, що такий підхід, у повсякденній педагогічній практиці, має органічно поєднуватись з пошуком та впровадженням результативних механізмів позитивного впливу мистецтва на особистість. Саме синтез нових освітніх інновацій та унікальних можливостей мистецтва сприятиме забезпеченню активної позиції здобувача в набутті особистісних, а через них і суспільно значущих цінностей. Молоді митці мають розуміти, які знання й уміння допоможуть їм розвинути природні задатки та здібності, реалізувати творчий потенціал, досягти успіхів в сфері мистецтва, правильно побудувати свою індивідуальну траєкторію творчої діяльності, самореалізуватись в обраній професії.

З огляду на це – основна мета викладання фахових дисциплін студентам художніх спеціальностей полягає в розвитку у них образно-асоціативного та абстрактного мислення, зорової пам'яті, творчої уяви, художньо-естетичного смаку тощо, без яких неможлива майбутня творча та професійна діяльність.

Аналіз змісту низки програм професійно-орієнтованих та фахових дисциплін спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» різних вітчизняних закладів фахової передвищої освіти показав, що в розподілі годинного навантаження домінують саме практичні заняття.

Запровадження компетентнісного підходу в сучасну педагогічну практику передбачає, що в основу практичних занять мають бути покладені компетентнісно орієнтовані завдання (КОЗ). КОЗ – це діяльнісне завдання, яке дає змогу розвивати універсальні компетентності, вимагаючи застосування накопичених знань у практичній діяльності для вирішення конкретної навчальної проблеми. КОЗ вирізняються передовсім тим, що передбачають активізацію творчих можливостей здобувачів освіти у пошуковій діяльності дослідницького характеру. Конструюючи

такі завдання, педагог свідомо впливає на розвиток художньо-творчої активності студентів. Застосування КОЗ зумовлене тим, що здобувачу освіти надається можливість:

- самовизначатися, виявляти творчу ініціативу, здійснювати самостійний вибір, приймати рішення, варіювати зміст і форму виконання завдання;
- досліджувати народне мистецтво та сміливо експериментувати на його основі;
- виховувати потребу в нових враженнях;
- створювати сприятливі умови для становлення креативності як базової якості особистості.

Отже, сьогодні формування творчо-активної особистості здобувачів мистецьких спеціальностей фахової передвищої освіти не можливе без вміння педагога організувати освітній процес на засадах компетентнісного підходу. Головне завдання викладача полягає у створенні позитивного творчого клімату, доброзичливої атмосфери, ситуації успіху, конкурентного середовища, які б спонукали студента до активного самонавчання, збуджували його інтерес до художньої діяльності, підтримували бажання креативно працювати. Творчі можливості, закладені у кожній людині природою, на певному життєвому етапі мають бути педагогічно керованими, тому викладач, через свідоме застосування системи КОЗ, професійно створює підґрунтя для розвитку творчої активності особистості та визначає сталий напрямок цього розвитку.

Література

1. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. К.: Виховання і культура, 2009. №12 (17,18). С. 5-7.
2. Гуцан Л. А. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. К.: ПП «Фірма «Гранмна», 2013. С. 52–56.
URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/19905916.pdf> (дата звернення: 13.05.2024).
3. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід в освіті: Загальноєвропейські підходи. Інформаційні технології і засоби навчання, 2009. №5 (13), 2009.
URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html> (дата звернення: 10.05.2024).

Світлана Замрозевич-Шадріна,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
svetlana15050@ukr.net*

СИМВОЛІКА УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВАНКИ

Із давнини наш український народ вишивав сорочки та ставився до них як до святині. Вишиванки збереглися як реліквії, їх передавали з покоління в покоління, з роду в рід. Вони символізували міцне здоров'я, красу, щасливу долю, родову пам'ять, порядність, чесність, любов і святковість. Залежно від того, кому призначалася вишиванка, залежала й символіка.

У вишитих орнаментах відображено глибокий смисл нашої нації, закодоване послання наших пращурів, у яких вишиванка була та залишається оберегом. Зокрема, *червоний* колір на вишиванці є символом щастя, любові, достатку і радості. Дівчата, одягнуті в такі сорочки, приносили радість оточуючим. *Білий* колір символізує радість і світлі події. Вишиті білими нитками сорочки є святковими. *Блакитно-синій* вважався символом непорочності, тому їх одягали дівчата ще до заміжжя. Найсильнішими оберегами людини були сині кольори. Жіночим кольором на вишиванках є *зелений*, який ввібрав молодість і весняну красу. Наші предки вважали, що *зелений* колір на вишивці оберігає від природних стихій. *Золотисто-жовтий* колір є символом достатку, багатства, радості, меду та пшениці. Вишиванки із золото-жовтим орнаментом залучать у життя матеріальний достаток. Символом родючості та продовження роду є *чорна вишиванка* [1; 2; 3]. Такими кольорами традиційно оздоблювали одяг. У всіх регіонах України використовували багатобарвні орнаменти.

Красиво вишиті квіти та рослини на сорочці також є оберегом. *Калина* символізує материнство (кущ - мати, а ягоди – діти). Колись вишиванки з калиною одягали заміжні жінки, а дітям і молодим дівчатам калину на сорочках не вишивали. Вишитий *мак* є оберегом, який захищає родину та домашнє господарство від негативних сил і пристрїту. Червоні квіти маку бережуть пам'ять про рідних, які загинули на війні. Якщо дівчина одягнула вишиванку з маками, то це вказує, що в її родині є загиблий воїн, про якого пам'ять про вона береже. Дещо рідше на вишитих сорочках можна побачити *виноград*, що символізує красиве та радісне сімейне життя, щастя від поповнення. Орнамент із листям чи гілкою *дуба* є символом енергії чоловіка, його життєвої сили та розвитку.

В українській вишивці використовують геометричні, рослинні та зооморфні (тварини) фігури. Символом вінчання та родючості є ромб із крапкою всередині на

вишиванці нареченого. А для наречених вишита хрестиком або буквою Х сорочка та сукня символізує врожай. Символами родючості та материнства є прямі лінії, змійки, спіралі чи хвилі води.

Отже, символіка української вишивки відображає прагнення до традиційних цінностей, над якими не владний час.

Література

1. Бебешко Л. Українська вишиванка. Харків: Клуб сімейного читання. 2017. 128с.
2. Кара-Васильєва Т. В. Українська сорочка. Томоріс. Київ. 1994. 232 с.
3. Чумарна М. Вишивання долі. Київ: Апріорі. 2009. 88 с.

Вікторія Звєкова

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки
і спеціальної освіти*

*Ізмаїльського державного гуманітарного університету
Vikazvekova19@gmail.com*

ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ, БАТЬКІВЩИНИ, ДЕРЖАВИ ТА НАЦІЇ

*Ключові слова: національно-патріотичне виховання, український народ,
культура, традиції, виховання вишиванкою.*

Національно-патріотичне виховання в Україні починається з родинного або сімейного середовища, де діти отримують перші уявлення про світ, свою націю та її історію. Батьки передають дітям знання про культуру, традиції та мову свого народу, а також про його героїв і значущі історичні події. Згодом, у школах та інших закладах освіти, національно-патріотичне виховання стає невід'ємною частиною загальної освіти. Учні вивчають історію своєї країни, її культуру та традиції. Вони також беруть участь у різних патріотичних заходах, таких як святкування Дня Незалежності України, Дня Збройних Сил України, Дня Перемоги тощо.

Національно-патріотичне виховання також присутнє в суспільстві в цілому, де дорослі сприяють формуванню національної свідомості та патріотизму. Наприклад, це може бути популяризація української культури (наприклад, «Всесвітній день вишиванки»), підтримка української мови, допомога українським військовим та ветеранам.

Усі ці аспекти національно-патріотичного виховання сприяють формуванню національної свідомості та патріотизму в українському суспільстві, що є важливим для розвитку держави та зміцнення національної ідентичності. Суспільне виховання посилюється завдяки участі державних інституцій, які формують, розвивають програми та запроваджують пріоритети, що стають основою відродження національної ідеї та культури, гарантом непохитності громадянської позиції та закріплення на державному рівні основних засад національно-патріотичного виховання.

Формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, батьківщини, держави та нації є важливою складовою національно-патріотичного виховання в Україні. Для досягнення цієї мети важливо використовувати різноманітні педагогічні методики та форми роботи зі студентами та учнями. Одним з основних завдань національно-патріотичного виховання є виховання віри в Україну як самостійну, незалежну, демократичну, правову та соціальну державу. Для цього можуть використовуватися різні методи, такі як історичні екскурсії, дослідницькі проекти, тематичні вікторини та інші заходи [2].

Також важливо надавати учням та студентам знання про культуру, традиції та історію українського народу, формувати в них гордість за свою країну та народ, стимулювати інтерес до рідної мови та культурного спадку українського народу. Для формування ціннісного ставлення особистості до батьківщини важливо сприяти розвитку національної свідомості, виховувати в учнів та студентів почуття відповідальності за долю своєї країни та народу, розвивати громадянську активність та патріотизм [4].

Загалом, формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, батьківщини, держави та нації потребує системної роботи всіх суспільних інститутів, а також активної участі батьків, педагогів та вихованців.

Як штучний інтелект, я не маю власних цінностей та культурних переконань, оскільки не маю особистості. Проте загальнолюдські цінності, такі як свобода, рівність, справедливість, повага до прав людини, мир та толерантність, є важливими для забезпечення гармонійного співіснування людей у світі. Крім того, духовна культура нації є важливою частиною ідентичності та самовизначення кожної нації, тож її збереження та розвиток також є важливим завданням для кожної країни.

Виховання через вишиванку є одним із способів збереження та підтримки української культури і традицій. Вишиванка не лише національний символ України, але й має глибокі історичні та культурні коріння, пов'язані зі звичаями та обрядами наших предків. Виховання через вишиванку може включати навчання дітей різних технік вишивання, демонстрацію різноманітних вишиванок, знайомство з історією та значенням вишиванки для українського народу. Також, носіння вишиванок може стати частиною національної традиції та сприяти збереженню національної самобутності та ідентичності [5].

Проте, важливо пам'ятати, що виховання через вишиванку не є єдиним способом збереження та розвитку української культури. Українська культура має багато інших аспектів, таких як мова, музика, танці, кулінарія, література тощо, які також можуть бути включені в процес виховання. У старшому шкільному віці пріоритетними рисами ціннісного ставлення до Батьківщини є відповідальність і дієвість. Старшокласники не лише ідентифікують себе з українським народом, але й прагнуть жити в Україні, пов'язати з нею свою долю, служити Вітчизні на шляху її національного демократичного відродження; працювати на її благо, захищати її; поважати Конституцію України і дотримуватися законів; бережно ставитися до етнокультурної спадщини народів України; володіти рідною та державною мовою; визнавати пріоритети прав людини, поважати свободу, демократію, справедливість.

Література

1. Національне виховання учнівської молоді. К.: Шкільний світ, 2022. 115 с.
2. Ціннісне ставлення до суспільства та держави. Виховні заходи. 5-8 класи. К. : Шкільний світ, 2022. 135 с.
3. Бондаренко Г. Краєзнавча освіта – важливий аспект виховання патріота і громад Янина / Педагогічний пешку. 2003. № 4 (40). С. 73-76.
4. Ганусенко Н.І. Шкільні музеї : посіб. для вчителя. К. : Радянська школа, 1991. 111 с.
5. Камінська В. Педагогічні аспекти організації діяльності музею ЗНЗ Педагогічний пошук. 2023. № 4 (64). С. 40-42.

Лариса Йовенко,
*доктор педагогічних наук, професор кафедри української літератури,
українознавства та методик їх навчання Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини.
e-mail: yovenko310@ukr.net*

Наталія Осіпенко,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури,
українознавства та методик їх навчання Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини, член Національної Спілки майстрів народного
мистецтва України.*
e-mail: n.s.osipenko@udpu.edu.ua

УКРАЇНСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ ОДЯГ: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

З-поміж усіх духово-матеріальних досягнень народу найбільшим неоціненним скарбом донині залишається українське традиційне вбрання, серед якого особливе місце займає дитячий одяг. З цього приводу на думку спадає прониклива сентенція І. Мойсеїва, в якій він акцентує увагу на тому, що «одежина – храм душі».

Питання дитячого вбрання привертало до себе погляди багатьох науковців, зокрема М. Грушевського, Н. Заглади, М. Махнія, Г. Маковій, І. Мойсеїва, В. Скуратівського, Р. Свириди, Г. Стельмашук, П. Чубинського та ін.

Характерною особливістю народного підходу до дитячого вбрання є те, що від народження і до появи першої власної сорочки немовля постійно супроводжував одяг батьків. Як стверджує Г. Маковій, новонародженого закутували в батькову сорочку, «щоб батько дитя любив» [2, с. 4].

Павло Чубинський у своїх етнографічних розвідках подає опис поліського звичаю, що побутував у ХІХ столітті: новонародженого хлопчика сповивали в сорочку батька, а дівчинку – у материну, розрізавши її попередньо в трьох місцях. При цьому в рукавах зав'язували шматок печини, вугілля та дрібну монету [7]. Ці звичаї і пов'язані з ними магичні дії, на нашу думку, мали призвичаїти нову людину до роду, сім'ї, оселі, рідного вогнища.

Родильні обряди, де використовували одяг батьків, зокрема прийняття або сповивання (загортання) у нього новонародженого, також можна вважати першим актом залучення нового члена спільноти до соціального та етнічного середовища майбутнього проживання. Звичай використання поношеного одягу та тканини для дітей має й деяке практичне значення, адже він вважався не таким «небезпечним» для шкіри немовляти, оскільки був «м'яким», комфортнішим для ніжного дитячого тіла.

Хр. Ящуржинський наводить такий приклад застосування одягу батьків в дитячих обрядах: «Під час першої купелі дівчинки на спід стелили поли з татової сорочки, «аби довго не засиджувалася в дівках», якщо хлопчика – мамин станок від сорочки, «аби добру дружину Бог послав» [9, с. 98].

Вважалося, що поки дитина не хрещена не варто використовувати шитий одяг, тому немовлят загортали у пелюшки з батькових чи маминих сорочок.

Серед перших особистих речей немовляти центральне місце займало дароване під час хрещення «крижмо», яке, власне, було відрізом білого полотна. Пізніше з крижма могли пошити сорочечку або дбайливо зберігали у скрині.

Як свідчать дослідження, традиційно від народження дітей сповивали: «Ретельно запеленане немовля туго перев'язували згори до низу повивачем, обов'язково випрямляючи його ніжки й ручки. Мінімальна кількість компонентів одягу немовляти (пелюшка й повивач, зрідка шапочка). Хлопчики й дівчатка сповивалися однаково» [5, с. 115].

Припиняли пеленати дитину упродовж періоду від 6 тижнів до (інколи) півроку. Ця суттєва зміна в одязі була пов'язана чи навіть програмувалася першою зміною в мобільних можливостях малюка – умінням сидіти. До 3-4-х років буденний одяг дитини складався з мінімальної кількості компонентів. Зазвичай і взимку, і влітку єдиною одежиною і для хлопчиків, і для дівчаток була сорочечка.

Про особливість крою першої сорочечки дитини пише Н. Заглада: «Це був балахон без рукавів. Як правило, на перегнутій навпіл тканині робили отвір для голови, бокових швів не було, рукави не моделювалися [1, с. 79]» .

У дослідженні Г. Маковій «Затоптаний цвіт» подибуємо, що першу дитячу сорочку, яка носилася до дев'ятирічного віку, називали «льоля». Авторка пояснює символіку вишивки на ній так: «На льолі подоліні вишивали білими нитками ялички, би добре дитя росло, би силу мало. Льолю не можна було підперезувати, би не боліло усередині. І льоля ніколи не мала комірця, би розвійною не була дорога. Першу сорочку дитині обов'язково коло пазушки вишивали синім шовчиком: кілька хрестиків – на чисте, щасливе, присвячене Богу життя. Від дев'яти до дванадцяти-тринадцяти років шили сорочки з гуляром – невисоким комірцем-стоячком. Гуляр обов'язково

оздоблювали вишивкою, «аби швидше до людей доросли та люди поміж себе приймали»» [2, с. 101].

Дитяча льоля ввійшла в народну мудрість як символ першого важливого здобутку в житті: «Льон росте у полі – будуть гарні льолі», «Хоч у одній льолі, аби до любові», «Як буде доля, то й буде і льоля» [4, с. 112]. У ніжну льолю вбралось вранішнє сонечко у Т. Шевченка: «Неначе ляля в льолі білій, Святеє сонечко зійшло» [8, с. 79].

Повір'я, пов'язані з одяганням і носінням сорочки, є дуже живучими і збереглися до наших днів. Зокрема, на Уманщині вірили, що одягнута навиворіт натільна сорочка – вірна ознака неприємностей. Особливо це стосувалося дітей: «Одягнув вивернуту сорочку – будеш битий». В інших регіонах України бувало, що сорочку спеціально одягали навиворіт від зурочення. На Волині побутував звичай одягати на дитину «довгу сорочку». Коли малюк уже впевнено ходив, йому одягали щосуботи чисту сорочку, а от в понеділок робити це вважали за гріх. На Полтавщині вірили, що одягати чисту сорочку в неділю зранку – то для Бога, вдень – для людей, а після заходу сонця – для нечистого. Але дітям до року робили це в суботу: «бо буде краще рости». Нова сорочка для дитини не лише «позначала» недільні та святкові дні, але виконувала функції обрядового костюма. На Поділлі одяганням нової сорочки супроводжувався обряд першого обтинання волосся – «пострижини».

Форма сорочки нагадувала містичну для наших пращурів фігуру – квадрат: повністю закритий простір, що захищає свого господаря від негативного впливу оточуючих. Незшиті частини цього квадрату орнаментувалися обереговими візерунками. Цікаво, що поділ сорочки – найменш орнаментований серед її частин, що за версією І. Мойсеїва, вмотивовується довірою до матері-землі, відкритістю до природно-архаїчного низу, «втягуванням» під купол спідниці родючості рідної землі. Зав'язка сорочки, на думку вченого, захищає людське тіло від доступу негативної енергетики [6, с. 16].

Історико-етнографічні дослідження свідчать, що в традиційній українській культурі статус «дорослості» серед українців був невідривним від участі в трудових процесах. У зв'язку з виконанням певного виду робіт діти переходили на дорослий одяг. Ще у середині XIX століття в Україні носіння справжніх штанів вважалося ознакою соціально-вікової зрілості: їх одягали парубки лише після 15 років. Щодо

заміжніх жінок існувала вимога носити плахти повсякденно, тоді як для дівчини це вважалося необов'язковим. У деяких регіонах України незасватана дівчина могла спідницю не носити.

Українська вишивана сорочка стала символом національного руху, пережила радянську спробу знецінювання, набувши нового змісту – відродження. У роки незалежності традиційний український вишитий одяг поступово набирив популярності, перейшов із розряду простого вбрання до категорії «модні речі». Вишиванка як тренд почала використовуватися в багатьох країнах. У ній з'являються родини відомих культурних діячі, зірки кіно та шоу-бізнесу, ведучі, політики, президенти.

У роки повномасштабного вторгнення символом запеклої битви за національну ідентичність став однострій українських військових. У наш час українська вишиванка – це «пиксель» воїна ЗСУ, що вже ввійшов в історію.

Нині вишита дитяча сорочечка-льоля все більше користується попитом як чудовий подарунок, тому молоді батьки дбають про її доручення до гардеробу своїх немовлят. Найціннішою є ручна іменна сорочечка, вишита вручну для малечі. Автором цього тренду стала Н. Осіпенко – майстриня з Умані, кандидатка педагогічних наук, викладачка українознавства УДПУ імені Павла Тичини. Творчий процес майстрині щодо виготовлення іменного обрядового дитячого вбрання розпочався в 2005 році і триває дотепер. Першу іменну вишивану сорочечку вона вишила для дівчинки Насті Побірченко з Умані на крамному полотні бавовняним муліне біло-рожевих кольорів стебловими візерунками та доповнила оздоблення ручним мереживом. Нині серед щасливих власників оригінальних виробів Володя Новаківський, Дмитро Йовенко, Наталія Денисюк, Софія Терешко, Олександра Петриченко, Іван Санівський, Олександр Кучеренко та ін. Іменна сорочка Наталії Осіпенко містить архаїчні символи, обереги, орнаменти, що спрямовані на забезпечення довгого, щасливого життя новонародженого у достатку і пошані до власних традицій. Вона оздоблена датами народження, хрещення та ініціалами дитини.

Окрім вишиваної сорочечки майстриня готує вишиване стилізоване крижмо. Н. Осіпенко майстерно прикрашає це обрядове полотно вишиваними оберегами, які символізують Рід, Дерево Роду, щасливе батьківство та материнство, важливість дітонародження.

Справжніми шедеврами стали обрядові сорочечки для Василя Василенка і Василя Богوماз, у яких символічно втілювалася ідея незламності величного українського народу під час російсько-української війни. Малята теж стали своєрідними символами вічності нашого українського роду, адже іменне вбрання множить у сотні разів силу супротиву!

Сорочечки виконані давньою технікою штапівка, візерунок нагадує різдвяного павука – давнього оберегу із соломи, якого також майстерно виготовляє Н. Осіпенко. «Саме в цей час мої вишивальні павучки набираються неймовірної сили задля продовження українського роду і традицій», – зауважує вишивальниця.

Льолі викохувалися на коноплях червоними і чорними нитками. Майстриня зшиває дитячий одяг виключно кольоровими нитками за допомогою техніки змережування «черв'ячок». Такий шов, за народними уявленнями, не пропускав чужої енергії, надійно оберігав дитину від хвороб і зурочень. Низ одягу та плечі, які вважались центром сили, оздоблено спеціальними орнаментами-оберегами, що традиційно розміщувалися й навколо ший – центру волі та розрізу пазухи – серцевого центру.

Неодмінним символом на дитячих іменних сорочках Н. Осіпенко є вишивана лиштвом восьмикутна зірка, яка часто зустрічається в українському декоративно-прикладному мистецтві. В українській народній термінології ця зірка називається «повна рожа» (розквітла троянда), що означає Бога, Сонце, Зірку, під якою ми народилися, а також Рік-Коляду. Повна рожа є популярним мотивом на чоловічих та жіночих сорочках, а надто дитячих. На думку, майстрині, зорі – найперше, що варто вишивати нашим дітям. Багатозір'я поширене на подільських рушниках.

Ідеальна гармонія повної сім'ї та важливість продовження роду людського оспівується у фольклорі. Наприклад, у колядках:

Ясен місяць – пан господар,

Красне сонце – жона його,

Дрібні зірки – то їх дітки.

Використання обрядового іменного вбрання започатковує найкращі сімейні традиції, виховує повагу до національної культурної спадщини та моральні чесноти особистості. Зберігаймо, вивчаймо, передаваймо у спадок нащадкам найкращі вишивані традиції нашого народу! Україна переможе!

Література

1. Заглада Н. Побут селянської дитини : Матеріали до монографії с. Старолісся. К., 1929. 180 с.
2. Маковій Г. П. Затоптаний цвіт : народознавчі оповідки. К. : Укр. письменник, 1993. 205 с.
3. Мойсеїв І. Храм української культури: (Філософія сім'ї). *Від черевиків до бриля*. К., 1995. С. 88–97.
4. Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Київ : Либідь, 1993. 765 с.
5. Українська родина: родинний і громадський побут / Упорядник Лідія Орел. К., 2000. 424 с.
6. Хрестоматія з українського дитинознавства. Укл. Йовенко Л. І. Умань : ПП Жовтий, 2011. 156 с.
7. Чубинский П. П. Труды этнографической экспедиции, 1877. 473 с.
8. Шевченко Т. Повне збір. тв. : У 12 т. К., 2003. Т. 2. 784 с.
9. Ящуржинський Хр. Повір'я і обрядності родин і хрестин. *Киевская старина*. 1893. Т. XLII. С. 75–83.

Любомира Ілійчук,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
e-mail: liubomyra.iliichuk@pnu.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Освіта є фундаментальним соціально-культурним пластом, що визначає напрямок ідеологічного, економічного та політичного розвитку суспільства, а також його безпеку. У сучасних умовах, коли Україна бореться за своє місце у союзі демократичних країн, особлива увага надається світоглядній освіті, що базується на етнокультурних і національних цінностях [2, с. 73]. За цих умов важливою метою освіти стає збереження, примноження національного досвіду, традицій і етнокультурних надбань українського народу. З цього погляду, освітній процес насамперед має нести етнічні та культурні цінності людства, що стає актуальним за умов стрімкої інформатизації освітнього процесу та міждержавної інтеграції світового співтовариства.

Соціокультурна, політична та освітня ситуація в Україні відзначається зростанням етнічної ідентичності, своєрідним ренесансом етнічної самоідентифікації і національної самосвідомості. Важливо зазначити, що негативні наслідки глобалізації й міжнаціональних комунікацій можна скоригувати шляхом впровадження етнокультурного компонента в суспільну свідомість. Безумовно, що освіта має бути національною за змістом і характером, а її метою є виховання особистості як суб'єкта культурно-історичного процесу. Відтак одним із ключових

завдань системи освіти на сучасному етапі повинно бути формування цивілізованої етнокультурної свідомості особистості [3, с. 372].

Етнокультурна спрямованість є особливою характеристикою освіти, що демонструє, наскільки її завдання, мета, зміст, технології навчання і виховання зорієнтовані на соціалізацію та розвиток особистості як члена етносу й громадянина держави, здатного до самовизначення в умовах сучасної світової цивілізації. У цьому контексті побудова освітнього процесу з етнокультурною спрямованістю має здійснюватися з дотриманням таких принципів [2, с. 78]: принцип інтеграції в єдину етнокультурну традицію, що визначає необхідність відображення у змісті освіти накопиченого фонду національних і культурних цінностей, історичного та соціального досвіду етносу; принцип переходу від національної культури до ознайомлення з культурами народів, що проживають в країні, і прийняття світових культурних цінностей; принцип діалогу культур, що забезпечує сприятливу основу для формування міжетнічної толерантності, культурного взаєморозуміння і саморозвитку, створюючи у закладах освіти середовище духовного комфорту та відчуття соціальної захищеності; принцип реалізації конституційного права на освіту рідною мовою.

Інтеграція етнокультурних цінностей в освітнє середовище та використання етнокультурних надбань в освітньому процесі сприяє розвитку особистості на духовно-моральній основі загальнолюдських цінностей, з урахуванням особливостей етнотрадицій і національних ідеалів. Засвоєння культури етносу дозволяє зрозуміти народні традиції та мову, стати носієм власної національної культури. У цьому процесі ключову роль відіграє освіта, яка є простором культури, в якому особистість занурюється в національно-етнічну культуру та через неї долучається до світової загальнолюдської культури. Головним провідником у засвоєнні культури й етнічного спадку є педагог, який, як фасилітатор, має залучати підростаюче покоління до традицій і надбань рідного народу, формувати культурні цінності, удосконалювати й поглиблювати етнонаціональну культуру здобувачів освіти [2, с. 77].

Формування етнокультурної компетентності особистості є складним процесом, що охоплює набуття людиною знань і уявлень про свою етнічну культуру, історію рідного краю, духовно-моральні цінності та особливості своєї нації [3, с. 372]. Етнокультурна компетентність має багатогранну структуру та непростий механізм

формування, що робить цей процес складним і тривалим. Етнокультурна компетентність включає кілька складових, що інтегруються між собою. Так, перша група чинників належить до матеріальної сфери культури, до якої належить народна архітектура, вбрання, види творчої діяльності тощо; друга група – пов'язана зі сферою духовної діяльності народу, що визначається мовою, усною народною творчістю, народним мистецтвом; третя група – охоплює найскладніший і недостатньо визначений феномен – менталітет народу або етнопсихологічні риси етносу [1, с. 38].

Отже, формування етнокультурної компетентності особистості є багатограним процесом, який включає інтеграцію знань про матеріальну та духовну культуру свого народу, розвиток національної самосвідомості й поваги до інших культур. Успішне виконання цього завдання потребує комплексного підходу, що включає впровадження етнокультурних компонентів у навчальні програми, розвиток міжетнічної толерантності, створення середовища духовного комфорту та соціальної захищеності. Сучасні виклики, пов'язані з процесами глобалізації, вимагають від освітньої системи формування цивілізованої етнокультурної свідомості, яка сприятиме розвитку особистості на основі загальнолюдських цінностей та врахування етнотрадицій. Освіта має стати простором, де людина занурюється в культуру свого народу, водночас долучаючись до світової культури, що сприяє розвитку гармонійної, всебічно розвиненої особистості, здатної до самовизначення та активної участі в культурно-історичному процесі.

Література

1. Березюк О. С. Формування етнокультурної компетентності особистості в системі професійного навчання. *Проблеми освіти*. 2015. Вип. 85. С. 37-41.
2. Вишневська Г. П. Формування етнокультурних компетентностей керівників закладів загальної середньої освіти. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2023. Вип. 25 (54). С. 73-85.
3. Косиченко В. А. Формування етнокультурної компетентності як основа духовного розвитку здобувачів вищої освіти. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті* : міжнар. період. зб. наук. пр. / за заг. ред. В. П. Бабича, Ю. Д. Бойчука, Л. С. Рибалко, О. М. Хвостиченка. Харків : ВННОТ, 2022. Вип. 4. С. 372-375.

Анастасія Каплієнко,
кандидатка педагогічних наук, викладачка
кафедри загальної педагогіки та спеціальної освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
[e-mail: akaplienko978@gmail.com](mailto:akaplienko978@gmail.com)

КОРЕКЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ НА ЗАНЯТТЯХ З ДІТЬМИ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Українська народна творчість має великий виховний та розвитковий потенціал. Народна педагогіка – настільки мудра та продумана система, що її напрацьований століттями потенціал неможливо не використати на заняттях з дітьми з особливими освітніми потребами.

У сучасному світі діти з мовленнєвими порушеннями потребують особливої уваги та підтримки у процесі навчання та розвитку. Одним із ефективних методів корекції таких порушень є використання різних жанрів українського фольклору. Забавлянки, казки, пісні, прислів'я, приказки, загадки сприяють всебічному розвитку дитини та водночас засвоєнню нею традицій, вірувань, культурних кодів українського народу.

Використання українського фольклору на заняттях з дітьми з мовленнєвими порушеннями може мати ряд переваг:

1) розвиток мовлення: українські народні казки мають цікаві сюжети, характеризуються багатством мовного матеріалу, допомагають дітям розвивати мовлення. Читання казок стимулює вживання різноманітних слів, розширює словниковий запас, сприяє засвоєнню граматичних форм і розвитку просодичних компонентів мовлення;

2) соціальна взаємодія: обговорення та аналіз українських народних творів сприяє розвитку соціальних навичок та вміння спілкуватися. Діти вчаться слухати одне одного, висловлювати свої думки та думати критично;

3) емоційний розвиток: фольклор, зокрема народні казки, дають зразки поведінки та сприяють засвоєнню реакцій, що допомагають дітям розуміти свої почуття та вчити їх емоційній регуляції;

4) стимулювання творчості: фольклор має необмежений ресурс для розвитку творчості, уяви, фантазії дітей.

Під час корекційної роботи логопед використовує різні жанри українського фольклору залежно від мети та етапу заняття. Зокрема, Т. Кудярска рекомендує включати лічилки та загадки на початку заняття, використовувати потішки та заклички для створення динамічних пауз і пальчикової гімнастики, а також для

навчання звуків та просодики на індивідуальних заняттях. Загадки, перевертні та приказки можуть бути корисними й під час групових занять. Скоромовки зазвичай ефективні для автоматизації звуків мовлення та розвитку мовної структури. Використання дражнилок та перевертнів додає різноманітності до роботи вчителя-логопеда, сприяє розвитку почуття гумору та інтонації, а також викликає позитивні емоції у дітей. Використання прислів'їв і приказок сприяє розвитку навичок виразного мовлення та аналізу тексту [2; с.137–139].

Напрочуд цікавими є забавлянки, які супроводжують народні ігри та слугують інструкцією для виконання артикуляційної чи пальчикової гімнастики. Наведемо приклад.

Пальчику, пальчику

- Пальчику, пальчику, де ти був?

Потискуємо вказівний пальчик.

Пальчику, пальчику, що ти чув?

- Я із мізинчиком кашку варив,

Потичкуємо мізинчик.

Із підмізинним я кашку поїв,

Потискуємо підмізинний пальчик.

А із середнім я в лісі гуляв,

Потискуємо середній пальчик.

А із великим пісню співав.

Потискуємо великий пальчик [1; 8].

Загалом народна творчість допомагає реалізувати низку завдань у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями:

- поповнення словникового запасу;
- покращення граматичних навичок та використання мовних конструкцій;
- розвиток навичок висловлювання думок у зв'язному мовленні;
- розвиваток рухливості, дрібної моторики;
- долучення дитини до засвоєння морально-етичних і культурних цінностей

рідного народу [3; с. 260].

Український фольклор має великий корекційний потенціал, дає зразки наслідування для розвитку та може стати цінним інструментом для логопедів та вчителів для досягнення успіху у роботі з цією категорією дітей.

Література

1. Забавлянки. Ігри для спілкування з дитиною, пробудження, годування, купання, масажу. К. : Час майстрів. 2022. 64 с.
2. Кудярьска Т. Усна народна творчість як засіб розвитку мовлення дошкільників із мовленнєвими порушеннями. Освітній простір України. 2014. Вип. 1. С. 136–140.
3. Шостак О. Роль малих фольклорних жанрів для розвитку виразності мовлення дітей дошкільного віку з дислалією. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 60. Т. 4. 2023. URL : http://aphn-journal.in.ua/archive/60_2023/part_4/42.pdf

Ганна Карась,
*доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри методики музичного виховання та диригування
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
e-mail: karasg@ukr.net*

ТЕМА ВИШИВАНКИ У ВОКАЛЬНО-ХОРОВІЙ МУЗИЦІ ІВАНА ФІЦАЛОВИЧА ЯК КОМПОНЕНТ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Сторіччя з дня народження прикарпатського композитора, музиканта-віолончеліста, педагога і громадського діяча Івана Фіцаловича (1924–2018) актуалізувало видання його творів, осмислення творчої спадщини, яка наснажена високим духовно-патріотичним змістом. У творчому доробку композитора сотні музичних творів для камерних оркестрів, окремих інструментів (скрипки, віолончелі, фортепіано), вокальні і хорові різножанрові композиції, духовні твори на канонічні тексти, зокрема Літургії, більше сотні обробок українських народних пісень. Більшість з них видані як за життя композитора, так і до його 100-річного ювілею.

Вагомою складовою творчої спадщини І. Фіцаловича є вокально-хорові твори, тематика яких доволі широка. Найперше, це твори високого духовного і патріотичного змісту, сповнені ліричних почуттів. І хоч тема вишиванки у вокально-хоровій музиці композитора не є домінуючою, однак вона важлива як компонент національно-патріотичного виховання української молоді.

Збірка вокально-хорових творів І. Фіцаловича для дітей «Ми орлята з гір Карпатських» вийшла друком напередодні сторічного ювілею композитора [1]. Для

дитячого триголосого хору митець написав ліричний твір «Вишиванка» на тексти Євгенії Лещук. Образ матері, яка з любов'ю вишиває сорочку для своєї дитини, сповнений ніжності. Одночасно, можна трактувати тут образ дівчини, яка вишиває сорочку для коханого. Форма твору – куплетна, із заспівом і приспівом. Мелодика має наспівний вальсоподібний характер, темп – помірний, розмір 6/8. Композитор використовує зіставлення мінору (мі-мінор гармонічний) у заспіві і мажору (соль-мажор) у приспіві [1, с. 77–79].

Для жіночого триголосого вокального ансамблю І. Фіцалович написав два твори – «Руки матерів» на слова О. Орача і «Научала мати» на слова Я. Мазурака, які вміщені у збірнику «Хорові твори та ансамблі» [3]. Звертаючись до образу рук матерів, поет підкреслює:

«Вони нас від колиски повели
і сорочки нам шили й вишивали».

Плавна мелодика цього акапельного твору, гомофонно-гармонічна фактура з елементами підголосковості у світлій мажорній тональності (соль мажор) допомагають оспівати руки матерів [3, с. 184–186].

Вокальний твір «Научала мати» з супроводом фортепіано передає техніку вишивання, кольори ниток, символіку національних образів:

Научала мати рушник вишивати,
Нитки добирати, класти узорі.
З полотна лляного, білого, тонкого
Мріями зринали рідні кольори.
Небо України нитками святими
Ніжно-голубими в полотно вкладу.
Колоски пшениці, золотом наліті,
Сонечком зігріті, в рушники вплету.
Пісня колоскова українська мова
І трава шовкова, літ дитячих шлях.
І струнка тополя, України доля,
Довгождана воля квітне в рушниках [3, с. 206–208].

Вокальний твір для жіночого тріо «Киптарик» на слова І. Кутеня з супроводом фортепіано сповнений танцювального синкопованого ритму, хроматизованих ходів, характерних для гуцульської народної музики. Звабливий образ дівчини, яка хизується перед хлопцем-вівчарем власноруч вишитим киптариком, сповнений життєрадісності і любові:

Зайграй мені, мій миленький, не барись,

На киптарик мій новенький подивись.

Сріблом-злотом вишивала,

Як зозуленька кувала.

Гей-на, гей-га, гей! [3, с. 219–221].

Збірник вокально-хорових творів «Уклоняюсь піснею України» вийшов до сторічного ювілею композитора і демонструє різносторонність його творчих інтенцій [2]. Обробка української обрядової пісні «Як то гарно», яка ввійшло до нього, здійснена композитором для мішаного хору з супроводом. Вона є елементом вінчання, коли молодята стають на весільний рушник, вишитий мамою [2, с. 157].

Введення цих творів до репертуару хорових і вокальних колективів мистецьких і загальноосвітніх шкіл збагачуватиме їх палітру. Використання вокально-хорових творів І. Фіцаловича у роботі зі студентами закладів вищої освіти (у класах диригування, сольного співу, концертмейстерському, додаткового інструменту тощо) підготує майбутніх фахівців до роботи з дітьми та дорослими. Всі ці твори, насажені високими духовними якостями, сприятимуть національно-патріотичному вихованню нашої молоді.

Література

1. Фіцалович І. Ми орлята з гір Карпатських: вокально-хорові твори [Ноти] / упоряд. М. Савка, А. Савка. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2023. 120 с.: іл.
2. Фіцалович І. Уклоняюсь піснею України: вокально-хорові твори [Ноти] / упоряд. М. Савка, А. Савка. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2023. 196 с.: іл.
3. Фіцалович І. Хорові твори та ансамблі [Ноти]. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2015. 304 с.

Олександра Качмар,
доктор філософських наук, професор
професор кафедри управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу та
івентменеджменту Навчально-наукового інституту мистецтв
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
oleksandra.kachmar@pnu.edu.ua

Ірина Зінькова,
кандидат педагогічних наук, провідний спеціаліст
Навчально-наукового центру «Педагогіки і психології вищої школи»
Педагогічний факультет
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Zinkova88@ukr.net

УКРАЇНСЬКИЙ КОЛОРИТ У ТВОРЧОСТІ ЕДГАРА ДЕГА

У березні 2022 року, майже через місяць після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, Національна галерея у Лондоні перейменувала картину французького художника-імпресіоніста Едгара Дега «російські танцівниці» на «Українські танцівниці», музей Метрополітен у Нью-Йорку також перейменував картину французького художника «російські танцівниці» на «Танцівниці в українському вбранні».

За повідомленням Укрінформ, про це сповіщає пресслужба Міністерства культури та інформаційної культури [2].

Відома українська художниця Маріам Найєм надсилала листи до лондонської галереї, а також до музею Гетті у Лос-Анджелесі та музею Метрополітен у Нью-Йорку, в яких зберігаються картини Дега з танцівницями в українських національних костюмах, однак названі «russian dancers». У листах вона наполегливо просила виправити помилки та перейменувати картини [3].

Як відомо, улюбленими темами в творчості художника були балерини, жінки, кав'ярні, сцени перегонів. Едгар Дега був настільки зачарований балетними танцівницями, що створив більше півтори тисячі робіт з їх участю. Він робив ескізи з живих моделей під час рухів, щоб зберегти в зображенні природність поз.

У 1899 році Е. Дега створив серію композицій, в яку входять вісімнадцять картин, присвячених танцівницям в українському народному вбранні. У цих роботах митець поєднав колір, лінії та взаємопов'язані форми, щоб створити картини, схожі на гобелен. Дега називав їх своїми «кольоровими оргіями». З точністю відображені деталі вбрання підтверджують, що художник уважно спостерігав за моделями, а отже, бачив їх наживо. Більшість з цих робіт перебувають у приватних колекціях.

Тема відображає сплеск інтересу Франції до мистецтва та культури України, яка тоді була частиною російської імперії, після політичного союзу Франції з цією імперією у 1894 році. Про це йдеться в описі картини на сайті Музею Метрополітен [3].

У науковій праці американської дослідниці Лізи Біксенстін, яка була виконана і захищена в Огайському університеті в 1987 році на тему серії «російських танцівниць», стверджується наступне: «Російські танцівниці Дега є українками!» Провівши ретельний аналіз костюмів, дослідниця зазначає, що вони досить точно відповідають тогочасним описам і зображенням українського селянського вбрання, яке використовувалося під час виконання народних танців. Квіти у волоссі, білі сорочки, яскраві кольорові спідниці, червоні чоботи, стрічки у волоссі танцівниць - характерного блакитно-жовтого кольору, подібно до українського прапора; такого ж кольору й гірлянди, які вони несуть. Дослідниця наводить численні описи українського народного вбрання в публікаціях, що були видані французькими етнографами на початку та в середині XIX століття. Цікаво, що дослівно вона пише «російських костюмів, а саме українських». З цієї фрази та з інших, які фігурують у тексті її дослідження, зрозуміло, що термін «російський» означав усе, що стосувалося території тогочасної російської імперії (очевидно, цей підхід був визначальним і під час найменування серії Лемуаном). Ліза Рені Біксенстін також зазначає, що «українці є чистими слов'янами, правдивими нащадками засновників Русі (знову-таки, англійською звучить як russia) і зберігають виразну національну ідентичність. (...) Костюми і традиції цього регіону, найближчого до Західної Європи, відрізняються від тих «великоруських», зосереджених у Москві». Більшість дослідників народних костюмів виокремлюють з «російської» культури типажі українців («малоросів»), підкреслюючи їхній винятковий шарм, зазначають самотність їхніх костюмів, пісень і традицій. Захоплення «російською» народною культурою часто насправді стосувалося саме української культури. Є багато підтверджень цього, базованих на працях європейських дослідників [1].

Наприкінці 1890-х років, після підписання Франко-російського союзу в січні 1894 року, який мав на меті підсилити французьку політичну та військову потужність у боротьбі з німцями, до Парижу почали приїждати колективи танцівників саме в українських костюмах. У паризькій пресі того періоду почали з'являтися анонси

виступів українських народних колективів у місцевих кафе та кабаре. Очевидно, саме такий виступ мав нагоду бачити і Едгар Дега. У регулярних театральних оглядах і паризькій пресі того часу, часто з'являлися анонси виступів народних колективів (відповідно до фото на афішах – українських) у місцевих кафе та кабаре, зокрема у Фолі-Бержер. Очевидно, саме такий виступ мав нагоду бачити і Дега. Як вважає Ліза Рені Біксенстін, найбільш імовірним джерелом для написання пастелей були нічні вистави Трупі Петра Невського, що складалася з п'яти жінок, двох чоловіків і двох дітей, фото яких в українських народних строях фігурували в тогочасних паризьких журналах.

Але більш точною відправною точкою для визначення джерела написання «Українських танцівниць» і дати їхнього створення є цитата зі щоденника французької художниці Джулі Мане від 1 липня 1899 року, що описує візит авторки до майстерні Дега: «Він говорив про живопис і потім раптово сказав нам: «Я покажу вам справжні оргії кольору, над якими я зараз працюю». Він запросив нас піднятися до його студії, що нас дуже вразило, бо він майже ніколи не розкривав, чим займається. Він виніс три пастелі з зображеннями жінок у українських костюмах, з квітами у волоссі, перловим намистом, білими блузами, яскравими кольоровими спідницями і в червоних чоботах. Вони танцювали на тлі пейзажу, який був більш реальним, ніж сама реальність». Спогади Джулі Мане є достовірним джерелом інформації про творчість художників-імпресіоністів, оскільки з юних років дівчина зростала в їхньому середовищі. Відповідно до цих спогадів, у 1899 році робота над трьома пастелями з серії Дега була майже завершеною або принаймні тривала [4].

Ще одним мотивом звертання французького митця до українського фольклору було зростання захоплення автентичною народною спадщиною, характерне для французьких художників кінця XIX століття. Тож саме тому колоритна українська спадщина була для Дега «ковтком свіжого повітря». Отже, маємо достатньо доказів, щоб наполягати на зміні назви і для інших робіт серії і вимагати використання в публічному просторі науково обгрунтованої назви «Українські танцівниці».

Картина Едгара Дега з танцівницями також є у колекції музею Гетті в Лос-Анджелесі. Там досі не змінили назву, але додано пояснення до роботи: «Так звані

російські танцівники в цій пастелі - українські танцюристи, що виступали у Франції наприкінці ХІХ століття у складі народних танцювальних колективів».

Врешті-решт, історична правда перемогла і українська самобутня культура звільняється від тенет російщини. Основна маніпулятивність назви зумовлена прагненням московитів видати українців, що були найбільш цікавою в етнографічному аспекті нацією імперії, за росіян, паралельно з тотальною русифікацією. Маємо достатньо доказів, щоб наполягати на зміні назви і вимагати використання в публічному просторі науково обґрунтованої назви «Українські танцівниці».

Література

1. Рожак –Литвиненко К .«Українські танцівниці» Едгара Дега: де він їх зустрів і чому вони так довго були «російськими»?/LB.ua 26.03.2023/https://lb.ua/author/2046_kseniya_rozhaklitvinenko
2. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3667450-muzej-metropoliten-perejmenuvav-kartinu-dega-rosijski-tancivnici.html>
3. Кабацій М. Музей Метрополітен перуйменува картину Дега “Російські танцівниці” на “Танцівниці в українському вбранні”/8.02.2023/Українська правда .Життя. <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/02/8/252754/>
4. Культура. ART. Національна галерея Лондона перейменувала «Російських танцівниць» Дега на українських <https://vogue.ua/article/culture/art/nacionalna-galereya-londona-pereymenuvala-rosiyskih-tancivnic-dega-na-ukrainskih-48166.html>/ 4 квітня 2022.

Наталія Кирста,

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти*

*Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,*

e-mail: nataliia.kyrsta@pnu.edu.ua

Марія Іванків,

магістр педагогічного факультету

*Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,*

e-mail: mariia.ivankiv.19@pnu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО УКРАЇНИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Почуття національної ідентичності й патріотизму є фундаментальними цінностями, якими оволодівають діти дошкільного віку. Питання формування ціннісного ставлення до України особливо актуалізувалися в умовах сьогодення, адже постала потреба

переосмислити розуміння патріотизму в умовах військової агресії з боку сусідньої держави.

Питання формування ціннісного ставлення дошкільників до своєї країни досліджували Т. Гриців, О. Козлюк, В. Лаппо, Н. Лисенко, Г. Марчук, Т. Поніманська

Психологічні словники визначають цінності як специфічно людське, суб'єктивно зацікавлене ставлення людини до речей, процесів, явищ [3, с.184]. Поняття “цінність” невід’ємно пов’язано із поняттям “ставлення”.

В. Лаппо виокремлює ціннісне ставлення як позицію суб'єкта в системі суспільних відносин і культурі, характері його потреб, інтересів, ідеалів, виявленні того, до чого він прагне, що відкидає і до чого байдужий, нейтральний [2, с. 161]. І. Шерedyкo трактує поняття ціннісне ставлення як емоційно осмислений зв'язок особистості з певними об'єктами навколишнього світу, в основі якого лежить відчуття значущості цього об'єкта [5, с. 281].

Освітня система України зорієнтована на національне відродження та відповідні суспільні потреби у сфері освіти, формування ціннісного ставлення дітей до України, розвиток у них почуття гордості, вірності моральним цінностям і національним духовним традиціям.

Т. Філімонова вважає, що дошкільний вік – це той період життя дитини, в якому закладаються основи національно свідомого громадянина, патріота, людини, якій притаманні особистісні якості й риси характеру, світогляд та спосіб мислення, почуття, вчинки та поведінка, що спрямовані на саморозвиток демократичного громадянського суспільства в Україні [4].

Виокремлюємо такі компоненти ціннісного ставлення дошкільників до Батьківщини: когнітивний – оволодіння дітьми доступним обсягом уявлень і знань про історію країни, соціальний устрій суспільства, традиції та культуру народу, природу рідного краю; емоційно-мотиваційний – любов до рідного міста (села), країни, гордості за досягнення народу, поваги до історичного минулого своєї країни, захоплення народною культурою і творчістю, повага до рідної мови; поведінковий компонент – прояв турботи про батьків, надання допомоги дорослим, дбайливе ставлення до природи, речей, наявність комплексу моральних та вольових якостей, розвиток яких забезпечує ціннісне ставлення до Батьківщини.

Жанрове різноманіття, національна символіка, художня образність літературних творів, яскрава емоційна насиченість мистецькими елементами культури сучасних ЗДО дають дітям можливість відображати особливості виразних засобів народного мистецтва, емоційно відчувати народний колорит і духовний світ рідного краю. Системне, комплексне використання запропонованих засобів цілеспрямованого впливу на внутрішній світ дитини дошкільного віку дозволять досягти бажаного результату у вихованні ціннісного ставлення до Батьківщини [1].

Ігрова діяльність є ефективним методом виховання дітей дошкільного віку. Сюжетно-рольові ігри «Україна – наш спільний дім», «Героїчні воїни», допомагають дітям емоційно прожити ситуації, пов'язані з любов'ю до Батьківщини, повагою до її символів, готовністю до захисту. Ігри-драматизації «Історія українського прапора», «Як Тарас Шевченко став великим поетом» дозволяють героїчно проживати важливі події в історії України. Назву країн закріплюємо з дітьми в іграх «Хто більше назве країн?», «З якої країни гості?», «Чия це казка?», «З якої країни ця іграшка?», у вправах на зразок «Із різних назв країн визнач нашу», «Пошукаємо нашу країну на карті, глобусі».

Відмічаємо, що ефективною формою роботи з дітьми є також перегляд тематичних мультфільмів, наприклад, серія мультфільмів «Книга мандрівка. Україна», «Знай наших» «Це наше, і це твоє», екскурсії до пам'ятників, музеїв, історичних місць.

Отже, ціннісне ставлення до Батьківщини, свого народу, держави, нації є основним завданням національно-патріотичного виховання особистості. Ціннісне ставлення до України знаходить своє відображення у системі національно-патріотичного виховання, яке ґрунтується на розумінні етнічного, територіального та державницького патріотизму. Базуючись на почуттях причетності до свого народу, його культури та історії, етнічний патріотизм трансформується у територіальний, де особистість ідентифікує себе з конкретною нацією і державою.

Література

1. Гриців Т. К. Виховання ціннісного ставлення до Батьківщини засобами народної педагогіки як наукова проблема. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2016. Вип. 20 (1). С. 121-132.
2. Лаппо В. В. Формування у старших дошкільників ціннісного ставлення до рідного краю засобами етнокультури (на прикладі гуцульського етнорегіону): дис. на здобуття наук. ст. кандидата пед. наук: 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Івано-Франківськ. 2008. 287 с.

3. Максимчук Н. П. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки: дис. на здобуття наук. ст. канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2000, 21 с.

4. Філімонова Т. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», 2020. Том 5, № 27, с. 163-167 URL: <https://op.ua/ru/pedclass/nauchnaya-statya/patriotichne-vihovannya-ditey-starshogo-doshkilnogo-viku>

5. Шеретько І. Г. Формування ціннісного ставлення до батьківщини у молодших школярів як проблема сучасного виховання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 70. Сер. 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. С. 280-283.

Марія Клепар,

*докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри початкової освіти*

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
mklepar10@gmail.com

Олександр Чінчой,

кандидат педагогічних наук, доцент

*кафедра природничих наук і методик їхнього навчання Центральноукраїнського
державного університету імені Володимира Винниченка*
chinchoy.alexander@gmail.com

ВИШИВАНКА – СИМВОЛ ЄДНОСТІ І КОД НАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Вишиванка – національна святиня, бо символізує собою і несе в собі духовне багатство, високу мудрість і традиційний зв'язок багатьох поколінь – зв'язок, що не переривається віками.

А. Багнюк «Символи українства»

Концепція національного виховання студентської молоді вказує на те, що головною її метою є формування свідомого громадянина – патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів. Національне виховання має стати фундаментом становлення світогляду молодої людини, на якому формуються її фахові знання та професійна відповідальність [1].

Тема української вишивки, яка є символом належності до роду і нації, подається в найрізноманітніших варіантах відомими українськими дизайнерами. Нові варіанти інтерпретацій традиційних українських візерунків у сучасному одязі були представлені у презентаційному матеріалі. Привернуто увагу присутніх до реалізації Укрпоштою проекту «*Українська вишивка – код нації*» поштовими

марками, які репрезентують фондову вишивку з фондової збірки *Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара»* у Києві. Показано особливості орнаментів і візерунків притаманних для Волині, Київщини, Полтавщини, Черкащини, Чернігівщини та Чернівецької області. Висвітлювалась тематика вишивки в умовах російсько-української війни і велике значення подарованих вишиванок для наших захисників.

Українська вишиванка – це спадок нашої нації... А нація – це сукупність багатьох українських родин, що проживають часом на різних територіях. Отже, вишита сорочка – це спадок роду, спадок кожної окремо взятої родини, що має особисте відчуття «національної ідентичності». Вишиванка також є ознакою приналежності до свідомої спільноти, яка усупереч всьому пробиває собі шлях і утримує цю ідентичність нашої України. Отже, вишиванка – це такий реальний унікальний символ, який об'єднує нас – дуже різних українців за політичними, релігійними поглядами, за мовною ознакою. І українець, де б він не проживав, все одно одягає вишиванку, незважаючи ні на що, бо відчуває в цьому духовну потребу.

Реалії сьогодення показують, що наша найбільша та найвідповідальніша цінність – бути Українцем. Тому зараз вишиванка – це вже не просто одяг, а символ української нескореності і свободи. Показово, що за останні роки свято вишиванки набуло масштабного рівня: його відзначають у багатьох країнах світу! Іноземці, які цього дня також одягають вишиванки, висловлюють свою солідарність з українським народом, у тому числі і у боротьбі Українців проти ворожої навали. Нині вишиванка – це не просто вишита сорочка, це сакральний символ єдності українців і оберіг нації. Саме вишиванка несе в собі духовне багатство, високу мудрість і традиційний зв'язок багатьох поколінь, що не переривається віками. Її передають з роду в рід, зберігають як безцінну реліквію. Це наша особливість і невід'ємна частина культури.

Нині вишивку сприймають більш як декоративний елемент, однак для наших предків вона мала глибоке значення. Вони могли «читати» вишивку як книгу, тому що кожен символ в орнаменті наділений певним значенням. За часів, коли наші предки мали магічний зв'язок зі світом Природи, Всесвітом, Родом, вони малювали свою долю, відтворюючи символи на полотні, виписуючи таємничі знаки як заклинання, обереги, коди свого роду. Кожна літера – це вишитий символ.

Кожний символ – потужний оберіг. У давні часи процес вишивання називали ремеслом – за нього брались у визначені дні, з чистими світлими думками, закладаючи позитивну енергію у свою працю. Жінки володіли «мовою» орнаментального письма, де через кольори, лінії, візерунки створювали унікальну річ, закодовану на добру долю для себе чи рідної людини. Вишивання не було роботою чи наукою, швидше магією, вмінням передавати своє світовідчуття, свою внутрішню енергію, закодувавши її на полотні. Вишивка на речах була індивідуальна. В той час існувала така прикмета – вишити чужий узор для сорочки означало взяти на себе чужу долю. Характерна ознака стародавньої вишивки – її лаконічна довершеність. Кожна деталь не випадкова, а узори вишивки – це особливі символи. Особливе значення у вишивці мають геометричні фігури, саме вони стоять біля витоків вишивки наших предків – це прадавні слов'янські символи.

Коло – символ сонця, що означає божественну, життєдайну енергію, безперервність буття і вічність.

Квадрат – символізує досконалість, гармонію, порядок. Перехрещений квадрат означає «земне поле». Ще він знак особливого числа чотири, яке українці розуміли як символ першоелементів: чотири точки земної кулі, сторони світу, пори року, життєві цикли, частини доби.

Ромб – архаїчний знак, символ чоловічого та жіночого начала. Ромб з крапкою посередині є символом засіяного поля, яке мало дуже велике значення для наших предків і означало достаток та прибуток. Ромб з гачками називають «жаба» і символізує він плодючість, адже ця тварина у давніх віруваннях пов'язувалася з небесною вологою, яка дає життя. Ромбоподібні узори вишивали на весільних рушниках та одязі молодої, вони вважалися сильним оберегом для родини і майбутньої дитини.

Трикутник – символ вузької брами, що веде до вічного життя. Це символ єдності трьох світів: земного, підземного та небесного. Це три стихії – вода, вогонь, повітря. Три рівня буття, тривимірність світу, Свята Трійця. Символ трикутника здавна асоціюється зі стихією Вогню. Деякі дослідники вважають сучасною варіацією трикутника знак Тризуб.

Окрім геометричних фігур у вишивках часто використовуються такі елементи: Хрест – найпоширеніший знак у світовій культурі. Він багатогранний і невичерпаний,

символізує ідею центричності, а не розмежування простору Світове дерево – воно зображає: коріння – минуле, стовбур – сучасне, крона – майбутнє. В український вишивці цей символ можна впізнати не тільки у розгалуженому дереві, а й у колоску, сніпі, гілці, виноградній лозі. У цьому водночас закладено істину єднання трьох світів та образ роду, продовження життя. Таки узори найбільш пасували великим вишитим рушникам, які прикрашали оселі та храми.

Сьогодні різнобарв'ям українських вишиванок розквітнуть усі країни, де є українці і де підтримують нашу державу в такий нелегкий час. Віримо в Збройні Сили України і в те, що зустрінемо у вишиванках найочікуваніше наразі свято - День Перемоги!

Бажаємо всім миру та злагоди. Єднаймося і пам'ятаймо, що ми – Українці, нація нескорених і незламних!

Список використаних джерел

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посібник Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. Львів: Світ, 1993. 272 с.
2. Авер'янова, Н. Українське образотворче мистецтво як невід'ємний чинник етнозбереження та націєтворення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Українознавство. К.: ВПЦ «Київський університет», 2009. Вип.13. С. 18-21.
3. Богуш А. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. К.: Вища школа, 2002.
4. Багнюк А. Символи українства. Художньо-інформаційний довідник Тернопіль. Навчальна книга «Богдан», 2009
5. Гевко О. І. Національно-патріотичне виховання студентів вищих педагогічних закладів засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Гевко Оксана Іванівна дис. на здобуття канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2003. 209 с.

Михайло Ковальчук

*кандидат філологічних наук, доцент,
військовослужбовець ЗСУ;*

Оксана Ковальчук

*провідний фахівець Центру
досліджень «Покутської трійці»
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
e-mail: trynikova@ukr.net*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ОДЯГ ЯК ЗАСІБ ОБРАЗНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖІВ У ПРОЗІ МАРКА ЧЕРЕМШИНИ

Марко Черемшина як новеліст увійшов у літературу на межі XIX – початку XX століття і поповнив її якісно новими зразками українського прозового модернізму. Важливу роль для становлення літературного стилю Марка Черемшини мали

професійні поради та рекомендації Осипа Маковея, Агатангела Кримського, Івана Франка. [2, с.4]

Книга «Карби», яка вийшла у Чернівцях 1901 року, засвідчила професійність письменника-дебютанта, оскільки відразу була помічена в літературних колах і стала предметом літературно-критичного обговорення. Збірка «Село вигибає» [5] небезпідставно характеризується літературними критиками як кульмінаційна в письменницькому доробку Марка Черемшини. Новелістика третього (останнього) періоду творчості ознаменована глибоким філософським звучанням та екзистенційними суспільними взаємовпливами. Третя збірка прози Марка Черемшини «Верховина» [3] вийшла у 1929 році вже посмертно.

Так, Микола Грицюта, досліджуючи принципи зображення села у творчості Марка Черемшини, зазначає: «Письменники так званої «Покутської трійці» – В. Стефаник, Л. Мартович і Марко Черемшина – дають багатий матеріал для розмови про ідейно-мистецьку своєрідність відображення життя нашою літературою». Дослідник при цьому констатує, що кожен із зазначених авторів відзначаються індивідуальними творчими особливостями щодо сприйняття та принципів відображення дійсності [див. 1, с. 70].

Новели Марка Черемшини зображують життя гуцулів різних майнових станів в різні періоди життя, в різних життєвих обставинах. І часто саме одяг служить мірилом та критерієм характеристик майнового стану персонажів.

У новелі «Більмо» сім'я головної героїні Парасочки дуже бідна, мати головної героїні соромиться вийти з хати без запаски (передньої спідниці) бо шанує її, щоб не зносилася. В хаті повно дітей і одяг для них вже розкіш:

«Тимофіїха зупинилася перед порогом, перев'язала ще раз темно-червону хустку на голові, підтягнула вище під пояс запаску, погрозила півголосом дітям в хаті...» [4, с. 55].

У новелах Черемшини знаходимо опис героїв (як чоловіків, так і жінок) в гуцульському традиційному для того часу і місцевості одязі. При цьому більш яскраво змальовується жіночий одяг.

У новелі «Парубоцька справа» змальований образ молодого парубка, яким захоплюється жіноцтво.

«Кресаня у павах набакир, ремінь цвіткований, сардак наопашки, ногавиці чирчикові, а в білій сорівочка тисана». Через плечі дві рушниці навхрест, а за ременем хусточка з васильком» [4, с.148].

Саме такий опис одягу характеризує героя новели як самозакоханого, егоїстичного бабника Федуса, який поплатився життям за свої легковажні вчинки. Зраджена циганка Ія зарізала його ножом у залі суду, відомстивши за всіх зраджених і покинутих.

Змальовуючи жінку легкої поведінки Парасочку в однойменній новелі, Марко Черемшина не залишає поза увагою образну характеристику її одягу. Саме «уберя» в ті часи була дорогоцінним та вартісним подарунком. Матеріал на сорочки, запаски, кожухи був дорогим, все робилося вручну, а прикраси взагалі коштували як добра корова, чи кінь. Тільки заможні селяни могли собі дозволити декілька комплектів одягу, мали повсякденний і святковий. Парасочка – місцева повія, яку зневажають всі жінки навколишніх сіл, але це не заважає їй зваблювати їхніх чоловіків і користуватися матеріальними подарунками від них:

«Коралями та сороківцями дзвонить, лиш груди підойма. Шовковою хусткою з вітром грається. Бо легенько жис, роботи не робить, за мершю дбас, нешта ота безчесна!» [4, с.113].

«А то сорочічка чіссаненька, гей біль, біла, плечіка на сухозолоті, киптаричок кучерявий, дзьобня через плечі, під ніздрем васильок» [4, с.113].

Неминуче покарання цієї безчесної особи жіноцтвом села позначилось знищенням її прикрас, зокрема, потоптанням квіток і гердан [див.: 4, с.116].

У новелі «За мачуху молоденьку» одяг слугує своєрідною платою за одруження з молоденькою дівчиною. Набагато старший наречений демонструє дівчині своє багатство, намагаючись купити її прихильність:

«Дід вибирав з грядок найкращу одежину, запаски найчерленіші, хустки шовкові, чобітки жовтенькі, та й коралі з талярами золотими та й перстінці золотенькі» [4, с.130].

Марко Черемшина описує одяг, використовуючи епітети та порівняння. Малює картину з яскравих кольорів, які захоплюють погляд і полоняють душу:

«Але бо ж і ті запаски за очі ловлють, ті хустки міняться, гей цвіт напротив сонця! Що уберя пишна, що чобітки мудрі, що плечіки, як дуги, що коралі палають, що гердани моргають!» [4, с.130].

Таким чином, майстерно змальовані елементи чоловічого й жіночого одягу в новелах Марка Черемшини є важливим образотворчим засобом. Адже часто саме за допомогою зовнішнього опису персонажів читач має змогу створити повну характеристику того чи іншого образу щодо його походження, соціального стану, роду занять, поведінки, самоствердження тощо.

Література

1. Грицюта М. Принципи художнього зображення села в новелах Марка Черемшини / Микола Грицюта // Живий у пам'яті народній: відзначення сторіччя з дня народження Марка Черемшини / [упоряд.: Ф. Погребенник; відп. ред. : В. Козаченко]. К.: Дніпро, 1975. С. 70–79.
2. Стеф'юк І. Людина і війна (на матеріалі художньої та мемуарної спадщини Марка Черемшини): Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2016. 19 с.
3. Черемшина М. Верховина: вибрані оповідання. Кн.2 / Марко Черемшина; за ред. М. Зерова. Київ: Книгоспілка, 1929. 203 с.
4. Черемшина М. Карби: новели / Марко Черемшина. К: Дніпро, 1974. 216 с.
5. Черемшина М. Село вигибає. Новели з гуцульського життя. Редакція та вступна стаття М. Зерова / Марко Черемшина. К: Книгоспілка, 1925, 206 с.

Алла Кожевникова,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
e-mail: alla.sun.ua@gmail.com

Маргарита Воронка,
доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і педагогічної
майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Національно – патріотичне виховання завжди було пріоритетним у вихованні молодого покоління. На сьогоднішній день, коли наша країна перебуває у стані війни, виховання молоді у дусі патріотизму, любові і поваги до своєї держави, до гімну, прапора та мови, свідомої готовності стати на захист своєї країни, виховання патріотизму і національної гідності стали ще актуальнішими.

Модернізація системи національно-патріотичного виховання знайшла відображення в документах міжнародного та національного рівнів, серед яких: Рекомендації про виховання в дусі міжнародного взаєморозуміння, співпраці й миру, виховання в дусі пошани прав людини й основних свобод, Закони України «Про вищу освіту», Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Концепція виховання особистості в умовах розвитку української державності, Національна Стратегія розвитку освіти в Україні на період 2022-2032 роки, Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020-2025 роки тощо. В окреслених документах акцентується увага на тенденції до глобалізації суспільного розвитку, специфіку національно-патріотичного виховання та формуванні нових відносин між народами, націями, державами.

Проблему формування національно-патріотичного виховання майбутніх вчителів у процесі професійної підготовки досліджували зарубіжні та вітчизняні вчені: В. Аксьонова, В. Андрущенко, Н. Батечко, І. Бех, Н. Бондаренко, І. Вакуленко, С. Вітвицька, М. Воровка, О. Гаращук, С. Гончаренко, М. Гриньова, Л. Добровольська, Л. Дудка, Н. Єрохіна, І. Зязюн, К. Калієвський, Л. Корж-Усенко, А. Кузьмінський, О. Лісовець, Т. Матвійчук, Н. Михальченко, Н. Ничкало, Н. Новікова, Є. Павлютенков, О. Савченко, В. Семиченко, О. Сисоєва, О. Сухомлинська, О. Тищенко, І. Тімкін, А. Уварова, М. Фіцула, В. Чороновіл, Ю. Шерестюк та інші [1, 2, 3, 4, 5].

А однією з важливих сфер, де національно-патріотичне виховання відіграє ключову роль, є освіта й саме майбутні педагоги здійснюють велику відповідальність за формування у своїх учнів не тільки художньо-естетичних здібностей, але й національної свідомості та патріотизму. Важливо зазначити, що ефективність національно-патріотичного виховання досягається завдяки дотриманню принципів толерантності, взаєморозуміння та відкритості до інших культур і націй, щоб уникнути перетворення його на націоналістичне або вороже ставлення до інших. Саме тому розвиток національно-патріотичного виховання може проводитися через різноманітні форми та методи, такі як вивчення історії своєї країни, участь у національно-патріотичних заходах та святкуваннях, розвиток національної культури та української мови, спільна робота над проектами, спрямованими на підтримку та розвиток своєї нації.

Національно-патріотичне виховання педагогічних фахівців, а саме майбутніх вчителів, є винятковим аспектом сучасної вищої освіти. Адже забезпечення формування громадянської свідомості, патріотизму та національної ідентичності сприяє розумінню студентами важливості підтримки культурної спадщини своєї країни та розвитку поваги до інших національних культур.

Сутність національно-патріотичного виховання за І. Кардашовою виступає саме ціннісне ставлення особистості до навколишньої дійсності та самої себе, активної (за формою) та моральної (за змістом) життєвої позиції, а ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинений національно свідомий, високоосвічений громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення [4, с. 61].

Таким чином, розвиток національно-патріотичного виховання у майбутніх педагогічних фахівців в процесі професійної підготовки сприяє відчуттям гордості за силу народу, української пісні та мови, відданості своєї країні та національній спадщині, розумінню важливості історії, культури, традицій і цінностей України, а саме через етнокультурний аспект можна розкрити специфіку досліджуваної проблеми.

Ми погоджуємося із В. Заслуженюк, Ю. Липчанською, В. Присакар і Г. Філіпчук етнічну культуру відносять до пріоритетів, які допоможуть згуртувати всіх людей різних національностей, що населяють єдину країну, і виховати освічене, толерантне, компетентне в цій галузі покоління [2, с. 119].

Національно-патріотичне виховання через призму етнокультурності є комплексним процесом, який спрямований на формування у майбутніх вчителів любові до своєї Батьківщини, шанобливого ставлення до рідної культури, мови, історії та традицій. Цей процес має свої особливості та специфіку, які можна розглянути за кількома ключовими аспектами:

1) етнічна ідентичність, яка сприяє формуванню національної самосвідомості та вихованню почуття належності до конкретної етнічної групи, розуміння своїх коренів, історії та традицій; підтримка української мови - вивчення, використання рідної мови в побуті, освітніх закладах та культурних заходах.

2) історико-культурна спадщина передбачає всебічне вивчення історії свого народу, його героїв, видатних подій та досягнень; збереження та популяризація народних звичаїв, свят, обрядів, мистецтв та ремесел.

3) виховання громадянської відповідальності (розуміння своїх прав і обов'язків як громадянина, активна участь у суспільному житті) та національно-патріотичні цінності: формування почуття гордості за свою країну, готовність захищати її інтереси та сприяти її розвитку.

4) інклюзія та толерантність через мультикультурність щодо виховання поваги до інших етнічних груп та культур, які проживають на території країни та інтеграцію щодо забезпечення гармонійного співіснування різних етнічних спільнот, сприяння міжкультурному діалогу.

5) екологічна освіта (виховання бережливого ставлення до природи через призму традиційного екологічного знання етнічної культури) та природоохоронна діяльність (збереження природних ресурсів і навколишнього середовища як частини національної спадщини).

Слід відмітити, що зроблений аналіз демонструє важливість процесу розвитку національно-патріотичного виховання майбутніх вчителів через призму етнокультурності є багатовимірним процесом, що сприяє піднесенню громадянської свідомості молоді, створення всебічних зв'язків із культурою та історією України, а також активної участі у житті своєї країни.

Розвиток національно-патріотичного виховання в етнокультурному аспекті є важливою складовою формування національної ідентичності та згуртованого суспільства. Саме тому нами було введено вибіркочну компоненту «Етнопедагогіку» для здобувачів I-II рівня вищої освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, так як етнопедагогіка вивчає, які цінності, традиції та знання передаються в межах етнічної спільноти через виховний процес, які педагогічні методи використовуються для формування особистості учасників спільноти, а також які особливості навчання та виховання можуть виникати залежно від культурних та етнічних особливостей.

Отже, специфіка «Етнопедагогіки» як галузі із педагогічної науки, що вивчає традиції, методи, засоби та принципи виховання і навчання, які виникають у межах певної етнічної спільноти, що базується на тисячолітньому досвіді, передається з покоління в покоління і відображає культурні, етнічні та історичні особливості конкретного народу. Важливим аспектом етнопедагогіки є розвиток національної

культури, мови, традицій та цінностей через систему освіти та виховання, що сприяє збереженню і піднесенню ідентичності кожної етнічної групи та сприяє підтримці культурного різноманіття.

Доцільно зазначити, що національно-патріотичне виховання є ключовим елементом у формуванні особистості майбутнього вчителя, що включає в себе комплекс заходів, спрямованих на виховання громадянських та патріотичних почуттів, усвідомлення національної ідентичності, а також розвиток поваги до культурної спадщини. А етнокультурний аспект в національно-патріотичному вихованні підкреслює важливість збереження і популяризації етнічних традицій, мови, звичаїв та інших культурних особливостей.

Література

1. Воровка М.І., Кожевникова А.В. Педагогічні умови національно-патріотичного виховання майбутніх викладачів у процесі професійної підготовки. «Інновційна педагогіка». Випуск. 66. 2023. С. 210-214.
2. Липчанська Ю. Етнокультурна направленість навчання та виховання у вищій школі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Випуск №76, Том 2. 2021. С. 117-120.
3. Національно-патріотичне виховання в закладах освіти України в час російсько-української війни: переосмислення контекстів: збірник наукових статей / За заг. ред. С.В.Драновської. Суми, 2023. 128 с.
4. Основи розвитку сфери національно-патріотичного виховання: методичний посібник для фахівців у сфері НПВ / О. В. Сіра, В. О. Волков, О. В. Ярошенко. Житомир, Держ. ін-т сімейн. та молод. політики. 2021. 100 с.
5. Kozhevnikova A., Kuznetsova Ya., Gorgola A. THE INFLUENCE OF THE GAME IN THE FORMATION OF THE NATIONAL AND PATRIOTIC PERSONALITY UPBRINGING OF MODERN YOUTH. Humanity and Science. Abstracts of the 46 th International scientific and practical conference. Primedia E-launch LLC, USA, Chicago. 2023. Pp. 43-48.

Олександр Кривенко,

аспірант лабораторії національно-патріотичного виховання
Інституту проблем виховання НАПН України,
e-mail: krivenkokorr@ukr.net

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ВИШИВКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДУХОВНО- МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на принципі сприяння утвердженню української національної та громадянської ідентичності, вихованню патріотизму, формуванню оборонної свідомості. Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані виховувати у студентів повагу до національних,

історичних, культурних цінностей України, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України, що, своєю чергою, є основою виховання у студентів духовних і моральних цінностей.

Духовно-моральні цінності визначають культуру нації. «Найголовніше в житті людини й житті людства – це їх культура», – писав І. Огієнко, розглядаючи її як потрійну: духовну, соціальну та матеріальну. – За його словами, «найважливіші ділянки духовної культури кожного народу: 1. література, 2. наука й 3. мистецтво його» [4, с. 203]. Саме до 3-ї ділянки й належить вишивка як вид українського народного декоративно-ужиткового мистецтва, що містить значний потенціал духовно-морального виховання студентської молоді.

«Декоративно-ужиткове мистецтво пробуджує і виховує в студентів пошану до мистецьких традицій, формує в них захоплення красою, переконаність у необхідності реалізації високих духовних цілей, морально-естетичних, суспільно-політичних цінностей, ідеалів нашого народу, – зазначає О. Гевко. – Практично прилучаючись до української народної вишивки, студентська молодь вбирає в себе філософський, психологічний, ідейно-моральний і естетичний зміст. У неї формуються національна самобутність, творче ставлення до дійсності. Виховані в такий спосіб юнаки та дівчата мають започаткувати і розвивати нові традиції та звичаї, використовуючи давні традиції українського народу» [3, с. 162, 121].

За оцінками С. Романюк, «потужним педагогічним потенціалом володіє вишивка, у якій викристалізувалися не лише історія українського народу, його сьогодення, а й майбутнє, національна та громадянська свідомість, висока освіченість, невичерпна мудрість, духовна свобода» [5, с. 115].

Становить інтерес експериментальна робота, що охоплювала учнівську і студентську молодь віком від 16 до 21 року різних закладів освіти щодо їхньої етнічної свідомості. За її результатами, «у майбутніх вишивальників виділяються ознаки: «цінувати надбання попередніх поколінь», «споглядати на українську народну вишивку і відчувати, що це моє, наше», «прожити в Україні більшу частину свого життя» та «відчувати відповідальність за Україну». Семантика етнічності в групі непрофесіоналів характеризується як дифузна, не цілком чітко усвідомлювана» [6, с. 11]. У цьому контексті видається важливою позиція М. Боришевського, який

розглядає «розвинену національну самосвідомість як надважливу умову національної гідності людини, її самоповаги як представника певної національної спільноти, розвитку в неї патріотичних почуттів» [2, с. 121].

Заслуговує на увагу досвід Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, в якому «студенти залюбки долучаються до творення вишивки, адже вона сприяє формуванню національного самоусвідомлення, самовияву особистості, розвитку її психічного здоров'я, позитивних емоцій» [5, с. 116].

Розвиваючи думку І. Беха про те, що «вишиванка є метазасобом об'єднання нації навколо єдиної мови, віри, культури», [1, с. 13], зазначимо, що вишивка як мистецтво є й засобом комунікації. Вважаємо, що ця її властивість має потенціал використання шляхом організації спеціальних заходів як складової процесу виховання духовно-моральних цінностей у студентів закладів вищої освіти. В умовах воєнного стану ці заходи мають спиратися на конкретні приклади героїчних і жертвних вчинків українців, якими наповнюється багатолітня історія протистояння московській імперії. У такий спосіб забезпечуватиметься «історичний зв'язок поколінь українства – взірців духовності, що в різних сферах діяльності утверджували самобутність української нації. Згадані події, на нашу думку, слід, у разі потреби, наповнювати «елементами благодійності та волонтерства з чіткими цілями цієї діяльності, актуальними для забезпечення викликаних війною потреб військових і цивільних» [4, с. 230].

Таким чином, вишивка виступає не лише духовною та матеріальною культурною спадщиною українського народу, а й має глибокий вплив на духовно-моральну сферу молоді, її цінності, духовні орієнтири та національну ідентичність.

Список використаних джерел

1. Бех І. Формування вищих смислів зростаючої особистості у процесі засвоєння духовної спадщини українського народу. Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, 21 травня 2020 р. / за наук. ред. д. пед. наук Н. І. Богданець-Білокаленко (електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2020, с. 12-13.
2. Боришевський М. Самосвідомість як фактор психічного розвитку особистості. Психологія і суспільство. Київ, № 4 (38). 2009, с. 119-126.
3. Гевко О. Національно-патріотичне виховання студентів вищих педагогічних закладів засобами декоративно-ужиткового мистецтва: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07/ Гевко Оксана Іванівна; Національний педагогічний ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2003. 210 с.
4. Огієнко І. Ідеологія української церкви: богословські студії / Упоряд., авт. передмови та коментарів М. С. Тимошик. – Київ. : Наша культура і наука, 2013. – 456 с.

5. Романюк С. Етнокультурний потенціал мистецтва вишивки у професійному становленні вчителя початкової школи. Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції, 21 травня 2020 р. / за наук. ред. д. пед. наук Н. І. Богданець-Білокаленко (електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2020, с. 115-117

6. Сабол Д. М. Психологічні особливості формування етнічної свідомості в юнацькому віці засобами української народної вишивки : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Д. М. Сабол; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Київ, 2015 – 20 с. - укр.

Оксана Кудря

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти

Полтавський національний педагогічний

університет імені В.Г. Короленка

e-mail: pnpu174@gmail.com

ВИШИВКА В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: ВАРІАНТИ НАУКОВИХ ПРОЄКТІВ

Вишиванка, традиційний український одяг, є не лише символом культури та національної ідентичності, але й глибоко укоріненою традицією, яка пройшла крізь століття. Вона уособлює багатство української культури, відображаючи історію, побут, вірування та світогляд українців.

Коріння вишиванки сягають давнини, коли орнаменти на одязі мали сакральне значення – вишивка на сорочках виконувала оберегову функцію, захищаючи свого власника від злих духів і негараздів. Особливу роль у вишиванці відіграє колористика: кожен колір мав своє значення і використовувався в залежності від регіону, призначення одягу тощо. Вишиванка також є яскравим відображенням регіональних особливостей України – у кожному регіоні існують свої унікальні традиції вишивки, що відрізняються орнаментом, кольоровою гамою, технікою виконання [4].

Вишиванка з давнини була важливою частиною національного костюму, супроводжувала людей від народження до смерті, від буденних днів до урочистих подій [1]. У наш час вишиванка переживає нове відродження і стала популярною як в Україні, так і за її межами. Вона використовується як символ національної гордості, єдності та ідентичності, об'єднуючи українців у всьому світі [3].

У роботі зі добувачами освіти ЗЗСО та ЗВО вишиванка використовується переважно у контексті прилучення учнівської та студентської молоді до української

культури з метою реалізації завдань національно-патріотичного виховання [2]. Тобто у роботі з молоддю найбільш активно використовуваним є саме її виховний потенціал. В той же час вважаємо за необхідне зауважити, що здобувачів освіти необхідно залучати і до проєктної діяльності в рамках виконання наукових проєктів, у яких вишиванка стане предметом наукового дослідження. Розглянемо можливі варіанти наукових проєктів: 1) «Інтерактивний музей української вишиванки» (створення віртуального музею, який дозволить користувачам мережі Інтернет ознайомитися з колекціями традиційних українських вишиванок, проєкт включатиме 3D-сканування вишиванок, історичні довідки та інтерактивні освітні програми); 2) «Еволюція української вишиванки» (дослідження змін в техніках, матеріалах та орнаментах української вишивки від давніх часів до сучасності, проєкт включатиме аналіз впливу різних історичних періодів та культурних впливів на вишиванку); 3) «Символіка вишиванок різних регіонів України» (порівняльне дослідження символів та орнаментів, характерних для вишиванок різних регіонів України; виявлення спільних та унікальних рис, аналіз їхнього значення та походження); 4) «Вишиванка у сучасній моді» (дослідження використання елементів традиційної української вишивки у сучасному дизайні одягу; вивчення сучасних тенденцій, співпраця з дизайнерами та аналіз популярності вишиванки на світових модних подіумах); 5) «Екологічна вишиванка» (розробка проєкту з використанням екологічно чистих матеріалів та натуральних барвників для створення вишиванок; дослідження стародавніх методів фарбування та їхнього впливу на сучасні екологічні тренди); 6) «Вишиванка як інструмент національної ідентичності» (соціологічне дослідження ролі вишиванки у формуванні та підтримці національної ідентичності серед українців; вивчення її впливу на патріотичні настрої та національну самосвідомість); 7) «Психологічний вплив вишивки на людину» (дослідження терапевтичних властивостей вишивки, її впливу на психоемоційний стан людини; вивчення можливостей використання вишивки як засобу арт-терапії); 8) «Вишиванка в культурі української діаспори» (дослідження збереження та трансформації традицій української вишивки в українських громадах за кордоном; вивчення адаптації вишиванки до нових культурних контекстів); 9) «Технологічні інновації у створенні вишиванок» (впровадження сучасних технологій, таких як комп'ютерна вишивка, для створення складних орнаментів та масового виробництва вишиванок; аналіз впливу технологій на якість та автентичність

виробів); 10) «Освітні програми з української вишивки» (розробка навчальних курсів та майстер-класів з вивчення технік української вишивки; створення навчальних посібників, відеоуроків та онлайн-платформ для популяризації цього мистецтва серед молоді).

Українська вишиванка, як унікальний культурний феномен, заслуговує на всебічне дослідження та популяризацію. Пропоновані наукові проєкти охоплюють різноманітні аспекти цього мистецтва, від збереження та оцифрування до аналізу символіки і впливу на сучасну моду та національну ідентичність. Важливим напрямком є також використання вишивки у терапевтичних програмах та інтеграція екологічних підходів у її виробництво.

Завдяки міждисциплінарному підходу виконання здобувачами освіти таких наукових проєктів може значно сприяти збереженню та розвитку української вишивки, забезпечити її популяризацію та підтримати національну ідентичність українців. Таким чином, наукові дослідження у цій сфері не лише збережуть культурну спадщину, але й інтегрують її у сучасне суспільство, роблячи вишиванку невід'ємною частиною національної та світової культури.

Отже, вишиванка в контексті національних традицій українського народу є важливим елементом культурної спадщини, що відображає багатство історії, різноманіття регіональних особливостей та глибокий духовний зміст. Вона залишається живим символом, що об'єднує українців, нагадуючи про їхні корені та національну ідентичність. В умовах сьогодення вимагає подальшої популяризації, зокрема і через виконання наукових проєктів.

Література

1. Воропай Олекса. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. Київ : Акціонерне видавничо-поліграфічне товариство «Оберіг», 1993. 590 с.
2. Дубницька О. Національне виховання молоді засобами народної художньої творчості. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи = Modern trends in development of education and science: problems and perspectives : зб. наук. праць / гол. ред. Ю. І. Колісник-Гуменюк. Київ - Львів - Бережани - Ломжа, 2023. Вип. 12. С. 80-86.
3. Кікоть А. Український костюм у контексті формування національної ідентичності. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: науковий збірник. Рівне: РДГУ, 2023. Випуск 45. С. 145-151
4. Ніколаєва Т. Український костюм. Надія на ренесанс. Київ : Дніпро, 2005. 320 с.

Світлана Михайлівна Кулічова,
*голова циклової комісії, викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,
викладач фахових дисциплін спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж ім.Т.Г.Шевченка
Черкаської обласної ради»
e-mail: kulichova_svitlana@ugpk.edu.ua,*

Інна Колот,
*здобувачка освіти ОПС «фаховий молодший бакалавр»,
Спеціальність 013 Початкова освіта,
e-mail: kolot_inna@ugpk.edu.ua*

ВИШИТА СОРОЧКА – ОБЕРІГ ДЛЯ КОЖНОГО УКРАЇНЦЯ

Всесвітній день Вишиванки – це свято, яке має на меті зберегти народні традиції створення та носіння вишитого українського одягу. Сьогодні вишиванки диктують моду у світі [1]. Недарма моду називають відображенням нашої дійсності та лакмусовим папірцем кожної епохи. З її допомогою можна вивчати настрої людей, їхній біль та інтереси, навколишню економічну та соціальну ситуацію. Життя українців сьогодні тісно пов'язане зі словом «війна», вона впливає, зокрема, на наш вибір одягу. Вплинула війна і на те, які вишиванки ми сьогодні обираємо, – нові часи диктують нові сенси [2].

Вишиванка – це національна святиня, яка символізує і несе в собі духовне багатство, високу мудрість і традиційний зв'язок багатьох поколінь, що не переривається віками. Це – символ здоров'я і краси, щасливої долі і родинної пам'яті, любові і вірності. Вишиванка – ще й оберіг людини від усього лихого.

Науковці стверджують, що у національному вбранні народ завжди кодує свої «щастя і долю, життя і волю», як про те йдеться в обрядових народних піснях. Вишиванка здавна була гордістю українців, не меншим приводом для гордості вона є і сьогодні. Для українців вишиванка – це перш за все символ нації [2].

Вишиті хрестиком обереги для військових створили працівниці компанії West Auto Hub спільно з «Волинським братством Святого Володимира Великого» з нагоди Всесвітнього дня вишиванки. Такі візерунки для виробів обрали не спроста – у цих символах закодоване слово «перемога». Кольори теж несуть особливий сенс: червоний символізує позитивну життєву енергію, любов до людини, сонце та радість; чорний –

землю та родючість, синій – небо та воду, а жовтий – благополуччя та достаток. Сама технологія нанесення перехрещених стібків на полотно, тобто шиття хрестиком, це вже оберіг. Ці вироби зроблені з любов'ю та вірою, що добро обов'язково переможе зло, а світло – темряву [4].

У 2022 році справжнім хітом стала вишиванка, у якій президент України Володимир Зеленський з'явився на церемонії нагородження видатних українців. Її головна особливість – замість звичних візерунків вона прикрашена вишивкою танків та БТРів, також там можна розгледіти квіти, дерева і образи жінки й чоловіка, що тримаються за руки. Авторкою цієї сорочки стала Катерина Возіанова, засновниця бренду чоловічого одягу Indposhiv [4].

Ще один бренд етнічного одягу, який чуйно реагує на порядок денний – Etnodim. У його вишиванках також не раз з'являвся на публіці президент Країни. Того року українців з Днем вишиванки він привітав у сорочці із символічною назвою Velych. Це вишиванка оздоблена орнаментом дубового листа – уособленням чоловічої енергії й сили, довголіття та терпіння – та символізує стійкість та міцність нашого народу, його глибокої прив'язаності до коріння та рідної землі. Колір сорочки й вишивки узгоджувався зі стилем мілітарі [4].

Українські військові також адаптують моду під себе – замість класичних вишиванок вони обирають бойові вишиті сорочки, які професійною військовою мовою називаються убаксами (скорочено від Under Body Armor Combat Shirt) чи сорочками під бронежилет. Так, Дмитро «Орест» Козацький, Пташка та Павло Вишебаба не раз з'являлися в сорочках бренду «ВишивУбакс», який зміг поєднати символізм української вишиванки з військовими потребами та практичністю [3].

«Сорочка – не лише частина нашого гардеробу, а певна закодована сукупність сорока божественних енергій, що творять довершену та гармонійну долю людини... Готова сорочка стає наче живою істотою, яка творить довкола себе особливий енергетичний контур, особливу ауру, що має гармонізуватися із тілом людини», – пише Марія Чумарна, письменниця, дослідниця народної творчості [3].

Тому зараз вишиванка – це вже не просто одяг, а символ української нескореності і свободи. Яких би поглядів, вірувань і правил життя не дотримувалася людина, в душі кожної все одно є щось святе, що, власне, і наповнює цю душу сенсом буття. Цим святим

для української душі є вишита сорочка – свого роду оберег, символ здоров'я, добробуту та краси, щасливої долі й родової пам'яті, любові та святковості [3].

Література

1. Вишиванка – символ єдності української нації – URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/583985.html> (дата звернення: 09.05.2024)
2. Категорія: Вишиванка оберег і спадок – URL: <https://www.megaoberig.com.ua/vyshyvanka-oberig-i-spadok-natsiyi/> (дата звернення: 09.05.2024).
3. Тетяна Зінченко Народжені в сорочках: символи і обереги нашої вишиванки – URL: https://espreso.tv/article/2018/05/17/narodzheni_v_sorochkakh_symvoly_i_oberegy_nashoyi_vyshyvanky (дата звернення: 09.05.2024).
4. Народний оберег: як стиль мілітарі впливає на сучасні вишиванки – URL: <https://vogue.ua/article/fashion/brend/narodniy-oberig-yak-stil-militari-vplivaye-na-suchasni-vishivanki-52302.html> (дата звернення: 09.05.2024).
5. Переможе ЗСУ – Оберег, закодований у вишиванку, орнамент вишиванка, іменний орнамент, орнамент з ім'ям, орнамент України, Оберег у вишиванці – URL: <https://www.pinterest.com/pin/804948133423364754/> (дата звернення: 09.05.2024)

Віолетта Лаппо

*доктор педагогічних наук, професор,
Коломийського навчально-наукового інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
lappo37@ukr.net*

ГУЦУЛЬСЬКА ЕТНОКУЛЬТУРА – ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Патріотичне виховання передбачає формування в учнів ціннісного ставлення до об'єктів та явищ найближчої дійсності. Означений процес відбувається як трансформація суспільних цінностей у особистісні надбання – коли певний об'єкт (явище) набувають для дитини привабливості, значущості, бажаності тощо. Суспільними цінностями є культурні надбання, вартісність яких визнана на різних рівнях суспільного буття – етнічному, національному, загальнолюдському.

Ціннісне ставлення до рідного краю визначаємо як активну спрямованість особистості на етнокультурну самобутність навколишнього середовища, обумовлену опануванням етнокультурними цінностями й здатністю їх реалізації у власній життєдіяльності.

Роки навчання в школі є найсприятливішим періодом для усвідомленого опанування дитиною різноманітних аспектів етнокультури рідного краю. В цьому віці виникають реальні можливості для опосередкованого засвоєння дітьми знань, які

виходять за межі їхнього життєвого досвіду та безпосереднього сприймання, і є віддаленими в просторі і часі. Високий рівень пізнавальної активності, емоційна чутливість, діяльнісна налаштованість є провідною передумовою активного прилучення школярів до етнокультурних цінностей.

Українська культура визначається синтезом культурної самобутності етнічних груп, що утворюють українську націю. Етнічне різноманіття української культури спонукає до вивчення педагогічного потенціалу її матеріальних і духовних надбань з метою активного залучення в освітню практику. На важливості використання традиційної культури в практиці освітніх закладів гуцульського етнорегіону наголошують Г.В.Білавич, Л.В.Калуська, П.В.Лосюк, І.С.Руснак, М.Г.Стельмахович.

При доборі чинників патріотичного виховання спирались на історико-культурну концепцію, за якою найбільший виховний вплив на дитину здійснюють ті елементи культури, які вона здатна зрозуміти, а згодом відобразити у практичній і творчій діяльності. Лише у процесі діяльності дитина засвоює культурну спадщину народу, а відтак формується як особистість. Означене положення ґрунтується на тому, що головна закономірність розвитку дитини полягає в інтеріоризації структури зовнішньої соціально-символічної (опосередкованої знаками) діяльності.

Засоби етнокультури – комплекс культурних цінностей етнічної спільноти залучених в освітній процес з метою розв'язання педагогічних завдань. До засобів етнокультури, в яких яскраво відображено самобутність рідного краю, належать: фольклорні твори, твори художньої літератури, твори образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, звичаєва обрядовість. Завдяки жанровому різноманіттю, символізму, художній образності, емоційній насиченості в них виразно відображено й збережено етнічний колорит. Їх комплексне залучення до процесу виховання (за умови ретельного добору й спрощення змістовного навантаження), дозволить у доступній формі знайомити школярів з культурною самобутністю рідного краю.

Етнографічні й мистецтвознавчі джерела засвідчують значну кількість фольклорних, літературних і мистецьких творів, звичаїв і обрядів, у яких відображено культурну самобутність Гуцульщини. Відтак їх використання в процесі патріотичного виховання сприятиме формуванню ціннісного ставлення до рідного краю.

Процес патріотичного виховання учнівської молоді набуде ефективності за дотримання низки педагогічних умов:

- збагачення знань дітей, педагогів і батьків про культурну самобутність рідного краю;
- формування поваги й інтересу до етнокультурної спадщини;
- облаштування виховного середовища, у якому сконцентровано різноманітні елементи етнокультури.

Організація патріотичного виховання передбачає педагогічну діяльність за трьома напрямками: перший – спрямований на визначення оптимальних умов освітнього процесу в ЗЗСО з метою формування у школярів ціннісного ставлення до рідного краю; другий – консультативно-просвітницька робота з педагогами, зорієнтований на вдосконалення професійної підготовки педагогів до формування у дітей ціннісного ставлення до рідного краю засобами етнокультури; третій – співпраця з родиною, що передбачає заохочення сімей учнів до використання елементів гуцульської етнокультури у родинному вихованні, об'єднання зусиль родини та школи у справі прилучення зростаючого покоління до етнокультурних надбань гуцульського краю.

Література

1. Білавич Г. В., Пантук Т. І., Савчук Б. П., Головчак Н. В. Формування мовленнєвої культури молодшого школяра за умов діалектного середовища: теоретичний та практичний аспекти. *Гірська школа Українських Карпат*. 2018. № 19. С. 109-113.
2. Васильчук М. Художній дискурс Гуцульщини в українській літературі ХІХ - початку ХХ століття: монографія. Івано-Франківськ, 2018. 464 с.
3. Лаппо В. В., Поясик О. І., Русакова О. В., Чепіль М. В. Підготовка майбутніх вчителів до інтеграції гуцульської етнокультури в освітній процес початкової школи: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2021. 316 с.

Галина Лемко,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
e-mail: halyna.lemko@pnu.edu.ua*

УКРАЇНСЬКІ НАЦІОНАЛЬНІ СИМВОЛИ ЯК ОСНОВА СМИСЛОЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Загальна соціокультурна ситуація, виклики щодо збереження цілісності й державності України, військовий стан у країні, завдання консолідації суспільства,

реформування системи освіти визначають нагальність підвищення уваги до виховання базових соціальних цінностей, соціально-значущих якостей особистості, її компетентності і готовності до вияву відповідальної громадянської позиції і патріотизму. І важливу роль у цьому відіграють українські національні символи.

Українські національні символи – це не просто символи, це те, що робить нас українцями. Вони втілюють багатовікову історію, культуру, цінності українського народу та дають нам відчуття ідентичності, гордості та єднання. Ці символи є основою для формування смисложиттєвих цінностей особистості, адже вони дають відчуття приналежності до спільної історії та створюють орієнтири в житті

До українських національних символів належать як офіційні державні символи, так і народні, що століттями формувалися українським народом.

До офіційних державних символів належить герб України, прапор України та гімн України. Складову народних символів становлять: вишиванка, вінок український, вишитий рушник, калина, верба, хліб, українські народні пісні, українські народні танці, твори українських письменників та поетів, українське народне мистецтво тощо.

Це лише деякі з найвідоміших українських національних символів. Кожен із них має свою багату історію та глибоке значення, яке сягає корінням у вірування, традиції та культуру українського народу.

Всі ці символи є невід'ємною частиною української національної ідентичності, вони об'єднують народ, підкреслюють його самобутність та унікальність, а також свідчать про багату історію та культуру України.

Українські національні символи відіграють важливу роль у формуванні особистості, адже вони:

- сприяють вихованню патріотизму та любові до України. Якщо діти знайомляться з державними символами, такими як прапор, герб та гімн, вони дізнаються про історію та культуру своєї країни, а також про цінності, на яких вона ґрунтується. Також коли особистість оточена національними символами, вона частіше замислюється про свою історію, культуру та цінності. Це допомагає їм розвивати почуття гордості за свою країну та прагнення до її розквіту;

- зміцнюють національну єдність. Національні символи є об'єднуючим фактором для всіх українців, незалежно від їхнього походження, віросповідання чи політичних

поглядів. Коли діти бачать, як люди згуртовуються навколо цих символів, це вчить їх важливості єднання та співпраці. Це особливо важливо в такі часи, коли Україна бореться за свою незалежність;

- виховують повагу до історії та традицій українського народу. Національні символи часто пов'язані з історичним минулим, важливими подіями та постатями в історії України. Вивчення цих символів допомагає відчувати зв'язок з минулими поколіннями та цінувати свою культурну спадщину;

- сприяють розвитку особистої ідентичності. Символи України тісно пов'язані з її історичним минулим, і знайомство з ними дає дітям можливість зрозуміти, звідки їхні предки, які звичаї та традиції вони мали. Це допомагає їм відчувати зв'язок з минулими поколіннями та цінувати свою культурну спадщину;

- розвивають естетичний смак. Українські національні символи вирізняються своєю красою та гармонійністю. Ознайомлюючись з ними, діти вчаться цінувати красу та естетику, що сприяє їхньому творчому розвитку.

Окрім вищезазначеного, українські національні символи також можуть:

- сприяти розвитку почуття самоцінності. Коли люди оточені символами, які представляють цінності, якими вони поділяються, це може допомогти їм відчувати себе більш цінними та значущими;

- надихати на дії. Національні символи можуть надихати людей на дії, спрямовані на покращення своєї країни та суспільства;

- забезпечувати відчуття безпеки та захисту. Національні символи можуть дати людям відчуття безпеки та захисту, особливо в часи невизначеності та кризи.

Важливо зазначити, що на основі українських національних символів можна формувати в особистості такі смисложиттєві цінності як патріотизм (любов до своєї Батьківщини, готовність захищати її та працювати для її процвітання), єдність (усвідомлення того, що ми є частиною одного народу, який має спільну історію, культуру та цінності), віру (віру у Бога, в себе та в переможне майбутнє нашої України), свободу (прагнення до незалежності та самовизначення), гідність (повага до себе та до інших людей), мужність (сила духу, яка дозволяє долати труднощі та йти до мети) та ін.

Виховуючи дітей на основі українських національних символів, ми формуємо в них стійкі моральні цінності, патріотизм та любов до своєї Батьківщини.

Слід зазначити, що українські національні символи відіграють важливу роль у вихованні смисложиттєвих цінностей, формування та зміцнення національної ідентичності впродовж усього нашого життя.

Українські національні символи – це джерело натхнення та сили для українського народу. Вони допомагають нам зберегти свою ідентичність та йти вперед до Перемоги.

Людмила Ликтей
*доктор філософії, викладач-методист,
спеціаліст вищої категорії,
завідувач Педагогічного відділення
ВСП «Івано-Франківський фаховий коледж
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника»*

РЕАЛІЗАЦІЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНОМАНІТНИХ ФОРМ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ

Глобальні проблеми, які сьогодні наявні в Україні, спровокували кардинальне оновлення системи національно-патріотичного виховання, яке стрімкими темпами стає пріоритетною складовою освітнього процесу. З огляду на ці чинники, цілком очевидно, що перед освітньою спільнотою постає гостра потреба у необхідності активізації патріотичного виховання здобувачів освіти на всіх її рівнях, метою якої має стати створення основи майбутньої громадянської позиції членів українського суспільства, яке відповідальне за майбутнє української нації. Стурбованість щодо вирішення означеної проблеми нині проявили такі державні інституції як КМ України, ВР України тощо, вчені та науковці, зокрема, Н. Бондаренко, С. Косянчук, С. Грабовський, І. Бех, М. Стельмахович, І. Дзюба та інші. За твердженнями дослідників, фундаментальні основи розвитку національно-патріотичного виховання формуються шляхом реалізації різноманітних форм роботи на заняттях мовно-літературної освітньої галузі знань.

Відповідно до Указу Президента України «Про стратегію національно-патріотичного виховання», одним із основних напрямків її реалізації є підвищення ролі та важливості української мови, яка визначається як найважливіша складова

національної ідентичності, національної цінності, освіти та є невід'ємним елементом національно-патріотичного виховання [2]. Відповідно до типових навчальних програм НУШ, вивчення мовно-літературної галузі знань у початковій школі передбачає поглиблене дослідження української мови та літератури, з метою формування комунікативних, читацьких та інших ключових навичок; розвиток особистості учнів за допомогою різних форм мовленнєвої діяльності; здатність до спілкування українською мовою для духовного, культурного та національного самовираження, використання їх у особистому та суспільному житті, міжкультурному діалозі; розширення емоційного досвіду та розвиток мовленнєво-творчих здібностей.

З початком повномасштабного вторгнення з'явилася велика потреба в підвищенні взаємодії та співпраці між вчителем і учнем, розвитку навичок самостійного навчання здобувачів освіти, їх творчого мислення, стимулювання внутрішньої мотивації не тільки до отримання знань, а й усвідомлення ідентичності українця. Лише шляхом освіти та практичних дій, використання сучасних форм роботи при навчанні мовно-літературної галузі знань, як одного з найважливіших предметів у початковій школі, на основі історичних прикладів минулих поколінь та сучасних героїчних історій, можна виростити патріота. Ключова роль у досягненні цієї мети, яка передбачена Стратегією, лежить на вчителеві. Саме педагогу важливо працювати на рівні сучасних стандартів, постійно підвищуючи свій кваліфікаційний та професійний рівні, розвиваючи та збагачуючи професійну компетентність, інноваційну культуру тощо.

Ефективність та рівень виховання юної особистості залежить від послідовності та системності у впровадженні комплексу заходів, спрямованих на розвиток патріотичного духу. За словами Н. Бондаренко та С. Косянчук, саме під час різних етапів уроку, які супроводжуються використанням сучасних організаційних форм, методів, прийомів і засобів навчання здійснюється національно-патріотичне виховання через конкретний навчальний предмет [1, с.6.]. Поряд з тим вважаємо, що для ефективного засвоєння предметних знань, розвитку умінь і навичок, реалізації формування юної особистості вкрай важливо підходити до системи методів навчання і виховання з орієнтацією на їх взаємозв'язок і взаємну єдність.

Бачимо, що підхід держави до системи національно-патріотичного виховання на сьогодні має регулятивне оновлення з урахуванням потреб, труднощів та проблем, які виникають у сучасному українському суспільстві, тому трансформація системи освіти повинна охоплювати розвиток моральної свідомості, норм поведінки, виховання в кожного учня таких навичок, як моральне мислення, аналіз, узагальнення та прийняття рішень у відповідності до стратегії національно-патріотичного виховання. Система національно-патріотичного виховання, яка базується на культурно-мовному та історичному самовідродженні української нації, найкращих досягненнях вітчизняної та світової педагогіки, національних традиціях з урахуванням євроінтеграції України, глобалізації та сучасних викликів, спрямована на формування національно самоідентифікованої патріотичної особистості, яка здатна протистояти неконструктивним впливам, захищати права людини, свободу та незалежність Батьківщини.

Література

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
2. Стратегія національно-патріотичного виховання <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>

Наталія Литвин,

*кандидатка філологічних наук, доцентка
кафедри філології та перекладу*

Інституту гуманітарної підготовки та державного управління ІФНТУНГ

e-mail: natalia0463@ukr.net

Дарія Нижник,

студентка групи ІС-23-1

Інституту гуманітарної підготовки та державного управління ІФНТУНГ

e-mail: nikabenson8@gmail.com

НЕТИПОВА ПОВЕДІНКА ТРАВМОВАНОЇ ВІЙНОЮ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ У П'ЄСІ НЕДИ НЕЖДАНИ “ОТВЕТКА@UA”

«ОТВЕТКА@UA» Неди Неждани – це не просто монобомба, це вибух емоцій, оголений нерв, що вібрує болем, люттю і пошуком сенсу життя у жорстокій реальності війни, в якій опиняється беззахисна українська жінка. У п'єсі Неди

Неждани війна виступає не лише як зовнішній фактор, а й як глибоко особистий, внутрішній досвід, що докорінно змінює поведінку та світогляд головної героїні. ВОНА (головна героїня), яка пережила стан війни, часто демонструє нетипову, неочікувану реакцію на травматичні події, що виходять за рамки традиційних уявлень про жіночу поведінку. Її нетипова поведінка точно описує «травму втрати», яку зараз переживають мільйони українських жінок.

Монодрама присвячена українському співакові Василеві Сліпаку з позивним «Міф», що загинув на Сході України. Відомий оперний виконавець у п'єсі постає зі спогадів героїні. Твір побудований на суцільних монологів головної героїні, яка намагається проговорити все, що відбувається навколо неї. ВОНА, оголює свою душу перед глядачем, ділиться найпотаємнішими думками та почуттями. Її біль від втрати коханого на фронті виливається у щирих, емоційних монологів, сповнених сарказму, чорного гумору та жорсткої правди.

Головна героїня стикається з дилемами, які ставить перед нею життя. Як перестати любити, як вижити після катастрофи і не стати ні жертвою, ні катом? Війна ніколи не проходить без наслідків. Психологія агресора/жертви передається через покоління. І якщо не перервати це страшне коло, то відновлення мислення суспільства буде тривати дуже довго (а може і ніколи) не настане.

Згідно досліджень американської дослідниці-психолога Дж. Герман, травматичні події викликають глибокі та тривалі зміни у фізіологічному тонусі, емоціях, сприйнятті та пам'яті. Травмована людина може переживати сильні емоції, але не мати чітких спогадів про події, або ж може пам'ятати усе в подробицях, однак без емоцій. Вона також може перебувати у стані постійної настороженості та дратівливості, якого не може собі пояснити [1, с. 64].

Емоційний стан головної героїні у монодрамі є вкрай складним і заплутаним. Вона переживає глибокий внутрішній конфлікт, викликаний війною та її наслідками. На нашу думку, «травма втрати» могла спричинити розвиток посттравматичного стресового розладу у головної героїні. Її поведінка нагадує нав'язливе намагання «переосмислити» неприємні події, відтворити їх в уяві (*Снайпер. То був снайпер. Я його бачила. Не обличчя, а так - обриси, голос... Він похвалився, що вбив, на відео. Чи то був фейк?... Я слухала той голос ще і ще, поки не запам'ятала кожне слово, кожен*

нюанс. *Я повірила... І от що тепер робити, скажи? Як мені жити?* [2, с. 416]). ВОНА, головна героїня, прагне уникати того, що нагадує про травму (*Я дуже любила Париж. Я навіть була в нього закохана. Правда. От можна в людину закохатися, а виявляється, можна і в місто. Ті ж відчуття. Драйву, польоту, музики... Але тепер я почувалася зрадженою. Серце Європи. Тепер я маю інший образ* [2, с. 411]). У неї спостерігається підвищена тривожність та емоційне збудження, постійна настороженість (*Я проходила медогляд. Я здорова. І аналізи у мене... майже нічого. Тільки трохи анемії, понижений тиск, підвищене серцебиття... Але... орієнтація правильна. Була. Тепер я вже не відчуваю ніякої орієнтації... Без керма і без вітрил...* [2, с. 404]).

Також посттравматичний стресовий розлад супроводжують такі прояви нетипової поведінки головної героїні: невпевненість через страх, і як наслідок – відкладання прийняття рішень, неконтактність з оточуючими (*Як жити без чоловіка? Як я виживу? Навіть елементарно фізично! І що порадиш? Швиденько знайти іншого чоловіка? Є варіант – із кимось переспати... Бажаючи є і не один... А потім прикинутись, що то його дитина? Не можу... Не можу брехати і мовчати теж не можу... Позбутися? Знаєш, всі навколо кажуть, що я дурна... чи думають... Ще є час... Мені всі радять... Для мого ж блага... Піклуються... То що – життя чи смерть? І чия? [2, с. 416-417]). Вона майже завжди відчуває надмірну втому, дратівливість, депресивні стани, головні болі, нездатність концентрувати увагу на чомусь (*Я спробувала займатися волонтерством. Госпіталь? Ні - тоді «накриває» ще більше. Коли бачиш цих хлопчиків – без рук, без ніг... Хочеться кидати бомби. Тільки воїн із мене кепський. Збирала і перебирала речі для біженців – теж не моє. Пробувала плести сітки – такі маскувальні, для захисту. У нас це зараз у тренді – плести сітки для армії. Але й тут невдача: психую, вузлики йдуть не так, заплутуюсь. Ні, не придатна я на таке. І тоді я придумала – пиріжки! [2, с. 405]). Її щодня переслідує почуття провини, сорому або самозвинувачення (*А може, я дурна? Може, треба було сказати? Га? А, раптом, він би зостався? Господи, як вити хочеться! Вити вовком! Як повернути час назад?.. Але якби він все одно пішов, мені було б ще важче... Хоча, що може бути важче за смерть?... [2, с. 416]), а також її переслідує почуття недовіри і зради (*Чому тут світлі, талановиті, добрі гинуть?****

Якщо цей світ такий несправедливий, навіщо він існує? Я не розумію і не хочу так жити... [2, с. 419]). Найгірше для головної героїні - це депресія і почуття безвиході (А що робить із провинною? Відчуття провини, розумієш, воно тисне! Ти кожен день слухаєш ці новини – скільки загинуло, скільки поранених... І ти нікуди не можеш втекти від цього відчуття – провини. Що живий, дихаєш, любиш, іноді смієшся... [2, с. 405]) та суїцидальні думки (Жити не хочеться. От подивися на всю цю хрін, яка у нас робиться, - і не хочеться [2, с. 417]).

Як бачимо, Неда Неждана майстерно поєднує слово, образ, звук, дію та візуалізацію, створюючи динамічний та емоційний спектакль болю та втрати головної героїні без імені. У п'єсі нетипова поведінка морально травмованої жінки, відображає глибоку психологічну реальність людей, що зіткнулися з жахами війни. Її дії та емоції є відповіддю на надзвичайні обставини, що виходять за рамки звичайного життя. Через це вона втрачає зв'язок зі своїм колишнім "я", її поведінка стає непередбачуваною та часто контрастує з соціальними нормами. Ця поведінка не лише відображає внутрішній хаос, але й стає формою виживання та адаптації до нової реальності. "Otvetka@ua" є потужним нагадуванням про те, що війна змінює не лише тіла, але й душі, і ці зміни вимагають уваги, розуміння та підтримки.

Література

1. Герман Д. Психологічна травма та наслідки видужання: наслідки насильства - від знущань в сім'ї до політичного терору. переклад з англ. Оксана Лизак, Оксана Наконечна, Олександр Шлапак. Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. с. 424
2. Неждана Н. «Otvetka@ua». Лабіринт із криги та вогню: Антологія актуальної драми. Революція гідності й гібридна війна, упор. Неда Неждана, Олег Миколайчук Низовець. Київ: Смолоскип, 2019. С. 395–424.
3. Веселовська Н. В., Литвин Н. Б. «Мовностилістичні особливості монодрами «OTVETKA@UA»НедиНежданої». Лінгвостилістичності. Вип. 14. 2021. С. 26-33

Інна Любченко,

*кандидат педагогічних наук, викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист, голова циклової комісії педагогіки, психології
та методик дошкільної освіти*
lybchuk1905@ukr.net;

Алла Сажієнко,

викладач першої кваліфікаційної категорії,
sazhiienkoalla@gmail.com,

*Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВСТВА

Формування етнокультурної компетентності серед здобувачів початкової освіти є важливим аспектом їхнього розвитку. В сучасному світі, де глобалізація швидко розповсюджується, збереження й розуміння власної культурної спадщини має вирішальне значення. З цієї причини методи краєзнавства можуть бути надзвичайно ефективними для досягнення цієї мети.

Враховуючи, що початкова освіта встановлює основи для подальшого навчання та розвитку особистості, важливо, щоб учні вже з самого початку знайомилися з різноманітністю світу та власної культурної спадщини.

Зважаючи на значення формування етнокультурної компетентності серед учнів початкової освіти через краєзнавство, важливо вирішити, як саме можна впровадити цей підхід у освітній процес [2].

Заходи та методи, які можуть бути використані для досягнення цієї мети:

1. Інтерактивні уроки краєзнавства: вивчення історії рідного краю, його традицій, легенд, архітектури, мови, танців і пісень. Організація уроків, під час яких діти вивчають історію, географію, традиції та культуру свого регіону чи краю. Ці уроки можуть включати розповіді вчителя, демонстрацію відеоматеріалів, інтерактивні ігри та завдання. Це допоможе дітям зрозуміти коріння своєї культури та підвищить їхню самосвідомість.

2. Екскурсії та польові заняття: організація виїзних занять на місцеві пам'ятки, музеї, історичні місця та інші культурні об'єкти. Під час таких екскурсій учні можуть вивчати історію об'єктів, їхнє значення для культури регіону, а також традиції та звичаї місцевих жителів.

3. Участь у традиційних святах і заходах: залучення школярів до участі у святкуванні місцевих свят та традиційних заходах допомагає їм відчувати себе часткою культурного спадку своєї общини. Це може бути участь у фольклорних виставах, концертах з народними піснями та танцями, майстер-класах з народних ремесел тощо.

4. Створення проєктів: використання мультимедійних ресурсів, які демонструють традиції, звичаї та історію рідного краю, може зробити процес навчання більш захоплюючим та доступним для учнів. Задача дітей розробляти проєкти, які

вивчають історію, культуру або традиції певного місцевого об'єкта або події. Це може бути створення презентацій, плакатів, відеороликів або навіть міні-експозицій.

5. Розвиток толерантності та поваги до інших культур: порівняльне вивчення культур різних народів, сприяє розвитку толерантності, розумінню різноманітності та повазі до інших культур. Використання комп'ютерних програм, мультимедійних презентацій та інтерактивних веб-ресурсів для вивчення краєзнавчого матеріалу.

6. Інтерактивні міжпредметні зв'язки: поєднання вивчення краєзнавства з іншими предметами, такими як література, мистецтво, музика тощо. Наприклад, читання казок або поезій, які відображають традиції регіону, створення малюнків на тему місцевих легенд або виконання народних пісень.

7. Взаємодія з місцевими експертами: запрошення гостей - місцевих істориків, митців, ремісників тощо, які можуть поділитися своїм досвідом та знаннями з дітьми. Це може включати майстер-класи з народних ремесел, розповіді про історію та традиції регіону тощо.

8. Створення краєзнавчих матеріалів дітьми: залучення учнів до самостійного дослідження та створення матеріалів про свій регіон чи місцевість. Це може бути написання рефератів, складання краєзнавчих путівників, створення макетів архітектурних пам'яток тощо.

9. Спільні проекти з іншими школами: організація спільних проектів з школами інших регіонів чи країн, що дозволяє дітям порівнювати та обмінюватися знаннями про свої культурні особливості.

10. Родинна залученість: залучення батьків, родичів у формування етнокультурної компетентності шляхом проведення сімейних заходів, родинних екскурсій, спільних майстерень з ремесел тощо.

Використання цих методів у освітньому процесі допоможе сформувати у дітей глибоке розуміння та повагу до власної культурної спадщини та культур інших народів, що є важливою складовою їхньої загальної етнокультурної компетентності. Методи та підходи, описані вище, надають можливість учням активно досліджувати, вивчати та відчувати різноманітність культурного світу навколо них, активно залучатися до процесу навчання, розвивати творчість, критичне мислення та інші навички [7].

Застосування інтерактивних методів навчання, спільна діяльність з місцевими експертами, взаємодія з місцевими громадами та родинна залученість створюють сприятливі умови для розвитку етнокультурної свідомості учнів. Це не лише допомагає їм зберегти й розвинути свою культурну ідентичність, але й сприяє розумінню та повазі до культурних традицій та цінностей інших народів.

Отже, важливо враховувати значення вивчення краєзнавства в початковій освіті для формування етнокультурної компетентності учнів, яке сприяє їхньому гармонійному розвитку та підготовці до життя в сучасному багатокультурному світі.

Література

1. Березюк О. Вплив дослідницько-пошукової діяльності в роботі науково-педагогічних шкіл на розвиток особистості майбутнього педагога. Проблеми освіти: зб. наук. праць. Київ : ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2018. Вип. 90. С. 15-21.
2. Березюк О. Формування етнокультурної компетентності особистості в системі професійного навчання // Проблеми освіти : Наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2015. – Вип. 85. – С. 37-41.
3. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. Львів: ЛОСНМІ, 1996. 238 с.
4. Власенко О. Етнокультурне середовище Полісся. Парадигма етнокультурологічної спрямованості педагогічного середовища Поліського регіону: зб. наук. праць. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 25-27.
5. Дем'янюк Т. Зміст та методика народознавчої роботи в сучасній школі. Київ : ІСДО, 1996. 108 с.
6. Концепція національного виховання дітей і молоді в національній системі освіти України. Доступно : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/.
7. Маєвська Л. Особливості формування етнокультурної компетентності майбутнього педагога в контексті глобалізаційних зрушень. Гуманітарний вісник ДВНЗ Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди : науково-теоретичний збірник. Переяслав-Хмельницький, 2006. С. 303–309. URL: <https://binged.it/3Y5RZLe>
8. Федорів І. Формування етнокультурної компетентності здобувачів початкової освіти засобами українознавчих курсів: магістерська роб. : 013 Початкова освіта / Ірина Володимирівна Федорів. - Кам'янець-Подільський, 2020. – 127 с.

Тетяна Мачача

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу технологічної освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

tmachacha@ukr.net

РОЗВИТОК ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ

Технологічна освітня галузь базової середньої освіти має вагомий потенціал для формування і розвитку ключової культурної компетентності здобувачів освіти. Ця компетентність передбачає наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу, шанобливого ставлення до культурних традицій українців, прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва тощо [1, с. 4].

Відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти, кожен заклад освіти має створити умови для застосування традиційних і сучасних технологій декоративно-ужиткового мистецтва під час втілення задуму учнів у готовий продукт. Такі вимоги відображені в обов'язкових результатах навчання технологічної освітньої галузі [1, с. 9].

Учителі мають свободу вибору видів виробничої діяльності для їх вивчення учнями. Під час вибору видів декоративно-ужиткового мистецтва вчителям передусім необхідно враховувати особливості місцевих народних традицій, інтереси й потреби своїх учнів, можливості закладу освіти.

Українська народна вишивка – один з найпопулярніших видів декоративно-ужиткового мистецтва, а тому її традиції часто застосовують на заняттях технологій у базовій середній освіті. Мистецтво вишивання цікаве і дівчатам і хлопцям. Воно чарує око, викликає позитивні почуття й емоції, прикрашає довкілля, приваблює довершеністю композиційних рішень, декоративністю орнаментів, багатством мотивів, вишуканістю колориту, не потребує надто дорогого матеріально-технічного забезпечення для його творення, дає змогу повторно використовувати матеріали для вишивання.

Зосереджена у вишивальному мистецтві інформація є транслятором багатства української культури, її унікальних традицій, підґрунтям для відтворення і творення духовних цінностей у предметно-перетворювальній діяльності, джерелом творчості, пізнання себе, історії, культури й світогляду власного народу, тобто основою для розвитку етнокультурної компетентності учнів, їхніх талантів, хисту й смаку.

Саме тому, для розвитку етнокультурної компетентності учнів важливо організовувати відвідування музеїв, виставок, тематичних екскурсій, зустрічі й спілкування з народними майстрами, дизайнерами. Необхідно дати можливість учням надивитися на красу взірців вишивального мистецтва, намілюватися їх відображенням у

живописних картинах та інших джерелах інформації; пізнавати історію вишивки. Все це сприяє формуванню здатності учнів відчувати етностиль, відрізнити автентику від речей ширвжитку, мотивує їх до виконання проєктів щодо створення нових виробів з вишивкою.

Будь-яка компетентність існує, формується та розвивається лише в діяльності, в межах технологічної освітньої галузі – це проєктно-технологічна діяльність. Алгоритм цієї діяльності є завершеним циклом виконання навчальних проєктів. Для ефективного виконання власних проєктів, опанування способами проєктно-технологічної діяльності учням необхідно спочатку виконати систему проєктно-технологічних завдань [3, с. 81].

Під час виконання проєктно-технологічних завдань різного типу й рівня складності учні навчаються розпізнавати автентичні речі з вишивкою, з'ясовувати їх призначення, досліджувати з яких матеріалів вони виготовлені, які традиційні техніки вишивального мистецтва були використані. Також навчаються визначати характерні ознаки традиційної вишивки, які притаманні різним регіонам України.

Завдання на застосування знань про вишивку пропонують учням досліджувати життєві проблеми, які можна розв'язати створеними власноруч виробами з вишивкою; продукувати проєктні ідеї; здійснювати маркетингові дослідження; виконувати дизайн-аналіз виробів з вишивкою відповідно до заданих критеріїв; розробляти історичні довідки про вибраний об'єкт праці; відображати свої ідеї в ескізах; створювати орнаменти вишивок; розробляти модель виробу з вишивкою відповідно до вимог дизайну; визначити технологічну послідовність виготовлення виробу з вишивкою; здійснювати тренувальні вправи щодо оволодіння техніками вишивання; виготовляти спроектований виріб з вишивкою, раціонально використовуючи матеріали; оцінювати і презентувати власноруч створений виріб з вишивкою тощо [2; 4].

Здобуті знання про вишивку в процесі виконання системи проєктно-технологічних завдань учні застосовують під час самостійного виконання проєктів – розв'язання реальних життєвих проблем створеними виробами в етностилі. Проектуючи, виготовляючи й оцінюючи вироби в етностилі, в учнів є можливість спостерігати за таїнством власної творчості, як вони, своїми руками, за допомогою

знарядь праці, надають матеріалу задуманої форми, як матеріал реагує на обробку, як завдяки вишивці на ньому оживає задумана ними краса.

Процес створення нового виробу з вишивкою захоплює й концентрує увагу учнів, розвиває працелюбність, зосередженість, відповідальність за власну діяльність. За таких умов в учнів є можливість творчо виражати власні ідеї і почуття, встановлювати національну ідентичність – ототожнювати себе з самобутніми традиціями, культурними цінностями свого народу. У них формується цілісне уявлення про світ української вишивки, розвивається шанобливе й бережне ставлення до автентичних виробів, потреба творити й популяризувати народні традиції в Україні та цивілізованому світі.

Література

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886
2. Кільдеров Д., Мачача Т., Юрженко В., Луп'як Д. Особливості змісту проекту модельної програми навчального предмета "Технології", 5–6 класи. *Трудова підготовка в рідній школі*. 2. 2021. С. 2–15. <https://lib.iitta.gov.ua/728955/>
3. Мачача, Т. С. *Дидактична структура змісту підручників «технології» за модельними навчальними програмами на рівні базової середньої освіти. Проблеми сучасного підручника* (30). 2023. С. 74–85. <https://lib.iitta.gov.ua/736467/>
4. Мачача Т. С. Модельна навчальна програма «Технології. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (*зрифт МОН України № 3.0227-2023*). <https://lib.iitta.gov.ua/736583/1/Tekhnolohiyi.7-9.kl.Machacha.14.08.2023.pdf>

Зоя Митяй,
кандидат філологічних наук, доцент
завідувач кафедри української мови
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
e-mail:mzo63719@gmail.com

ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [1].

Актуальним є запровадження методу проєктів на уроках української, такими вітчизняними науковцями, як М. Пентиліук, Л. Варзацька, Г. Ващенко, О. Горошкіна, О. Садовнікова та ін. Вони розглядають проєктну діяльність як організаційну форму

роботи, як діяльність із проєктування, як метод або технологію. Підтримуємо точку зору, що проєкту діяльність слід розглядати як спосіб організації цільового, значущого для учнів детермінованого в часі урочного або позаурочного акту навчальної діяльності, орієнтованого на результат – створення виокремленого продукту [3].

Використання методу проєктів на уроках української мови спрямоване на активізацію пізнавальних інтересів учнів, розвиток творчих здібностей, умінь застосовувати знання на практиці, формування критичного мислення школярів. Завдання під час проведення уроків української мови полягає не лише у вивченні правил, а й навчитися думати, аналізувати, логічно будувати висловлювання. Учителю має донести інформацію, що мова – не лише засіб спілкування, а генетичний код, що підтримує зв'язок між поколіннями. Тому в умовах Нової української школи вчитель повинен піклуватися про розвиток кожної особистості, створювати сприятливі умови для творчих задумів учнів. Саме особистісно орієнтовані технології, серед яких і проєктна, в поєднанні з класно-урочною, стають одним із пріоритетних засобів вирішення проблеми школи не просто навчання, а мислення. Учнівське проєктування навчає співпрацювати в команді, стимулює соціальну активність і водночас допомагає вирішити проблеми виховної роботи.

Головна мета сучасних закладів загальної середньої освіти – високий рівень освіти, де належне місце посідає національно-патріотичний компонент. Про це йдеться в багатьох нормативно-правових документах, а національно-патріотичний складник використовується, зокрема на уроках рідної мови. Сучасна методика викладання передбачає різноманіття інструментів з метою виконання поставлених завдань. Прикладом може слугувати правильний підбір наочності при вивченні тих чи інших тем. При правильному аналізі педагога та якісному засвоєнню матеріалу учнями такі уроки роблять вагомий внесок при формуванні фундаменту національно-патріотичного виховання школярів.

Довела свою ефективність проєктна діяльність на основі оптимального за змістом і обсягом тексту, який задає проблему, надає концентровану інформацію, мотивує й активує пізнавальну, розумову і мовленнєву діяльність учнів, спонукає до спільного пошуку, скеровує на значущий для них результат. Проілюструємо на

прикладі вивчення тем, пов'язаних із вивченням реченневих структур. Для цього пропонується робота з текстом у старших класах:

У невичерпній спадщині духовної культури українського народу є особлива, винятково важлива її частина – вишивка. Упродовж тисячоліть у народній вишивці знаходили і знаходять відображення думки і настроїв людини, що її творила, красу природи. А також похлибий світ думок майстринь, їхні сподівання на кращу долю, людські вірування, оберегову символіку речей, позначених візерунком нитки й голки.

Вишивання – давнє й вічно молоде мистецтво, яке для кожного українця має велике значення в усі віки та часи. Найближча до тіла вишита сорочка зберігає нашу родову пам'ять, рятує душу. Саме вона займає найпочесніше місце у святковому одязі й сьогодні.

Сьогодні українська вишиванка всюди: без неї не обходиться жодне національне свято, вона є невід'ємним елементом гардеробу багатьох людей, вишивкою оздоблюють інтер'єр, без вишитого рушника важко уявити будинок справжнього українця... Відтак, популярність вишивки не слабне.

Тож одягаючи вишиванку, ми не тільки шануємо та зберігаємо українські народні традиції, а ще й популяризуємо та поширюємо вплив української культури.

Пропонується робота в групах: З'ясувати, коли з'явилися вишиванки? Що ви знаєте про історію нашого національного одягу?

Використовуючи різні типи речень, опишіть, яким ви вважаєте майбутнє української вишиванки. Оприлюдніть свої прогнози.

А якщо ми хочемо, наприклад, щоб учні точно запам'ятали якнайбільше фактів із історії вишиванок, запропонуймо їм самим знайти непересічні дані та оформити у вигляді дослідницького проєкту! Нехай вони самотужки дізнаються, чим відрізняються візерунки на вишиванках у залежності від регіону країни. Знову ж таки, використовуючи різноманітні реченневі структури. З цією метою слід об'єднати школярів у декілька команд, кожна з яких отримає для розгляду певний регіон. Діти мають зібрати якомога більше даних про стиль крою та вишивання сорочок, розповісти про традиції та особливості візерунків, а потім представити свій проєкт перед класом.

Урізноманітнюється роль учителя залежно від етапів проєктної діяльності – він не лише організатор, а й консультант, координатор і навіть партнер. Бо учні під час

колективної пізнавальної діяльності перебувають у відносинах рівноправності. А це в свою чергу спонукає до активної генерації ідей, налаштування до пошуку нових знань та застосування їх у нестандартних ситуаціях.

Завдяки такій партнерській взаємодії учні навчаються знаходити компромісні рішення, підвищується рівень міжособистісного спілкування, робота в команді, розкриваються потенційні можливості кожного учасника навчального процесу.

Розглянуті проблеми сприятимуть у перспективі подальшим дослідженням щодо розбудови нової української школи.

Література

1. Закон України Про освіту <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Пехота О.М. та ін. Освітні технології: навч.-метод. посібн. /О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін., За ред. О. М. Пехоти. К.: А.С.К., 2004. 256 с.
3. Садовнікова О. Метод проектів на уроках української мови як засіб формування пізнавально-творчих умінь старшокласників /О. Садовнікова // Українська мова і література в школі. 2007. №4. С. 8-13.

Оксана Мондич,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної
педагогіки і спеціальної освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
mondich.ov@gmail.com

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОСТОРИ

***Анотація:** В статті аналізується розвиток творчої діяльності для дітей з ООП. Наголошується на відмінності між творчою діяльністю дітей з ООП та дітей з нормальним розвитком: діти з ООП потребують стимулюючої, спрямовуючої та розвиваючої допомоги як у загальному розвитку, так і в розвитку їх творчих здібностей зокрема. Творчий розвиток відбувається як поза навчальною діяльністю дітей, так і на всіх заняттях у закладі з інклюзією. Найбільш повно і цілеспрямовано творчий розвиток відбувається на уроках образотворчого мистецтва та фізичної праці.*

***Ключові слова:** діти з ООП, творчий розвиток, інклюзивна освіта*

***Abstract:** The article analyzes the development of creative activities for children with special needs disabilities. We agree on the importance between the creative activity of children with SEN and children with normal development: children with SEN will require*

stimulating, direct and developmental assistance both in normal development and in development I'm glad you're creative. Creative development is encouraged both during the initial activity of children and in all activities with inclusion. The most comprehensive and direct creative development is achieved in the lessons of creative arts and physical practice.

Key words: *children with special needs, creative development, inclusive education*

З давніх часів мистецтво використовувалося як духовний засіб, і вважалося, що його вплив виліковує психологічні проблеми і формує характер. За допомогою мистецтва діти можуть знайти душевний спокій і гармонію. Найкращий вік для розвитку творчої особистості - вік 4-10 років. У старших класах школи діти продовжують пізнавати навколишній світ і світ мистецтва. У цей період розвиваються такі психологічні процеси, як мова, пам'ять, уява, мислення і сприйняття, а також особистісні якості.

Дослідники підкреслюють, що діти молодшого шкільного віку з особливими освітніми проблемами (ООП) особливо чутливі. Це свідчить про необхідність підтримувати їх здатність до творчості і залучати їх до художньої діяльності, наповненої яскравими образами.

Творчий розвиток дітей з ООП у початковій школі є одним з найважливіших питань, оскільки інклюзивна освіта є відтворювальним процесом передачі інформації, трансляції людських творінь у різних галузях науки і культури. Метою даної статті є теоретичне обґрунтування творчого розвитку дітей з ООП в умовах початкової школи.

Питання вдосконалення навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами є актуальним як для спеціальних корекційних шкіл, так і для загальноосвітніх шкіл. Інклюзивні підходи розвиваються в сучасній світовій освітній практиці вже кілька десятиліть.

Діти з особливими освітніми потребами навчаються в загальноосвітніх класах разом зі звичайними дітьми. Інклюзивні принципи дозволяють надавати освітні послуги всім категоріям учнів і часто є єдиним способом доступу до освіти для дітей з порушеннями розвитку.

Інклюзивна освіта - це найсучасніша система освіти для дітей з особливими освітніми потребами, що базується на спільному навчанні здорових дітей та дітей з різними вадами. Розвиток креативності у дітей з особливими освітніми потребами має

вирішальне значення для засвоєння нових знань та видів діяльності. У широкому розумінні творчість або творча діяльність - це будь-яка теоретична і практична діяльність людини, в якій виникають нові (принаймні для об'єкта діяльності) результати (способи дій, рішення, знання, матеріальні продукти); за словами Колупаєва А.А., Савчук Л.О., "не тільки там, де електрика, з її величними грозами і сліпучими блискавками але і в кишеньковій лампочці, творчість присутня не тільки там, де створюються великі історичні твори, але і там, де людина уявляє, комбінує і змінює, щоб створити щось нове, яким би незначним воно не здавалося в порівнянні з творіннями генія" [4, с. 15].

Питання творчості було предметом багатьох досліджень і розглядається в роботах таких авторів, як О. Яковлева, Д. Фельдштейн, М. Хайдеггер, Я. Пономарьова, В. Долзініна та інші. Проте творча діяльність дітей з особливими освітніми потребами як проблема інклюзивної освіти ще не знайшла належного висвітлення. Так, протягом багатьох років питання розвитку творчих здібностей учнів викликає значний інтерес з боку представників різних галузей наукового знання, зокрема філософії, педагогіки, психології та лінгвістики. Це пов'язано з тим, що "талант і творчий геній стають нині запорукою економічного процвітання і засобом національного престижу" [1, с. 51], а активні особистості, здатні ставити нові проблеми і знаходити якісні рішення в умовах невизначеності, множинності варіантів і постійного вдосконалення накопичених суспільством знань.

У сучасній психолого-педагогічній літературі (наприклад, В. Андреев, Р. Альтшуллер, М. Махмутов, Т. Кудрявцев, А. Матюшкін, Є. Машбиць, А. Уман, А. Хуторської) висвітлюються засоби підвищення продуктивності пізнавальної діяльності дітей.

На думку дослідників В. Давидова, Л. Занкова, В. Краєвського, І. Лернера, М. Скаткіна та Д. Ельконіна, досвід творчої діяльності є самостійним структурним елементом змісту освіти. Досвід творчої діяльності включає в себе перенесення раніше засвоєних знань у нову ситуацію, оригінальний погляд на проблему, альтернативу її вирішення, комбінування раніше засвоєних способів у новий тощо [2, с. 25].

Діти з ООП не є самостійними, потребують постійної підтримки дорослих, внаслідок чого позбавлені широкого кола контактів і не мають того досвіду спілкування з іншими однолітками, який є у нормальних дітей. Ці діти стикаються з різноманітними

обмеженнями в різних видах діяльності. Їхні можливості набуття навичок і мотивація до різних видів діяльності суттєво обмежені.

Їм важко опанувати навколишній світ, вони мають емоційні проблеми (боязкість, тривожність, страх тощо). Світ часто здається їм страшним і небезпечним. Часто не можуть висловити свої почуття і страхи в іграх так, як це роблять звичайні діти, що призводить до підвищеного емоційного стресу і проблем з поведінкою. Це є серйозною перешкодою для розвитку дітей.

Творчий розвиток дітей з ООП у початковій школі має великий потенціал у художньо-декоративній діяльності та використанні нетрадиційних технік (вітраж, колаж з гудзиків, пластилін, свічки, аплікації з пап'є-маше, композитні аплікації). Ці техніки активізують індивідуальні здібності дітей завдяки своїй художній виразності [3, с. 132].

Використання нових матеріалів необхідне для формування якостей, необхідних для творчості: знімається страх невдачі, підвищується самооцінка, впевненість у собі, напористість. Без самооцінки, самоповаги та впевненості немає простору для творчості, немає можливості презентувати свій власний матеріал.

Для дітей з ООП творчий розвиток дуже важливий ще й тому, що допомагає їм усвідомити себе, долучитися до творчості та творення, отримати досвід досягнення успіху в певних сферах завдяки власним здібностям та зусиллям. Беручи участь у творчій діяльності, діти з порушеннями розвитку можуть пройти шлях від зацікавленості, через набуття певних навичок, до професійного самовизначення, що також важливо для успішної соціалізації.

Сприяючи розвитку творчих здібностей у дітей з ООП, ми створюємо умови для успішної адаптації в суспільстві та рівні можливості для подальшого існування в ньому [2, с. 51].

Одне з видів творчої діяльності – малювання, є доступним та потужним засобом відображення пізнання і дійсності, розкриття уяви, сфери емоцій і волі, особливостей мислення. Як і гра, малювання дозволяє дітям глибше зрозуміти об'єкти, які їх цікавлять. Діти малюють те, про що думають і що їх цікавить. Малювання - це не тільки забава, це ще й творча робота. Слід зазначити, що малювання залучає до роботи руховий, зоровий, м'язовий та сенсорний аналізатори у дітей з ООП. Малювання допомагає дітям з ООП краще пізнати себе, дає можливість отримати матеріал, який розкриває особливості

емоційно-вольової сфери, уяви та мислення. Не кажучи вже про користь занять малюванням, які розвивають увагу і пам'ять, дрібну моторику і мовлення, привчають дітей аналізувати і мислити, порівнювати і зіставляти, уявляти і конструювати [4, с. 197]. Отже, заняття малюванням сприяють оптимальному та інтенсивному розвитку всіх психічних процесів і функцій дітей з ООП під час їх творчого розвитку в початковій школі.

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток творчої активності необхідно як дитині, яка розвивається нормально, так і дитині з ООП, однак існує багато відмінностей між творчою діяльністю дітей з ООП і дітей з нормальним розвитком. Діти з ООП потребують стимулюючої, навчальної та розвиваючої допомоги як в загальному розвитку, так і в розвитку творчих здібностей зокрема. Творчий розвиток відбувається як поза освітньої діяльності дитини, так і у всіх класах закладу освіти.

Література

1. Богоявленська Д.Б. Психологія творчих здібностей. К.: Академія, 2021. 354 с.
2. Григор'єва Г.Г. Зображувальна діяльність дошкільнят. К.: Академія, 2020. 120 с.
3. Доронова Т.Н. Розвиток дітей в образотворчій діяльності. Дитина в дитячому саду. 2019. №1. С. 24-30
4. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене. наук.-метод. посіб., К.: Видавничча

Тетяна Назаренко,
*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувачка відділом навчання географії та економіки
Інституту педагогіки НАПН України
geohim@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЕТНОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Наука етнографія за семантикою походить від грецьких слів етно – народ і графо – пишу, тобто наука, яка досліджує походження, розселення, культурно-побутові взаємозв'язки народів світу. Основним методом дослідження етнографії є – невимушене спостереження і опис звичаїв, побуту, світогляду народу. Етнографія також використовує речові пам'ятки, писемні джерела, дані археології, антропології, географії, фольклористики, мовознавства [6, с. 73-74].

Українська етнографія як наука виникла у XVIII столітті. Саме з того часу точаться дискусії щодо етнографічного районування України. Одні й ті самі регіони іменуються неоднаково, так само по-різному визначаються їхні межі. Предметом дискусії також є засадничі поняття: традиційне вбрання, предмети побуту, знаряддя господарства, мовні діалекти тощо. Як результат – абсолютно різні етнографічні карти. Етнографічна карта – досить відносний засіб дослідження цього питання, оскільки кордони розповсюдження тієї чи іншої етнографічної землі (території) можуть відрізнятись в десятки кілометрів.

Так, як наука і навчальний предмет географія послуговується поняттями простір і географічні карти, а наука етнографія застосовує їх в своїх дослідженнях, то цілком логічно формувати етнографічну компетентність в учнів закладів загальної середньої освіти саме на уроках географії, це і буде предметом наших педагогічних розвідок, які ми викладемо в змісті статті.

За дефініцією українських дослідників етнографічна компетентність – це перспективний розвиток людини на тлі національних особливостей та розуміння мов, звичаїв, територій тощо, тобто етнографічна компетентність дає розуміння в культурологічних знаннях, які забезпечують можливість прийняття ефективних рішень для з'ясування етнографічних питань. Етнографічна компетентність визначає рівень засадничих знань про етнос, культуру, мову, історію, територію перебування та існування тощо [2, с. 78]. Етнографічна компетентність формується у знаннях як предметної так і ключової компетентностей, а також моральної культури, фольклору, звичаїв і обрядів рідного народу, традицій, а також в уміннях застосовувати ці знання.

На уроках географії в закладах загальної середньої освіти актуально визначати феномен української культури, її місце в класифікації світової культури, поважати здобутки культури на засадах важливого контексту її створення, а також вивчати етнографічні землі, що розташовані на території сучасної України і відмічати їх на контурних картах [3, с.103].

Варто відзначити, що компетентнісний підхід при вивченні географії окреслює ще й соціокультурну компетентність, яка зараджує розвиткові комунікативних даних в учнів, а для цього слід згадати імена Павла Чубинського, Миколи Костомарова, Михайла Максимовича та багатьох інших видатних діячів української культури. Вагомий внесок у розвиток етнографії внесли письменники Іван Франко, Тарас

Шевченко, Леся Українка, Пантелеймон Куліш, Михайло Коцюбинський, Іван Нечуй-Левицький та інші не менш відомі особистості.

Посилаючись на компетентнісний підхід зміст Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.) наголошує на таких складових, як уміння порівнювати діяльність постатей культури, використовувати адаптовані джерела для самостійного пошуку відповідної інформації і представлення її у вигляді тексту, таблиць, схем, виявляти ставлення до постатей певної культурної доби, знати і розуміти характерні риси, причини, передумови та наслідки соціально-економічних, політичних, культурно-духовних явищ і процесів, нові ідеї та якісні зміни у духовно-культурному, соціально-політичному та повсякденному житті суспільства [1]. Саме тому на уроках географії варто задавати відповідні питання проблемного характеру [5, с. 45]. Наприклад: розгляньте карту етнографічних земель і дайте відповідь: де розташований регіон Сіверщина; де розташований регіон Галичина; яка річка протікає через Наддніпрянщину; в якому регіоні розташовані міста Луганськ і Донецьк; які етнографічні землі знаходяться на території Миколаївської області? Особливо це актуально під час воєнної агресії росії на території України.

Специфіка етнографічної компетентності полягає в тому, що вона формується на основі духовної культури України, до якої належить й мистецтво вишиванок. В кожній області чи регіоні є власні особливості вишиванок, що є предметом духовної культури. Кожна газдиня повідомить власну історію роду і історію створення вишиванки.

Перебуваючи у складі журі Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2024 в номінації «Географія», фінал якого проходив у фінансовому місті Тернопіль, ми утвердилися в значенні етнографії, адже всі організатори заходу були вдягнуті в борщівські вишиванки, що внесені до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини [4]. Дану інформацію також можна використовувати на уроках географії, бо таким чином формуються одразу декілька компетентностей: історична, культурна, просторова, географічна, етнографічна, економічна тощо.

Формування етнографічних знань в учнів на уроках географії поліпшується, якщо залучаються елементи дедуктивних міркувань, використовується принцип наочності (світлини, стрічки, ілюстрації, предмети мистецтва тощо), організовується багатоманітна діяльність учнів у вигляді вистав, навчальних ігор, диспутів тощо.

Отже, методика вивчення географії через формування етнографічної компетентності носить універсальний характер і містить вагомий варіативний потенціал. Під час дослідження ми дійшли висновку про закономірність у формах, методах та засобах вивчення етнографічної складової в змісті навчального курсу географія.

Література

1. Державний стандарт базової середньої освіти <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
2. Мітева А. М., Врубель Г. Ф. (2021) Формування етнокультурної компетентності учнів в умовах Нової української школи. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 3 (35), с. 76-81 <http://eprints.mdu.edu.ua/id/eprint/12198>
3. Назаренко Т. Г. (2016) *Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання)*. Х.: ВГ «Основа», 2016. – 112 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707431>
4. Національний перелік нематеріальної культурної спадщини <https://mcip.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/nacjonalnyj-perelik-elementiv-nks-1.pdf>
5. Топузов О. Формування географічної компетентності учнів засобами проблемного навчання. *Рідна школа*. 2008. № 9. С. 43-45.
6. Шульга Н. А. Етнічна самоідентифікація особистості. Київ. НАДУ, 1996. 199 с.

Олександра Огринчук,
кандидат філологічних наук,
доцентка, доцентка кафедри мовознавства
Івано-Франківського національного медичного університету
olesis1374@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Україна знаходиться в умовах воєнної доби, тому політична, освітня і соціокультурна сфери характеризуються зростанням національної свідомості, етнічної ідентичності. Загалом прослідковується відродження етнічної самоідентифікації. Запровадженням етнокультурного компонента у суспільну свідомість в основному коригуються негативні наслідки процесів глобалізації та міжнаціональної комунікації. Одним із домінантних завдань освіти має бути формування етнокультурної свідомості особистості.

Загалом цю проблему розглядали у своїх наукових працях: Лисенко Н., Ничкало Н., Сисоєва С., Стельмахович М., Сявавко та ін. але детального дослідження потребують питання щодо застосування етнокультурного компонента в освітньому

просторі закладів вищої освіти та методи формування етнокультурної компетентності особистості в системі координат професійного навчання.

Усе зазначене вище можна розглядати як набуття індивідом знань про етнічну культуру, історію України, духовні надбання рідного народу. Тому за своїми характеристиками зміст освіти має бути національним, а метою освіти в пріоритеті — виховання людини як культурно-історичної особистості.

Відтак робота у сфері етнокультурної освіти та формування етнокультурної компетентності здобувачів дає можливість зрозуміти типові проблеми у педагогічній діяльності.

Отож дефініція «етнокультура» зародилась як один із мовленнєвих варіантів поняття «етнічна культура». Його в основному застосовують замість таких слів, як традиційна культура, фольклор, народна культура, етнос. Це десь на семантичному зрізі близькі поняття, але не тотожні.

Отож з'ясуємо, що культура етносу — поняття, у якому переплітаються явища та особливості етнічної культури, поширені серед багатьох етносів або властиві всьому людству в цілому, засвоєння яких, зазвичай, відбувається з творчою адаптацією та трансформацією всередині цього етносу в процесі акультурації. У структуру культури етносу входять усні традиції, що не фіксуються та професійні традиції, що фіксуються різними «мовами культури» та культура різних соціальних верств цієї етнічної спільноти в її історичному розвитку [1, с. 70].

Відтак «етнокультура» — це сукупність поведінкових особливостей і відносин, традиційних цінностей, які зосереджені у духовному та матеріальному просторі етносу, що склалися давно та регулярно збагачують культуру етнічними особливостями у різних проявах людської самореалізації.

Поряд з цим визначаємо, що етнокультурна освіта входить у рамки культурологічної освіти, яка абсорбує у собі вивчення особливостей розвитку культур усіх часів та народів.

Загалом метою етнокультурної освіти є формування цілісної етнокультурної компетентності, що поєднує моноетнічну глибину та поліетнічну широту розуміння етнокультур [3, с. 256].

Залучення молоді до системи цінностей суспільства передбачає формування у них громадянської позиції і національної культури.

Тому уведення компонентів національної культури до предметної сфери гуманітарного та професійного циклів дасть змогу системно об'єднати закономірності певних наук. Отож духовність є обов'язковим складником у системі професійного навчання та виховання молоді, оскільки має зв'язок із широким світоглядним діапазоном, загальним розвитком індивіда.

Відтак закономірністю етнокультурної освіти є художній досвід, єдність теорії і практики.

Отже, саме уведення у структури вищої освіти основних положень про культуру, історію рідного краю, етнографію, народознавство формує національну свідомість, підвищує рівень знань молоді щодо етнокультурності та й загалом етнокультурної компетентності.

Література

1. Косенко Ю. Етнопедагогічний підхід до професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів. *Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка*. Івано-Франківськ, 2008. Вип. XIX-XX. С. 67–74.
2. Левицька Л. Я. Психолого-педагогічні аспекти формування характеру української молоді. *Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість*: зб. мат. VII всеукр. наук.-практ. конф. у 7 т. Київ: Європ. ун-т, 2004. Т. 1. С. 93–96.
3. Лисенко Н. В. Українська етнопедагогіка : навч.-мет. посіб. / за ред. В. Кононенка. Івано-Франківськ, 2005. 508 с.

Олійник Марина,
кандидатка історичних наук,
наукова співробітниця відділу «Український етнологічний центр»
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М.Т. Рильського НАН України
e-mail: marina.oliynik@gmail.com

ВИШИВАННЯ І ВІЙНА: ВІД ДОСВІДУ ОЛЬГИ БАЧИНСЬКОЇ ДО СУЧАСНИХ ОРНАМЕНТІВ ПЕРЕМОГИ

Вже десятий рік українці будуть відзначати свято Всесвітній день вишиванки в умовах російської агресії, тому девіз цього року звучить так: «Вишиваємо перемогу!». Перемога – це мета на яку працюють всі українці, кожен на своєму місці. Під час війни особливого значення і статусу набула українська вишиванка, яка стала символом візуального втілення української ідентичності. Чимало майстрів свідомо ставлять собі

завдання відтворювати забуті взори. Є великий суспільний запит на літературу про українське вишивальне мистецтво, орнаментику, загалом одягову культуру. Команда двох громадських об'єднань «Всесвітній день вишиванки» і «Вишивка в одязі видатних українців» поставили амбітну мету підготувати до першого видання «Українські взори», які збирала впродовж свого життя Ольга Антонівна Бачинська (1875–1951) [1]. Сама поява цієї збірки в 2024 р. за дивним збігом обставин пов'язана з готовністю українок творити красу попри війну. Ольга Антонівна Бачинська – успішна діячка кооперативного руху, вона займала відповідальні посади у «Маслосоюзі», була відомою громадською активісткою у Стрию [2]. Ольга Бачинська почала збирати вишивки під час Першої світової війни. Вона разом з чоловіком опинилась у таборі для біженців від війни в австрійському місті Гмінд. Володимир Кабаровський як свідок життя українських переселенців у австрійському таборі залишив спогади: «Треба собі представити ту велику недолу збігців, які кидали все своє майно, цілий дорібок многих літ, тікаючи перед ворогом, або змушені військовими зарядженнями кидали рідне село, рідну хату і нерозлучні німими свідками знищення, – і відірвані від своєї родини, про котру і до нині не мають вістки, були змушені шукати захисту в західних краях, заки перейде воєнна хуртовина, заки вернуть до рідного краю. Утікали нерозлучно до життя, в одній сорочці, в лихій одежині, кинені долею на бурливе море життя, серед великої війни.» [3, с. 1]. Саме Ольга Бачинська в 1915 р. організувала виселенок до вишивання, необхідно було багатьох жінок витягнути зі стану розпачі, адже вони «рвалися до праці, рвалися до [с]пільних робіт, щоби заглушити нудьгу, біль душі, заспокоїти тугу за рідною землею» [4, с. 1]. 14 грудня 1915 р. у Відні було відкрито виставку робіт біженців від війни, які опинились в австрійських таборах для переселенців, Ольга Бачинська долучилась як упорядниці до кураторів українського відділу: «український відділ з Гмінду приготували й упорядкували др. Галяма, управитель курсів В. Кабаровський і п. і мец. Бачинська, які не жалують часу й дають радо устні пояснення гостям, що численно відвідують кімнати вистави» [5, с. 25]. Про українські ручні роботи писав Зенон Кузеля: «Найбільше місця на виставі присвячено самим вишивкам. Їх тут цілі сотки, одна велика зала не могла їх змістити й вони розставлені ще й у кінцевій залі при вікні, в бічних кімнатах і селянській хаті. Радість бере глядача дивитися на сії перлини й нікому не змудить ся переглядати виставлені таблиці. Тут невичерпане багатство взорів і красок.»

[5, с. 27]. Чоловік Ольги Антонівни Іллярій Бачинський писав, що «намісництво Дол. Австрії хотіло сю колекцію відкупити, та п. Бачинська не згодилась продати її, за те підняла ся на прошене дати зладити намісництву таку саму колекцію в подвійнім виготовленю, для міністерства внутрішних справ і віденського Музея» [6, с. 2]. Велику колекцію вишивок біженок пані Ольга Бачинська викупила, заплативши біженкам, які їх виготовляли, і передала до Львівського музею у 1926 році. Аналіз зовнішнього вигляду частини оцифрованої колекції вишивок біженок Першої світової війни, яка зберігається у Відні в Музеї фольклору, показав ідентичність з колекцією вишивок Ольги Бачинської. Символічно, що завдяки ініціативі нашої сучасниці Ірини Григорів колекція Музею фольклору стала вихідною базою для організації вишивальних зустрічей українських біженок, про що вона пише на своїй сторінці у фейсбуці від 17 березня 2022 р.: «Спонукала жінок до такої діяльності Ольга Бачинська, вона ж в 1915 році організувала Виставку українського мистецтва у Відні, основу якої склали вишиті зразки. Минуло понад сто років. Зараз, як і тоді, в Австрії багато жінок, які змушені були покинути домівки, рятуючись від жаху війни. Ми можемо зібратися разом, побалакати і повишивати, зберегти і примножити те, що є нашим, рідним. Запрошую бажаючих з Відня та околиць на вишивальні посиденьки, які відбуватимуться щовівторка о 19:00 в Парафіяльному залі Українська церква Святої Варвари у Відні».

Все своє життя Ольга Антонівна Бачинська робила ще й замальовки орнаментів для її власної збірки. Ця колекція зараз належать Стрийському краєзнавчому музею «Верховина», до складу якого входить Меморіальний музей Ольги Бачинської. Саме вона й увійшла до першого альбому зі схемами зорів Ольги Бачинської [1]. Це більше двохсот сторінок яскравих і часом стриманих ахроматичних візерунків. Розпочинається цей візуальний ряд калейдоскопу українських зорів з Волинських оздоб. Завершує підбірку червоно-чорний взор з великої України. Великим викликом для упорядників було завдання розшифрувати записи Ольги Антонівни щодо орнаментів. На частині зображень вона подала інформацію про населений пункт, де побутував взір. У кінці книжки подано примітки та географічний покажчик, за яким зручно відшукати одразу чи є візерунок з певного населеного пункту. Книжка буде цікавою для етнологів, народних майстрів, сучасних виробників одягу.

Література

1. Бачинська О. А. Українські взори: альбом, 1-ше вид. / упоряд.: Л. О. Воронюк, М. В. Олійник, Т. Л. Зез. Київ: Видиво, 2024. 272 с.
2. Качор А. Ольга Бачинська. Нарис її життя та громадсько-кооперативної праці. Вінніпег: «Братство Маслосоюзників» у Канаді і США, 1954. 31 с.
3. Кабаровський В. З вистави опіки над виселенцями. Діло. 1916. Ч. 16. С. 1–2.
4. Кабаровський В. З вистави опіки над виселенцями. Діло. 1916. Ч. 17. С. 1–2.
5. Кузеля З. Український відділ на віденській виставі «Опіка над виселенцями». Вістник Союзу Визволення України. 1919. Ч. 63–64. С. 25–28.
6. Бачинський І. Українські вишивки на віденській виставі. Діло. 1916. Ч. 34. С. 1–2.

Марія Оліяр,

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти,*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

(м. Івано-Франківськ, Україна)

maria.oliyar@pnu.edu.ua

НАРОДНЕ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ключові слова: початкова школа, молодший школяр, естетичне виховання, естетична культура, народне декоративно-прикладне мистецтво, синтез мистецтв.

Народне мистецтво, у тому числі мистецтво гірського регіону Українських Карпат, відіграє величезну роль у формуванні творчої особистості учнівської молоді, у розширенні знань про культурну й духовну спадщину рідного народу. Традиційне народне мистецтво сприяє формуванню в молодших школярів загальнолюдських цінностей, національної самосвідомості, прагнення до збереження та примноження національного культурного багатства.

Декоративно-прикладне мистецтво як важлива складова частина культурної спадщини українців є одним із важливих засобів художньої освіти учнів, виховання їх творчими, національно свідомими особистостями. Найбільш поширеними в Україні видами декоративно-прикладного мистецтва є художнє ткацтво, вишивка, вибійка, традиційне вбрання, витинанка, декоративний розпис, писанкарство, художнє скло та бісероплетіння, народна кераміка, художня обробка дерева, плетіння із природних матеріалів, художня обробка каменю [1, с. 4], які в комплексі забезпечують різні напрями формування естетичної культури учнів.

Проблеми комплексної взаємодії мистецтв розглядаються як один із методів роботи на уроках української мови і читання, музики, образотворчого мистецтва в основному на рівні міжпредметних зв'язків та в позаурочний час (Т. Крижанівська, Г. Кершенштейнер, Т. Опалюк, В. Сухомлинський та ін.). Аналіз творів зазначених авторів дозволив дійти висновку, що історично розвиток синтезу мистецтв пов'язаний із прагненням втілити в мистецтві ідеал цілісної гармонійно розвиненої особистості, яка виражає ідею соціального прогресу, велич і силу творчої геніальності народу. Як зазначає І. Демченко, «стійке естетичне почуття у дітей викликає яскравий колір, живописний колорит, лаконічне стилізоване зображення, ритмічне відтворення звуків, кольорів, рухів, пропорційність форм тощо. Такі засоби спонукають дітей до активної художньо-трудової діяльності» [2].

Вчені сходяться на тому, що синтез мистецтв передбачає цілісне поєднання різних видів мистецтва. У процесі такого органічного поєднання виникає нова художньо-синтетична реальність, що має особливий естетичний вплив на дітей. Синтез мистецтв сприяє залученню учнів до естетичних цінностей, переведення їх у внутрішній духовний зміст шляхом інтеріоризації [3]. На цій основі формується та розвивається здатність до естетичного сприйняття та переживання, естетичний смак та уявлення про естетичний ідеал. Виховання красою і через красу формує естетико-ціннісну орієнтацію особистості, розвиває здатність до творчості, до створення естетичних цінностей у сфері трудової діяльності, у побуті, у вчинках і поведінці і, звичайно, в мистецтві.

В останні роки зросла тенденція гуманізації всієї системи освіти, виникла необхідність розвитку та вдосконалення художньо-естетичної освіти та виховання учнів початкових класів як на зразках класичного образотворчого, так і традиційного народного декоративно-ужиткового мистецтва. Навчити бачити прекрасне довкола себе, у навколишній дійсності покликана система естетичного виховання. Твори народного декоративно-ужиткового мистецтва, які через достатню поширеність та постійне використання в побуті, де їх постійно бачать діти, дозволяють досить легко, ненав'язливо і безпосередньо осягати багатство, різноманіття та естетичну велич народної культури, допомагають засвоїти глибоко позитивні звичаї, що передаються

від покоління до покоління, вчать розуміти, цінувати та любити прекрасне у всіх його проявах, долучають учнів до національної художньої культури.

Народне мистецтво звернене насамперед до людини і комплексно впливає на інтелектуальну та емоційно-чуттєву сфери сприйняття, надає широкі можливості для плідного використання їх у системі початкової художньо-естетичної освіти. Безсумнівно, підвищений інтерес до народних етичних і естетичних традицій, що зріс сьогодні, до всього комплексу духовної спадщини предків пов'язаний насамперед із новими науково-педагогічними завданнями, заснованими на природно зрослих вимогах часу. Залучення матеріалів народного декоративно-ужиткового мистецтва під час уроків у початковій школі сприяє розвитку творчих пошуків як учнів, так і вчителів. Тому необхідні цілеспрямований збір, аналіз та вивчення учнями цих матеріалів, екскурсії пізнавального характеру до музеїв, ознайомлення на доступному рівні із спеціальною мистецтвознавчою літературою та ін. Різноманітні вироби місцевих художніх промислів учитель може застосовувати у всіх основних видах навчального процесу, передбачених шкільною програмою. Матеріал народного декоративно-ужиткового мистецтва місцевих художніх промислів – незамінний наочний посібник для практичних занять із дітьми. Вивчення та пізнання основ декоративно-ужиткового мистецтва слід розглядати як один із найбільш дієвих засобів естетичного виховання молодших школярів у процесі навчання.

Основна мета уроків у початковій школі – розширити, збагатити інтерес та знання учнів про різні види народного декоративно-ужиткового мистецтва, розвинути їх уяву, пам'ять, стимулюючи цей процес виконанням ескізів декоративного оформлення різних виробів, опрацюванням декоративних художніх композицій із використанням як предметів побуту українців, так і їх зображень. Матеріал народного декоративно-прикладного мистецтва до уроків учитель добирає залежно від місцевих умов та можливостей школи. У процесі самостійної роботи для кращого прояву дітьми творчої ініціативи та фантазії необхідно надати роботі ігрового характеру. Вдало продумані ігрові моменти, введені вчителем на певному відрізку уроку, сприяють розвитку образної художньої уяви дітей. Уроки варто завершувати виставкою робіт учнів.

Таким чином, педагогічні можливості народного декоративно-ужиткового мистецтва полягають у зосередженні в єдине ціле різних засобів виразності, які,

доповнюючи одне одного, сприяють створенню цілісного художнього образу, що сприяє засвоєнню інформації учнями. У центрі уваги в художньо-естетичній освіті молодших школярів, на наш погляд, мають бути такі важливі завдання, як розвиток естетичного ставлення до дійсності, сприйняття прекрасного, художньо-естетична оцінка молодшими школярами творів народного мистецтва.

Література

1. Гулей О. В. Декоративно-прикладне мистецтво: Навчальний посібник. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2010.152 с.
2. Демченко І. І. Роль мистецтва у творчому розвитку молодшого школяра. URL:https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/3/vupysk_13.pdf
3. Опалюк Т., Опалюк О. Використання комплексної взаємодії мистецтв у естетичному вихованні молодших школярів. Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології". 2019. № 15. URL: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2012-15.%p>

Орос Ільдико Імрїївна,

доктор філософії, доцент, президент, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, м. Берегове

e-mail: ildiko@kmf.uz.ua

Біда Олена Анатоліївна,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, м. Берегове

e-mail: tetyanna@ukr.net

Чичук Антоніна Петрівна,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, м. Берегове.

e-mail: toniabida@ukr.net

ЗМІСТ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Розбудова України як суверенної, незалежної держави вимагає виховання громадянина-патріота, здатного забезпечувати соборність України, працювати й жити в умовах демократії, відчувати постійну відповідальність за країну, свій народ, себе, прагнути здійснити реальний внесок у реформаторські процеси.

У значної частини молоді, разом з тим, спостерігаються прояви апатичного ставлення до моральної та соціальної деградації, суспільно-політичних процесів у суспільстві, пов'язаних із нехтуванням загальнолюдськими моральними цінностями,

зростанням злочинності, неприйняттям духовних ідеалів, що свідчить про необхідність посилення уваги всіх інституцій держави до підсилення громадянської відповідальності особистості у системі виховної роботи, до виховання громадянської позиції учнівської молоді.

Громадянська відповідальність визначається єдністю почуттів, думок, діяльності, тому важливо дбати про розвиток інтелектуального, емоційного, практично-дійового компоненту громадянської культури, щоб повага до Батьківщини, до її святинь, законів і символів, розуміння своїх обов'язків і прав поєднувалися з реалізацією власних патріотичних прав, обов'язків, почуттів, у повсякденному житті особистості [2].

І. Бех об'єднав громадянські якості особистості у певний блок, що надало можливість визначити громадянина як патріота своєї держави. Серед найважливіших громадянських якостей він називає такі: почуття громадянської гідності, громадянську свідомість, почуття обов'язку та громадянської відповідальності, прихильність до державних інтересів, громадянську мужність, готовність захищати Батьківщину, правосвідомість, повагу до національних традицій, громадянську активність, державний оптимізм [1].

Громадянська відповідальність є відображенням громадянської сфери суспільного життя, громадянського суспільства, громадянських прав і статусу громадянина; це культура громадянського суспільства, яка передбачає сукупність ціннісних орієнтацій, моральних, духовних, якостей та світоглядно-психологічних характеристик особистості, єдність громадянських прав і обов'язків.

З метою формування громадянської відповідальності в освітньому просторі у рамках всіх предметів необхідні зміни у традиційних методах роботи зі здобувачами освіти. Такий інноваційний підхід до освітнього простору передбачає, що методи навчання мають інтегрувати завдання виховання активного та свідомого громадянина і в бути освітньою ціллю кожного предмету. Це вимагає спільних зусиль педагогів, які беруть участь в освітньому процесі, тісної міжпредметної взаємодії під час реалізації змісту освіти, а також змін в організації діяльності усієї освітньої установи як інституції. На передній план виходить готовність педагога реалізовувати своє право на академічну автономію у поєднанні зі зміцненням автономії закладу освіти, актуалізує потребу в допоміжних методичних матеріалах [4].

Одним із актуальних факторів і засобів формування громадянськості є українознавство, вивчення свого родоводу, місця, де народилися особистість. Через українознавство вирішуються особистісні і педагогічні, проблеми:

1. національна мова як інструментарій кожного громадянина, як основа життя народу;
2. сім'я як генетично-родовідна і соціально-політична етнотна основа для педагогіки;
3. етика спілкування, зовнішній вигляд, знання про вбрання і національний одяг вбачають історичне прагнення до збереження багатой творчою видумкою колоритної культури і історичну гордість за свій народ;
4. вивчення народних традицій, ритуалів і церемоній [3].

Сучасна модернізація всієї системи освітнього простору вимагає пошуку нових педагогічних технологій, що здатні забезпечити виявлення вмотивованих громадянських вчинків, дій; формування особистості, громадянина з активною громадянською позицією, яка передбачає оволодіння здобувачів освіти знаннями про обов'язки і права громадян; сформованість в людини високих морально-вольових характеристик, переконання їх в доцільності демократичних перетворень суспільства, патріотичних якостей і почуттів.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: [підручник] / Іван Дмитрович Бех. К. : Либідь, 2008. 848
2. Виховання громадянської культури. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/172/5496.html>
3. Виховання громадянськості старшокласників – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/7914/97/>
4. Громадянська відповідальність: 80 вправ для формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів. 5–9 клас. Посібник для вчителя Рафальська М., Боярчук О., Герасим Н. та ін. Х. : Вид. група «Основа», 2017. 136

Тарас Паска,

*доктор філософії, асистент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
імені Богдана Ступарика*

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника,

e-mail: taras.paska@pnu.edu.ua

Андрій Паска,

*провідний фахівець навчально-методичного відділу, аспірант кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика*

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника,

e-mail: andrii.paska@pnu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Музейна педагогіка у закладах вищої освіти поєднує в собі педагогічний та культурологічний аспекти, виступає ефективним засобом формування у студентів почуття гордості за власну країну, розуміння власної історії та культурних традицій.

Відомий прикарпатський педагог, Народний вчитель України, керівник науково-дослідної лабораторії «Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщино-знавство» П. Лосюк підкреслював, що сучасні умови висунули на передній план національно-патріотичне виховання молоді, адже такого вибуху патріотизму не було за всі роки незалежності країни. Актуальність і важливість національно-патріотичного виховання дітей і молоді у сучасному освітньому просторі України на засадах етнопедагогіки П. Лосюк пояснював на прикладі Донбасу. Більшість населення цього регіону проголосувала за незалежність України у 1991 р. «Якщо б за роки незалежності цілеспрямовано формувалась ідентичність українця-слобожанця, громадянина-патріота України, то вдалося б якщо не уникнути нинішнього жаху, то хоча б зменшити його» [4, с. 189].

У наші дні Україна переживає період історичного випробування, її доля залежить від багатьох політичних, військових, економічних, міжнародних факторів. У цьому зв'язку не можна не погодитися з твердженням відомого науковця-українознавця П. Кононенка про те, що «величезну роль мають відіграти й фактори історичної пам'яті..., громадянської та національної самосвідомості, гідності, честі, усвідомлення кожним і власної, й історичної місії нашої нації, держави, мови та культури» [2, с. 11].

Науковець І. Бех у статті «Патріотизм у духовному злеті народу» (2023) наголошує, що особливої значущості виховання патріотизму у молоді «актуалізується під час загрози для існування країни, що вимагає її захисту» [1, с. 6]. Тому так важливо виховувати зростаючу особистість «як патріотично здатну, що характеризується відповідною силою, стійкістю, спрямованістю, тобто такою, на яку суспільству можна не сумніваючись покластися у складних обставинах буття» [1, с. 6].

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затвердженій МОН України (2022) наголошується, що у період війни, яку Російська

Федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна потреба «посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді, формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей..., визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток української держави» [3].

Формування громадянської самосвідомості і ціннісних орієнтирів студентської молоді засобами музейної педагогіки здійснюється на прикладах героїчної боротьби українського народу за незалежність, ідеалів свободи, державності і соборності від княжої доби, українських козаків, Українських січових стрільців, армій УНР і ЗУНР, загонів Карпатської Січі, УПА, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. На сучасному етапі особливе значення має виховання на прикладах мужності та героїзму активістів Революції Гідності, Героїв Небесної Сотні, учасників повномасштабної російсько-української війни.

Вагомий внесок у національно-патріотичне виховання студентської молоді належить музейним установам, що функціонують у закладах вищої освіти Західної України. Серед них – музеї Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, музей народного мистецтва Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва, музей коломийської книги, музей української мови та музей історії у Коломийському педагогічному фаховому коледжі (Івано-Франківщина), музей історії Національного університету «Львівська політехніка», музей історії Львівського національного університету ім. І. Франка, музей Степана Бандери Львівського національного аграрного університету, музей історії Академії сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів), музейний комплекс Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, етнографічний музей та археологічний музей Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, археологічний музей Ужгородського національного університету, музей прикладного мистецтва Закарпаття Мукачівського державного університету, музей етнографії Волині та Полісся, музей Лесі Українки, музей археології Волинського національного університету ім. Лесі Українки (м. Луцьк), музей історії Національного університету «Острозька академія» та ін.

Музейна педагогіка широко використовується в освітньому процесі Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника (ПНУ). Тут функціонує декілька науково-пізнавальних музеїв, створених зусиллями викладачів і студентів, серед яких – музей історії ПНУ ім. В. Стефаника та освіти на Прикарпатті, музей археології Прикарпаття, музей декоративно-прикладного мистецтва, музей природи, музей навчально-наукового Юридичного інституту. Значною подією стало відкриття у квітні 2024 року на факультеті історії, політології і міжнародних відносин музейно-виставкового простору в рамках проєкту «Історія в артефактах: сьогодення російсько-української війни». Ідея його створення виникла серед студентів університету і стала прикладом збереження історичної пам'яті про студентів і випускників ПНУ ім. В. Стефаника, які воюють або загинули під час захисту України від моковських окупантів.

Таким чином, музейна педагогіка створює унікальні можливості для формування почуття гордості за власну культуру та ідентичність, активізує патріотичні почуття та відповідальність кожного громадянина перед своєю країною. Упровадження музейної педагогіки в освітній процес сприяє формуванню глибокого та стійкого патріотичного світогляду у студентів.

Література

1. Бех І. Патріотизм у духовному злеті народу. *Вісник НАПН України*, 2023. № 5. С. 1-7.
2. Кононенко П. Українознавство. Підручник для вищих навчальних закладів. Київ, 2005. 680 с.
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Затверджено наказом МОН України № 527 від 06.06.2022 р.: вебсайт. URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view> (дата звернення: 16.05.2024 р.).
4. Лосюк П. На вістрі часу: освітньо-краєзнавчі статті. Косів: Писаний камінь, 2016. 276 с.

Maryna Pavelchuk,
*Candidate of Pedagogical Sciences,
Researcher at the Department of International Relations
and Scientific Cooperation of the Institute of Pedagogy
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
e-mail:zagorul_ko@ukr.net*

WAYS OF FORMING STUDENTS' CULTURAL COMPETENCE IN ART EDUCATION

According to the State Standard of Basic Complete Secondary Education (2020):
Competence – acquired in the process of integrated ability of a student, consisting of

knowledge, skills, experience, values and attitudes that can be implemented in practice in a holistic manner; competence – is a socially recognised level of knowledge, skills, abilities, attitudes in a particular area of human activity [4].

The key competences include cultural competence. It is a sustained interest in mastering Ukrainian and world cultural and artistic achievements; respect for Ukrainians, representatives of indigenous peoples and national minorities, cultural traditions of other countries and peoples; understanding of creative ways of expression and transmission in different cultures through various types of art and other cultural forms. It implies the ability to understand and appreciate, as well as the willingness to develop and express one's own ideas and feelings through culture and art.

The main vectors of forming students' cultural competence in art education are: 1) “national”, which is aimed at mastering the cultural heritage, traditions and values of one's own country; and 2) “intercultural”, which is aimed at understanding, appreciating and accepting cultural traditions, values and events of other countries [3].

The definition of the content and role of all components of sociocultural competence in the communicative-activity approach to teaching, as well as the sociolinguistic and psycholinguistic prerequisites for the formation of sociocultural competence, motivate its didactic structure: Sociocultural competence is an integrated formation that includes knowledge of the language system and theoretical information about language units, knowledge of the country and country studies, as well as the ability to correlate language means with communicative goals and conditions, i.e. communicative and activity-based approach.

Cultural competence is formed in students through practical tasks and exercises contained in Ukrainian language textbooks or chosen (compiled), if necessary, by teachers themselves, in the topics of oral expressions or written works offered to students (this may be textual material related to the history of the state, its symbols, the way of life of the Ukrainian people, their customs, traditions, ethnography, culture – material, oral, poetic, musical, etc. as well as in comparison with the culture of the respective national community); texts that reveal the inherent mentality of Ukrainians. The implementation of this aspect of educational activity is subordinated to the education of a citizen of independent Ukraine, who, being aware of himself as a representative of his nation, is also aware of his

civic affiliation to the state, which is his homeland and which provides him with all the necessary conditions for life, in which he, speaking the state language, can fully exercise his rights, needs and abilities.

N. Bondarenko notes that the content of education and the role of cultural competence should correspond to the socio-cultural type of a given society and reproduce a personality more or less modal to this type. The result of enculturation should be a personality capable of reproducing culture, its core, basic values, traditions, broadcasting, disseminating it, and passing on cultural heritage to future generations [2, p. 96]. Therefore, the content socio-cultural component contributes to the formation of cultural competence and is focused on the assimilation of cultural and spiritual values of the Ukrainian people and moral and ethical values in general; it is based on the cultural traditions and vectors of the state development [1].

References

1. Богданець-Білокаленко Н. Культурна компетентність у програмах з української мови для 5-6 класів ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин в умовах НУШ. *Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки*: зб. тез III Міжнар. онлайн-конф., м. Київ, 19 трав. 2022 р. Київ, 2022. С. 132–135.
2. Бондаренко Н. Формування культурної компетентності як ключової на уроках української мови. *Молодь і ринок*. 2019. 8 (175). С. 94–99.
3. Лобова О., Сбруєва А., Бойченко М. (2020). Формування культурної компетентності школярів у процесі мистецької освіти в «Новій українській школі». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. 3-4. С. 266–276.
4. Державний стандарт базової середньої освіти. *Міністерство освіти і науки України*. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 06.05.2024).

Любов Пена,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ВИШИВКОВИЙ СВІТ ДМИТРА ПОЖОДЖУКА

Українську вишивку називають кодом нашої нації. Велику роль у плеканні, примноженні та пропагуванні споконвічних традицій вишивання, у розкритті націєтвірного, націєзберігального та виховного потенціалу української вишивки відіграють не тільки організації й установи відповідного спрямування, а й окремі особистості. Своєю діяльністю, наполегливою працею в цій царині вони сприяють розпросторенню української вишивки, поширенню відомостей про неї, прищепленню

любові до свого, рідного – того, що вирізняє нас із-поміж інших, вихованню українця-патріота, свідомого своєї історії та гідного свого майбутнього.

До когорти залюблених у вишивку належить наш краєнин Дмитро Онуфрійович Пожоджук – письменник, журналіст, громадсько-політичний діяч, етнограф, етнолог, краєзнавець, фольклорист, писанкар, вишивальник. Він – відомий український дослідник Гуцульщини, заслужений майстер народної творчості України, лауреат премій імені Івана Огієнка та Мирослава Ірчана, довголітній голова Космацької сільської ради, автор багатьох публікацій про Гуцульщину в українських і зарубіжних виданнях та кількох книг, ініціатор проведення міжнародного гуцульського фестивалю, світового конгресу писанкарів, міжнародного фольклорного фестивалю «Великдень у Космачі». І цей список можна було би продовжити.

Такий багатоаспектний і різноплановий характер діяльностей Д.Пожоджука, напевно, можна пояснити його великою любов'ю до того, що він робить, за що береться, глибокою закоріненістю в рідну стихію, з якої черпає сили й насагу для роботи і творчості. А відомо: що міцніше коріння, то розкішнішою, багатшою є крона. У всіх значеннях. Він – митець, «який повністю живе у світі Карпатських гір (Космач – не тільки мала батьківщина Дмитра Пожоджука, але й земля, на якій живуть Пожоджуки з діда-прадіда). А щоб жити в горах – се треба любити, аби не вступатися звідтіля і не спокушатися цивілізаційним болотом (механічним і духовним)» [1, с. 3].

За освітою Д.Пожоджук – журналіст, а «вишивка – то є моє захоплення», – зізнається митець. Ще в першому класі вишив велику як для такого раннього віку картину «Два півники город молотили». Отож він є одним із небагатьох, хто вийшов за межі стереотипного уявлення, що вишивання – то справа переважно жіночих рук. Як розповідає Д.Пожоджук в одному зі своїх відео на власному ютуб-каналі, вишиває все з молитвою. На його переконання, у вишивці, як і в писанці та й у будь-чому іншому, важлива кожна деталь, навіть найменша.

Д.Пожоджук вишив панно з узорами, на якому продемонстровано близько 100 візерунків, виконаних різними техніками: прямим хрестиком, болгарським хрестиком та ін. Професійно і з любов'ю майстер розповідає про композиційні та колірні особливості поширених космацьких народних узорів: узір «ключковий», «горішковий», «косичкатий», «пушкатий» (для скатертин), «пушкатий дрібонький» (для чоловічих і

жіночих сорочок), «сосновий», «кнігиньковий» (від назви квітки – кнігинька), «ільчатий», «ружевий» (від «ружа») тощо. Одним із найдавніших узорів у Космачі є «ликєчий», який, за словами Д.Пожджук, вважають найповажнішим, найбільш затребуваним. Для рушників у Космачі використовують такі узори, як «джуга», «трилист» та ін.

Д.Пожджук як вдумливий дослідник і блискучий знавець вишивки стверджує, що в давніх космацьких узорах не використовують синього кольору, а якщо він трапляється, то в невеликих вкрапленнях у сучасних вишиванках. Це ж стосується і зеленої барви, якої обмаль у власне космацьких вишивках. Ознакою космацької вишивки є жовтогаряча сонячна барва. Тут можна провести паралель між назвою рідного села митця – Космач, яку мовознавці розшифровують як «келія сонця». Для Д.Пожджук рідне село є тим місцем, де «найкраща енергетика, найбагатші звичаї та обряди» [2, с. 2], місцем, яке цією енергетикою, історією, красою природи, самобутнім мистецтвом виплекало його як особистість.

У доробку майстра – жіночі й чоловічі сорочки, рушники, ясики, серветки, скатертини, картини, портрети. Д.Пожджук сам вишиває, а також збирає та відтворює старі, призабуті і майже втрачені узори. У його колекції – вишивки з Молдови, Болгарії, Білорусі, Росії, Литви і Балкан. Багато узорів є авторськими, мають великий успіх і спричиняють захоплення в поціновувачів. У вишитих сорочках пана Дмитра мають честь ходити багато визначних особистостей. Свою вишивану красу репрезентував на кількох десятках персональних виставок як в Україні, так і за її межами (Франція, Великобританія, Польща).

Д.Пожджук усюди різними доступними способами пропагує українську вишивку. Як один із прикладів наведу його кваліфіковане розлоге пояснення під моїм дописом у фейсбуці, де йшлося про упередження щодо використання чорного кольору на весільному рушникові, на який під час шлюбу стають молодята, оскільки чорне асоціюється зі смутком. Ось професійне тлумачення митця стосовно цього факту: «...чорний колір – це колір наших чорноземів і символізує він зовсім не журбу, а в позитивному розумінні він асоціюється зі стриманістю, відмовою від розкошів, із лаконічністю, модою, владою та розкішню. До того ж треба читати символи на рушникові... Наприклад, ромб – це символ родючості, адже за формою він нагадує два трикутники, чоловічого та жіночого начал. Стосується культу землі. Ромб (із крапкою посередині) є символом засіяного поля, яке

мало надзвичайно велике значення для наших предків, означало багатство, достаток та добробут; і до весільного рушника він дуже пасує. На ... рушникові домінує хрест – уособлення сонця, місяця, зоряного неба, вогню, початку тощо. А весілля якраз і є початком подружнього життя. До того ж, наша церква все хрестом починає і все закінчує. Він символізує чотири пори року, чотири сторони світу і т.д.».

Українська вишивка як народне надбання живе й житиме завдяки зусиллям таких неординарних особистостей, як Д.Походжук.

Література

1. Баран Є. Походжукова інтерпретація світу. *Походжук Д. Весілля: новели*. Чернівці : Букрек, 2021. 176 с.
2. Походжук Д. Космач – келія сонця. Косів : Писаний Камінь, 2012. 78 с.

Лариса Петренко,
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу теорії і практики педагогічної освіти
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
e-mail: laravipmail@gmail.com*

ОСВІТА ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНИНА

Війна в інформаційному просторі України, яка продовжується вже тривалий час, «завдає не меншої шкоди, аніж війна на полі бою. І це без жодних перебільшень» [3]. Нові виклики (розвиток інформаційних технологій та їх конвергенція з технологіями штучного інтелекту; визнання кіберпростору разом з іншими фізичними просторами як одного з можливих театрів воєнних дій; деструктивна активність російської федерації – вчинення актів кібертероризму та кібердиверсій стосовно національної інформаційної інфраструктури; посилення тенденції щодо використання кібератак як інструменту спеціальних інформаційних операцій, маніпулювання суспільною думкою, вплив на виборчі процеси; посилення ролі електронних комунікацій, що вочевидь матиме довготривалий вплив на світовий порядок тощо) [4] та швидкозмінюваний цифровий світ поряд з проблемою формування безпекового середовища актуалізують необхідність формування громадянина в системі освіти.

У багатьох наукових працях, концепціях і нормативно-правових документах освіта визначається «важливою ознакою і передумовою розвитку людини, будь-яких спільнот, організацій та інституцій, а також суспільства загалом» [2]. Не зменшуючи

значення школи як інституції в системотворчій ролі особистості, Ю. Вооглайд констатує: «Що менше свободи вибору отримують сім'ї, то більшого значення в системі освіти набувають школи», але водночас «роль школи (всіх шкіл) у формуванні освічених людей і освіченого суспільства навряд чи перевищує 10%» [2, с. 247]. Однак в українському суспільстві думка про те, що саме школа несе відповідальність за виховання і освіту громадянина, сформована в межах держави у радянську добу, до цих пір сприймається як константа. Про необхідність подолання «відголосків централізованої адміністративної системи», що проявляються у «посттоталітарних освітніх практиках», «посттоталітарній свідомості», впливають на взаємовідносини в системі «викладач-студент» залишаються суб'єкт-об'єктними, монологічними тощо йдеться в дисертації О. Якимчук. Сформовані в ті часи стійкі поняття «дати освіту», «працювати в освіті», «прийти в освіту» ще доволі часто й зараз зустрічаються в навчально-методичній літературі, різних планах і програмах і використовуються під час семінарів, вебінарів, дискусій тощо.

У руслі трансформації нових завдань, які постали перед науково-педагогічною спільнотою, керівниками місцевих органів влади, громадами і суспільством важливо усвідомити, що: «Цінністю є не сама освіта, а єдність освіченості, поінформованості та досвіду. Також цінністю є не знання як таке, а єдність знання, вміння і розуміння» [2, с. 248]. На рівні громад і суспільства в цілому систему освіти слід розглядати в інституційному сенсі, а це означає, що освітню функцію мають усі суспільні інституції: заклади освіти всіх типів і форм власності, в т. ч.: до- і післяшкільні, бібліотеки, засоби масової інформації, церква, спортивні організації, театр, вулиця, сім'я, установи культури (дозвілля) різного типу, електронні ресурси, підприємства та установи і організації, органи влади, силові структури, які формують культурне середовище через свою безпосередню професійну діяльність, прийняття управлінських рішень, створену корпоративну культуру, взаємодію між собою і з членами громади, модель прийнятої поведінки та ін. Цей процес має регулюватися через прийняття і реалізацію нормативно-правових документів, підтримку звичаїв, обрядів і традицій, які «разом утворюють систему неписаних правил і неосяжну в деталях силу, через яку людина фіксує свій ідентитет» [2, с. 183], а також започаткування сучасних. Необхідно погодитися з думкою Ю. Вооглайд, що сьогодні не існує аргументів для заперечення виробленої упродовж

століть аксіоми: «Людина може навчатися чому завгодно і де завгодно, але освіченою може стати лише в культурному просторі» [2, с. 250].

Вітчизняні вчені-педагоги в усі часи розглядали освіту як єдність навчання, виховання і розвитку, який відбувається в процесі набуття досвіду (життєвого, професійного). Тут первинною є категорія «виховання», основним призначенням якого є «забезпечення життєвої наступності поколінь, що не можливе без засвоєння і розвитку новими поколіннями суспільно-трудового досвіду» [1, с. 13]. Усвідомлюючи вплив культурного середовища, зокрема освітнього простору на формування особистості, Ю. Вооглайд розглядає виховання як підтримку дорослішання за допомогою створення і збереження комфортного для розвитку суб'єкта середовища. Однак, останнім часом з національних нормативно-правових документів у галузі освіти зникає поняття «виховання», а відповідно цей процес поступово нівелюється в закладах освіти і в інших суспільних інституціях. Процес формування культурного середовища став прерогативою окремого міністерства, який сприймається здебільшого як низка окремих культурно-масових заходів і функціонування закладів культури.

Підсумовуючи, зазначимо, що успішне формування громадянина можливе лише в культурному просторі як функції своєї культури, національної культури і загальнолюдської культури як сукупності цінностей норм, звичаїв і традицій, чеснот і табу під впливом яких формуються способи мислення і поведінка, прагнення до навчання упродовж життя. У зв'язку з цим до формування громадянина причетні всі суспільні інституції, які виконують освітню функцію.

Література

1. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. 576 с. (Альма-матер).
2. Вооглайд Ю. Посібник для тих, хто хоче мислити самостійно / Пер. з рос. О. Сауляк. Таллінн: Ülo Vooglaiu Kirjastus OÜ, 2020, 448 с.
3. Мальцева, І. Р., Черниш, Ю. О., Штонда, Р. М. (2022). Аналіз деяких кіберзагроз в умовах війни. Кібербезпека: освіта, наука, техніка. 4(16), 37–44. DOI: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2022.16.3744>.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України». Указ Президента України № 37/2022 від 30.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37/2022#Text>.

Оксана Пояsik,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувачка кафедри педагогіки і психології
Коломийського навчально-наукового інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
e-mail: oksana.poiasyk@pnu.edu.ua*

СИМФОНІЯ ГІРСЬКИХ РІК: ЖИТТЯ ТА РЕМЕСЛО БУТИНАРІВ У КАРПАТАХ

У верховинах Карпат, де величні ліси і гірські потоки формують неповторний пейзаж, проживає унікальна спільнота – карпатські лісоруби. Серед гуцулів, що проживають у високогірних регіонах Карпат, лісова промисловість не просто відіграє роль у культурі, але й стає ключовим фактором у збереженні екологічної рівноваги цього регіону.

Серед видатних представників української класичної літератури часто зустрічається тематика, пов'язана з життям і працею лісорубів і сплавників у Карпатах. Різноманітні приклади цієї тематики, де розкриті творчі та стильові особливості різних авторів. Наукові спостереження доповнені уривками з творів Ярослава Головацького, Михайла Устияновича, Івана Франка, Івана Нечуя-Левицького, Григорія Хоткевича, Михайла Коцюбинського, Бориса Лепкого, Володимира Гренджі-Донського та інших..

Лісоруби, колись відомі як бутинарі, відчують магію гір і могутності природи. Це ремесло наставляє людину любити свої корені, свій рідний край і пам'ятати свої походження та мету.

Вони відрізняються від інших за своїми традиціями, в яких враховується зв'язок з природою. Бутинарі не лише забезпечують собі матеріали для тепла й будівництва, але й захищали лісову екосистему.

Гуцули розчищували лісові угіддя від дерев, щоб перетворити їх на поля для землеробства, які ставали нерухомою власністю селянина. Карпатський ліс вирубували для збільшення площ пасовищ. Відомий польський письменник і етнограф С. Вінценз писав: «Дорога на Чорногорі вела лісами – ніде не зрідженим, не зачепленим сокирою. Щораз неприступнішою ставала лісова гущавина, щораз безмежнішою... Був то ліс заповітний, справіку ніким не тривожений. Затятий ворог усього зайшлого, не впускав

досередини ніякого – ні великого, ні малого гостя. Навіть віхола не мала туди доступу. Навіть для нового покоління дерев не було там місця. Одно дерево підтримувало друге, одно сплелося з іншим. Навіть трухляві дерева зберігали рівновагу... Там і молоднякові лісовому – яличкам та смерічкам – було веселіше, доки зоставалися молодими. Як тільки трохи підростали – вітровій ламав їх, викривлював, крижаним подихом облуплював із кори, калічив. Але найбільше вирубували їх люди, що вже засіли на тих залісинах. Щороку опоряджали полонину, розширювали, вирубували далі, випалювали пні та коріння» [1, с. 53].

Більшій частині мешканців Гуцульщини праця, пов'язана з вирубкою лісу, зокрема на лісосплавах, була одним із головних способів забезпечення собі засобів існування. Рубанням лісу та його сплавами займалися найбільш бідніша частина гуцулів. Праця у бутинах (на лісорозробках) і лісосплав набули більшого поширення, ніж господарювання гуцулів на полонинах [2, с. 232].

Для гуцулів ремесло лісоруба – це не лише спосіб заробітку, а й спосіб життя, що відзначався повагою до природи та своєї спадщини. Вони відчували велич гір і навчалися зберігати природний ресурс, бережно ставлячись до екологічних наслідків своєї діяльності. Таким чином, вони ставали не лише лісорубами, а й хранителями природи у цих гірських краях.

Бутинар, карпатський лісоруб, що вміло сплавляли плоти по гірських річках, – це справжній майстер свого роду, об'єднуючи в собі бездоганну вправність у роботі з деревом та необхідні вміння для створення плотів, які витримують перипетії величезних гірських потоків.

Відбір дерев, що можуть протистояти випробуванням води, були важливою складовою їхньої роботи. Вони майстерно використовували традиційні методи та інструменти для обробки та збору матеріалів.

Побудова плотів вздовж гірських річок вимагає уважного врахування кожного елемента через сильні течії та різкі перепади висот. Бутинарі пристосовували свої плоти так, щоб вони були не лише міцними, але й здатними витримувати випробування гірських вод.

Це ремесло поєднувало в собі навички лісоруба, судобудівника та мореплавця, перетворюючи бутинг не лише як засіб транспорту, але й символ карпатської стійкості та майстерності.

Мистецтво ремесла сплавити дерево по гірських ріках Карпат – це вміння гармонійно співпрацювати з природою. З допомогою дерев'яних плотів, що легко пливуть по кришталевих водах, ці майстри ремесла вправно маневрували серед гірських порогів та стрімких потоків. Вони володіли унікальним вмінням читати річку, адаптуючись до її примх та перешкод.

Кожен рух веслом – це сповідь танцю з природою, щира розмова із річкою. Ці ремісники не лише вміли майстерно керувати плотом, але й розуміли важливість збереження навколишнього середовища, щоб і майбутні покоління могли насолоджуватися красою цих гірських вод у серці Карпат.

Бутинарі – справжні герої, люди, які володіли неймовірною силою та стійкістю, завдяки чому вони могли адаптуватися до будь-яких умов. Їхні напружені трудові дні переповнені звуками дзвінких сокир поєднувалися з природним гармонійним концертом.

Ліси Гуцульщини були не лише джерелом матеріального багатства, але й відігравали важливу екологічну та соціокультурну роль. Вони створювали унікальні екосистеми, були джерелом дикорослих трав, грибів, та дикої фауни, що забезпечувало гуцулів їжею та сировиною для ремесел. Крім того, ліси мали величезне культурне значення для гуцулів, які вважали їх святими місцями, пов'язаними з легендами та традиціями свого народу.

Література

1. Вінценз С. На високій полонині (Правда старовіку). Львів, 1997. С. 53.
2. Чоповський В. Лісоруби та сплавники лісу Українських Карпат у творах письменників (XIX – 20-30-ті рр. XX ст.). *Народознавчі зошити*. № 2 (98), 2011. С. 215-235.

Оксана Рись,
*аспірантка кафедри теорії і методики технологічної освіти
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
e-mail: risoksana447@gmail.com*

ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ВИШИВАНКИ СЕРЕД ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Вишиванка є одним із найяскравіших символів української культури та національної ідентичності. Вона не лише відображає майстерність народних майстрів, але

й втілює багатство історії, традицій та духовних цінностей українського народу. Збереження вишиванки як елемента культурної спадщини є важливим завданням, яке допомагає зберегти національну самобутність та передати її наступним поколінням.

Вишиванка, як традиційний український одяг, має глибоке історичне коріння. Віддавна вишиванка використовувалася не лише як елемент повсякденного та святкового одягу, але й як оберіг. Орнаменти та візерунки, які використовувалися у вишивці, мали символічне значення і передавалися з покоління в покоління. Кожен регіон України мав свої унікальні техніки та мотиви вишивки, що відображали місцеві традиції, природні особливості та історичний контекст.

Освіта відіграє важливу роль у збереженні вишиванки як культурної спадщини. У навчальних закладах вводяться курси, присвячені народному мистецтву та традиціям, що дозволяє молодому поколінню глибше ознайомитися з культурною спадщиною своєї країни. Це сприяє формуванню у молоді почуття гордості за національну культуру та бажання зберігати та передавати її майбутнім поколінням.

Сучасні технології відкривають нові можливості для популяризації вишиванки серед здобувачів освіти. Інтернет, соціальні мережі та цифрові архіви дозволяють розповсюджувати знання про вишивку, залучають до її вивчення. Онлайн-курси та майстер-класи, відеоуроки та віртуальні виставки допомагають зробити знання про українську вишиванку доступнішими для ширшого кола людей.

Важливу роль у просвітницькій діяльності серед здобувачів освіти відіграють музеї та культурні установи, які зберігають та популяризують зразки традиційного одягу та вишивки. Вони організують виставки, майстер-класи та інші заходи, що дозволяють ознайомитися з культурним надбанням України [3].

Важливу роль у популяризації української вишиванки відіграє також громадська активність. Щороку у третій четвер травня в Україні відзначається День вишиванки, коли тисячі людей одягають вишите вбрання, беручи участь у численних заходах, флешмобах та акціях. Це свято формує у підростаючого покоління почуття єдності та національної гордості.

Таким чином, вишиванка є важливим елементом культурної спадщини українського народу. Її збереження вимагає зусиль з боку державних установ, освітніх закладів, громадських організацій та кожного громадянина. Вишиванка символізує не

лише багату історію та культуру України, але й є джерелом натхнення та гордості для наступних поколінь.

Література

1.Вакулєнко Н. Методичні засади навчання учнів старших класів виготовленню вишитих виробів засобами інформаційних технологій // Дидаскал : часопис : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Університетська освіта в Україні у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», 17–18 листопада 2020 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2021. № 21. С. 81-83. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/17362>

2.Кісь А. Методичні аспекти навчання старшокласників української народної вишивки. Дидаскал : часопис : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Трансформації вищої педагогічної освіти: світовий і український контекст», 16–17 лист. 2021 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2021. № 22. С.165-167. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/18367>

3.Кудря О. В. Виховання молоді в українських національних традиціях. Мистецтво української вишивки – життєдайне джерело творчості, присвячене пам'яті Героя України, Заслуженого майстра народної творчості України В.С. Роїк: матеріали наук.-практ. конф., (м. Полтава, 25-26 вересня 2014 р). Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. С. 85-89. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7338>

Галина Русин,

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
e-mail: galina.rusyn@pnu.edu.ua*

Лариса Наконечна,

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
e-mail: larysa.nakonechna@pnu.edu.ua*

НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

У контексті подій останнього десятиліття в Україні особливого значення набули питання національної свідомості, національної самоідентифікації, патріотизму. У зв'язку з цим важливим є питання національного виховання молодого покоління, визначене і підкріплене освітніми законами, програмами, доктринами і зокрема Концепцією національного виховання молоді, що сприяє утвердженню національної ідеї серед молоді, оволодінню цінностями національної культури і т.ін. Зокрема наголошується на важливості передачі наступним поколінням багатовікового досвіду і багатства національно-духовної культури народу, на формуванні особистісних

рис національно свідомого громадянина України, який усвідомлює себе невід'ємною частиною свого народу і готовий відстоювати незалежність і територіальну цілісність своєї держави.

Осмишуючи актуальні проблеми національної освіти і виховання, розуміємо, що їхній розвиток, як і впровадження, що визначаються вимогами суспільства й чинними суспільними обставинами, неможливі без відродження вітчизняних народознавчих педагогічних традицій, а також без застосування провідних новітніх освітніх технологій.

У світлі подій, які розгортаються від початку російської агресії проти України, внаслідок чого маємо масову вимушену міграцію громадян України як у межах держави, так і за кордон, особливо гостро постало питання формування і збереження національної самоідентифікації українців. Вкрай важливим вбачаємо забезпечення належних умов для всебічного пізнання українцями, особливо дітьми, які легко асимілюються в іншу культуру, рідної історії, мови, мистецьких досягнень, духовності свого народу, щоб вони себе відчували невід'ємною частиною народу зі славним багатовіковим минулим і, без сумніву, мирним майбутнім у вільній переможній Україні.

Безсумнівно, почуття патріотизму, національної належності, відчуття Батьківщини, свого коріння, тісного зв'язку з попередніми поколіннями, поваги до їхніх духовних, культурних і матеріальних здобутків виховуються, формуються, відроджуються на рівні свідомості.

«У філософській літературі поняття свідомості визначається як властивість (функція) високоорганізованої матерії - мозку, що полягає у здатності людини відображати зовнішнє буття у формі чуттєвих і раціональних образів» [2, с. 18]. «...свідомість регулює взаємини особистості з навколишнім світом і соціальною дійсністю, дає можливість особистості осмислити власне буття, внутрішній духовний світ і дозволяє удосконалювати дійсність у процесі суспільно-практичної діяльності» [2, с. 18].

У науковому світі проблемі національної свідомості як одному з різновидів свідомості присвячено чимало досліджень. Вартим уваги вважаємо погляд українського філософа В. Лісового, який стверджує, що для «буття нації важлива не тільки, а часто і не стільки наявність певних об'єктивних особливостей в культурі чи політичній історії,

скільки те, у чому самі люди вбачають свою особливість, свою відмінність від інших націй. Це самоусвідомлення має своїм важливим складником певні ціннісні орієнтації і волю - тобто діяльне утвердження себе як колективної «особистості» [3, с.594].

«Загалом становлення людини як особистості відбувається лише в конкретних суспільних умовах, так як особистість – це конкретна людина, що живе в певних історичних умовах і досягла такого рівня психічного розвитку, національної самосвідомості, який дозволяє управляти цим розвитком і взаємодіяти з оточуючими. Тому національна свідомість, виявляючись через своїх носіїв, тобто індивідів, що складають спільноту, є важливим компонентом світогляду особистості» [2, с. 19].

Вважаємо досить точним і вичерпним таке визначення національної свідомості: «...це усвідомлення своєї окремоті, своєї неподібності і неповторності, усвідомлення себе частиною народу, носієм його духовності та культури» [1, с. 34].

Національно свідому особистість формує сім'я, школа, визначні особистості і суспільство загалом. Погоджуємося із Юлією Івченко, що національна свідомість особистості визначається низкою складових, як-от: уявленням суб'єкта про свою національну належність, прийняттям своєї етнічності, позитивним ставленням до історичного минулого нації, її сьогодення та майбуття, володінням рідною мовою, вивченням культури, усвідомленням і прийняттям національних інтересів та ціннісних орієнтирів, готовністю зберігати територіальну цілісність своєї Батьківщини та прагненням збагачувати її [за 2, с.19].

Отож формування національно свідомої особистості є і буде одним з найактуальніших і найвагоміших питань української освіти і суспільства загалом. І це першочергове завдання тих громадян суспільства, які своїм професійним обов'язком обрали бути педагогами (вихователями, вчителями, викладачами) чи духовними наставниками, своїми переконаннями і діями стверджувати національну ідею, бути прикладом для своїх вихованців, учнів, студентів.

Література

1. Вітвицька С.С. Проблема формування національної свідомості особистості у педагогічній спадщині видатних українських педагогів. *Педагогічні науки. Вісник Житомирського державного університету*. Житомир, 2014. Вип.4 (76). С. 34-38.
2. Івченко Ю.В. Національна свідомість і патріотизм як чинники відродження української держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 6 (21) том 1, 2017. С. 18-21.
3. Лісовий Василь. Що таке національна (українська) ідея? *Націоналізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий*. К.: Смолоскип, 2000. С. 593-627.

Олена Рутковська,
доктор філософії
вчитель трудового навчання та технологій
Лицей №32 «Європейський» Полтавської міської ради
e-mail: elenarutkovskatourism@gmail.com

ВИХОВАННЯ В УЧНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВКИ ОДЯГОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Виховання національної самосвідомості в учнів є одним із ключових завдань сучасної освіти. Вивчення української вишивки одягового призначення відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності, оскільки дозволяє молодому поколінню глибше зрозуміти культурну спадщину своєї країни. Українська вишивка, яка має багатовікову історію, несе в собі не лише естетичну цінність, але й духовне та символічне значення, що сприяє розвитку почуття гордості за своє походження та розуміння національної самобутності.

Одним із ефективних способів інтеграції вивчення вишивки в освітній процес є включення цього елемента не лише до програм з народознавства, історії та художньої культури, але і технологічної освіти. Важливо, щоб учні не лише дізнавалися про техніки вишивки та традиційні орнаменти, але й розуміли їхнє символічне значення та історичний контекст. Наприклад, пояснення значення кольорів і символів, що використовувалися у вишивці, може допомогти учням усвідомити глибокий зв'язок між культурою та духовними віруваннями українського народу [1, с.67].

Практичні заняття з вишивки також можуть сприяти розвитку національної самосвідомості. Під час таких занять учні мають можливість власноруч створити елементи традиційного українського одягу, що дає їм відчуття причетності до національної культури. Це не лише розвиває творчі здібності, але й формує повагу до ручної праці та народних традицій.

Важливою складовою виховання національної самосвідомості є організація екскурсій до музеїв та культурних центрів, де зберігаються зразки традиційного українського одягу та вишивки. Це дає учням можливість наочно побачити багатство української культурної спадщини та зрозуміти її цінність. Крім того, такі заходи можуть включати зустрічі з майстрами народної творчості, що дозволяє учням

безпосередньо спілкуватися з носіями традицій та дізнаватися про їхній життєвий досвід [2, с.58].

Робота з народною творчістю також може бути інтегрована в проекти та дослідження, які виконуються учнями. Наприклад, вони можуть досліджувати регіональні особливості вишивки, проводити інтерв'ю з місцевими майстрами, створювати виставки або презентації. Це сприяє розвитку дослідницьких навичок, критичного мислення та активної громадянської позиції.

Важливу роль у вихованні національної самосвідомості відіграє також використання сучасних технологій. Створення цифрових архівів, віртуальних екскурсій та онлайн-курсів з української вишивки дозволяє зробити цей культурний елемент доступним для ширшого кола учнів. Використання соціальних мереж для популяризації вишивки та обміну досвідом також може сприяти формуванню спільноти, що цінує та зберігає національні традиції.

Отже, виховання національної самосвідомості при вивченні української вишивки одягового призначення є багатограним процесом, що включає теоретичні знання, практичні навички, дослідницьку діяльність та використання сучасних технологій. Це сприяє глибшому розумінню учнями своєї культурної спадщини, формуванню почуття гордості за національну ідентичність та активній участі в збереженні й популяризації української культури.

Література

1. Кісь А. Вишивка як засіб прилучення молоді до українських народних традицій. Сучасні соціокультурні процеси: компетентісно-аксіологічний аспект : Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (10–11 листопада 2022 р.). Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С. 66-69. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/20754>
2. Кудря О. Науково-методичні аспекти формування національної самосвідомості в учнів у процесі трудового навчання. Нова педагогічна думка. 2017. № 3. С. 55–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2017_3_17

Діана Сабол,
*доцент кафедри освітнього лідерства
Інституту післядипломної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
канд. психол. наук, доцент
e-mail: d.sabol@kubg.edu.ua*

НАРОДНО-ПРИКЛАДНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

За словами В. Сухомлинського «Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і що ненавидить людина, яка формується». На даному етапі перебування нашої країни у стані війни нам, педагогам, потрібно зробити все, щоб наші діти більше пізнавали себе, свої звичаї і традиції, свою культуру, історію, мистецтво, кухню, звичаєвий побут, яким колись користувались наші пращури. Ми маємо так висвітлювати ці аспекти, щоб у наших вихованців, учнів, студентів виникали добрі, позитивні емоції і відчуття. Потрібно зробити так, щоб наші діти стали пишатись собою, своєю історією, своєю культурою. Цьому може допомогти етнічна обізнаність. Етнічність - культурно-історична своєрідність, що відрізняє один народ від іншого і виступає основою формування нації. Рідний етнос з його культурою виступає тою колискою, в якій формується і виховується молода особистість. Г.С. Сковорода, розвивав ідею духовного народження людини через засвоєння нею культури – мови, релігії, мистецтва, науки, ремесел, сімейних відносин, державного управління, традицій і звичаїв. Головне завдання педагогів - виховувати у дітей шанобливе позитивне ставлення до всього свого. Маленька особистість буде судити про себе як представника певного етносу завдяки знакам своєї національної належності. Знаки своєї національної належності знаходяться навколо нас. Одним з них є народне мистецтво, яке розглядається як важлива художня та національна цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікаційну, естетичну та ін. і слугує формуванню свідомості, саме етнічної свідомості, яка є підґрунтям патріотичного виховання. Пізнання народного мистецтва, і прикладного, зокрема, споглядання і заняття ним будуть спонукати формуванню позитивного ставлення та любові. Заняття народно-прикладною творчістю в дитячому віці сприяють формуванню особистості, розширюючи і розвиваючи свідомість, етнічну зокрема; виховують шанобливе ставлення до свого коріння, допомагають в освоєнні культурної спадщини через рідну культуру, що слугує патріотичному вихованню. Навчання народно-прикладній творчості - це навчання, що виховує і розвиває. Творчий процес слугує розвитку уваги, уяви, пам'яті, під час занять покращується дрібна моторика,

активізуються міжпівкульні зв'язки, що позитивно впливає на мисленнєві та пізнавальні процеси, гармонізується емоційна сфера, дитина заспокоюється, зникає скутість, тривога, переживаються позитивні емоції. Але, окрім активізації психічних процесів і розвитку відбувається духовне виховання – повага до всього свого, що передали нам старші покоління. Витвори декоративно-прикладного мистецтва можуть слугувати ознакою ідентичності та самоіндифікації індивіда.

До найпоширеніших видів народно-прикладного мистецтва відноситься народна вишивка. Народна вишивка, на відміну від вишивки художньої, слугує ознакою причетності її створювача (користувача) до певного етносу. У вишивці правомірно виявляються ознаки не лише національно-специфічної, а й загальнолюдської культури. Подібно до музичного мистецтва, вишивка є мистецтвом, зрозумілим для всіх, тому вона може виступати як своєрідний вид комунікації. За допомогою вишивки можна вивчати народну традицію та національну спадщину. Заняття вишивкою мають терапевтичний та гармонізуючий вплив на майстринь. Також вишивка має виховні та розвивальні функції, які варто використовувати в розвитку дитини. Одним із важливих факторів є те, що українська народна вишивка впливає на формування етнофора.

Сьогодні навчання народній вишивці – це, в першу чергу, залучення учнів до народної творчості, сприяння трудовому та естетичному вихованню, допомога у виборі майбутньої професії, навчання творчо підходити до будь-якої справи, і до вишивання зокрема, розкриття творчого потенціалу. Крім того, що навчання народної вишивки є одним з аспектів у вихованні етно-національного самоусвідомлення молоді, формування етнофора, це ще й засіб саморозкриття особистості, її розвитку, набуття психічного здоров'я, позитивних емоцій, катарсичному процесу та гармонізації особистості.

Важливо, щоб у цей час поруч з учнем був чуйний педагог, який може коректно і толерантно підтримати дитину та направити її у потрібному руслі, особливо при вихованні та формуванні духовних цінностей. На особистісному рівні важливо прийняти себе, пізнавати себе і любити, на соціальному – так само: важливо прийняти, пізнавати і полюбити свою націю і свій народ. А це і є патріотичне виховання, яке ми виховуємо завдяки народно-прикладній творчості.

Останні події, які відбуваються в Україні, показали, в першу чергу, захисний вплив народної вишивки. Подібно тому, як людина звертається до матері, коли їй погано

або небезпечно, так і українська нація звернулась до того, що її оберігає – до вишиванок. Це свідчить про те, що такі переконання локалізуються у глибоко несвідомому і виявляються лише у важкі моменти, коли нація самоорганізується для самозбереження. Як на особистісному рівні вишивка виступає як індивідуальний оберіг (узори наносились на тих місцях, які потрібно було захищати і оберігати: груди, шия, руки, подоли), так і на суспільному рівні нація вдягла вишиванки, щоб таким чином саму себе зберегти. Коли молодь буде усвідомлювати такі переконання – вона буде пишатися своїм народом і його проявленням в народній творчості, це теж буде слугувати патріотичному вихованню.

Література:

1. Лозова О. М. Знакова специфіка етнічної свідомості українців / О. М. Лозова // Проблеми гуманітарних наук : наук. зап. Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка. – 2007. – Вип. 19: Психологія. – С. 4–14.
2. Сабол Д. М. Психологічний феномен української народної вишивки / Д. М. Сабол // Психологічні науки: проблеми і здобутки : зб. наук. пр. / Київ. міжнар. ун-т ; Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : КиМУ, 2013. – Вип. 4. – С. 172–185.
3. Сабол Д. М. Етнокультурна семантика української вишивки / Д. М. Сабол // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г.Костюка НАПН України ; [ред. С. Д. Максименко]. – К., 2011. – С. 278–285.

Юліанна Сергійчук,
науковий співробітник відділу навчання
мов національних меншин та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України
e-mail: juliszergijcsuk@gmail.com

РОЛЬ ВИШИВАНКИ У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЗМУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗАКАРПАТТЯ

У важкий час випробувань для нашого народу одним із завдань школи є виховання патріотизму, формування національної свідомості нового покоління українців і українок.

Ефективним чинником процесу передачі традицій, вірувань, ставлень до світу і людей, що не перериваються віками, є українська вишиванка – сорочка, прикрашена орнаментованою вишивкою, що носить як повсякденний, святковий, патріотичний та культовий одяг. Це національна святиня нашої України, вона символізує і несе в собі духовне багатство, красу і мудрість нації.

За словами В.О.Сухомлинського: «Виховання починається із засвоєння дітьми духовних надбань рідного народу, коли дитина відчувається часткою народу, і в ній, як сонячний промінь у краплині води, відображаються багатовікова історія цього народу, його велич і слава, його мова і надія». Краще викинути, бо немає посилання. Літературу я теж викинула, бо її немає у тексті.

У цьому процесі вчителів на допомогу приходять такі традиційні надбання українців, як вироби декоративно-ужиткового мистецтва, якими вони повсякчас користуються у своєму житті і побуті.

Утім вчителю недостатньо самому одягти вишиванку і спонукати до цього дітей. Важливо, використовуючи різні форми, методи, засоби і прийоми навчальної діяльності знайомити школярів з історією і теорією української народної вишивки, її еволюцією, з художніми особливостями різних етнографічних регіонів України, з орнаментальною символікою української вишивки та можливостями її практичного використання в життєдіяльності людини.

Використовуючи метод проєктів вчитель успішно може донести учням/ученицям, що вишиванка – це символ єдності українського народу, яка у ці складні часи є символом його єднання на шляху до перемоги.

Саме тому в закладах загальної середньої освіти Закарпаття реалізуються проєкти, які пов'язані із вишиванкою.

Мета цих проєктів - сприяння розвитку пізнавального інтересу учнів/учениць до історичного минулого українського народу, його культури, звичаїв і традицій, осмислення ними цінності унікального витвору українського декоративно-прикладного мистецтва – вишиванки, її оберегової значущості; пізнання культури українського народу; залучення до пізнання історичної спадщини українського народу; до чарівного світу народного декоративно-ужиткового мистецтва; ознайомлення з історією її виникнення вишиванки; мотивація дітей одягати вишиту сорочку як на свята, так і щодня; довести значення вишивки в житті українського народу, вироблення духовної потреби берегти її як сімейний скарб, як оберіг; розширити знання про символізм вишивки; формування у дітей позитивні емоції: радість, відчуття прекрасного під час ознайомлення з традиціями, звичаями та оберегами українського народу.

Із цими цілями пов'язані і завдання збагачування активного словникового запасу дітей, розвиток мовлення та активності, вміння передавати свої відчуття; формувати вміння підтримувати щирі, доброзичливі родинні стосунки; сприяння встановленню партнерських відносин педагогів з батьками в питанні патріотичного виховання дітей; виховування почуття гордості за свій рідний край, свою культуру, шанобливого ставлення до України.

Ключові слова: традиції народу України, народна педагогіка, формування патріотизму та національної свідомості. вишиванка, багатомовна Україна.

Леся СЕМЧУК,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри дизайну і теорії мистецтва
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
lesia.semchuk@pnu.edu.ua

РЕПЛІКАЦІЯ – АКТУАЛЬНИЙ СПОСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТИВНИХ ОЗНАК ТРАДИЦІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИТОЇ СОРОЧКИ

Вишита сорочка є основним компонентом у цілісній структурі народного вбрання – важливої складової матеріально-духовної культури українців. Система її декорування не випадкова, сформована впродовж віків і відображає художньо-естетичні вподобання українського народу, особливості його світогляду.

Основними традиційними рисами вишитої сорочки є її білий колір та чітка система розташування візерунків навколо вирізу горловини, обабіч розрізу пазухи, на руках і подолі. Великий вплив на систему розташування вишивок мав тип крою сорочки, який частково визначав і її регіональні відмінності [1]. Проте їх основним виразником була вишивка: види орнаментальних структур, способи їх поєднання, стилістика мотивів, система співвідношення кольорів, технічні відмінності основних, з'єднувальних та обметувальних швів тощо.

Упродовж віків вишита сорочка була духовним оберегом, важливим обрядовим атрибутом, мірилом соціального статусу, а на початку ХХІ ст. вона стала національним символом українців, маркером їх ідентичності в цілому світі.

Великий попит на декорований вишивкою одяг на межі тисячоліть зумовив появу різних за художньо-конструктивними ознаками видів вбрання. Поступово з'явився термін «вишиванка», який означає не тільки вишиту сорочку, але й різного крою та силуету, вишиті переважно машинними швами блузи, сукні, декоровані принтами футболки, часто невідомого авторства. Також одягова вишивка стала важливим джерелом для творчих інтерпретацій, імітацій, навіть асоціацій професійних дизайнерів-модельєрів.

У період масової популярності вишитого вбрання сформувались нові художні якості його орнаментальних композицій, часто з ознаками інтервенції випадкових елементів, не характерних для традиційної української одягової вишивки, появились нові колірні співвідношення, стала динамічною система розташування візерунків. Ручні техніки вишивання – невід'ємна складова регіональних особливостей вишивок – зазнали занепаду.

Художньо-конструктивна образність традиційних вишитих сорочок різних регіонів, локальних осередків залишилася збереженою в більшій мірі в автентичних зразках музейних збірок, приватних колекцій, рідше, як сімейні реліквії в окремих українських родинах.

Унаслідок багатьох факторів, зокрема історично-політичних змін, частково перенасичення ринку товарів і послуг різнотипним вишитим одягом, в українському суспільстві поступово зростає зацікавленість регіональними художніми особливостями одягових вишивок.

Активізувалася діяльність окремих вишивальниць, мистецьких інституцій, які, на противагу ринковим пропозиціям, пропагують відтворення автентичних сорочок сучасними матеріалами.

Процес реплікації доволі громіздкий та трудомісткий. Він передбачає дослідницький процес автентичного зразка, тактильний контакт з ним. Дослідження починається з вивчення особливостей крою сорочки, пропорцій її конструктивних елементів, їх заміру та відтворення у формі креслень. Важливою частиною цього етапу є вивчення формотворчих особливостей, які частково зумовлені фізичними якостями матеріалу, що надалі впливає на підбір тканини для виготовлення репліки. Окремої уваги потребують вишиті структури – від розрахунків кількості вишивальних стібків, які формують орнаментальні елементи, мотиви, рапорти, до створення схеми орнаменту на

папері. Чи не найскладнішим завданням є дослідження технічних особливостей вишивальних швів, надто використаних при з'єднанні конструктивних елементів сорочки, вивершенні країв вирізу горловини, розрізу пазухи, манжет, подолу тощо. Важливим у процесі реплікації автентичного зразка є опанування ручними способами зшивання його конструктивних елементів.

Ручне зшивання сорочки вимагає в декілька разів більше часу, аніж саме вишивання композицій, оскільки, як стверджує Г. Рогатинська, одна з сучасних майстринь, що активно займається реплікацією вишитих сорочок різних локальних осередків: «передбачає декілька етапів формування кінцевого конструктивного рубця-шва, використання ниток різної товщини та властивостей, відпарювання праскою тощо» [2, с. 141].

На прикладі діяльності мистецького простору «Майстерня Магди Дзвін» спостерігаємо збільшення охочих серед різних верств населення виготовити власноруч вишиту сорочку за зразком того чи іншого регіону [3]. Зокрема, у липні 2023 року відбулася виставка «Жива традиція: моя сорочка» в Національному музеї у Львові імені Андрея Шептицького, унікальність якої полягала в тому, що поруч з 27 автентичними сорочками з колекції майстерні було експоновано аж 50 реплік (!), створених її учнями. Серед них чоловічі, жіночі, дитячі сорочки, відтворені за зразками локальних осередків Полісся, Поділля, Покуття, Гуцульщини й повернуті в культуру й побут сучасної родини.

Попри трудомісткість процесу реплікація – відтворення автентичного виробу сучасними матеріалами – стає все більше затребуваною українським суспільством, надто в часі його боротьби за свою самобутність.

Література

1. Захарчук-Чугай Р. В. Українська народна вишивка: західні області УРСР. Київ, 1988. 190 с.
2. Семчук Л. Дослідницькі та творчі практики Ганни Рогатинської в аспекті реплікації української традиційної вишитої сорочки на початку XXI століття. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. – Вип. 65. Том 2. – С. 139–145.
3. Семчук Л. Діяльність мистецького простору «Майстерня Магди Дзвін» у контексті відродження української народної вишивки на початку XXI століття. *Народознавчі зошити*. – Львів, 2022. – Вип. 4. (166) – С. 928–937.

Богдан Тимків,
*доктор філософії, професор,
завідувач кафедри методики викладання образотворчого
і декоративно-прикладного мистецтва та дизайну
Навчально-наукового інституту мистецтв,
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
e-mail: bohdan.tymkiv@pnu.edu.ua*

МЕТОДИ Й УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗВО

Вища освіта в Україні зазнає серйозних змін у зв'язку з переосмисленням мети виховання та навчання в реаліях військової агресії росії. Основний акцент робиться на формуванні особистості майбутніх вчителів професійно компетентними, творчо розвиненими та патріотично спрямованими.

У сучасній педагогічній теорії та практиці відбуваються суспільні перетворення, де етнокультурні компетенції входять до базової компетентнісної моделі майбутніх педагогів на рівні професійних компетенцій.

На більш глибокому рівні розглядається етнокультурна проблематика в мистецько-педагогічній науці, опубліковано значну кількість наукових розробок, присвячених окремим питанням виховання засобами традиційної культури. Зокрема, проблематика засвоєння молоддю елементів етнокультури відображена в наукових розвідках О.Березюк, М. Семенової, А. Корнієнко, О. Будник; питання формування етнокультурної компетентності у здобувачів вищої освіти висвітлювали О. Гуренко, В. Кириченко, Л. Коваль та ін.

Вивчення і розуміння народного мистецтва не тільки розширює світогляд студентів, а й сприяє кращому розумінню національної культури та усвідомленню власної ролі як носія етнокультурних традицій.

Так, О.Гуренко трактує етнокультурну компетентність майбутнього педагога як «інтегроване утворення, представлене єдністю особистісного, гносеологічного, операційного, процесуального, інтегративно-оцінювального, проєктивного компонентів, що забезпечують у своїй взаємодії продуктивну етнокультурну діяльність і творчу самореалізацію майбутнього педагога» [1, с. 46]. О. Березюк описує чинники етнокультурної компетентності, виокремлюючи три групи: до першої групи належить

матеріальна сфера культури (народна архітектура, народний костюм, види творчої діяльності), до другої – духовна сфера діяльності народу (мова, усна народна творчість, народне мистецтво, тощо), третя група чинників – особливості менталітету або етнопсихологічні риси народу [2, с. 38].

Важливим завданням вищої освіти має стати формування наступних етнокультурних компетенцій:

- володіння етнокультурними правилами поведінки та норм моральності;
- розумінням історії становлення різних типів культур, володінням способами освоєння та передачі етнокультурного досвіду;
- готовністю до самопізнання, самодіяльності, освоєння культурного багатства як чинника гармонізації особистісних та міжособистісних відносин;
- володіти системою психолого-педагогічних засобів аналізу та оцінки етнокультурологічного знання;
- здатність усвідомлювати відмінності в етнокультурі за соціокультурного самовизначення.

Вся сукупність перерахованих вище компетенцій утворює етнокультурну компетентність, що сприяє успішній самореалізації та адаптації здобувачів ЗВО в освітньому середовищі.

Відтак, завдання педагогів – здійснювати у своїй професійній діяльності процес передачі етнокультурологічних знань за допомогою системи психолого-педагогічних засобів, розкриваючи сутність та значення інформації у розвитку нашого суспільства.

Серед умов формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва можна виокремити наступні: етнокультурна ідентифікація; власна творча та педагогічна діяльність на основі народного мистецтва; етнокультурна теоретична підготовка як основа готовності до здійснення етнокультурного виховання школярів.

Для забезпечення умов формування етнокультурної компетентності в майбутніх учителів образотворчого мистецтва, освітньою програмою спеціальності 014.12 Середня освіта (Образотворче мистецтво) передбачено вивчення таких освітніх компонентів, як «Історія образотворчого мистецтва», «Декоративно-прикладне мистецтво», навчальні практики – етнографічно-плерерна та музейна. Ці

практики проходять на базі Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею (зал етнографії), музею мистецтв Прикарпаття (експозиція народного мистецтва) а також Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського та Музею писанки (м. Коломия). Мета практики – закріплення теоретичних знань та практичних навиків із низки дисциплін блоку формування фахових компетенцій, отриманих студентами в процесі етнокультурної діяльності на заняттях з дисциплін професійної підготовки майбутнього педагога.

Педагогічними умовами розвитку етнокультурної компетентності здобувачів вищої освіти є: розвиток кругозору, освіченості, необхідних психолого-педагогічних та спеціальних знань у галузі традиційної національної культури; розвиток загальної культури через запровадження курсів, факультативів, змістовну організацію позааудиторної діяльності; організація дослідницької роботи студентів щодо вивчення етнокультурної спадщини; проведення позааудиторних занять та творчих заходів, спрямованих на набуття студентами навичок використання традиційної культури в організації майбутньої професійної діяльності; функціонування цілісної системи навчальних дисциплін.

Модель педагогічного процесу, орієнтованого на формування етнокультурної компетентності, можна представити у вигляді динамічного ланцюжка: знання, емоційно-ціннісне переосмислення, реалізація у процесі діяльності. Структурними компонентами моделі є науковий зміст базової освіти, етнокультурний розвиток у процесі курсового та дипломного проєктування, професійне навчання та комунікація за програмою творчої майстерні, співпраця з культурно орієнтованими організаціями, музеями та виставковими залами.

Рівень сформованості етнокультурної компетенції можна оцінити лише у процесі етнокультурної діяльності.

Особистість, що володіє етнокультурною компетентністю, матиме високі етнокультурні знання, володітиме високими моральними якостями, національною самоідентичністю та вмінням творити та передавати кращі мистецькі традиції народу наступним поколінням.

Сьогоднішній час складний, неординарний, але необхідно відновити національну самосвідомість народу нашої країни та пам'ятати про неповторність етнокультури та її значення для кожного громадянина.

Таким чином, залучення студентів до рідних традицій, до історії свого народу, його звичаїв, обрядів, цінностей, стане результатом шанобливого ставлення до української культури та культури інших народів.

Безумовно, етнічна культура відіграє значну роль у розвитку особистості, визначає специфіку формування етнокультурної компетентності.

Література

1. Гуренко О. Етнокультурна компетентність та її формування у студентів педагогічного університету: технологічний аспект : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2008. 240 с.
2. Березюк О. Формування етнокультурної компетентності особистості в системі професійного навчання. *Проблеми освіти: наук-метод. зб. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України*. Київ, 2015. Вип. 85. С. 37-41.

Лідія Тимків,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
lidiaa.tymkiv@pnu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ І ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ - МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Сьогоднішня соціокультурна та освітня ситуація в умовах військової агресії росії, характеризується зростанням рівня національної ідентичності нашого народу. Спостерігається свого роду ренесанс етнічної самоідентифікації та національної самосвідомості.

Етнічність не закладена у людині від народження. Вона набувається в процесі її соціалізації та освітньої діяльності. Людина формується в смисловому полі певних знаків, традицій, цінностей, ідеалів, властивих конкретному народу. Тому освіта покликана бути національною за змістом та характером.

Відтак, питання формування етнокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників набувають особливого практичного значення, адже саме вони

покликані допомагати різним категоріям населення, в тому числі й представникам різних етнічних груп.

Проблематика етнокультурної компетентності фахівців різних професій розглядалася такими науковцями як: Н. Лисенко, В. Гончарук, О. Гуренко, Н. Онищенко, Т. Соколенко, П. Фриз та ін. Значення етнокультурної компетентності соціальних працівників за умов сучасних глобалізаційних змін висвітлено в працях С. Стрельбицької. Вона вказує на необхідність формування в майбутніх соціальних працівників усвідомлення власного історичного коріння, свого місця у світі, залучати їх до вивчення та засвоєння етнокультури спільноти, в якій вони живуть, щоб, «сформувавши повагу до власної культури, виховати повагу до інших культур на засадах толерантності і єдності» [2, с. 161].

На думку інших науковців (В. Логвиненко, В. Грицанюк), професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної роботи повинна передбачати оволодіння ними системними знаннями про матеріальну, духовну культуру та психологію як свого народу, так і інших етносів, які проживають на території України; умінням орієнтації в сучасних етнічних та міграційних процесах; були національно свідомими; прагнули зберігати, популяризувати та передавати надбання своєї культури та були здатні до міжкультурної комунікації [1, с. 109].

Для визначення етнокультурного потенціалу студентів спеціальності 231 - «Соціальна робота» педагогічного факультету Прикарпатського національного університету було проведено дослідження, участь в якому взяли 63 студенти денної та заочної форм навчання. В якості діагностичного інструментарію було використано створену гугл-форму анкетування, тестування, спостереження, методи математичної статистики, аналіз отриманих статистичних даних відповідно до рівнів сформованості етнокультурного потенціалу студентів, їх порівняння, узагальнення характерних особливостей сформованості етнокультурного потенціалу на високому, середньому та низькому рівнях з метою створення його якісної характеристики тощо.

Діагностичний аналіз етнокультурного потенціалу студентів засвідчив, що безумовна більшість студентів, які виражають високу мотиваційну готовність освоювати основи традиційної культури, мають високий інтерес до культури свого народу, відчують емоційне задоволення від відвідування виставок, екскурсій, вважають, що їм необхідні додаткові знання про етнокультурні надбання українського народу. В процесі

опитування, вони відзначають недостатній рівень своїх практичних навичок та умінь, водночас почуваються досить впевнено під час проведення розмов і дискусій на теми про традиційну культуру, але не мають достатньо сформованого уявлення про її характер.

Аналіз результатів діагностики щодо рівня сформованості етнокультурного потенціалу майбутніх фахівців соціальної роботи дозволяє встановити наступне: - на високому рівні знаходиться 17,10 % респондентів; - на середньому рівні – 44,16 % респондентів; - на низькому рівні – 39,74 % респондентів.

Діагностування виявило необхідність формування особистості студентів на основі поєднання компетентнісного та етнокультурологічного підходів; формування етнокультурних цінностей у процесі навчальної діяльності в ЗВО.

Соціокультурними та психолого-педагогічними передумовами формування етнокультурної компетентності соціального працівника виступають: етнічна ідентифікація соціального працівника; теоретична підготовка соціальних працівників на позиціях етнокультури, етнопсихології та суміжних з ними дисциплін [2, с. 163].

Вивчення формування етнокультурної компетентності майбутніх соціальних педагогів у період навчання у ЗВО відкриває можливості для пошуку нових шляхів підвищення духовно-моральної та етнічної культури молоді; підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців у міжособистісній взаємодії з представниками різних етносів.

Література

1. Логвиненко В., Грицанюк В. *Етнокультурна компетентність майбутніх фахівців соціальної роботи в контексті сучасних вимог до освітнього процесу. Інноваційна педагогіка.* 2019. № 19. С. 106–110.
2. Стрельбицька С. Особливості формування етнокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах глобалізації. *Наука і освіта.* 2014. № 3. С. 161-164.

Ірина Товкач,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти,
УДУ імені Михайла Драгоманова
e-mail : i.tovkach03@gmail.com

МАЙБУТНІМ ПЕДАГОГАМ ПРО УКРАЇНСЬКУ ВИШИВАНКУ ЯК СИМВОЛ УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСТВА У СВІТІ

Ключові слова: педагог, вихователь, заклад дошкільної освіти, український національний одяг, вишиванка, символ, діти дошкільного віку.

Визначаємо, що в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті підкреслено, що головна мета вітчизняної системи освіти – це створення педагогом або вихователем закладу дошкільної освіти всіх умов для розвитку і самореалізації кожної окремої особистості як громадянина України. Окрім того, у документі прописано, що важливим завданням залишається формування покоління, здатного створювати й розвивати цінності громадянського суспільства [2, с. 12].

Дослідження педагогічної літератури засвідчує, що українському народному вбранню відведено вагоме місце у освітньому процесі сучасних закладів дошкільної освіти (Л. Артемова, А. Богуш, А. Грибовська, Л. Калуська, Н. Лисенко Н., Н. Побірченко, Р. Скульський, Л. Сірченко, В. Скуратівський, М. Стельмахович, Г. Сухорукова та ін.). Так, вітчизняні учені (Богуш А., Калуська Л., Кирста Н. та інші) розкрили особливості виховання та навчання дітей дошкільного віку засобами української етнопедагогіки, однією зі складових якої є ознайомлення дітей з українським національним одягом.

Тому під час фахової підготовки майбутніх педагогів має здійснюватися робота щодо усвідомлення студентами важливості цього процесу і мотивації до оволодіння необхідними знаннями і практичними навичками для подальшої взаємодії з дітьми дошкільного віку в подальшій професійній діяльності.

Будь-який народний одяг – це історичний продукт розвитку та діяльності певного етносу, локальної групи, національної меншини, нації... Народний одяг формується завдяки географічним особливостям розміщення етносу, кліматичної специфіки, а також культурному розвитку кожної окремої групи людей [1, с. 286].

Отже, важливою складовою підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти є ознайомлення з українським національним одягом і вишиванкою зокрема. Зазначимо, що український традиційний одяг поділяли за способом носіння: натільний одяг – сорочки-вишиванки; нагрудний одяг – безрукавки; верхній одяг – свита, жупан, кожух; стегновий одяг – плахта, спідниця, запаска, літник, фартух для жінок і шаровари та гачі для чоловіків; пояси; взуття – чоботі, личаки, черевики; головні убори – вінки, хустки, брилі, очіпки, платки тощо [3, с. 312].

Вишиванка – символ оберегу, здоров'я, краси, щасливої долі, родової пам'яті, національної гордості, порядності, чесності, любові, святковості; оберіг. Вона є символом ідентичності кожного українця і України.

Сорочка – один із найдавніших елементів одягу. За часів України-Русі сорочка слугувала як натільним, так і верхнім одягом. У давнину вона шилася з полотна чи сукна. Старовинну сорочку вишивали на комірі, погрудді та манжетах.

Східнослов'янська сорочка кінця ХІХ – поч. ХХ ст. мала велику кількість варіантів крою і орнаментациї та відповідала декільком призначенням. Це і колоритно оформлені святкові, і більш стримані поживні та повсякденні сорочки, які виготовлялися з полотна різної якості.

На межі ХІХ-ХХ ст. модною була сорочка з вишитою маніжкою та декоративними швами. Сорочку носили навипуск.

Важливо зазначити, що за народними уявленнями, в сорочку могли перейти властивості характеру людини (жіночність, працьовитість, незалежність, веселість), фізичний стан (врода, здоров'я, хворобливість) тієї людини, що її носить, і навпаки, сорочка могла передати людині бажані й небажані прикмети. Тому сорочку ніколи й нікому не позичали.

Вишивана сорочка була характерною ознакою кожної місцевості України і відрізнялась орнаментом, технікою виконання та гамою барв. За мотивами орнаменти вишивок поділяють на три групи: геометричний, рослинний орнамент, а також зооморфний (стилізоване зображення тварин і птахів) гармонійно сусідять один з одним і несуть на собі відбиток стародавніх символічних уявлень народу. Так, барвінок – є символом немеркнучого життя; візерунок «яблучного кола», є символом кохання; «дерево життя» з листя або гілок є прагненням до свободи та незалежності; лілія – символ дівочих чарів, чистоти; мак має чарівну силу, що захищає від зла; рута — сонячний рух з вічним оновленням; троянди — уявлення народу про Всесвіт; виноград – радість і краса створення сім'ї; ромбічний восьмикутник – символ сонця-батьківська енергія; калина – символізує безперервність сімейного життя; дуб – символ сили і мужності; хміль – символ молодості, буйства і любові; волошка - символізує спокій, вірність, стабільність; незабудка – символ пам'яті і вірності; фіалка – символізує прагнення до знань, допитливість, хрести – обереги [5].

На нашу думку, варто запропонувати майбутнім педагогам послухати легенду про вишивану сорочку: «На землі лютувала страшна пошесть. Вимирали сім'ї та навіть села. І ось одна жінка, утративши сім'ю, крім одного найменшого сина, молила Бога, щоб він зберіг хоч цю дитину. І Бог відкрив їй таємницю і, коли вона вночі заснула, то звернувся до неї: «Виший дитині та собі на сорочках хрести – знак для ангелів, бо на кому немає хреста, той загине. Але нікому не розповідай про це, бо загинеш сама і твій син». Жінка зробила все так, як було велено, але не могла дивитися на те, як вмирали інші односельці. І жінка розповіла всім про хрести-обереги на їхніх з сином сорочках, та люди не повірили їй. Тоді жінка зірвала вишиванку із свого сина, і він помер на очах у всіх інших. З того часу люди вишивають собі та своїм дітям сорочки – обереги обов'язково з хрестами» [5].

Отже, наші далекі предки вірили в силу орнаменту на вишиванках – візерунки могли захистити від біди і різних хвороб, закликати удачу, прискорити поповнення в сімействі. Вишиванки передавали з покоління в покоління, з роду в рід, берегли як реліквії. Закодована родова генетична інформація оберігала нащадків від ударів долі, захищала від злих сил, поганих очей, негативних енергій, виконувала у наших пращурів (чи функцію оберегу, була провідником магічної сили, прихованої в людині.

Віriamo й ми у важливість вишиванки в житті сучасної української спільноти в усьому світі та разом вишиваємо ПЕРЕМОГУ!

Переконані, що розглядаючи вишиванки, слухаючи пісні, вірші, казки й легенди про цей оберіг, діти змалку долучаються до національної культури, а це сприятиме розвиткові психічних процесів і особистісному зростанню в дошкільному віці [4].

Вивчивши психолого-педагогічну літературу, ми прийшли до висновку, що готуючи майбутніх педагогів до ознайомлення дітей дошкільного віку з народним українським одягом є дієвим засобом ціннісного ставлення до українських мистецьких традицій. Таким чином діти більше дізнаються про культуру, звичаї і традиції свого народу, в них виховується почуття любові до батьківщини, до рідного краю, почуття гордості за свою націю.

Література

1. Богуш А. Українське народознавство в дошкільному закладі: Навчальний посібник для студ. вищ. пед. навч. закладів / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. Київ.: Вища школа, 2002. 407 с.

2. Національна доктрина розвитку освіти. 2002 рік. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3438/1/natsionalna%20doktryna.pdf>

3. Олійник М. Український одяг у системі міської культури Києва (друга половина XIX - початок XXI століття) : монографія / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України, ІМФЕ. Київ, 2017. 312 с.

4. Товкач І.Є. Вишиванка в житті сучасної дитини: психологічний аспект. Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки : зб. тез II Міжнародної онлайн-конференції, 20 травня 2021 р. / за наук. ред. д. пед. наук Н. І. Богданець-Білоskalенко (електронне видання). Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 109-111.

5. Електронний ркурс: <https://zamky.te.ua/naukova-robota/elektronna-naukova-biblioteka/statti/vishivanka-yak-oberig-ta-yak-simvol-lyudskoi-pracovitosti>

Олена Фідкевич,
кандидат філологічних наук,
провідний науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин
та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України
elena.fid@ukr.net

ФОРМУВАННЯ УМІННЯ ЧИТАННЯ З РОЗУМІННЯМ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНИХ КУРСІВ У 7- 9 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У Державному стандарті базової середньої освіти вимоги до обов'язкових результатів навчання визначено на основі компетентнісного підходу, представлено ключові компетентності, які мають формуватися у здобувачів освіти та уміння, наскрізні для всіх компетентностей.

Серед них – «уміння читання з розумінням», яке за Державним стандартом передбачає: «здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору» [1].

Шкільні літературні курси (українська, зарубіжна література, література національної меншини) мають великий потенціал для формування уміння читання з розумінням. Розглянемо приклади завдань, які є ефективними для досягнення цієї мети на кожному із етапів вивчення художнього твору.

Після прочитання тексту твору, важливо виявити емоційне сприйняття його учнями/ученицями. З цією метою використовуються такі запитання і завдання: Чи сподобалося вам оповідання? Чим саме?/ Прочитайте вірш та визначте його настроєве тло./Розкажіть, які емоції викликав у вас твір.

Завдання можуть бути і більш складними за змістом та структурою: Прочитайте вірш. Створіть асоціативний ланцюжок зі слів, що описують ваші емоції, які виникли під час читання./ Опишіть трьома словами – іменником, прикметником і дієсловом своє враження від поезії./ Позначте на шкалі кольорів емоції, які викликало у вас оповідання. Поясніть ваш вибір. Запишіть епізод, у якому емоції досягли найвищого піку. Прокоментуйте їх.

Зазначимо, що фіксацію емоційного сприйняття учнями/ученицями твору, його персонажів, аналіз емоційної рефлексії героїв/героїнь твору важливо здійснювати на всіх етапах його вивчення. Наприклад: Опишіть емоції, які відчував герой у цій ситуації/ Випишіть ключові образи-пейзажі вірша й розкажіть, яким настроєм проникнутий кожний пейзаж./За наданими цитатами визначте емоційний стан головного персонажу твору. Прокоментуйте, що викликало ці емоції. Які засоби використовує автор для передання їх читачеві (пряма авторська оцінка, деталі зовнішності, репліки героїв, опис його дій, вчинків)/ Складіть шкалу емоцій, які відчував головний герой твору. Використайте кольорові олівці. Поясніть причини їхнього виникнення і зміни./Поділіться з однокласниками й однокласницями враженнями від фільму за твором. Порівняйте свої враження після прочитання роману із враженнями від фільму. Що мало на вас більший емоційний вплив – прочитання роману чи перегляд фільму. Поясніть чому./ Прочитайте виразно уривок твору за особами. Намагайтеся передати внутрішній стан і почуття героїв під час діалогу.

Наступним важливим етапом формування уміння читання з розумінням є сприйняття та відтворення сюжету твору (це стосується передусім епічних або ліро-епічних творів). Перевірка знання учнями перебігу основних подій твору зазвичай здійснюється у ході виконання таких завдань: Установіть послідовність уривків із оповідання, поставивши відповідний номер./ Пронумеруйте за сюжетом назви частин твору, які подані не послідовно./За поданими ілюстраціями відновіть перебіг подій у творі.)/ Запишіть епізоди відповідно до етапів розгортання сюжету твору.

Сюжет може бути актуалізований за допомогою системи запитань: Де і коли відбуваються події, описані в творі?/Що сталося з головним героєм на початку твору? Як розвивалися події надалі? Висновуйте про ситуацію, в якій опинився герой. Спрогнозуйте, що відбуватиметься з героєм надалі (у випадку, якщо твір було прочитано не до кінця)./Сполучіть цитати з тексту з етапами розвитку сюжету твору (експозиція, зав'язка, розвиток подій, кульмінація, розв'язка). Зафарбуйте комірки з назвами сюжетних етапів , які відповідали вашому настрою під час читання. Поясніть вибір кольору./Чому оповідання починається саме з цієї події?/Спрогнозуйте фінал оповідання.

У процесі опрацювання твору важливо, щоб учні/учениці добре орієнтувалися у фактичній інформації, яка надається в тексті, адже кожна деталь є елементом художньої системи твору, що виконує певну роль в увиразненні позиції автора. Наприклад, запитання за новелою О.Генрі «Дари волхвів»: Коли відбувалися події, описані в новелі?/Де жили Джеремі і Делла?/Скільки заробляв Джеремі останнім часом?/ Чим пишалися Делла і Джеремі? Що подарували Делла і Джеремі одне одному?/ Про що молилася Делла перед поверненням Джеремі додому?/ Що вирішила Делла зробити зі своїм подарунком?/Кого автор у новелі називає волхвами?/

Ці завдання на відтворення конкретних фактів і деталей описів у тексті або завдання на виявлення авторської позиції, рис вдачі героя, особливостей описаної ситуації створює підґрунтя для розуміння перебігу подальших подій у творі, його підтексту.

Наведемо приклад таких завдань за новелою О.Генрі «Дороги, які ми вибираємо»:

1.Закінчить речення.

Потяг мав назву _____. Командиром рішучих дій був _____. У сейфі було _____. Грабіжникам чинив опір _____. Частка кожного грабіжника збільшилася на _____. Грабіжники відпустили _____. Кінь Боба Тидбола зламав _____.

2.Поясніть значення кожної фрази спираючись на текст новели:

Кишенькові гармати/Бідна на золото порода/Пропускати через решето/Вдарив його козирем/Лицар з великої дороги.

3. Визначте, скільки разів фраза «Боліварові не вивезти двох» повторюється в новелі. За яких обставин? Що вона означає і що увиразюють ці повтори? Яку життєву позицію Додсон виправдовує цією фразою?

Завдання на співставлення образів художніх творів із візуальними образами інших видів мистецтв поглиблюють процес осмислення художньої системи твору, увиразнюють їх, розвивають асоціативне мислення школярів.

Наприклад: Роздивіться колаж із світлин з пейзажами. Позначте ті пейзажі, образи яких є складовими художньої системи вірша. Визначте їхню роль у творі./Розгляньте репродукції картин. Що на них зображено? Запишіть епізоди твору, до яких вони могли б бути ілюстраціями. Поясніть чому./Прокоментуйте зображення на обкладинці книги. Поясніть, чому ілюстратор відтворив саме ці образи./Роздивіться обкладинки мальовису за твором. Які герої на ньому відтворені? Чи достатньо для розуміння ідейно-художніх особливостей твору роздивитися мальовис за ним і не читати книгу. Чому мальовиси часто мають підзаголовок «за мотивами»?/Змодельуйте сторінку мальовису за одним із епізодів твору. Урахуйте, що епізод має бути важливим для увиразнення її основної ідеї. Визначте і запишіть у бульбашках репліки героїв, як використаєте для цього./Подивіться фрагмент кінофільму. Чи такими ви уявляли героїв? Чи допоміг вам цей уривок краще представити місце та перебіг подій, зрозуміти характери їхніх учасників.

Дітям подобається навчальна гра «Хто – про кого?», завданням якої є визначення ситуації, у якій сказана репліка того чи іншого героя. Після розпізнавання адресата і адресанта репліки потрібно запропонувати учням/ученицям розкрити смисл цих висловлювань, представити своє ставлення до вчинків персонажів-учасників діалогу.

Відтворення сюжету твору та фактичної інформації дає можливість для подальшої роботи над запитаннями причинно-наслідкового характеру. Наведемо приклад таких запитань за розділом поеми Гомера «Одіссея» «Убивство Гектора»: Чому Гектор не одразу вступив в бій з Ахіллом? Чому Зевс вирішив не допомагати Гектору? Чому Гектор нарешті вступив у бій з Ахіллом? Чому Гектор не міг змінити свою долю? Чому він спокійно сприйняв волю богів? Чому Ахілл не звернув на останнє прохання Гектора та познущався з його тіла? Або запитання за повістю Андрія Чайковського «За сестрою», які містять декілька компонентів: Чому

Павлусь вирушив на пошуки сестри, незважаючи на застереження козаків? Які почуття ним керували? Чи можна вважати вчинок хлопця розсудливим?/Чому Павлусь обманув Девлет-гірея. Поміркуйте, чи бувають такі ситуації в житті, коли обман можна виправдати./Чому Павлусь був готовий забути «Про всі злидні, про всю злість до татар» та «простив їм усе одразу...».

Важливо, щоб діти осмислювали важливі для них проблеми на прикладі ситуацій, описаних у творі. Велику можливість для цього надають твори на тему шкільного життя. Наприклад, для обговорення за твором Всеволода Нестайка «Супер – Б з фрикадельками» доречно обговорення таких запитань: Що можна вважати зрадою в дружбі? Чи мають діти заробляти гроші? Чи має бути благочиність показовою?

Можна запропонувати дітям у процесі вивчення твору самостійно визначити запитання, які вони хотіли б обговорити, сформулювати запитання до персонажів твору. Наприклад: Запишіть запитання до одного із персонажів повісті, які стосувалися б його вчинків, почуттів. Поставте їх однокласнику або однокласниці, який(яка) виконуватиме роль персонажу./Запишіть поради, які б ви дали персонажам повісті, якби вони про це попросили.

Опрацювання системи персонажів твору є важливою складовою аналізу твору. Цій меті підпорядковані такі завдання: Схарактеризуйте персонажів твору (робота в групах) за схемою: персонаж – портрет – риси вдачі – вчинки, в яких виявляється характер – висловлювання, яке найбільше його характеризує./Сполучіть цитату з висловлюванням персонажу з його іменем. Чи можна вважати цю цитату життєвим гаслом персонажу?

Важливо, щоб аналіз персонажу здійснювався у контексті взаємодії із іншими персонажами. Наприклад: Запишіть у таблицю риси характеру персонажів твору. Поясніть, що спільного в них, які індивідуальні риси їм притаманні. Підтверджуйте відповіді прикладами із твору/ Ознайомтеся із цитатною характеристикою героїв твору. Визначте на їх основі риси вдачі їх. Який їх персонажів зацікавив вас найбільше. Яку інформацію про кожного із них хотіли б уточнити?/Заповніть таблицю, розподіливши характеристики, за якими протиставлено персонажів: життєрадісність, мужність, вірність своєму народу. Доберіть цитати до кожної характеристики (за текстом балади «Вересовий

ель»)/ Доведіть або спростуйте твердження, що Павлусь («За сестрою») був доброю людиною, яка нікому не заподіяла лиха. Поділіться своїми міркуваннями з однокласниками і однокласницями. Узагальніть висловлені думки й запишіть три аргументи, які вважаєте переконливими. Обговоріть у класі, чи сам Павлусь визначив свій життєвий шлях, чи міг він його змінити.

Заключним етапом вивчення твору має бути виконання завдань, які за Державним стандартом формують й інші наскрізні уміння, пов'язані з умінням читання з розумінням, як-от: висловлювати власну думку в усній і письмовій формі; критично і системно мислити; логічно обґрунтовувати власну позицію; діяти творчо тощо.

Наприклад, після опрацювання тексту вірша Тарас Шевченка «Мені однаково ...» учням/ученицям можна запропонувати завдання: Продовжити рядок із поезії з міркуванням, які ґрунтуються на їхньому ставленні до сучасного життя, подій: «Не однаково мені...»/ Дайте письмові розгорнуті відповіді на запитання: «Чим мене приваблюють книжки про минуле України?»/ Пофантазуйте, якими були б ви, якби народилися не в наш час, на початку ХХІ ст., а в ті часи, які описані в творі./Спрогнозуйте, як склалося життя героїв надалі. Запишіть стисло ваш варіант епілогу твору./Поясніть, чи можна ваш клас, школу вважати громадою (після вивчення повісті Івана Франка «Захар Брукт»). Наведіть 3-4 аргументи на користь своєї думки. Назвіть важливі проблеми, які вирішуєте разом. Чи є проблеми, які складно вирішити. Наскільки важлива для вас участь у громадському житті? Дайте аргументовану відповідь./Сформулюйте й запишіть тему дискусії за вивченим твором, цікаву вам і вашим одноліткам. Обговоріть запропоновані теми в класі, оберіть найцікавішу і проведіть дискусію.

Зазначимо, що можливі завдання, які спрямовані на формування уміння читання з розумінням, не обмежуються наведеними прикладами, головний орієнтир у ході цього процесу – це принципи компетентісно-орієнтованого навчання, сутність якого представлено в Концепції НУШ та Державному стандарту базової освіти, в яких деталізовано репрезентовані основні змістові лінії навчання предметів мовно-літературної галузі та вимоги до навчальних досягнень учнів/учениць.

На підґрунті цих документів учитель має можливість розробляти власну систему запитань і завдань, яка сприятиме особистісному розвитку учнів/учениць, становленню їхнього світогляду на гуманістичних принципах, розвитку їхнього естетичного смаку.

Марія Чепіль
старша викладачка кафедри педагогіки і психології
Коломийський навчально-науковий інститут
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
e-mail: mariia.chepil@pnu.edu.ua

РУХАНКА ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НУШ

Фізична культура, як навчальна дисципліна в НУШ, є одним із найважливіших, а іноді і вирішальним чинником збереження здоров'я молодого покоління. Школа і шкільна освіта загалом упродовж останніх років зазнає розвитку, який зумовлений розвитком сучасного суспільства, яке пред'являє вимоги до освіти.

Фізична культура покликана формувати розумові і фізичні якості учнів. Одним із головних напрямів роботи загальноосвітніх навчальних закладів в умовах сьогодення є діяльність, яка спрямована на збереження фізичного здоров'я школярів.

Фізичне здоров'я людини - за медичним визначенням - це стан росту і розвитку органів і систем організму. Основу якого складають морфологічні та функціональні резерви, які забезпечують адаптаційні реакції;

- за педагогічним визначенням - це удосконалення саморегуляції в організмі гармонійна взаємодія фізіологічних процесів, максимальна адаптація до навколишнього середовища.

Основною формою організації освітнього процесу з фізичної культури навчальному закладі є урок. Головними вимогами до сучасного уроку фізичної культури є:

– забезпечення оптимізації навчально-виховного процесу із застосуванням елементів інноваційних методів навчання та здійснення міжпредметних зв'язків;

– забезпечення освітньої, виховної, оздоровчої, розвивальної спрямованості навчального процесу;

– формування в учнів/учениць умінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами;

– забезпечення диференційованого підходу до організації освітнього процесу з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та статі учнів/учениць, урахування їх мотивів та інтересів до занять фізичними вправами;

– використання вчителем різноманітних організаційних форм, засобів, методів і прийомів навчання;

– досягнення оптимальної рухової активності всіх учнів/учениць протягом кожного уроку з урахуванням стану здоров'я.

Руханка є одним із найдавніших засобів фізичної культури. Так у грудні 1931 року у Коломиї був створений повітовий союз “Каменярів”, який швидко поширився повітом. Каменярські союзи засновуються на те, щоб у них спільно, товариством виховувати й розвивати здорового духа і здорове тіло в нашої молоді. Поза освітньо-просвітницькою діяльністю союз був зобов'язаний також вести рахунково-спортивну діяльність, маючи на увазі, що рахунка, спорт та спортивні ігри не лише підносять культуру тіла, але і виховують духовні якості людини. Уже на той час секції влаштовували “пописи” з руханки у залах просвіти.

Ми пропонуємо використовувати руханку на уроках фізичної культури для молодших класів у підготовчій і основній частинах уроку, у середніх і старших класах - переважно у підготовчій частині уроку. Також руханки можна проводити в позаурочний час.

Руханка, як засіб фізичної культури проста у використанні, не потребує додаткового інвентаря, в процесі виконання задіяні всі учні на уроці. Пропонуємо приклад руханки для молодших класів (вихідне положення для всіх вправ - основна стійка):

Вправа 1.

1 - руки вперед; 2 - руки угору; 3 - руки вперед; 4 - вихідне положення.

Вправа 2.

1 - руки через сторони угору; 2 - вихідне положення; 3 - руки через сторони угору; 4 - вихідне положення.

Вправа 3.

1 - крок правою вправо, руки в сторони; 2 - вихідне положення; 3 - крок лівою вліво, руки в сторони; 4 - вихідне положення.

Вправа 4.

1 - випад правою вперед, руки в сторони; 2 - вихідне положення; 3 - випад лівою вперед, руки в сторони; 4 - вихідне положення.

Вправа 5.

1 - випад правою назад, руки в сторони; 2 - вихідне положення; 3 - випад лівою назад, руки в сторони; 4 - вихідне положення.

Вправа 6.

1 - стрибком у стійку ноги нарізно, руки угору; 2 - вихідне положення; 3 - стрибком у стійку ноги нарізно, руки угору, 4 - вихідне положення.

Виконуємо руханку під керівництвом вчителя, кожен вправу повторюємо 6-8 разів. Таку руханку можна використовувати на уроках фізичної культури, в позаурочний час, в літніх таборах відпочинку тощо.

Отже, ми вважаємо, що руханка впродовж багатьох років є найпростішим засобом для розвитку фізичних якостей та збереження здоров'я підростаючого покоління.

Література

1. Інноваційні технології у фізичному вихованні школярів./ під ред. Москаленко Н.В. Дніпропетровськ, 2014. 332 с.
2. Міщук М. Б. Союз української поступової молоді ім. М. Драгоманова "Каменярі" - допоміжна партійна організація УСРП. Грані. Політологія, № 3(77) травень-червень, 2011. С. 129-132.
3. Підвищення рухової активності учнів 5-11 класів на уроках фізичної культури засобами інноваційних варіативних модулів навчальної програми./ упорядник Віктор Блохін, Микола Коробов. Кропивницький; КЗ "КОППО імені Василя Сухомлинського", 2020. 80 с.

Інна Червінська,

*докторка педагогічних наук,
професорка кафедри початкової освіти,
завідувачка творчої навчально-наукової*

лабораторії «Гірська школа Українських Карпат»

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

e-mail: inna.chervinska@pnu.edu.ua

ЕТНОКУЛЬТУРНА СПАДЩИНА РЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ДОБИ

Ключові слова: етнокультура, спадщина, цінності, ціннісні орієнтації, воєнна доба, зростаюча особистість.

Військова агресія ворога повертає нас до джерел нашої духовності, заставляє переосмислити дуже багато на перший погляд звичних речей, привертає увагу до ціннісних орієнтацій, до проблеми вибору, до критичного аналізу та іншого сприйняття нашої етнокультурної спадщини.

Намагання багатьох країн Європейського Союзу створити єдиний глобальний соціокультурний простір стикаються з певним опором та низкою перешкод щодо реалізації цього мультикультурного проєкту.

На початку XXI століття все більшого поширення та неабиякої популярності набирає зворотний процес, який пов'язують із вивченням регіональних і локальних особливостей етнокультурного простору певних територій.

В часи глобалізації, які сприймаються багатьма як загроза для національних традицій, вірувань, звичаїв та цінностей, особливої актуальності набуває ідея відродження культурного різноманіття та подальшого збереження автентичності національних символів.

Адже від цих процесів в подальшому залежатиме культурне різноманіття суспільства, країни та й всього світу назагал. Ця об'єктивна тенденція, спричинена перш за все, загостренням інакшості сприйняття кожним народом своєї неповторної історії та культури, норм і правил поведінки та життєдіяльності людини, розвитку освіти й виховання, поширенням ідей народної педагогіки, народних символів та оберегів. До яких відносимо й народне вишиття українців. Яке з роками набуває неймовірної популярності і стає своєрідним символом, візитівкою України в світі.

За теперішніх реалій Всесвітній день вишиванки – це день національної єдності, національної згуртованості. Яка проявляється крізь призму самоідентифікації й слугує рушійними силами, які ведуть до перемоги. Позаяк в умовах війни з нашим не доброзичливим сусідом росією, День вишиванки в Україні – це ще один з багатьох шансів заявити про те, що ми – українці, вільний народ незалежної держави, яка відчайдушно бореться з російським загарбником на всіх рівнях й на всіх фронтах. Від людей, які печуть хліб й готують їжу для воїнів, – до лікарів, котрі рятують життя, до майстринь народного вишиття, які підготували неймовірної краси вишиті пікселем речі-обереги для наших воїнів.

Сьогодні вже не потребує доказів той факт, що включення культури, мистецтва та освіти до реалій сучасного життя зростаючої особистості – це добра спроба вирішити насущні проблеми духовно-морального, художньо-естетичного виховання та освіти, що в комплексі сприяє формуванню високої духовності та моральності усіх членів спільноти.

Цінність вишитих речей полягає в тому, що вони слугують українцям як прадавні

речі-символи, як речі-обереги, що входять до надбань особистої родинної та загальнонародної етнокультурної спадщини.

Відтак під етнокультурною спадщиною розуміємо свідчення матеріального та нематеріального видів життєдіяльності етносів, які сприяють збереженню та передачі соціально значимої інформації про етнічні культури етносів та народів, які проживають на певних територіях.

У цьому контексті варто зазначити, що для того, щоб жити й розвиватися, всі народи повинні зберігати свої етнокультурні надбання, передавати свої здібності й таланти від покоління до покоління, зберігати у віках надбання своєї історії, освіти та культури.

Етнокультурна спадщина виступає тим унікальним інструментарієм, який сприяє досягненню зазначених цілей, що поєднують минуле, сьогодення та майбутнє. Саме етнографічні надбання, унікальні об'єкти етнокультурної спадщини як своєрідні мітки часу створюють чітко окреслені й міцні канали зв'язку сьогодення не лише з давнім минулим, але й віддаленим майбутнім. Смысловими засадами етнокультурної спадщини українців є збереження пам'яті про свій народ, яка передається через предмети побуту, одяг, кухню, архітектуру та інші предмети матеріальної та нематеріальної спадщини, які створені декілька десятків, сотень років тому. І чим старіший предмет, тим більшої цінності він набуває серед спадкоємців, що його відкрили або ж зберігають.

Про збереження культурної спадщини унікального за своїми етнокультурними надбаннями регіону Українських Карпат, зазначається у низці нормативно-правових документів як вітчизняного, так і зарубіжного рівнів.

Так, згідно Карпатської конвенції (*Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат*), «Сторони мають опікуватися збереженням культурної спадщини та традиційних знань (Стаття 11: «Сторони проводять політику, спрямовану на збереження та підтримку культурної спадщини та традиційних знань місцевого населення, виробництва та продажу місцевих виробів, предметів мистецтва та народної творчості. Сторони спрямовують свої зусилля на збереження традиційної архітектури, особливостей землекористування, місцевих порід домашніх тварин та різноманіття культивованих рослин і стале використання диких рослин у Карпатах») [1].

Норми та правила поведінки людей, які проживають у гірській місцевості – це не

абстрактний продукт чиеїсь діяльності, волі чи бажання, а об'єктивне явище, пов'язане з географічними умовами. Вони зумовлені певним укладом життя й досить складними побутовими реаліями (високогір'я, віддаленість населених пунктів від центрів, погане транспортне забезпечення, обмежене коло спілкування, нестабільний температурний режим, недостатній доступ до інформації, погодні умови, клімат та ін.) [2].

Етнокультурний простір регіону Українських Карпат у змістовому наповненні охоплює давню і цікаву історію, унікальні пам'ятки культури, самобутні етноси (гуцули, бойки, лемки), розвинуту мережу туристичних маршрутів, екзотичні ландшафти, музеї, народні театри, естетичний потенціал діяльності фольклорних колективів, етнічних фестивалів, народних майстрів.

Розмаїття етнокультурної спадщини регіону має значний вплив на формування зростаючої особистості, сприяє розвитку її ціннісних орієнтацій та духовності.

Також варто зазначити, що формування особистісної культури здійснюється соціумом через соціальні осередки та інститути (сім'я, соціальні групи, виховні заклади, формальні та неформальні об'єднання). Аспект культури особистості прийнято називати культурністю людини, яку пов'язують з освіченістю [3].

Виходячи з твердження, що справжнім творцем культури, життя народу є духовна особистість, виховання духовності повинно стати провідним напрямом діяльності української національної школи. Повернення до духовного коріння народу та світової педагогічної гуманістичної думки центрує увагу на особистість учня, яка є неповторною, з унікальними можливостями.

Висновки. Реалії сьогодення підтверджують факт, що всебічний розвиток особистості неможливі без відродження духовної культури та вітчизняних народознавчих виховних традицій, надбань народної педагогіки та педагогіки життєтворчості.

Зростання національної свідомості народу, прагнення досконало пізнати історичні традиції та джерела духовно-культурної спадщини, почерпнути багатства національної ментальності стають за цих умов внутрішньою потребою особистості. Саме тому одним із пріоритетних завдань сучасної національної системи освіти і виховання молоді є розвиток духовності, а також надбання національних і загальнолюдських цінностей.

Література

1. Карпатська конвенція (Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат). Електронний ресурс URL - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_164#Text
2. Червінська І. Б. Соціокультурний простір гірської школи регіону Українських Карпат : монографія. Івано-Франківськ : Симфонія Форте, 2020. 380 с.
3. Щербань П. Формування духовної культури особистості. *Рідна школа*. 2000. № 1. С. 23-28.

Ольга Черсак,

*заслужена артистка України, доцент кафедри методики
музичного виховання та диригування*

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Ольга Молодій,

*заслужена артистка України, доцент кафедри методики
музичного виховання та диригування*

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

РІЗНОВИДИ ЖАНРІВ У АНСАМБЛЕВОМУ ВИКОНАВСТВІ

У вокальному ансамблевому мистецтві існують певні закономірності, або риси, які визначають ті чи інші ансамблеві жанри. Структура ансамблевого виконавства поділяється на зовнішню та внутрішню.

Зовнішня структура зумовлюється місцем, історичними умовами, епохою, країною, соціокультурними процесами, які відбуваються в ній, а також факторами спрямованості та призначення.

«Внутрішня структура системи ансамблевого виконавства визначається особливостями способу виконання і складом учасників, відповідно детермінується такими факторами, як стабільність якісних (темброво-акустичних, органологічних тощо) і кількісних характеристик, які сприяють формуванню семантичних рис тих чи інших ансамблевих жанрів», – пояснює в статті «Теоретичні основи ансамблевого виконавства» Т. Ланіна [1, с. 49].

У статті «Вокальні ансамблі сучасного побутування (жанрові особливості)» І. Павленко пише про різноманітність вокальних ансамблів у сучасному народнопісенному виконавстві [2]. Всі вони мають власні стильові, організаційно-структурні, місцеві та регіональні особливості. Однак, зважаючи на певні ознаки, всіх їх можна розділити на дві великі групи:

- фольклорні (або автентичні);
- вторинні фольклорні ансамблі.

Учасниками **автентичних ансамблів**, або як їх ще називають «співочих гуртів», є носіями місцевих, регіональних та територіальних традицій. Вони переймають пісенну культуру предків від батьків та передають з покоління в покоління. В сучасному світі традиційні фольклорні ансамблі побутують переважно в селах та орієнтуються на виконавський стиль та манери місцевої усної традиції. Головна риса таких колективів – автентичність.

Вторинний фольклорний ансамбль є віддаленим від автентичних форм виконавства. Учасники таких колективів в природному середовищі є далекими від фольклорних джерел та традицій, але прагнуть їх наслідувати. Закономірно, що такі ансамблі утворюються в інститутах, музичних закладах, чи культурних центрах за умови наявності авторитетного фахівця-фольклориста, талановитих виконавців-аматорів чи професійно зацікавлених музикантів.

Діяльність шанувальників народної традиції базується на процесі наукового пошуку. «Це – збирання, архівування, класифікація пісенного фольклору за жанрами; вивчення й освоєння особливостей манер співу (місцевих, регіональних, територіальних) і його відтворення у максимально наближеній до оригіналу манері виконання; репрезентація народної пісні у формі концертного виконавства та видання аудіо записів», – перераховує І. Павленко [2, с. 722].

Слід зазначити, що існує декілька різновидів вторинних фольклорних ансамблів.

- Науково-етнографічні фольклорні ансамблі займають важливе місце в системі жанрів та роблять вагомий вклад у популяризацію народної музики різних регіонів.

Учасники **науково-етнографічних вокальних ансамблів** переважно професіонали. В складі колективу їх небагато, але якість роботи високого рівня. Завдання ансамблів – відтворення звучання обраної ними фольклорної традиції. Переважно співають а'cappella. Але складовою їхньої діяльності є не лише виконавський, але й дослідницький аспект. Саме тому керівником такого колективу має бути професійний фольклорист, який зможе направити процес пошуку у правильному напрямку.

Вокально-інструментальні ансамблі співають народні пісні у супроводі інструментів (троїсті музики, бандура, скрипка, бубон, цимбали, сопілка тощо), а також часто доповнюють сценічний задум елементами танцю та сценічного руху.

Ансамблі народної пісні і танцю – колективи *мішаного типу*, адже в них об'єднуються різноманітні форми народного виконавського. Сольний та гуртовий спів, побутова атрибутика та народні костюми, художнє слово, танок та малі театральні вставки – все це зорієнтоване на глядача. Хоч такі дійства є ефектними та видовищними, однак учасники колективу «дотримуються критеріїв відтворення місцевої традиційної культури на науковій основі», – пише в статті автор [2, с. 723].

- Учасники професійних ансамблів народної музики добре співають, грають на народних інструментах та володіють навиками артистизму. Однак, такі колективи керуються вимогами сценічного ефекту. Як наслідок, вони часто нівелюють автентичний оригінал та штучно інтерпретують фольклорні зразки.

- Категорія аматорських вокальних ансамблів є доволі вільною формою народного виконавства. Справа в тому, що недостатня обізнаність в сфері фольклору впливає на якість виконавської діяльності колективу та часто призводить до неправильного звучання і недоречного вигляду в контексті народних традицій.

- Дитячі фольклорні ансамблі виконують, перш за все, виховну функцію та покликані знайомити дітей та підлітків із народно-пісенними зразками, вчити їх поширювати і любити традиції свого народу.

Учасники **ансамблів давньої музики** спеціалізуються на пошуках та відтворенні старовинної української та зарубіжної музики в автентичній манері. Музиканти проводять масштабну науково-дослідницьку та пошукову роботу, самостійно виготовляють інструменти. У репертуарі таких колективів: середньовічні григоріанські хорали, канти, псалми, анонімні партесні концерти та інші а cappella та інструментальні зразки музики епох середньовіччя, ренесансу та бароко. Слід зауважити, що вокальна музика доби бароко в Україні дещо відрізняється від західноєвропейської. Відшукати та відтворити національні особливості різних традицій – головна мета ансамблів такого зразка.

В контексті розмови про різновиди ансамблевих колективів варто згадати і про **ансамблі класичної музики**, які належать до гілки академічної музики. В сучасному музичному просторі, як і ансамблі давньої музики, такі колективи спеціалізуються на виконанні творів певної епохи. В цьому випадку – доби класицизму. Свій репертуар учасники таких ансамблів формують із творів європейської та української музичної класики.

В сучасному світі жанр **естрадного вокального ансамблю** є одним з найпоширеніших колективних форм виконавства, які мають значний простір для розвитку. В статті «Особливості роботи естрадного вокального ансамблю» О. Сіненко зазначає: «В умовах розвитку музичної культури і підвищеної зацікавленості слухацької аудиторії, все частіше відчувається потреба в осмисленні накопиченого вокально-ансамблевого досвіду. Створюються нові музичні стилі, розширюється база звукозапису, виникають нові комп'ютерні програми. Усе це призводить до зміни завдань, що стоять перед вокальним ансамблем» [3, с. 237].

І справді, з кожним днем сфера сучасного музичного мистецтва розширюється та доповнюється новими тенденціями, а разом із цим змінюються вимоги та пріоритети реципієнта. Саме в естрадному виконавстві існує найбільше шляхів для виявлення творчого потенціалу виконавців. Однак, зважаючи на специфіку роботи у вокальних ансамблевих колективах слід пам'ятати про рамки, які обмежують індивідуальні якості співака співставляючи їх із колективними. У естрадних гуртах колективний принцип має охоплювати всі сторони творчого процесу, адже на цьому ґрунтується сутність ансамблевого виконавства.

Вокальний естрадний колектив – важлива форма функціонування естрадної музики. Серед особливостей роботи таких ансамблів є те, що спів можливий у різних формах: а capella та з інструментальним супроводом.

Вокально-інструментальний естрадний ансамбль об'єднує в собі звучання голосів солістів та гру на електромузичних інструментах, які їх супроводжують. Як правило такі ансамблі працюють із спеціальною звукопідсилюючою апаратурою, завдяки чому виникає особлива якість звучання.

Отже, у вокальному ансамблевому мистецтві наявні особливі риси та закономірності, які формуються на внутрішньому та зовнішньому структурному рівні і зумовлюють виникнення різних ансамблевих жанрів, серед яких: фольклорні, духовні, класичні, естрадні, джазові тощо. Однією з ознак сучасного вокального ансамблевого виконавства є взаємопроникнення та запозичення цих специфічних рис в наслідок чого виникають нові синтетичні виконавські зразки.

Література

1. Ланіна Т. Теоретичні основи вокального ансамблевого виконавства. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2017. № 2. С. 46 – 50.
2. Павленко І. Вокальні ансамблі сучасного побутування (жанрові особливості). *Народознавчі зошити*. Львів, 2013. Вип. 4. С.722 – 726.
3. Сіненко О. Особливості роботи естрадного вокального ансамблю. *Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 25–26 берез., 2020 р.). Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. С. 236 – 238.

Антоніна Шевчук,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
e-mail: shevchuk.tonya@gmail.com

МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧИЙ ВЕКТОР ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЦІННІСНО-ДІЄВОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ВИШИВАНКИ

Понад три десятиліття української незалежності позначилися позитивною динамікою залучення в освіту української вишиванки як символу українства, носія культурного коду нації, виняткового явища в українському і світовому декоративно-ужитковому мистецтві, як унікального щоденного і святкового вбрання дітей, молоді, жінок і чоловіків, як ціннісного складника антикризової валізи в нинішньому сьогоденні. Вважаємо вишиванки, ці унікальні рукотворні вироби, українськими візуальними акцентами в мистецькому середовищі, життєвому просторі України та особистому житті дітей і дорослих.

Великий попит сучасних українців на вишиванки в нашій країні та поза її межами свідчить про затребуваність традиції, сутність якої складає така ієрархічність: по-перше, накопичення вишиванок в українській культурі й побуті, успадкування художніх зразків; по-друге, відтворювання і передавання українського одягу сучасним поколінням, наприклад, за допомогою індивідуальної творчості майстринь та освіти; по-третє, актуалізація вишиванок у теперішньому часі. З метою актуалізації й залучення дітей до цінностей української вишиванки на систематичних засадах, виявлення освітньо-виховного і розвивального потенціалу вишиванки, насамперед як мотиватора для утвердження української національної ідентичності та формування дитини з українським менталітетом, була детально розроблена і оприлюднена авторська локальна інноваційна

технологія формування ціннісно-дієвого ставлення дітей до української вишиванки (А. Шевчук, 2021) [1].

Наразі зосередимо погляди на кількох характеристиках технології. Візія технології: стати стартовою основою для впливу вишиванки на особисте життя й поведінку дітей в дитячому садку та поза його межами, для отримання креативного досвіду застосування вишиванки на етапі дитинства й пролонговано – упродовж усього життя. Основні завдання технології: розвиток потреби в культурній ідентичності українців (дорослі й діти) у своїй країні та світі, виховання національно-патріотичних і громадянських почуттів дітей, творчих здібностей дитячої особистості та педагогів, формування емоційно-ціннісного і дієвого ставлення до української вишиванки в особистому житті й освітньому соціумі. Змістова частина навчання за технологією презентується комплексом сприятливих педагогічних умов задля успішної реалізації освітньо-виховного потенціалу української вишиванки в дошкільному віці, з-поміж яких три провідні умови: створення креативного тематичного середовища у закладі дошкільної освіти; комплекс інформації про потенціал вишиванок як основний зміст освіти; планування і організація тематичних активностей з дітьми в окремих видах діяльності та їхній інтеграції (наприклад, проєктна), у різних формах роботи (заняття, розваги, свята тощо).

Задля створення креативного тематичного середовища автор пропонує здійснити щонайменше 12 кроків орієнтовно такого змісту:

- створити в закладі дошкільної освіти простір з вишиванками для немовляти, дітей, жінок, чоловіків, з виробами місцевих майстринь тощо;
- розмістити у групі українські ляльки жіночої та чоловічої статі, вбрані у вишиванки – для спілкування з дітьми, взаємодії в ігрових ситуаціях;
- зібрати набори листівок із зображеннями вишиванок з регіонів України та/або зі свого краю, картки із зображенням людей у вишиванках;
- розробити теку ілюстративних матеріалів, як-от карту орнаментів України, книжки з мистецтва, альбоми зі зразками вишиванок і вишивок;
- зібрати колекцію репродукцій картин художників із зображеними персонажами у вишиванках – в електронному / паперовому вигляді;
- створити за допомогою програми PowerPoint презентації зі зразками вишиванок і орнаментів різних областей України для демонстрації дітям;

- виготовити разом із дітьми настільну творчу інтерактивну гру «Таланти і овації», розучити музично-рухову гру «Подружка і друг»;
- розробити для дітей за допомогою електронного сервісу LearningApps.org комп'ютерні ігри-вправи на розрізнення вишиванок («Обирай вишиванку для тата, мами, сестри, брата» – варіант завдання «Знайди пару»);
- забезпечити дітей альбомами для творчого малювання і аплікацій орнаментів вишиванок на основі традиції та за власним задумом;
- накопичити добірки тематичних віршів, пісень, відео з потенціалу і цінування вишиванки українцями;
- розмістити на стінах групової кімнати світлини дітей, вдягнутих у вишиванки (фото дитини або з членами сім'ї, теж вбраними у вишиванки);
- прикріпити перед груповою кімнатою світлини педагогів, працівників закладу, на яких вони сфотографовані у вишиванках і так зустрічають дітей.

Пропонований зміст середовища можна збагачувати в міру потреби й реалізації сучасних ідей. Особливо доречним стане мистецько-творчий вектор партнерського збагачення технології, що підсилить для дітей емоційні враження від вишиванки як витвору українського мистецтва. До прикладу, в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті відбувся пошук студентками варіантів методичного забезпечення, результатом якого стало виготовлення власного настільного поля для авторської гри викладача «Таланти і овації» та добірка картин українських митців (Тарас Шевченко, О. Мурашко, М. Пимоненко, І. Репін, К. Трутовський, І. Труш та інші) із зображенням дітей і дорослих в українських вишиванках. Таким чином склалася чимала колекція репродукцій картин художників зі створеними персонажами у вишиванках, яка була презентована дітям в електронному вигляді.

Література

1. Шевчук А. Сорочка, вишита душею: Інноваційна технологія формування ціннісно-дієвого ставлення дітей до української вишиванки. *Палітра педагога*. 2021. №9. С. 3-9.

Лариса Шевчук,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу навчання
мов національних меншин та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: sh_l_m@ukr.net

НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ: ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З РЕГІОНАЛЬНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ВИШИВАНКИ

В Україні проживають представники різних національностей і вивчення української мови як державної має важливе значення. Ознайомлення учнів з регіональними особливостями вишиванки сприятиме вражаючому і незабутньому зануренню у світ української культури. Начальний процес має викликати в учнів захоплення, пробуджена цікавість позитивно вплине на мотивацію. У виступах, тезах учасників міжнародної наукової конференції «Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки» неодноразово йшлося про регіональні особливості української вишиванки (геометричні та рослинні мотиви, зображені червоним, жовтим, синім кольорами, й обведені чорним, – у Київській області, поліхромні візерунки, виконані хрестиком – у Луганській області, вишиття білим по білому геометричних орнаментів, – у Полтавській області та ін.). Тому вважаємо за доцільне більш детально розглянути методичний аспект проблеми. Зокрема це розширення, збагачення словника учнів у процесі бесіди про тканину для вишиванок, різноманітність орнаментів і колірних рішень, різні способи вишивання (гладь, хрестик, мережка та ін.) тощо.

Цікаві для учнів екскурси в минуле (наприклад, ознайомлення з тим, як колись виготовляли полотно для вишиванок), ознайомлення з інформацією про сучасні вишиванки, фантазування з приводу того, якими вишиванки стануть у майбутньому.

Корисним є розігрування діалогів, програвання різноманітних ситуацій:

- уявити себе майстринею або майстром, який купує матеріали для виготовлення вишиванок, продавцем зазначених матеріалів;
- зіграти роль покупця або продавця вишиванок;
- спробувати себе у ролі власника інтернет-магазину, розповісти про свій магазин в інтерв'ю журналісту або у ролі блогера, який бере інтерв'ю у власника.

Для з'ясування особистих уподобань учнів доцільно запропонувати їм написати міні-опис «Які вишиванки мені подобаються». Для того, щоб спростити завдання, можливо дозволити написати згаданий міні-опис спочатку рідною мовою.

Засвоєнню інформації про регіональні особливості вишиванки сприятиме робота учнів закладів загальної середньої освіти з класами з навчанням мовами національних

меншин над такими проектами: підготовка відповідного тематичного альбома; створення візерунків для вишиванок, користуючись зразками вишиванок різних регіонів України та ін.

Література

1. Понятишин Н. Вишиванка як унікальний код твого краю. від Луганська до Львова – особливості вишиванок кожного регіону. URL: <https://uccs.org.ua/arkhiv-novyn/vyshyvanka-iaak-unikalnyj-kod-tvoho-kraiu-vid-luhanska-do-lvova-osoblyvosti-vyshyvanok-kozhnoho-rehionu/>
2. Сердюков І. Розповідаємо про регіональні особливості вишивки та показуємо, як виглядають світові зірки у традиційному українському вбранні. URL: <https://chas.news/current/rozpovidaemo-pro-regionalni-osoblyvosti-vishivki-ta-pokazuemo-yak-viglyadayut-svitovi-zirki-u-traditsiinomu-ukrainskomu-vbranni>
3. Сусак К. Р., Стеф'юк Н. А. Українське народне вишивання. Київ: Науковий світ, 2006. 284 с.
4. Шиян О. Українські вишиванки: орнаменти, символи і особливості за регіонами. URL: https://zaxid.net/ukrayinski_vishivanki_ornamenti_davni_simvoli_za_regionami_n1563641

Людмила Шкрєбтієнко,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології
Київського інституту бізнесу і технологій
e-mail: shkrebtienko@kibit.edu.ua

ОБРАЗ РІДНОГО СЛОВА У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКА

Ключові слова: рідне слово, патріотичне виховання, дошкільник.

Образ рідного слова є невід'ємною складовою національної ідентичності та культурної спадщини кожного народу. Воно не тільки відображає історію, традиції та духовні цінності, але й формує світогляд та самосвідомість людей. Для українців рідне слово має особливе значення, адже воно є символом незламності, волі та боротьби за свободу. В умовах сучасних викликів, які переживає Українська держава, питання збереження та розвитку української мови стає ще більш актуальним. У цьому контексті образ рідного слова постає як джерело натхнення та сили, яке допомагає зберігати національну єдність, виховувати патріотизм і продовжувати рухатися вперед. Саме з дошкільного віку варто починати виховання патріотизму через слово.

Якщо проаналізувати різні джерела, скрізь акцентується увага на значенні образу рідного слова як потужного засобу патріотичного виховання дошкільників. Зауважується той факт, що саме рідна мова є однією з ознак державності та невід'ємною частиною Батьківщини. Зокрема, педагог В. Сухомлинський закликав

ніколи не забувати про свою мову, затишну колиску, з якої кожен вилетів як пташеня, що якби не вона – ти був би ніщо, перед тобою не відчинилися б двері у величезний світ Батьківщини [4, с. 167].

Для кожної дитини-дошкільника, дуже важливими, на думку видатного педагога В. Сухомлинського, є образи рідної природи, докільля, домівки, важливо, щоб ці образи «залишилися у пам'яті на все життя... які втілюють у собі перші уявлення про Вітчизну». І образ рідного докільля, батьківської хати, природи, срібні переливи співу жайворонка в небі – вчений називає «патріотичним стрижнем любові людини до Батьківщини». Надаючи такого великого значення образу рідного слова у патріотичному вихованні, В. Сухомлинський закликає: «Шукайте в невичерпній скарбниці нашої рідної мови перлини, які запалюють вогник захоплення в дитячих очах ... вміти користуватися словом – велике мистецтво» [4, с. 167].

Письменники та поети наголошують, що за допомогою художньої літератури підсилюється сприймання непримітного куточка рідного села – верба, тополя, що росте край дороги, вишневий садок із хрущами, могутній осінній дуб за селом, поля безкраї – сприймаються, як частина Батьківщини [3, с. 3].

Отже, образ рідного слова має неабиякий вплив на дитину від самого її народження. Спочатку це слово народне, фольклорне, «адже саме у фольклорі міститься багато знакових для кожного народу слів, які сприяють прилученню дитини до народної культури, даючи відчуття рідного, свого, а разом із тим, формує патріотичні почуття. Це такі слова-знаки національної культури: верба, чорнобривці, садок вишневий, кладочка, соловейко, вишиваночка, писанка тощо. Саме вони закорінюють дитину в національну культуру, дають їй відчуття свого, рідного» [2].

Науковиця Н.І.Богданець-Білоskalенко з цього приводу слушно зазначає, «декому вони можуть видатися застарілими з погляду урбанізованого суспільства, однак вони є частинками цілого усвідомленого почуття та ставлення до головного – своєї рідної землі, Батьківщини» [1].

Отже, образ рідного слова відіграє ключову роль у патріотичному вихованні дошкільників. Виховання любові та поваги до рідної мови з раннього дитинства сприяє розвитку національної самосвідомості та гордості за свою країну. Завдяки рідному слову діти засвоюють морально-етичні цінності, культурні традиції та історичну спадщину

свого народу. Важливо, щоб процес патріотичного виховання був систематичним та цілеспрямованим, а освітні програми включали різноманітні форми та методи, що допомагають дітям пізнавати та цінувати своє мовне та культурне середовище. Таким чином, образ рідного слова стає потужним інструментом у вихованні справжніх патріотів своєї країни.

Література

1. Богданець-Білокаленко Н.І. Проблема формування особистості у змісті підручників з читання для початкової школи (50-ті роки ХІХ ст. – 50-ті роки ХХ ст.) : моногр. К. : НВФ Славутич-Дельфін, 2014. – 150 с.
2. Богданець-Білокаленко Н. Формування концептів– слів-знаків національної культури у дітей засобами художнього слова. *Рідна мова*: освітній кварталник Українського вчительського товариства у Польщі №17. 2012. С. 25-27.
3. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка. – Київ, 1996.
4. Сухомлинський В. О. Рідне слово. Вибрані твори: У 5-ти т. Київ : Рад.школа, 1977. Т. 3. 670 с.

Уляна Кецик-Зінченко

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри іноземних мов

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

e-mail: uliana.ketsyk@pnu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Виховання підростаючого покоління для кожної нації є найважливішим складником національної культури. Передача всіх культурно-історичних традицій батьків, дідів і прадідів завжди гарантувала вічність життя нації. Всі найвидатніші педагоги світу визнавали, що виховання дитини завжди має ґрунтуватися насамперед на культурно-історичних цінностях своєї нації, а вже пізніше відбувається знайомство з традиціями інших народів.

Засвоєння культури етносу у шкільному та студентському віці дає змогу розуміти звичаї і традиції свого народу, його мову, надає можливість молоді стати носіями власної національної культури. Головна роль у цьому процесі належить освіті. Саме освіта має вирішальне значення для розвитку такого суспільства, в якому ми хотіли б жити і яке ми хотіли б залишити для майбутніх поколінь. А основним провідником засвоєння культури й етнічного спадку минулих поколінь у всі часи

вважається вчитель, одним із завдань якого є формувати культурні цінності, удосконалювати та поглиблювати етнонаціональну культуру здобувачів освіти.

Сьогодні в Україні не лише вдалося зберегти народне мистецтво, а й відродити інтерес молоді до нього. Щоб не втратити цей інтерес, доцільно більш ґрунтовно реалізувати одне із основних завдань, яке стоїть перед сучасною педагогічною освітою – виховання здатності до сприйняття цілісної картини світу, прагнення до збереження національної самобутності та культурної спадщини України, як невід’ємної складової частини загальнолюдської культурної скарбниці. Це вказує на необхідність формування етнокультурної компетентності молодих людей.

На теренах України розвинено багато етнокультурних напрямків, а саме: декілька стилів розписів, вишиванки, різьба, плетіння, витинанки, ковальство тощо. Всі ці напрямки несуть історичну, духовну та просвітницьку інформацію, їм притаманні сталі народні уявлення про світ, його колористику і її значення, символізм зображень рослинного та тваринного світу. У цьому етномистецтві відображено певні традиції, естетичні цінності, поведінку та духовно-моральний світогляд українського народу.

Центральне місце в формуванні етнокультурної компетентності студентів займають предмети гуманітарного циклу, які можна і варто наповнювати народознавчою інформацією. Викладач має старатися ввести у змістовий компонент навчально-виховного процесу саме ті методи, засоби, форми навчання, які сприятимуть поглибленому вивченню мови, культури, історії, мистецтва свого та інших етносів.

Формуванню етнокультурної компетентності сприяє вивчення не тільки національної мови, а й іноземної, адже мовою вчать особистість прозрівати, мислити, долучатися до духовних надбань як свого народу, так і інших народностей.

Велике значення має проведення в освітніх закладах інтегрованих занять, наприклад українська мова й англійська мова, англійська мова й етнографія та інші. Такі заняття проводяться з метою пропагування звичаїв, традицій та обрядів народам Європи крізь призму вивчення англійської мови; дати можливість студентам отримати глибокі і різнобічні знання, використовуючи інформацію як з української, так і англійської мови, цілком по-новому осмислюючи події, явища та формування

нового інтерактивного способу мислення, властивого сучасній людині, вміння переносити знання з однієї галузі до іншої.

На своїх заняттях з англійської мови стараюся залучати студентів до проектної роботи, до знаходження додаткової інформації щодо звичаїв, традицій, культури і мистецтва українців. Наприклад, до Дня вишиванки студенти приходять у вишиванках, приносять вишивані речі своїх мам і бабусь, розповідають англійською мовою про мотиви вишивки, про орнаменти і візерунки, які зображені на вишитих речах. Перед практичним заняттям студенти опрацьовують англійську лексику до теми «Embroidery» (Вишивання), читають текст «The Ukrainian Embroidered Towel» (Український вишитий рушник). Вже на занятті ми опрацьовуємо різні завдання на закріплення лексики, для розвитку комунікативних вмінь, для розширення етнокультурної свідомості. Перед святкуванням Великодніх свят студенти опрацьовують тему «Egg decorating» (Прикрашання яєць), дізнаються про типи декорованих яєць, а вже на занятті розповідають про традиції писанкарства у їхньому регіоні, читають відповідні тексти про історію писанкарства, про символіку малюнків, зображених на великодніх яйцях. Більше можливостей для формування етнокультурної компетентності студентів є на таких спеціальностях як «дизайн», «декоративно-прикладне мистецтво», «образотворче мистецтво». Студенти цих мистецьких спеціальностей на заняттях з англійської мови детально вивчають такі теми, як «Patterns and ornaments» (Візерунки і орнаменти), «Embroidery» (Вишивання), «From the history of embroidery» (З історії вишивки), «Egg decorating» (Декорування яєць), «Pysanka art» (Писанкарство), «Wood art» (Художня обробка деревини), «Blacksmithing and metal art» (Ковальство і художня робота по металу), «Leather crafting» (Художня обробка шкіри) та інші. Такі теми сприяють розвитку креативного мислення, формування мовленнєвої компетентності, допомагають вивести студентів на більш високий рівень осмислення знань і застосування їх на практиці, сприяють інтеграції знань і вмінь. До кожної теми розроблено комплекс завдань і вправ не тільки для збагачення у студентів словникового запасу і вдосконалення мовленнєвих навичок з англійської мови, а й для формування в них етнокультурної компетентності.

Різноманітні форми і прийоми, які використовуються на заняттях з англійської мови, підвищують інтерес до вивчення іноземної та рідної мови, народознавства, культурології, сприяють вихованню національно свідомої еліти українського народу.

Література

1. Кецик У.В., Остапчук Я.В. Англійська мова: навч. посібник для студентів спеціальностей «Дизайн» і «Декоративно-прикладне мистецтво». Івано-Франківськ: Територія друку, 2012. 164 с.
2. Народознавча компетентність дітей та молоді: принципи та методи дослідження. Зб. наук. праць / За ред. проф. Н.В.Лисенко. Івано-Франківськ, 2007. 280 с.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	3
Ольга Анікєєва	6
<i>Досвід формування етнокультурної компетентності молодших школярів</i>	
Вікторія Атаманчук	9
<i>Філософські параметри української вишивки</i>	
Надія Бабій	11
<i>Адаптація творів народного мистецтва для людей із вадами зору. Досвід створення тифлографічних макетів для музейних колекцій</i>	
Василь Балушок, Марина Олійник	14
<i>Вишита сорочка українців: спростування деяких фейків через екскурс у письмові згадки</i>	
Людмила Березовська	17
<i>Формування етнокультурної компетентності у професійній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти</i>	
Валентина Богута	21
<i>Формування української ідентичності дітей молодшого шкільного віку засобами народнопісенної творчості</i>	
Наталя Богданець-Білошкаленко	23
<i>Формування культурної компетентності в профільній школі на уроках літератури</i>	
Алла Бойчук	25
<i>Національно-культурні аспекти при викладанні іноземної мови у ЗВО</i>	
Ірина Букреєва	27
<i>Формування національної ідентичності засобами традиційних та сучасних українських символів</i>	
Марина Василик	30
<i>Вишивання як вид декоративно-прикладного мистецтва та його вплив на національно-патріотичне виховання молоді</i>	
Алла Владимірова, Ірина Поліщук	32
<i>Естетико-терапевтичний потенціал української народної пісні в закладах дошкільної освіти</i>	
Олександр Воробець	34
<i>Виховний потенціал вишиванки на уроках української мови у 5-6 класах</i>	
Оксана Галайчук	37
<i>Образ вишитої сорочки в українських колядках та щедрівках</i>	
Олександра Гандзюк	40
<i>Специфіка формування етнокультурної компетентності здобувачів освіти</i>	
Катерина Гораш	42
<i>Методи формування етнокультурної компетентності у здобувачів вищої освіти</i>	
Віталій Городецький	45
<i>Трансформація гуцульських традиційних прикрас до національного одягу</i>	

Олена Горошкіна	48
<i>Соціокультурний аспект навчання української мови в профільній школі</i>	
Катерина Гоцуляк	49
<i>Національно-патріотичне виховання здобувачів фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану</i>	
Валентина Грещук	51
<i>Формування етнокультурної компетентності здобувачів освіти засобами поетичного тексту</i>	
Марія Грицан, Віра Мандич, Галина Микитюк	54
<i>Основні чинники формування етнокультурної компетентності здобувачів освіти</i>	
Людмила Давидюк, Анжела Мельник	58
<i>Формування етнокультурної компетентності учнів 5-6 класів у процесі вивчення етики</i>	
Наталія Дічек	60
<i>Григорій Ващенко і українська ідея національного виховання</i>	
Віолетта Дутчак	65
<i>Символіка у концертних виступах українських митців в умовах еміграції упродовж ХХ – початку ХХІ століть</i>	
Інна Дутчак	69
<i>Мірра Костишина – дослідниця Буковинського традиційного костюма</i>	
Наталія Загоруйко	72
<i>Орнаментальна символіка українського вишиваного рушника</i>	
Тетяна Зазуляк	75
<i>Формування творчо-активної особистості здобувачів мистецьких спеціальностей фахової передвищої освіти на засадах компетентнісного підходу</i>	
Світлана Замрозович-Шадріна	77
<i>Символіка української вишиванки</i>	
Вікторія Звєкова	79
<i>Виховання ціннісного ставлення особистості до українського народу, батьківщини, держави та нації</i>	
Лариса Йовенко, Наталія Осіпенко	81
<i>Український дитячий одяг: історія і сьогодення</i>	
Любомира Ілійчук	87
<i>Формування етнокультурної компетентності особистості в контексті глобальних і етнонаціональних викликів</i>	
Анастасія Каплієнко	89
<i>Корекційний потенціал українського фольклору на заняттях з дітьми з мовленнєвими порушеннями</i>	
Ганна Карась	92
<i>Тема вишиванки у вокально-хоровій музиці івана фіцаловича як компонент національно-патріотичного виховання молоді</i>	
Олександра Качмар, Ірина Зінькова	94
<i>Український колорит у творчості Едгара Дега</i>	

Наталія Кирста, Марія Іванків	98
<i>Особливості формування ціннісного ставлення до України дітей дошкільного віку у період війни</i>	
Марія Клепар, Олександр Чінчой	101
<i>Вишиванка – символ єдності і код нації українського народу</i>	
Михайло Ковальчук, Оксана Ковальчук	104
<i>Національний одяг як засіб образної характеристики персонажів у прозі Марка Черемшину</i>	
Алла Кожевнікова, Маргарита Воронка	107
<i>Національно-патріотичне виховання особистості майбутнього вчителя: етнокультурний аспект</i>	
Олександр Кривенко	111
<i>Українська народна вишивка як засіб виховання духовно-моральних цінностей у студентів закладів вищої освіти</i>	
Оксана Кудря	114
<i>Вишивка в контексті національних традицій українського народу: варіанти наукових проєктів</i>	
Світлана Кулічова, Інна Колот	117
<i>Вишита сорочка – оберіг для кожного українця</i>	
Віолетта Лаппо	119
<i>Гуцульська етнокультура – чинник патріотичного виховання учнівської молоді</i>	
Галина Лемко	121
<i>Українські національні символи як основа смисложиттєвих цінностей особистості</i>	
Людмила Ликтей	124
<i>Реалізація та впровадження системи національно-патріотичного виховання шляхом застосування різноманітних форм роботи на заняттях мовно-літературної освітньої галузі знань</i>	
Наталія Литвин, Дарія Нижник	126
<i>Нетипова поведінка травмованої війною української жінки у п'єсі Неди Неждани “Otvetka@ua”</i>	
Інна Любченко, Олександра Сажієнко	129
<i>Формування етнокультурної компетентності здобувачів початкової освіти засобами краєзнавства</i>	
Тетяна Мачача	132
<i>Розвиток етнокультурної компетентності здобувачів базової середньої освіти в процесі вивчення технологій української вишивки</i>	
Зоя Митяй	135
<i>Проектні технології на уроках української мови в умовах нової української школи</i>	
Оксана Мондич	138
<i>Творчий розвиток дітей з особливими потребами в інклюзивному просторі</i>	
Тетяна Назаренко	142
<i>Формування в учнів закладів загальної середньої освіти етнографічної компетентності на уроках географії</i>	

Олександра Огринчук	145
<i>Формування етнокультурної компетентності здобувачів освіти</i>	
Марина Олійник	147
<i>Вишивання і війна: від досвіду ольги бачинської до сучасних орнаментів перемоги</i>	
Марія Оліяр	150
<i>Народне декоративно-прикладне мистецтво як засіб естетичного виховання молодших школярів</i>	
Ільдіко Орос, Олена Біда, Антоніна Чичук	153
<i>Зміст громадянської відповідальності особистості у системі виховної роботи освітнього простору</i>	
Тарас Паска, Андрій Паска	155
<i>Формування патріотизму та національної ідентичності студентів засобами музейної педагогіки</i>	
Maryna Pavelchuk	158
<i>Ways of forming students' cultural competence in art education</i>	
Любов Пена	160
<i>Вишивковий світ Дмитра Пожоджука</i>	
Лариса Петренко	163
<i>Освіта як передумова формування громадянина</i>	
Оксана Поясик	166
<i>Симфонія гірських рік: життя та ремесло бутинарів у Карпатах</i>	
Оксана Рись	168
<i>Популяризації вишиванки серед здобувачів освіти</i>	
Галина Русин, Лариса Наконечна	170
<i>Національна свідомість як складова національного виховання особистості</i>	
Олена Рутковська	173
<i>Виховання в учнів національної самосвідомості при вивченні української вишивки одягового призначення</i>	
Діана Сабол	174
<i>Народно-прикладна творчість як засіб патріотичного виховання молоді</i>	
Юліанна Сергійчук	177
<i>Роль вишиванки у формуванні патріотизму здобувачів освіти в закладах загальної середньої освіти Закарпаття</i>	
Леся Семчук	179
<i>Реплікація – актуальний спосіб збереження регіональних художньо-конструктивних ознак традиційної української вишитої сорочки</i>	
Богдан Тимків	182
<i>Методи й умови формування етнокультурної компетентності студентів ЗВО</i>	
Лідія Тимків	185
<i>Особливості діагностики і формування етнокультурного потенціалу студентів – майбутніх соціальних працівників</i>	
Ірина Товкач	187
<i>Майбутнім педагогам про українську вишиванку як символ утвердження українства у світі</i>	

Олена Фідкевич	191
<i>Формування уміння читання з розумінням на уроках літературних курсів у 7-9 класах закладів загальної середньої освіти</i>	
Марія Чепіль	197
<i>Руханка як засіб фізичної культури в НУШ</i>	
Інна Червінська	199
<i>Етнокультурна спадщина регіону українських Карпат як чинник формування ціннісних орієнтацій зростаючої особистості в умовах воєнної доби</i>	
Ольга Черсак, Ольга Молодій	202
<i>Різновиди жанрів у ансамблевому виконавстві</i>	
Антоніна Шевчук	207
<i>Мистецько-творчий вектор впровадження технології ціннісно-дієвого ставлення дітей до української вишиванки</i>	
Лариса Шевчук	209
<i>Навчання української мови як державної: ознайомлення учнів з регіональними особливостями вишиванки</i>	
Людмила Шкребтієнко	211
<i>Образ рідного слова у патріотичному вихованні дошкільника</i>	
Уляна Кецик-Зінченко	213
<i>Формування етнокультурної компетентності студентів на заняттях з англійської мови</i>	

**«Україно моя вишивана:
етнокультурний та освітньо-виховний
потенціал української вишиванки»**

**Збірник тез
Міжнародної науково-практичної конференції,**

присвяченої Всесвітньому дню вишиванки

16 травня 2024 р.

(електронне видання)

За загальною редакцією Н. Богданець-Білоskalенко

Видавництво «Грамота»,
вул. Паньківська, 25, оф. 13, м.Київ, 01133.
тел./факс: (044) 253-98-04
info@gramota.kiev.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК №341 від 21.02. 2001 р